

ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИЙ ЯЗЫК

ХРЕСТОМАТИЯ

БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИЙ ЯЗЫК

ХРЕСТОМАТИЯ

МИНСК
БГУ
2014

УДК 811.14'01'276.6:82(075.8)(076.6)

ББК 81.451-3я73

Д73

Составитель **К. А. Тананушко**
Автор предисловия и статей **Г. И. Шевченко**

Рецензенты:
кандидат филологических наук, доцент *А. З. Цисык*;
кандидат филологических наук, доцент *С. С. Хоронько*

Научный редактор
кандидат филологических наук, доцент **А. В. Гарник**

Древнегреческий язык : хрестоматия / сост. К. А. Тананушко ;
Д73 авт. предисл. и ст. Г. И. Шевченко ; науч. ред. А. В. Гарник. –
Минск : БГУ, 2014. – 208 с.
ISBN 978-985-518-973-3.

Содержит образцы творчества важнейших древнегреческих авторов, которые изучаются в рамках курсов «Древнегреческий язык и авторы», «Древнегреческая трагедия», «Античная литература эпохи эллинизма».

Предназначена для студентов учреждений высшего образования, обучающихся по специальности «Классическая филология».

УДК 811.14'01'276.6:82(075.8)(076.6)
ББК 81.451-3я73

ISBN 978-985-518-973-3

© БГУ, 2014

ПРЕДИСЛОВИЕ

Классическая филология считается фундаментом европейского гуманитарного образования уже на протяжении многих веков. Знание классических древностей способствует более глубокому пониманию истории национальной культуры. Приобщение к древним языкам дисциплинирует ум, развивает логическое мышление, обогащает словарный запас и способствует усвоению иностранных языков.

Можно только сожалеть, что традиции классического образования в нашей стране во многом утрачены. Поэтому архиважными являются издания, способствующие подготовке специалистов по классической филологии – как учебные (учебники, учебные пособия и др.), так и справочные (исторические, литературоведческие, мифологические словари и др.). Далеко не последнюю роль играют и хрестоматии, обеспечивающие учебный процесс оригинальными текстами, благодаря чему возможна эффективная подготовка студентов.

В данной хрестоматии представлены фрагменты сочинений тех древнегреческих авторов, которые изучаются в рамках курсов «Древнегреческий язык и авторы», «Древнегреческая трагедия», «Античная литература эпохи эллинизма». Это эпические поэмы Гомера, трагедии Софокла и Еврипида, комедии Аристофана и Менандра, историческая проза от Геродота до Плутарха, речи афинских ораторов, произведения авторов эллинистического периода. Тексты предваряются краткими статьями об авторах, указаны источники древнегреческих текстов. Материал в книге расположен в хронологическом порядке и представлен в объеме, предусмотренном учебными программами.

ΟΜΗΡΟΣ

Гомер (VIII в. до н. э.) – древнегреческий поэт, автор эпических поэм «Илиада» и «Одиссея». О его жизни ничего не известно, кроме того, что в старости он был слеп и беден. Согласно легенде, семь городов (Смирна, Родос, Колофон, Саламин, Хиос, Аргос, Афины) спорили за право именоваться родиной Гомера.

С XVIII в. в науке идут дискуссии как относительно авторства, так и относительно истории создания «Илиады» и «Одиссеи», получившие в литературоведении название «гомеровский вопрос». Ученые по-разному оценивают творческую индивидуальность этих поэм, но преобладает мнение, что они были написаны одним и тем же автором.

Согласно традиции, греков познакомил с поэмами Гомера спартанский царь Ликург, а при афинском тиране Писистрате (V в. до н. э.) они были записаны и окончательно отредактированы. Поэмы Гомера имели огромное значение для культурной жизни Греции. Они преподавались в школе, их принято было читать наизусть. Известен факт, что Александр Македонский никогда не расставался со свитками «Илиады». Аристотель в «Поэтике» высоко оценивает Гомера как эпического поэта. Считается, что в результате исследований текстов Гомера в Александрии зародилась филология – наука о литературе. Римский эпический и лирический поэт Ливий Андроник впервые перевел «Одиссею» на латинский язык и тем самым дал начало римской литературе. Гомер оказал большое влияние на деятельность римских литераторов, в частности – на творчество поэта Публия Вергилия Марона.

Образ Гомера нашел отражение в мировой литературе. Именно он возглавляет группу прославленных язычников в «Божественной комедии» итальянского поэта Данте Алигьери. Многие художники обращались к его образу, например итальянец Рафаэль Санти («Парнас») и француз Ж.-О. Д. Энгр («Апофеоз Гомера»).

До сих пор образами из «Илиады» и «Одиссеи» пронизана вся мировая литература, ибо Гомер, по мнению римского оратора Диона Хрисостома, «каждому – и старцу, и мужу зрелого возраста, и ребенку – дает столько, сколько тот способен взять».

ΙΛΙΑΣ*

ΙΛΙΑΔΟΣ Α΄

- 1 Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν
5 οἰωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
Τίς τάρ σφωε θεῶν ἕριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;
Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός· ὃ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς
10 νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὄρσε κακὴν, ὀλέκοντο δὲ λαοί,
οὔνεκα τὸν Χρῦσιν ἠτίμασεν ἀρητῆρα
Ἀτρεΐδης ὃ γὰρ ἦλθε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν
λυσόμενός τε θυγάτρα φέρων τ' ἀπερείσι' ἄποινα,
στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
15 χρυσέῳ ἀνὰ σκῆπτρῳ, καὶ λίσσεται πάντας Ἀχαιοὺς,
Ἀτρεΐδα δὲ μάλιστα δύνω, κοσμήτορε λαῶν·
«Ἀτρεΐδαι τε καὶ ἄλλοι εὐκνήμιδες Ἀχαιοί,
ὕμῃν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἰκέσθαι·
20 παῖδα δ' ἐμοὶ λύσαιτε φίλην, τὰ δ' ἄποινα δέχεσθαι,
ἄζόμενοι Διὸς υἱὸν ἐκηβόλον Ἀπόλλωνα».
Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἐπευφήμησαν Ἀχαιοὶ
αἰδεῖσθαι θ' ἱερῆα καὶ ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα·
ἀλλ' οὐκ Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ἦνδανε θυμῷ,
25 ἀλλὰ κακῶς ἀφίει, κρατερὸν δ' ἐπὶ μῦθον ἔτελλε·
«μή σε γέρον κοίλῃσιν ἐγὼ παρὰ νηυσὶ κιχείω
ἢ νῦν δηθύνοντ' ἢ ὕστερον αὖτις ἰόντα,
μή νύ τοι οὐ χραίσμη σκῆπτρον καὶ στέμμα θεοῖο·
τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύσω· πρὶν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν
30 ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ ἐν Ἀργεῖ τηλόθι πάτρης
ἴστων ἐποικομένην καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσσαν·
ἀλλ' ἴθι μὴ μ' ἐρέθιζε σαώτερος ὥς κε νέηαι».
Ὡς ἔφατ', ἔδεισεν δ' ὃ γέρον καὶ ἐπείθετο μύθῳ·
βῆ δ' ἀκέων παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης·

* Фрагменты поэмы «Илиада» приводятся по изданию: Homeri Ilias / ed. T. W. Allen. Oxford : Clarendon Press, 1931.

35 πολλὰ δ' ἔπειτ' ἀπάνευθε κιὼν ἡρᾶθ' ὃ γεραῖος
 Ἀπόλλωνι ἄνακτι, τὸν ἡύκομος τέκε Λητώ·
 «κλυθὶ μευ ἀργυρότοξ', ὃς Χρύσῃν ἀμφιβέβηκας
 Κίλλαν τε ζαθέην Τενέδοιό τε ἴφι ἀνάσσεις,
 40 Σμινθεῦ εἴ ποτέ τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεψα,
 ἢ εἰ δὴ ποτέ τοι κατὰ πύονα μηρί' ἔκηα
 ταύρων ἡδ' αἰγῶν, τὸ δέ μοι κρήνην ἐέλωρ·
 τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν».
 ὧς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων,
 βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
 45 τόξ' ὥμοισιν ἔχων ἀμφορεφέα τε φαρέτρην·
 ἔκλαγξαν δ' ἄρ' οἷστοι ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
 αὐτοῦ κινηθέντος· ὃ δ' ἦϊε νυκτὶ ἐοικώς.
 ἔζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ' ἰὸν ἔηκε·
 δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ' ἀργυρέοιο βιοῖο·
 50 οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπώχετο καὶ κύνας ἀργούς,
 αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἔχεπευκὲς ἐφίεις
 βάλλ'· αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί.
 Ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ὄχετο κῆλα θεοῖο,
 τῇ δεκάτῃ δ' ἀγορὴν δὲ καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς·
 55 τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη·
 κῆδετο γὰρ Δαναῶν, ὅτι ῥα θνήσκοντας ὄρατο.
 οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἤγερθεν ὁμηγερέες τε γέγοντο,
 τοῖσι δ' ἀνιστάμενος μετέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·
 «Ἄτρεΐδῃ νῦν ἄμμε παλιμπλαγχθέντας οἴω
 60 ἂψ ἀπονοστήσειν, εἴ κεν θάνατόν γε φύγοιμεν,
 εἰ δὴ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμῶ καὶ λοιμοὺς Ἀχαιοὺς·
 ἀλλ' ἄγε δὴ τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱέρῃα
 ἢ καὶ ὄνειροπόλον, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν,
 ὅς κ' εἴποι ὅ τι τόσσον ἐχώσατο Φοῖβος Ἀπόλλων,
 65 εἴ τ' αὖρ ὅ γ' εὐχολῆς ἐπιμέμφεται ἡδ' ἐκατόμβης,
 αἳ κέν πως ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων
 βούλεται ἀντιάσας ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι».
 Ἦτοι ὅ γ' ὧς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἔζετο· τοῖσι δ' ἀνέστη
 Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος,
 70 ὃς ἤδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα,
 καὶ νῆεσσαν ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω
 ἦν διὰ μαντοσύνην, τὴν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων·
 ὃ σφιν ἐν φρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·
 «ὦ Ἀχιλεῦ κέλεάί με Διὶ φίλε μυθήσασθαι

75 μῆνιν Ἀπόλλωνος ἑκατηβελέταο ἄνακτος·
τοὶ γὰρ ἐγὼν ἐρέω· σὺ δὲ σύνθεο καὶ μοι ὄμοσον
ἣ μὲν μοι πρόφρων ἔπεσιν καὶ χερσὶν ἀρήξειν·
ἣ γὰρ οἶομαι ἄνδρα χολωσέμεν, ὃς μέγα πάντων
Ἀργείων κρατέει καὶ οἱ πείθονται Ἀχαιοί·
80 κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρη·
εἷ περ γάρ τε χόλον γε καὶ αὐτῆμαρ καταπέσῃ,
ἀλλὰ τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ,
ἐν στήθεσιν ἑοῖσι· σὺ δὲ φράσαι εἷ με σαώσεις».
Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·
85 «θαρσῆσας μάλα εἰπὲ θεοπρόπιον ὃ τι οἶσθα·
οὐ μὰ γὰρ Ἀπόλλωνα Διὶ φίλον, ᾧ τε σὺ Κάλχαν
εὐχόμενος Δαναοῖσι θεοπροπίας ἀναφαίνεις,
οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο
σοὶ κοίλῃς παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐπόισει
90 συμπάντων Δαναῶν, οὐδ' ἦν Ἀγαμέμνονα εἵπῃς,
ὃς νῦν πολλὸν ἄριστος Ἀχαιῶν εὐχεται εἶναι».
Καὶ τότε δὴ θάρσῃσε καὶ ἠῦδα μάντις ἀμύμων·
«οὐ τὰρ ὃ γ' εὐχολῆς ἐπιμέμφεται οὐδ' ἑκατόμβης,
ἀλλ' ἔνεκ' ἀρητῆρος ὃν ἠτίμησ' Ἀγαμέμνων,
95 οὐδ' ἀπέλυσε θυγάτρα καὶ οὐκ ἀπεδέξατ' ἄποινα,
τοῦνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν ἐκηβόλος ἡδ' ἔτι δώσει·
οὐδ' ὃ γε πρὶν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἀπώσσει
πρὶν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι ἐλικώπιδα κούρην
ἀπριάτην ἀνάποινον, ἄγειν θ' ἱερὴν ἑκατόμβην
100 ἐς Χρύσην· τότε κέν μιν ἱλασσάμενοι πεπύθοιμεν».
Ἦτοι ὃ γ' ὥς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἔξετο· τοῖσι δ' ἀνέστη
ἥρως Ἀτρεΐδης εὐρὺν κρείων Ἀγαμέμνων
ἀχνόμενος· μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφιμέλαιναί
πίμπλαντ', ὅσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόντι εἵκτην·
105 Κάλχαντα πρῶτιστα κάκ' ὁσσόμενος προσέειπε·
«μάντι κακῶν οὐ πῶ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας·
αἰεὶ τοι τὰ κάκ' ἐστὶ φίλα φρεσὶ μαντεύεσθαι,
ἐσθλὸν δ' οὔτε τί πω εἶπας ἔπος οὔτ' ἐτέλεσσας·
καὶ νῦν ἐν Δαναοῖσι θεοπροπέων ἀγορεύεις
110 ὥς δὴ τοῦδ' ἐνεκά σφιν ἐκηβόλος ἄλγεα τεύχει,
οὔνεκ' ἐγὼ κούρης Χρυσηΐδος ἀγλά' ἄποινα
οὐκ ἔθελον δέξασθαι, ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν
οἴκοι ἔχειν· καὶ γάρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα
κουριδίης ἀλόχου, ἐπεὶ οὐ ἔθέν ἐστι χερείων,

- 115 οὐ δέμας οὐδὲ φυήν, οὐτ' ἄρ φρένας οὔτε τι ἔργα.
ἀλλὰ καὶ ὧς ἐθέλω δόμεναι πάλιν εἰ τό γ' ἄμεινον·
βούλομ' ἐγὼ λαὸν σὼν ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι·
αὐτὰρ ἐμοὶ γέρας αὐτίχ' ἐτοιμάσατ' ὄφρα μὴ οἶος
Ἀργείων ἀγέραςτος ἔω, ἐπεὶ οὐδὲ ἔοικε·
- 120 λεύσσετε γὰρ τό γε πάντες ὅ μοι γέρας ἔρχεται ἄλλη·
Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς·
«Ἄτρείδη κύδιστε φιλοκτεανώτατε πάντων,
πῶς γάρ τοι δώσουσι γέρας μεγάθυμοι Ἀχαιοί;
οὐδέ τί που ἴδμεν ξυνήϊα κείμενα πολλὰ·
- 125 ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται,
λαοὺς δ' οὐκ ἐπέοικε παλὶλλογα ταῦτ' ἐπαγείρειν.
ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν τήνδε θεῶ πρόες· αὐτὰρ Ἀχαιοὶ
τριπλῆ τετραπλῆ τ' ἀποτείσομεν, αἳ κέ ποθι Ζεὺς
δῶσι πόλιν Τροίην εὐτείχεον ἐξαλαπάξει».
- 130 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη κρείων Ἀγαμέμνων·
«μὴ δ' οὕτως ἀγαθὸς περ ἐὼν θεοείκελ' Ἀχιλλεῦ
κλέπτε νόφ, ἐπεὶ οὐ παρελεύσεαι οὐδέ με πείσεις.
ἢ ἐθέλεις ὄφρ' αὐτὸς ἔχῃς γέρας, αὐτὰρ ἔμ' αὐτως
ἦσθαι δευόμενον, κέλει δέ με τήνδ' ἀποδοῦναι;
- 135 ἀλλ' εἰ μὲν δώσουσι γέρας μεγάθυμοι Ἀχαιοὶ
ἄρσαντες κατὰ θυμὸν ὅπως ἀντάξιον ἔσται·
εἰ δέ κε μὴ δώωσιν ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἔλωμαι
ἢ τεδὸν ἢ Αἴαντος ἰὼν γέρας, ἢ Ὀδυσῆος
ἄξω ἐλών· ὃ δέ κεν κεχολώσεται ὅν κεν ἴκωμαι.
- 140 ἀλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα μεταφρασόμεσθα καὶ αὐτίς,
νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν εἰς ἄλα δῖαν,
ἐν δ' ἐρέτας ἐπιτηδὲς ἀγείρομεν, ἐς δ' ἐκατόμβην
θείομεν, ἂν δ' αὐτὴν Χρυσήϊδα καλλιπάρηον
βήσομεν· εἰς δέ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βουληφόρος ἔστω,
- 145 ἢ Αἴας ἢ Ἰδομενεὺς ἢ δῖος Ὀδυσσεὺς
ἢ ἐ σὺ Πηλεΐδῃ πάντων ἐκπαγλότατ' ἀνδρῶν,
ὄφρ' ἥμιν ἐκάεργον ἰλάσσεαι ἱερὰ ῥέξας».
- Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·
«ὦ μοι ἀναιδείην ἐπιειμένε κερδαλέοφρον
150 πῶς τίς τοι πρόφρων ἔπεσιν πείθεται Ἀχαιῶν
ἢ ὁδὸν ἐλθέμεναι ἢ ἀνδράσιν ἴφι μάχεσθαι;
οὐ γὰρ ἐγὼ Τρώων ἔνεκ' ἥλυθον αἰχμητῶν
δεῦρο μαχησόμενος, ἐπεὶ οὐ τί μοι αἵτιοί εἰσιν·
οὐ γὰρ πάποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν οὐδὲ μὲν ἵππους,

155 οὐδέ ποτ' ἐν Φθίῃ ἐριβόλακι βωτιανείρῃ
 καρπὸν ἐδηλήσαντ', ἐπεὶ ἦ μάλα πολλὰ μεταξὺ
 οὔρεά τε σκίοεντα θάλασσά τε ἠχέεσσα·
 ἀλλὰ σοὶ ὦ μέγ' ἀναιδὲς ἄμ' ἐσπόμεθ' ὄφρα σὺ χάρις,
 160 τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάῳ σοὶ τε κυνῶπα
 πρὸς Τρώων· τῶν οὐ τι μετατρέπη οὐδ' ἀλεγίζεις·
 καὶ δὴ μοι γέρας αὐτὸς ἀφαιρήσεσθαι ἀπειλεῖς,
 ᾧ ἔπι πολλὰ μόγησα, δόσαν δέ μοι υἱὲς Ἀχαιῶν.
 οὐ μὲν σοὶ ποτε ἴσον ἔχω γέρας ὁππότε' Ἀχαιοὶ
 Τρώων ἐκπέρσωσ'· εὖ ναιόμενον πτολίεθρον·
 165 ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον πολυαῖκος πολέμοιο
 χεῖρες ἐμαὶ διέπουσ'· ἀτὰρ ἦν ποτε δασμὸς ἵκηται,
 σοὶ τὸ γέρας πολὺ μεῖζον, ἐγὼ δ' ὀλίγον τε φίλον τε
 ἔρχομ' ἔχων ἐπὶ νῆας, ἐπεὶ κε κάμω πολεμίζων.
 νῦν δ' εἵμι Φθίῃν δ', ἐπεὶ ἦ πολὺ φέρτερόν ἐστιν
 170 οἴκαδ' ἵμεν σὺν νηυσὶ κορωνίσιν, οὐδέ σ' οἴω
 ἐνθάδ' ἄτιμος ἐὼν ἄφενος καὶ πλοῦτον ἀφύζειν».
 Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων·
 «φεῦγε μάλ' εἴ τοι θυμὸς ἐπέσσυται, οὐδέ σ' ἔγωγε
 λίσσομαι εἵνεκ' ἐμεῖο μένειν· πάρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι
 175 οἳ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεὺς.
 ἔχθιστος δέ μοι ἐσσι διοτρεφέων βασιλῶν·
 αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη πόλεμοί τε μάχαι τε·
 εἰ μάλα καρτερός ἐσσι, θεὸς που σοὶ τό γ' ἔδωκεν·
 οἴκαδ' ἰὼν σὺν νηυσὶ τε σῆς καὶ σοῖς ἐτάροισι
 180 Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε, σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγίζω,
 οὐδ' ὄθομαι κοτέοντος· ἀπειλήσω δέ τοι ὧδε·
 ὥς ἔμ' ἀφαιρεῖται Χρῦσηΐδα Φοῖβος Ἀπόλλων,
 τὴν μὲν ἐγὼ σὺν νηὶ τ' ἐμῇ καὶ ἔμοις ἐτάροισι
 πέμπω, ἐγὼ δέ κ' ἄγω Βρισηΐδα καλλιπάρηρον
 185 αὐτὸς ἰὼν κλισίῃν δὲ τὸ σὸν γέρας ὄφρ'· εὖ εἰδῆς
 ὅσσον φέρτερός εἵμι σέθεν, στυγὴν δὲ καὶ ἄλλος
 ἴσον ἐμοὶ φάσθαι καὶ ὁμοιωθῆμεναι ἄντην».
 ὣς φάτο· Πηλεΐωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δέ οἱ ἦτορ
 στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριζεν,
 190 ἦ ὅ γε φάσανον ὄξυ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ
 τοὺς μὲν ἀναστήσειεν, δ' δ' Ἀτρεΐδην ἐναρίζοι,
 ἦε χόλον παύσειεν ἐρητύσειέ τε θυμόν.
 ἦος δ' ταῦθ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 ἔλκετο δ' ἐκ κολεοῖο μέγα ξίφος, ἦλθε δ' Ἀθήνη

195 οὐρανόθεν· πρὸ γὰρ ἦκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη
 ἄμφω ὁμῶς θυμῷ φιλέουσά τε κηδομένη τε·
 στῇ δ' ὄπιθεν, ξανθῆς δὲ κόμης ἔλε Πηλείωνα
 οἶφ φαινομένη· τῶν δ' ἄλλων οὐ τις ὄρατο·
 200 θάμβησεν δ' Ἀχιλεὺς, μετὰ δ' ἐτράπετ', αὐτίκα δ' ἔγνω
 Παλλὰδ' Ἀθηναίην· δεινὸν δέ οἱ ὅσσε φάνανθεν·
 καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
 «τίπτ' αὐτ' αἰγιόχοιο Διὸς τέκος εἰλήλουθας;
 ἦ ἴνα ὕβριν ἴδῃ Ἀγαμέμνωνος Ἀτρεΐδαο;
 205 ἄλλ' ἔκ τοι ἑρέω, τὸ δὲ καὶ τελέεσθαι οἶω·
 ἥς ὑπεροπλήσι τάχ' ἂν ποτε θυμὸν ὀλέσῃη».
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «ἧλθον ἐγὼ παύσουσα τὸ σὸν μένος, αἴ κε πίθῃαι,
 οὐρανόθεν· πρὸ δέ μ' ἦκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη
 210 ἄμφω ὁμῶς θυμῷ φιλέουσά τε κηδομένη τε·
 ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος, μηδὲ ξίφος ἔλκεο χειρί·
 ἀλλ' ἦτοι ἔπεσιν μὲν ὀνειδίσον ὥς ἔσεται περ·
 ὧδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·
 καί ποτέ τοι τρις τόσσα παρῑσσεταὶ ἀγλαὰ δῶρα
 ὕβριος εἵνεκα τῆσδε· σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν».
 215 Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·
 «χρὴ μὲν σφωϊτερόν γε θεὰ ἔπος εἰρύσασσθαι
 καὶ μάλα περ θυμῷ κεχολωμένον· ὧς γὰρ ἄμεινον·
 ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθεται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ».
 Ἦ καὶ ἐπ' ἀργυρῇ κώπῃ σχέθε χεῖρα βαρεῖαν,
 220 ἄψ δ' ἐς κουλεὸν ὥσε μέγα ξίφος, οὐδ' ἀπίθησε
 μύθῳ Ἀθηναίης· ἦ δ' Οὐλύμπον δὲ βεβήκει
 δώματ' ἐς αἰγιόχοιο Διὸς μετὰ δαίμονας ἄλλους.
 Πηλεΐδης δ' ἐξαῦτις ἀταρτηροῖς ἐπέεσσιν
 Ἀτρεΐδην προσέειπε, καὶ οὐ πῶ λῆγε χόλοιο·
 225 «οἶνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο,
 οὔτε ποτ' ἐς πόλεμον ἅμα λαῶ θωρηχθῆναι
 οὔτε λόχον δ' ἰέναι σὺν ἀριστήεσσιν Ἀχαιῶν
 τέτληκας θυμῷ· τὸ δέ τοι κῆρ εἶδεται εἶναι.
 ἦ πολὺ λωϊόν ἐστι κατὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν
 230 δῶρ' ἀποαιρεῖσθαι ὅς τις σέθεν ἀντίον εἴπῃ·
 δημοβόρος βασιλεὺς ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις·
 ἦ γάρ ἂν Ἀτρεΐδῃ νῦν ὕστατα λωβήσαιο.
 ἀλλ' ἔκ τοι ἑρέω καὶ ἐπὶ μέγαν ὄρκον ὁμοῦμαι·
 ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὐ ποτε φύλλα καὶ ὄζους

235 φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
 οὐδ' ἀναθελήσει· περὶ γάρ ῥά ἐ χαλκὸς ἔλεψε
 φύλλα τε καὶ φλοιόν· νῦν αὐτὲ μιν υἷες Ἀχαιῶν
 ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἳ τε θέμιστας
 240 πρὸς Διὸς εἰρύεται· ὃ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὄρκος·
 ἢ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἵξεται υἷας Ἀχαιῶν
 σύμπαντας· τότε δ' οὐ τι δυνήσεται ἀχνύμενός περ
 χραισμεῖν, εὖτ' ἂν πολλοὶ ὕφ' Ἑκτορος ἀνδροφόνιοι
 θνήσκοντες πίπτωσι· σὺ δ' ἔνδοθι θυμὸν ἀμύξεις
 χωόμενος ὅτ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισας».
 245 Ὡς φάτο Πηλεΐδης, ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ
 χρυσεῖοις ἥλοισι πεπαρμένον, ἔζετο δ' αὐτός·
 Ἀτρεΐδης δ' ἐτέρωθεν ἐμήνιε· τοῖσι δὲ Νέστωρ
 ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς Πυλίων ἀγορητής,
 250 τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδὴ·
 τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
 ἐφθίαθ', οἳ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἡδ' ἐγένοντο
 ἐν Πύλῳ ἡγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἀνασσειν·
 ὃ σφιν ἐν φρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·
 «ὦ πόποι ἦ μέγα πένθος Ἀχαιΐδα γαῖαν ἰκάνει·
 255 ἢ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιο τε παῖδες
 ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροῖατο θυμῷ
 εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοῖατο μαρναμένοιν,
 οἳ περὶ μὲν βουλὴν Δαναῶν, περὶ δ' ἐστὲ μάχεσθαι.
 ἀλλὰ πίθεσθ'· ἅμφω δὲ νεωτέρω ἐστὸν ἐμείο·
 260 ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοσιν ἡέ περ ὑμῖν
 ἀνδράσιν ὠμίλησα, καὶ οὐ ποτὲ μ' οἳ γ' ἀθέριζον.
 οὐ γάρ πω τοίους ἴδον ἀνέρας οὐδὲ ἴδωμαι,
 οἷον Πειρίθοόν τε Δρύαντά τε ποιμένα λαῶν
 265 Καινέα τ' Ἐξαδίον τε καὶ ἀντίθεον Πολύφημον
 Θησέα τ' Αἰγείδην, ἐπείκελον ἀθανάτοισιν·
 κάρτιστοι δὴ κείνοι ἐπιχθονίων τράφεν ἀνδρῶν·
 κάρτιστοι μὲν ἔσαν καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο
 φηρσὶν ὄρεσκόοις καὶ ἐκπάγλως ἀπόλεσσαν.
 καὶ μὲν τοῖσιν ἐγὼ μεθομίλεον ἐκ Πύλου ἐλθὼν
 270 τηλόθεν ἐξ ἀπῆς γαίης· καλέσαντο γὰρ αὐτοί·
 καὶ μαχόμεν κατ' ἔμ' αὐτὸν ἐγὼ· κείνοισι δ' ἂν οὔ τις
 τῶν οἳ νῦν βροτοὶ εἰσιν ἐπιχθόνιοι μαχέοιτο·
 καὶ μὲν μευ βουλέων ζύνιεν πείθοντό τε μῦθος·
 ἀλλὰ πίθεσθε καὶ ὕμμες, ἐπεὶ πείθεσθαι ἄμεινον·

275 μήτε σὺ τόνδ' ἀγαθός περ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην,
 ἀλλ' ἔα ὥς οἱ πρῶτα δόσαν γέρας υἷες Ἀχαιῶν·
 μήτε σὺ Πηλεΐδῃ θέλ' ἐριζέμεναι βασιλῆϊ
 ἀντιβίην, ἐπεὶ οὐ ποθ' ὁμοίης ἔμμορε τιμῆς
 σκηπτοῦχος βασιλεύς, ᾧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν.
 280 εἰ δέ σὺ καρτερός ἐσσι θεὰ δέ σε γείνατο μήτηρ,
 ἀλλ' ὅ γε φέρτερός ἐστιν ἐπεὶ πλεόνεσσιν ἀνάσσει.
 Ἀτρεΐδῃ σὺ δὲ παῦε τεδὸν μένος· αὐτὰρ ἔγωγε
 λίσσομ' Ἀχιλλῆϊ μεθέμεν χόλον, ὃς μέγα πᾶσιν
 ἔρκος Ἀχαιοῖσιν πέλεται πολέμοιο κακοῖο».

285 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη κρείων Ἀγαμέμνων·
 «ναὶ δὴ ταῦτά γε πάντα γέρον κατὰ μοῖραν ἔειπες·
 ἀλλ' ὅδ' ἀνὴρ ἐθέλει περὶ πάντων ἔμμεναι ἄλλων,
 πάντων μὲν κρατέειν ἐθέλει, πάντεσσι δ' ἀνάσσειν,
 πᾶσι δὲ σημαίνειν, ἅ τιν' οὐ πείσεσθαι οἴω·
 290 εἰ δέ μιν αἰχμητὴν ἔθεσαν θεοὶ αἰὲν ἐόντες
 τοῦνεκά οἱ προθέουσιν ὄνειδεα μυθήσασθαι;»

Τὸν δ' ἄρ' ὑποβλήδην ἡμείβετο δῖος Ἀχιλλεύς·
 «ἦ γάρ κεν δειλός τε καὶ οὐτιδανὸς καλεοίμην
 εἰ δὴ σοὶ πᾶν ἔργον ὑπείξομαι ὅττι κεν εἴπῃς·
 295 ἄλλοισιν δὴ ταῦτ' ἐπιτέλλεο, μὴ γὰρ ἔμοιγε
 σήμαιν'· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοὶ πείσεσθαι οἴω.
 ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσι·
 χερσὶ μὲν οὐ τοι ἔγωγε μαχήσομαι εἵνεκα κούρης
 οὔτε σοὶ οὔτε τῷ ἄλλῳ, ἐπεὶ μ' ἀφέλεσθέ γε δόντες·
 300 τῶν δ' ἄλλων ἅ μοι ἐστί θοῇ παρὰ νηὶ μελαίνῃ
 τῶν οὐκ ἂν τι φέροις ἀνελὼν ἀέκοντος ἐμεῖο·
 εἰ δ' ἄγε μὴν πείρησαι ἵνα γνῶωσι καὶ οἷδε·
 αἵψά τοι αἶμα κελαινὸν ἐρωήσῃ περὶ δουρί».

Ὡς τῷ γ' ἀντιβίοισι μαχεσσαμένω ἐπέεσσιν
 305 ἀνστήτην, λῦσαν δ' ἀγορὴν παρὰ νηυσὶν Ἀχαιῶν·
 Πηλεΐδης μὲν ἐπὶ κλισίας καὶ νῆας εἵσας
 ἥϊε σὺν τε Μενoitιάδῃ καὶ οἷς ἐτάροισιν·
 Ἀτρεΐδης δ' ἄρα νῆα θοὴν ἄλα δὲ προέρυσσεν,
 ἐν δ' ἐρέτας ἔκρινεν ἐείκοσιν, ἐς δ' ἐκατόμβην
 310 βῆσε θεῶ, ἀνὰ δὲ Χρυσήϊδα καλλιπάρηον
 εἴσεν ἄγων· ἐν δ' ἄρχος ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς.
 Οἱ μὲν ἔπειτ' ἀναβάντες ἐπέπλεον ὑγρά κέλευθα,
 λαοὺς δ' Ἀτρεΐδης ἀπολυμαίνεσθαι ἄνωγεν·
 οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο καὶ εἰς ἄλλα λύματα βάλλον,

- 315 ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας
ταύρων ἢ δ' αἰγῶν παρὰ θῖν' ἄλλος ἀτρυγέτοιο·
κνίση δ' οὐρανὸν ἵκεν ἑλισσομένη περὶ καπνῷ.
᾽Ως οἱ μὲν τὰ πένοντο κατὰ στρατόν· οὐδ' Ἀγαμέμνων
λῆγ' ἔριδος τὴν πρῶτον ἐπηπείλησ' Ἀχιλλῆϊ,
320 ἀλλ' ὅ γε Ταλθύβιόν τε καὶ Εὐρυβάτην προσέειπε,
τῷ οἱ ἔσαν κήρυκε καὶ ὀτρηρῷ θεράποντε·
«ἔρχεσθον κλισίην Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος·
χειρὸς ἐλόντ' ἀγέμεν Βρισηίδα καλλιπάρηον·
εἰ δέ κε μὴ δώησιν ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἔλωμαι
325 ἔλθων σὺν πλεόνεσσι· τό οἱ καὶ ῥίγιον ἔσται». <...>

ΙΛΙΑΔΟΣ Ζ'

- 72 <...> ᾽Ως εἰπὼν ὄτρυνε μένος καὶ θυμὸν ἑκάστου.
ἐνθά κεν αὖτε Τρῶες ἀρηϊφίλων ὑπ' Ἀχαιῶν
Ἴλιον εἰσανέβησαν ἀναλκείησι δαμέντες,
75 εἰ μὴ ἄρ' Αἰνεΐα τε καὶ Ἴκτορι εἶπε παραστὰς
Πριαμίδης Ἑλένος οἰωνοπόλων ὅχ' ἄριστος·
«Αἰνεΐα τε καὶ Ἴκτορ, ἐπεὶ πόνος ὕμμι μάλιστα
Τρῶων καὶ Λυκίων ἐγκέκλιται, οὐνεκ' ἄριστοι
πᾶσαν ἐπ' ἰθὺν ἔστε μάχεσθαί τε φρονέειν τε,
80 στήτ' αὐτοῦ, καὶ λαὸν ἐρυκάκετε πρὸ πυλάων
πάντη ἐποιχόμενοι πρὶν αὐτ' ἐν χειρὶ γυναικῶν
φεύγοντας πεσέειν, δηΐοισι δὲ χάρμα γενέσθαι.
αὐτὰρ ἐπεὶ κε φάλαγγας ἐποτρύνητον ἀπάσας,
ἡμεῖς μὲν Δαναοῖσι μαχησόμεθ' αὖθι μένοντες,
85 καὶ μάλα τειρόμενοί περ· ἀναγκαίη γὰρ ἐπείγει·
Ἴκτορ ἀτὰρ σὺ πόλιν δὲ μετέρχεο, εἰπέ δ' ἔπειτα
μητέρι σῇ καὶ ἐμῇ· ἥ δὲ ξυνάγουσα γεραιὰς
νηὸν Ἀθηναίης γλαυκῶπιδος ἐν πόλει ἄκρῃ
οἴξασα κληῖδι θύρας ἱεροῖο δόμοιο
90 πέπλον, ὅς οἱ δοκέει χαριέστατος ἠδὲ μέγιστος
εἶναι ἐνὶ μεγάρῳ καὶ οἱ πολὺν φίλτατος αὐτῇ,
θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἡϊκόμοιο,
καὶ οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
ἥνις ἡκέστας ἱερευσέμεν, αἴ κ' ἐλέησῃ

95 ἄστρῳ τε καὶ Τρώων ἀλόχοις καὶ νήπια τέκνα,
 ὥς κεν Τυδέος υἱὸν ἀπόσχη' Ἰλίου ἱρήσ
 ἄγριον αἰχμητὴν κρατερὸν μήστρωρα φόβοιο,
 ὃν δὴ ἐγὼ κάρτιστον Ἀχαιῶν φημι γενέσθαι.
 οὐδ' Ἀχιλλῆα ποθ' ὥδέ γ' ἐδείδιμεν ὄρχαμον ἀνδρῶν,
 100 ὃν πέρ φασι θεᾶς ἐξεμμεναι· ἀλλ' ὅδε λίην
 μαίνεται, οὐδέ τις οἱ δύναται μένος ἰσοφαρίζειν».
 Ὡς ἔφαθ', Ἐκτώρ δ' οὐ τι κασιγνήτῳ ἀπίθησεν.
 αὐτίκα δ' ἐξ ὀχέων σὺν τεύχεσιν ἄλτο χαμάζε,
 πάλλων δ' ὀξέα δοῦρα κατὰ στρατὸν ὥχετο πάντη
 105 ὀτρύνων μαχέσασθαι, ἔγειρε δὲ φύλοπιν αἰνῆν.
 οἱ δ' ἐλελίχθησαν καὶ ἐναντίοι ἔσταν Ἀχαιῶν·
 Ἀργεῖοι δ' ὑπεχώρησαν, λῆξαν δὲ φόνοιο,
 φὰν δέ τιν' ἀθανάτων ἐξ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
 Τρῶσιν ἀλεξήσοντα κατελθέμεν, ὥς ἐλέλιχεν.
 110 Ἐκτώρ δὲ Τρῶεσσιν ἐκέκλετο μακρὸν αὔσας·
 «Τρῶες ὑπέρθυμοι τηλεκλειτοί τ' ἐπίκουροι
 ἄνδρες ἔστε φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς,
 ὄφρ' ἂν ἐγὼ βεῖω προτὶ Ἴλιον, ἥδὲ γέρουσιν
 εἴπω βουλευτῆσι καὶ ἡμετέρῃς ἀλόχοισι
 115 δαίμοσιν ἀρήσασθαι, ὑποσχέσθαι δ' ἐκατόμβας».
 Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη κορυθαίολος Ἐκτώρ·
 ἀμφὶ δέ μιν σφυρὰ τύπτε καὶ αὐχένα δέρμα κελαινὸν
 ἄντυξ ἢ πυμάτη θέεν ἀσπίδος ὀμφαλοέσσης.
 Γλαῦκος δ' Ἰππολόχοιο πάϊς καὶ Τυδέος υἱὸς
 120 ἐς μέσον ἀμφοτέρων συνίτην μεμαῶτε μάχεσθαι.
 οἱ δ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦσαν ἐπ' ἀλλήλοισιν ἰόντες,
 τὸν πρότερος προσέειπε βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης·
 «τίς δὲ σὺ ἐσσι φέριστε καταθνητῶν ἀνθρώπων;
 οὐ μὲν γάρ ποτ' ὅπωπα μάχῃ ἐνὶ κυδιανείρῃ
 125 τὸ πρὶν· ἀτὰρ μὲν νῦν γε πολὺν προβέβηκας ἀπάντων
 σῶ θάρσει, ὅ τ' ἐμὸν δολιχόσκιον ἔγχος ἔμεινας·
 δυστήνων δέ τε παῖδες ἐμῷ μένει ἀντιόωσιν.
 εἰ δέ τις ἀθανάτων γε κατ' οὐρανοῦ εἰλήλουθας,
 οὐκ ἂν ἔγωγε θεοῖσιν ἐπουρανίοισι μαχοίμην.
 130 οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱὸς κρατερὸς Λυκόοργος
 δὴν ἦν, ὅς βα θεοῖσιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν·
 ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθίνας
 σεῦε κατ' ἠγάθειον Νυσήϊον· αἱ δ' ἅμα πᾶσαι
 θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου

- 135 θεινόμεναι βουπλῆγι· Διώνυσος δὲ φοβηθεῖς
 δύσεθ' ἄλδος κατὰ κύμα, Θέτις δ' ὑπεδέξατο κόλπῳ
 δειδιότα· κρατερὸς γὰρ ἔχε τρόμος ἀνδρὸς ὁμοκλή.
 τῷ μὲν ἔπειτ' ὀδύσαντο θεοὶ ῥεῖα ζῶντες,
 140 καὶ μιν τυφλὸν ἔθηκε Κρόνου πάϊς· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν
 ἦν, ἐπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν·
 οὐδ' ἂν ἐγὼ μακάρεσσι θεοῖς ἐθέλοιμι μάχεσθαι.
 εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν οἱ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν,
 ἄσπον ἴθ' ὥς κεν θᾶσσον ὀλέθρου πείραθ' ἵκηαι».
- Τὸν δ' αὖθ' Ἴππολόχοιο προσηύδα φαίδιμος υἱός·
 145 «Τυδείδῃ μεγαθύμῃ τί ἦ γενεὴν ἐρεεῖνεις;
 οἷη περ φύλλων γενεὴ τοίῃ δὲ καὶ ἀνδρῶν.
 φύλλα τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
 τηλεθόωσα φύει, ἔαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρῃ·
 ὥς ἀνδρῶν γενεὴ ἢ μὲν φύει ἢ δ' ἀπολήγει.
 150 εἰ δ' ἐθέλεις καὶ ταῦτα δαήμεναι ὄφρ' ἐὺ εἰδῇς
 ἡμετέρην γενεήν, πολλοὶ δέ μιν ἄνδρες ἴσασιν·
 ἔστι πόλις Ἐφύρη μυχῶ Ἄργεος ἱποβοτόιο,
 ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν,
 Σίσυφος Αἰολίδης· ὃ δ' ἄρα Γλαῦκον τέκεθ' υἱόν,
 155 αὐτὰρ Γλαῦκος τίκτεν ἀμύμονα Βελλεροφόντην·
 τῷ δὲ θεοὶ κάλλος τε καὶ ἡνορέην ἐρατεινὴν
 ὥπασαν· αὐτὰρ οἱ Προῖτος κακὰ μήσατο θυμῷ,
 ὅς ῥ' ἐκ δήμου ἔλασσε, ἐπεὶ πολὺ φέρτερος ἦεν,
 Ἀργεῖων· Ζεὺς γάρ οἱ ὑπὸ σκῆπτρῳ ἐδάμασσε.
- 160 τῷ δὲ γυνὴ Προΐτου ἐπεμήνατο δι' Ἄντεια
 κρυπταδίῃ φιλότῃ μιγήμεναι· ἀλλὰ τὸν οὐ τι
 πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην.
 ἦ δὲ ψευσαμένη Προΐτον βασιλῆα προσηύδα·
 „τεθναίης ὦ Προῖτ', ἦ κάκτανε Βελλεροφόντην,
 165 ὅς μ' ἔθελεν φιλότῃ μιγήμεναι οὐκ ἐθελούσῃ“·
 ὥς φάτο, τὸν δὲ ἄνακτα χόλος λάβεν οἶον ἄκουσε·
 κτεῖναι μὲν ῥ' ἀλέεινε, σεβάσασατο γὰρ τό γε θυμῷ,
 πέμπε δέ μιν Λυκίην δέ, πόρεν δ' ὅ γε σήματα λυγρὰ
 γράψας ἐν πίνακι πυκτῷ θυμοφθόρα πολλὰ,
 170 δεῖξαι δ' ἠνώγειν ᾧ πενθερῷ ὄφρ' ἀπόλοιτο.
 αὐτὰρ ὁ βῆ Λυκίην δὲ θεῶν ὑπ' ἀμύμονι πομπῇ.
 ἀλλ' ὅτε δὴ Λυκίην ἵξε Ξάνθόν τε ῥέοντα,
 προφρονέως μιν τίεν ἄναξ Λυκίης εὐρείης·
 ἐννήμαρ ξείνισσε καὶ ἐννέα βοῦς ἰέρευσεν.

175 ἄλλ' ὅτε δὴ δεκάτῃ ἐφάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως
καὶ τότε μιν ἐρέεινε καὶ ἤτεε σῆμα ἰδέσθαι
ὅττι ῥά οἱ γαμβροῖο πάρα Προίτιο φέροιτο.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σῆμα κακὸν παρεδέξατο γαμβροῦ,
180 πρῶτον μὲν ῥα Χίμαιραν ἀμαιμακέτην ἐκέλευσε
πεφνέμεν· ἦ δ' ἄρ' ἔην θεῖον γένος οὐδ' ἀνθρώπων,
πρόσθε λέων, ὅπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
δεινὸν ἀποπνεύουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο,
καὶ τὴν μὲν κατέπεφνε θεῶν τεράεσσι πιθήσας.
δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσσατο κυδαλίμοισι·
185 καρτίστην δὴ τὴν γε μάχην φάτο δύμεναι ἀνδρῶν.
τὸ τρίτον αὖ κατέπεφνε Νηλεΐδης ἄντιανείρας.
τῷ δ' ἄρ' ἀνερχομένῳ πυκινὸν δόλον ἄλλον ὕφαινε·
κρίνας ἐκ Λυκίης εὐρείης φῶτας ἀρίστους
εἶσε λόχον· τοὶ δ' οὐ τι πάλιν οἶκον δὲ νέοντο·
190 πάντας γὰρ κατέπεφνε ἀμύμων Βελλεροφόντης.
ἄλλ' ὅτε δὴ γίγνωσκε θεοῦ γόνον ἦν ἐόντα
αὐτοῦ μιν κατέρυκε, δίδου δ' ὅ γε θυγατέρα ἦν,
δῶκε δέ οἱ τιμῆς βασιληΐδος ἥμισυ πάσης·
καὶ μὲν οἱ Λύκιοι τέμενος τάμον ἔζοχον ἄλλων
195 καλὸν φυταλιῆς καὶ ἀρούρης, ὅφρα νέμοιτο.
ἦ δ' ἔτεκε τρία τέκνα δαΐφροني Βελλεροφόντη
Ἴσανδρόν τε καὶ Ἴππόλοχον καὶ Λαοδάμειαν.
Λαοδαμείῃ μὲν παρελέξατο μητίετα Ζεὺς,
ἦ δ' ἔτεκε ἄντιθεον Σαρπηδόνα χαλκοκορυστήν.
200 ἄλλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
ἦτοι δὲ καὶ πεδίον τὸ Ἀλφειῶν οἶος ἀλᾶτο
ὄν θυμὸν κατέδωκε, πᾶτον ἀνθρώπων ἀλεείνων·
Ἴσανδρον δὲ οἱ υἱὸν Ἄρης ἄτος πολέμοιο
μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανε κυδαλίμοισι·
205 τὴν δὲ χολωσαμένη χρυσήνιος Ἄρτεμις ἔκτα.
Ἴππόλοχος δέ μ' ἔτικτε, καὶ ἐκ τοῦ φημι γενέσθαι·
πέμπε δέ μ' ἐς Τροίην, καὶ μοι μάλα πόλλ' ἐπέτελλεν
αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,
μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν, οἳ μέγ' ἄριστοι
210 ἐν τ' Ἐφύρῃ ἐγένοντο καὶ ἐν Λυκίῃ εὐρείῃ.
ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι».

ᾧ Ως φάτο, γήθησεν δὲ βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης·
ἔγχος μὲν κατέπηξεν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ,
αὐτὰρ δὲ μειλιχίοισι προσηύδα ποιμένα λαῶν·

215 «ἦ ῥά νύ μοι ξεῖνος πατρώϊός ἐσσι παλαιός·
 Οἶνεὺς γάρ ποτε δῖος ἀμύμονα Βελλεροφόντην
 ξείνισ' ἐνὶ μεγάροισιν ἐείκοσιν ἤματ' ἐρύξας·
 οἷ δὲ καὶ ἀλλήλοισι πόρον ξεινήϊα καλά·
 Οἶνεὺς μὲν ζωστήρα δίδου φοῖνικι φαεινόν,
 220 Βελλεροφόντης δὲ χρύσειον δέπας ἀμφικύπελλον
 καὶ μιν ἐγὼ κατέλειπον ἰὼν ἐν δώμασ' ἐμοῖσι.
 Τυδέα δ' οὐ μέμνημαι, ἐπεὶ μ' ἔτι τυτθὸν ἐόντα
 κάλλιφ', ὅτ' ἐν Θήβησιν ἀπώλετο λαὸς Ἀχαιῶν.
 τὸν νῦν σοὶ μὲν ἐγὼ ξεῖνος φίλος Ἄργεϊ μέσσω
 225 εἰμί, σὺ δ' ἐν Λυκίῃ ὅτε κεν τῶν δῆμον ἴκωμαι.
 ἔγχεα δ' ἀλλήλων ἀλεώμεθα καὶ δι' ὀμίλου·
 πολλοὶ μὲν γὰρ ἐμοὶ Τρῶες κλειτοὶ τ' ἐπίκουροι
 κτείνειν ὃν κε θεός γε πόρῃ καὶ ποσσὶ κιχέω,
 πολλοὶ δ' αὖ σοὶ Ἀχαιοὶ ἐναιρέμεν ὃν κε δύνῃαι.
 230 τεύχεα δ' ἀλλήλοισι ἐπαμείβομεν, ὄφρα καὶ οἶδε
 γνῶσιν ὅτι ξεῖνοι πατρώϊοι εὐχόμεθ' εἶναι».
 Ὡς ἄρα φωνήσαντε καθ' ἵππων ἀΐξαντε
 χεῖράς τ' ἀλλήλων λαβέτην καὶ πιστώσαντο·
 ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς,
 235 ὃς πρὸς Τυδεΐδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε
 χρύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. <...>
 369 Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη κορυθαίολος Ἴκτωρ·
 370 αἶψα δ' ἔπειθ' ἵκανε δόμους εἰς ναιετάοντας,
 οὐδ' εὖρ' Ἀνδρομάχην λευκώλενον ἐν μεγάροισιν,
 ἀλλ' ἢ γε ζὺν παιδὶ καὶ ἀμφιπόλῳ ἐϋπέπλῳ
 πύργῳ ἐφειστήκει γοόωσά τε μυρομένη τε.
 Ἴκτωρ δ' ὥς οὐκ ἔνδον ἀμύμονα τέτμεν ἄκοιτιν
 375 ἔσθι ἐπ' οὐδὸν ἰὼν, μετὰ δὲ δμοῦσιν ἔειπεν·
 «εἰ δ' ἄγε μοι δμοῦαὶ νημερτέα μυθήσασθε·
 πῇ ἔβη Ἀνδρομάχῃ λευκώλενος ἐκ μεγάροιο;
 ἥε πῇ ἐς γαλόων ἢ εἰνατέρων ἐϋπέπλων
 ἢ ἐς Ἀθηναίης ἐξοίχεται, ἔνθα περ ἄλλαι
 380 Τρῳαὶ ἐϋπλόκαμοι δεινὴν θεὸν ἱλάσκονται;»
 Τὸν δ' αὖτ' ὀτρυνὴ ταμίη πρὸς μῦθον ἔειπεν·
 «Ἴκτωρ ἐπεὶ μάλ' ἄνωγας ἀληθέα μυθήσασθαι,
 οὔτε πῇ ἐς γαλόων οὔτ' εἰνατέρων ἐϋπέπλων
 οὔτ' ἐς Ἀθηναίης ἐξοίχεται, ἔνθα περ ἄλλαι

385 Τρωαὶ ἐϋπλόκαμοι δεινὴν θεὸν ἰλάσκονται,
 ἀλλ' ἐπὶ πύργον ἔβη μέγαν Ἴλιου, οὔνεκ' ἄκουσε
 τείρεσθαι Τρῶας, μέγα δὲ κράτος εἶναι Ἀχαιῶν.
 ἦ μὲν δὴ πρὸς τεῖχος ἐπειγομένη ἀφικάνει
 390 μαινομένη ἐῖκυϊα· φέρει δ' ἅμα παῖδα τιθήνῃ.
 Ἦ ῥα γυνὴ ταμίη, ὃ δ' ἀπέσσυτο δώματος Ἔκτωρ
 τὴν αὐτὴν ὁδὸν αὐτὶς ἐϋκτιμένας κατ' ἀγυιάς.
 εὔτε πύλας ἵκανε διερχόμενος μέγα ἄστυ
 Σκαιάς, τῇ ἄρ' ἔμελλε διεξίμεναι πεδίον δέ,
 395 ἔνθ' ἄλοχος πολύδωρος ἐναντίῃ ἦλθε θεούσα
 Ἀνδρομάχῃ θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἡετίωνος
 Ἡετίων δὲ ἔναιεν ὑπὸ Πλάκῳ ὕληέσῃ
 Θήβῃ Ὑποπλακίῃ Κιλίκεσσ' ἀνδρεσσιν ἀνάσσω·
 τοῦ περ δὴ θυγάτηρ ἔχεθ' Ἔκτορι χαλκοκορυστῇ.
 ἦ οἱ ἔπειτ' ἦντησ', ἅμα δ' ἀμφίπολος κίεν αὐτῇ
 400 παῖδ' ἐπὶ κόλπῳ ἔχουσ' ἀταλάφρονα νήπιον αὐτως
 Ἔκτορίδην ἀγαπητὸν ἀλίγκιον ἀστέρι καλῷ,
 τόν ῥ' Ἔκτωρ καλέεσκε Σκαμάνδριον, αὐτὰρ οἱ ἄλλοι
 Ἀστυνάκτ'· οἷος γὰρ ἐρύετο Ἴλιον Ἔκτωρ.
 ἦτοι δὲ μὲν μείδιθεν ἰδὼν ἐς παῖδα σιωπῇ·
 405 Ἀνδρομάχῃ δέ οἱ ἄγχι παρίστατο δάκρυ χέουσα,
 ἔν τ' ἄρα οἱ φῶ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἕκ τ' ὀνόμαζε·
 δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος, οὐδ' ἐλεαίρεις
 παῖδά τε νηπίαχον καὶ ἔμ' ἄμμορον, ἦ τάχα χήρῃ
 σεῦ ἔσομαι· τάχα γάρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοὶ
 410 πάντες ἐφορμηθέντες· ἐμοὶ δέ κε κέρδιον εἶη
 σεῦ ἀφαρμούση χθόνα δύμεναι· οὐ γὰρ ἔτ' ἄλλη
 ἔσται θαλπωρὴ ἐπεὶ ἂν σύ γε πότμον ἐπίσπῃς
 ἀλλ' ἄχε'· οὐδέ μοι ἔστι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.
 ἦτοι γὰρ πατέρ' ἅμὸν ἀπέκτανε διὸς Ἀχιλλεύς,
 415 ἐκ δὲ πόλιν πέρσεν Κιλίκων εὖ ναιετάουσας
 Θήβην ὑψίπυλον· κατὰ δ' ἔκτανεν Ἡετίωνα,
 οὐδέ μιν ἐξενάρηξε, σεβάσματο γὰρ τό γε θυμῷ,
 ἀλλ' ἄρα μιν κατέκχε συν' ἔντεσι δαιδαλέοισιν
 ἠδ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν· περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν
 420 νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
 οἱ δέ μοι ἐπὶ κασίγνητοι ἔσαν ἐν μεγάροισιν
 οἱ μὲν πάντες ἰῶ κίον ἥματι Ἀἴδος εἴσω·
 πάντας γὰρ κατέπεφνε ποδάρκης διὸς Ἀχιλλεύς
 βουσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι καὶ ἀργεννῆς οἴεσσι.

425 μητέρα δ', ἥ βασίλευεν ὑπὸ Πλάκῳ ὀληέσση,
 τὴν ἐπεὶ ἄρ' δεῦρ' ἤγαγ' ἅμ' ἄλλοισι κτεάτεσσιν,
 ἂν ὅ γε τὴν ἀπέλυσε λαβὼν ἀπερείσι' ἄποινα,
 πατὴρ δ' ἐν μεγάροισι βάλ' Ἄρτεμις ἰοχέαιρα.
 Ἔκτορ ἅτάρ σύ μοι ἐσσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
 430 ἠδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης·
 ἀλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε καὶ αὐτοῦ μίμν' ἐπὶ πύργῳ,
 μὴ παῖδ' ὀρφανικὸν θήῃς χήρην τε γυναῖκα·
 λαὸν δὲ στήσον παρ' ἐρινεόν, ἔνθα μάλιστα
 ἀμπατός ἐστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος.
 435 τρὶς γὰρ τῇ γ' ἐλθόντες ἐπειρήσανθ' οἱ ἄριστοι
 ἄμφ' Αἴαντε δῦω καὶ ἀγακλυτὸν Ἰδομενεῖα
 ἠδ' ἄμφ' Ἀτρεΐδης καὶ Τυδέος ἄλκιμον υἱόν·
 ἥ πού τις σφιν ἐνίσπε θεοπροπίων ἐὺ εἰδώς,
 ἥ νυ καὶ αὐτῶν θυμὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει».

440 Τὴν δ' αὖτε προσέειπε μέγας κορυθαίολος Ἔκτωρ·
 «ἦ καὶ ἐμοὶ τάδε πάντα μέλει γύναι· ἀλλὰ μάλ' αἰνῶς
 αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους,
 αἳ κε κακὸς ὧς νόσφιν ἀλυσκάζω πολέμοιο·
 οὐδὲ με θυμὸς ἀνώγεν, ἐπεὶ μάθον ἔμμεναι ἐσθλὸς
 445 αἰεὶ καὶ πρῶτοισι μετὰ Τρώεσσι μάχεσθαι
 ἀρνύμενος πατρός τε μέγα κλέος ἠδ' ἐμὸν αὐτοῦ.
 εὖ γὰρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν·
 ἔσσεται ἡμᾶρ ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ
 καὶ Πριάμος καὶ λαὸς εὐμμελίῳ Πριάμοιο.
 450 ἀλλ' οὐ μοι Τρώων τόσσον μέλει ἄλγος ὀπίσσω,
 οὔτ' αὐτῆς Ἑκάβης οὔτε Πριάμοιο ἄνακτος
 οὔτε κασιγνήτων, οἳ κεν πολέες τε καὶ ἐσθλοὶ
 ἐν κόνιῃσι πέσοιεν ὑπ' ἀνδράσι δυσμενέεσσιν,
 ὅσσον σεῦ, ὅτε κέν τις Ἀχαιῶν χαλκοχιτάνων
 455 δακρυόεσσαν ἄγῃται ἐλευθέρον ἡμᾶρ ἀπούρας·
 καὶ κεν ἐν Ἄργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἱστὸν ὑφαίνῃς,
 καὶ κεν ὕδωρ φορέῃς Μεσσηΐδος ἢ Ὑπερείης
 πόλλ' ἀεκαζομένη, κρατερὴ δ' ἐπικεῖσέτ' ἀνάγκη·
 καὶ ποτέ τις εἴπῃσιν ἰδὼν κατὰ δάκρυ χέουσαν·
 460 Ἔκτορος ἦδε γυνὴ ὃς ἀριστεύεσκε μάχεσθαι
 Τρώων ἱπποδάμων ὅτε Ἴλιον ἀμφεμάχοντο.
 ὧς ποτέ τις ἐρέει· σοὶ δ' αὖ νέον ἔσσεται ἄλγος
 χήτεϊ τοιοῦδ' ἀνδρὸς ἀμύνειν δούλιον ἡμᾶρ.
 ἀλλὰ με τεθνηῶτα χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτει

465 πρίν γέ τι σῆς τε βοῆς σοῦ θ' ἔλκηθμοιο πυθέσθαι».
 ὧς εἰπὼν οὗ παιδὸς ὀρέξατο φαίδιμος Ἴκτωρ·
 ἄψ δ' ὃ πάϊς πρὸς κόλπον ἐϋζώνοιο τιθήνης
 ἐκλίνθη ἰάχων πατρὸς φίλου ὅψιν ἀτυχθεῖς
 470 ταρβήσας χαλκόν τε ἰδὲ λόφον ἵπιοχαίτην,
 δεινὸν ἅπ' ἀκροτάτης κόρυθος νεύοντα νοήσας.
 ἐκ δ' ἐγέλασσε πατήρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ·
 αὐτίκ' ἀπὸ κρατὸς κόρυθ' εἴλετο φαίδιμος Ἴκτωρ,
 καὶ τὴν μὲν κατέθηκεν ἐπὶ χθονὶ παμφανόωσαν·
 αὐτὰρ ὅ γ' ὃν φίλον υἱὸν ἐπεὶ κύσε πῆλξ τε χερσὶν
 475 εἶπε δ' ἐπευξάμενος Δίί τ' ἄλλοισίν τε θεοῖσι·
 «Ζεῦ ἄλλοι τε θεοὶ δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
 παῖδ' ἐμὸν ὥς καὶ ἐγὼ περ ἄριπρεπέα Τρώεσσιν,
 ὥδε βίην τ' ἀγαθόν, καὶ Ἰλίου ἴφι ἀνάσσειν·
 καὶ ποτέ τις εἴποι πατρός γ' ὅδε πολλὸν ἀμείνων
 480 ἐκ πολέμου ἀνιόντα· φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα
 κτείνας δῆϊον ἄνδρα, χαρεῖν δὲ φρένα μήτηρ».
 ὧς εἰπὼν ἀλόχοιο φίλης ἐν χερσὶν ἔθηκε
 παῖδ' ἐόν· ἦ δ' ἄρα μιν κηῶδεϊ δέξατο κόλπῳ
 δακρυόεν γελάσασα· πόσις δ' ἐλέησε νοήσας,
 485 χειρὶ τέ μιν κατέρεξεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε·
 «δαιμονίη μὴ μοί τι λίην ἀκαχίζεο θυμῷ·
 οὐ γάρ τις μ' ὑπὲρ αἴσαν ἀνὴρ Ἀἴδι προϊάψει·
 μοῖραν δ' οὐ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
 οὐ κακὸν οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
 490 ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε
 ἰστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
 ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεςσι μελήσει
 πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί, τοὶ Ἰλῖω ἐγγεγάασιν».
 ὧς ἄρα φωνήσας κόρυθ' εἴλετο φαίδιμος Ἴκτωρ
 495 ἵππουριν· ἄλοχος δὲ φίλῃ οἶκον δὲ βεβήκει
 ἐντροπαλιζομένη, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέουσα.
 αἶψα δ' ἔπειθ' ἵκανε δόμους εὖ ναιετάοντας
 Ἴκτορος ἀνδροφόνοιο, κιχήσατο δ' ἔνδοθι πολλὰς
 ἀμφιπόλους, τῆσιν δὲ γόον πάσῃσιν ἐνῶρσεν.
 500 αἱ μὲν ἔτι ζῶν γόον Ἴκτορα ὅ ἐνὶ οἴκῳ·
 οὐ γάρ μιν ἔτ' ἔφαντο ὑπὸ τροπον ἐκ πολέμοιο
 ἵξεσθαι προφυγόντα μένος καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν. <...>

ΟΔΥΣΣΕΙΑ*

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Α΄

- 1 Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε·
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω,
πολλὰ δ' ὃ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν,
5 ἄρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἐταίρων.
ἀλλ' οὐδ' ὧς ἐτάρους ἐρῶρύσατο, ἰέμενός περ·
αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο,
νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἥελίοιο
ἦσθιον· αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ.
10 τῶν ἀμόθεν γε, θεά, θύγατερ Διός, εἰπὲ καὶ ἡμῖν.
Ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες, ὅσοι φύγον αἰπὺν ὄλεθρον,
οἴκοι ἔσαν, πόλεμόν τε πεφευγότες ἠδὲ θάλασσαν·
τὸν δ' οἶον, νόστου κεχρημένον ἠδὲ γυναικός,
νύμφη πότνι' ἔρυκε Καλυψώ, δῖα θεάων,
15 ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι.
ἀλλ' ὅτε δὴ ἔτος ἦλθε περιπλομένων ἐνιαυτῶν,
τῷ οἱ ἐπεκλώσαντο θεοὶ οἰκόνδε νέεσθαι
εἰς Ἰθάκην, οὐδ' ἔνθα πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων
καὶ μετὰ οἷσι φίλοισι· θεοὶ δ' ἐλέαιρον ἅπαντες
20 νόσφι Ποσειδάωνος· ὁ δ' ἀσπερχές μενέαινε
ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ πάρος ἦν γαῖαν ἰκέσθαι.
ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας,
Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαΐαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν,
οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος,
25 ἀντιόων ταύρων τε καὶ ἀρνειῶν ἑκατόμβης.
ἔνθ' ὃ γε τέρπετο δαιτὶ παρήμενος· οἳ δὲ δὴ ἄλλοι
Ζητὸς ἐνὶ μεγάροισιν Ὀλυμπίου ἀθρόοι ἦσαν.
τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε·
μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Αἰγίσθοιο,

* Фрагменты поэмы «Одиссея» приводятся по изданию: Homeri Odyssea / ed. P. von der Mühl. Basel : Helbing & Lichtenhahn, 1962.

- 30 τόν ῥ' Ἀγαμεμνονίδης τηλεκλυτὸς ἔκταν' Ὀρέστης·
τοῦ ὅ γ' ἐπιμνησθεὶς ἔπε' ἀθανάτοισι μετιύδα·
«ὦ πόποι, οἷον δὴ νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν,
35 ὥς καὶ νῦν Αἰγίσθος ὑπὲρ μόρον Ἀτρεΐδαι
γῆμ' ἄλοχον μνηστήν, τὸν δ' ἔκτανε νοστήσαντα,
εἰδὼς αἰπὺν ὄλεθρον, ἐπεὶ πρό οἱ εἵπομεν ἡμεῖς,
Ἑρμείαν πέμψαντες, ἐϋσκοπον Ἀργεῖφόντην,
μήτ' αὐτὸν κτείνειν μήτε μνάσθαι ἄκοιτιν·
40 ἐκ γὰρ Ὀρέσταο τίσις ἔσσεται Ἀτρεΐδαι,
ὁππότε' ἂν ἡβήσῃ τε καὶ ἤς ἱμεῖρεται αἴης.
ὥς ἔφαθ' Ἑρμείας, ἀλλ' οὐ φρένας Αἰγίσθοιο
πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέων· νῦν δ' ἀθρόα πάντ' ἀπέτεισε».
- Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
45 «ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
καὶ λίην κεῖνός γε εἰκότι κεῖται ὀλέθρῳ,
ὥς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.
ἀλλὰ μοι ἄμφ' Ὀδυσῆϊ δαΐφρονι δαίεται ἦτορ,
δυσμῶρῳ, ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἅπο πῆματα πάσχει
50 νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ, ὅθι τ' ὀμφαλὸς ἐστὶ θαλάσσης,
νήσος δευδρήεσσα, θεὰ δ' ἐν δώματα ναίει,
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
μακράς, αἷ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
55 τοῦ θυγάτηρ δύστηνον ὀδυρόμενον κατερύκει,
αἶεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισι
θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς,
ἰέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρῶσκοντα νοῆσαι
ἥς γαίης, θανέειν ἱμεῖρεται. οὐδέ νυ σοὶ περ
60 ἐντρέπεται φίλον ἦτορ, Ὀλύμπιε; οὐ νύ τ' Ὀδυσσεύς
Ἀργείων παρὰ νηυσὶ χαρίζετο ἱερὰ ῥέζων
Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαιο, Ζεῦ;»
- Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·
«τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὁδόντων.
65 πῶς ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐγὼ θεῖοιο λαθοίμην,
ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱρὰ θεοῖσιν
ἀθανάτοισιν ἔδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν;
ἀλλὰ Ποσειδάων γαίηοχος ἀσκελὲς αἰὲν
Κύκλωπος κεχόλωται, ὃν ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν,

70 ἀντίθεον Πολύφημον, ὅου κράτος ἐστὶ μέγιστον
 πῦσιν Κυκλώπεςσι· Θώωσα δέ μιν τέκε νύμφη,
 Φόρκυνος θυγάτηρ, ἄλδος ἀτρυγέτοιο μέδοντος,
 ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι Ποσειδάωνι μιγεῖσα.
 75 οὐ τι κατακτείνει, πλάζει δ' ἀπὸ πατρίδος αἴης.
 ἀλλ' ἄγεθ' ἡμεῖς οἶδε περιφραζώμεθα πάντες
 νόστον, ὅπως ἔλθῃσι· Ποσειδάων δὲ μεθήσει
 ὄν χόλον· οὐ μὲν γάρ τι δυνήσεται ἀντία πάντων
 ἀθανάτων ἀέκητι θεῶν ἐριδαινέμεν οἶος».
 80 Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
 εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
 νοστήσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα ὄνδε δόμονδε,
 Ἑρμείαν μὲν ἔπειτα, διάκτορον Ἀργεῖφόντην,
 85 νῆσον ἐς Ὠγυγίην ὀτρύνομεν, ὄφρα τάχιστα
 νύμφη ἐϋπλοκάμῳ εἴπῃ νημερτέα βουλὴν,
 νόστον Ὀδυσσεύος ταλασίφρονος, ὥς κε νήηται.
 αὐτὰρ ἐγὼν Ἰθάκῃνδε ἐλεύσομαι, ὄφρα οἱ υἱὸν
 μᾶλλον ἐποτρύνω καὶ οἱ μένος ἐν φρεσὶ θεῖω,
 90 εἰς ἀγορὴν καλέσαντα κάρη κομόωντας Ἀχαιοὺς
 πᾶσι μνηστήρεσσιν ἀπειπέμεν, οἳ τέ οἱ αἰεὶ
 μῆλ' ἀδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἔλικας βοῦς.
 πέμψω δ' ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἡμαθόεντα
 νόστον πεισόμενον πατρὸς φίλου, ἦν που ἀκούσῃ,
 95 ἢ δ' ἴνα μιν κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἔχῃσιν».
 ὣς εἰποῦς' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
 ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὕγρην
 ἢ δ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῆς' ἀνέμοιο.
 εἴλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ἀκαχμένον ὀξεί χαλκῷ,
 100 βριθὺ μέγα στιβαρόν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν
 ἡρώων, τοῖσιν τε κοτέσσεται ὀβριμοπάτρη,
 βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων αἴξασα,
 στή δ' Ἰθάκης ἐνὶ δήμῳ ἐπὶ προθύροισ' Ὀδυσσεύος,
 οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου· παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
 105 εἰδομένη ξείνῳ, Ταφίων ἡγήτορι, Μέντηι.
 εὔρε δ' ἄρα μνηστήρας ἀγήνορας· οἱ μὲν ἔπειτα
 πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων θυμὸν ἔτερπον,
 ἥμενοι ἐν ῥινοῖσι βοῶν, οὓς ἔκτανον αὐτοί.
 κήρυκες δ' αὐτοῖσι καὶ ὀτρηροὶ θεράποντες

- οἱ μὲν ἄρ' οἶνον ἔμισγον ἐνὶ κρητῆρσι καὶ ὕδωρ,
οἱ δ' αὖτε σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας
νίζον καὶ πρότιθεν, τοῖ δὲ κρέα πολλὰ δατεῦντο.
- Τὴν δὲ πολλὸν πρῶτος ἶδε Τηλέμαχος θεοειδής·
ἦστο γὰρ ἐν μνηστῆρσι φίλον τετιμημένος ἦτορ,
ὁσσόμενος πατέρ' ἐσθλὸν ἐνὶ φρεσίν, εἴ ποθεν ἐλθὼν
μνηστήρων τῶν μὲν σκέδασιν κατὰ δώματα θεΐη,
τιμὴν δ' αὐτὸς ἔχοι καὶ κτήμασιν οἷσιν ἀνάσσοι.
τὰ φρονέων μνηστῆρσι μεθήμενος εἴσιδ' Ἀθήνην,
βῆ δ' ἰθὺς προθύροιο, νεμεσσήθη δ' ἐνὶ θυμῷ
ξεῖνον δηθὰ θύρῃσιν ἐφεστάμεν· ἐγγύθι δὲ στὰς
χεῖρ' ἔλε δεξιτερὴν καὶ ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος,
καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
«χαῖρε, ξεῖνε, παρ' ἄμμι φιλήσεται· αὐτὰρ ἔπειτα
δείπνου πασσάμενος μυθήσεται ὅτεο σε χρή».
- ᾧ δ' εἰπὼν ἠγείθ', ἡ δ' ἔσπετο Παλλὰς Ἀθήνη.
οἱ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἔντοσθεν ἔσαν δόμου ὑψηλοῖο,
ἔγχος μὲν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν
δουροδόκης ἔντοσθεν ἐϋξόου, ἔνθα περ ἄλλα
ἔγχε' Ὀδυσσεύς ταλασίφρονος ἵστατο πολλά,
αὐτὴν δ' ἐς θρόνον εἴσεν ἄγων, ὑπὸ λίτα πετάσσας,
καλὸν δαιδάλεον· ὑπὸ δὲ θρήνυς ποσὶν ἦεν.
παρ' αὐτὸς κλισμὸν θέτο ποικίλον, ἔκτοθεν ἄλλων
μνηστήρων, μὴ ξεῖνος ἀνιηθεὶς ὀρυμαγδῷ
δείπνῳ ἀηδήσειεν, ὑπερφιάλοισι μετελθὼν,
ἡ δ' ἴνα μιν περὶ πατρὸς ἀποιχομένοιο ἔροιτο.
χέρνιβ' αὖ μιν ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ χρυσεῖῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
νίψασθαι· παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν.
σίτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,
εἶδ' αὖτε πολλὰ ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων·
δαιτρὸς δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν αἰείρας
παντοίων, παρὰ δὲ σφί τίθει χρύσεια κύπελλα,
κῆρυξ δ' αὐτοῖσιν θάμ' ἐπώχετο οἶνοχοεύων.
- Ἔς δ' ἦλθον μνηστῆρες ἀγήνορες· οἱ μὲν ἔπειτα
ἐξεῖς ἔζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε.
τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,
σίτον δὲ δμῳαὶ παρενήεον ἐν κανέοισι,
[κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο].
οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἵαλλον.

150 αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο
 μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει,
 μολπή τ' ὀρχηστὺς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός.
 κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε
 155 Φημίω, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκη.
 ἧ τοι ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν αἰδεῖν,
 αὐτὰρ Τηλέμαχος προσέφη γλαυκῶπιν Ἀθήνην,
 ἄγχι σχῶν κεφαλὴν, ἵνα μὴ πευθοῖαθ' οἱ ἄλλοι·
 «ξεῖνε φίλ', ἧ καὶ μοι νεμεσήσεται ὅττι κεν εἴπω;
 160 τούτοισιν μὲν ταῦτα μέλει, κίθαρις καὶ αἰοιδή,
 ῥεῖ', ἐπεὶ ἀλλότριον βίοντι νήποινον ἔδουσιν,
 ἄνερως, οὗ δὴ που λεύκ' ὅστέα πύθεται ὄμβρω
 κείμεν' ἐπ' ἠπείρου, ἧ εἰν ἄλλ' κῦμα κυλίνδει.
 εἰ κείνόν γ' Ἰθάκηνδε ἰδοῖατο νοστήσαντα,
 πάντες κ' ἄρησαίαι' ἐλαφρότεροι πόδας εἶναι
 165 ἢ ἀφνειότεροι χρυσοῖο τε ἐσθῆτός τε.
 νῦν δ' ὁ μὲν ὧς ἀπόλωλε κακὸν μόνον, οὐδέ τις ἦμιν
 θαλπωρή, εἴ περ τις ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
 φῆσιν ἐλεύσεσθαι· τοῦ δ' ὄλετο νόστιμον ἦμαρ.
 ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·
 170 τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἡδὲ τοκήες;
 ὅπποις τ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο; πῶς δέ σε ναῦται
 ἦγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωντο;
 οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν οἴομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι.
 καὶ μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐὺ εἰδῶ,
 175 ἧ ἐ νέον μεθέπεις, ἧ καὶ πατρώϊός ἐσσι
 ξεῖνος, ἐπεὶ πολλοὶ ἴσαν ἄνδρες ἡμέτερον δῶ
 ἄλλοι, ἐπεὶ καὶ κείνος ἐπίστροφος ἦν ἀνθρώπων».
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «τοιγὰρ ἐγὼ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 180 Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὐχομαι εἶναι
 υἱός, αὐτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω.
 νῦν δ' ὧδε ξὺν νηὶ κατήλυθον ἡδ' ἐτάροισι,
 πλέων ἐπὶ οἴνοπα πόντον ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους,
 ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν, ἄγω δ' αἶθωνα σίδηρον.
 185 νηὺς δέ μοι ἦδ' ἔστηκεν ἐπ' ἄγρου νόσφι πόληος,
 ἐν λιμένι Ῥεῖθρῳ, ὑπὸ Νηΐῳ ὕληντι.
 ξεῖνοι δ' ἀλλήλων πατρώιοι εὐχόμεθ' εἶναι
 ἐς ἀρχῆς, εἴ περ τε γέροντ' εἴρηαι ἐπελθὼν
 Λαέρτην ἦρωα, τὸν οὐκέτι φασὶ πόλινδε

190 ἔρχεσθ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐπ' ἀγροῦ πῆματα πάσχειν
 γρηῖ σὺν ἀμφιπόλῳ, ἥ οἱ βρῶσιν τε πόσιν τε
 παρτιθεῖ, εὖτ' ἂν μιν κάματος κατὰ γυῖα λάβῃσιν
 ἐρπύζοντ' ἀνὰ γουνὸν ἀλφῆς οἶνοπέδοιο.
 νῦν δ' ἦλθον· δὴ γάρ μιν ἔφαντ' ἐπιδήμιον εἶναι,
 195 σὺν πατέρ'· ἀλλὰ νῦ τόν γε θεοὶ βλάπτουσι κελεύθου.
 οὐ γάρ πω τέθνηκεν ἐπὶ χθονὶ δῖος Ὀδυσσεύς,
 ἀλλ' ἔτι που ζωὸς κατερύκεται εὐρὲί πόντῳ,
 νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ, χαλεποὶ δέ μιν ἄνδρες ἔχουσιν,
 ἄγριοι, οἳ που κεῖνον ἐρुकανόσῳ ἄέκοντα.
 200 αὐτὰρ νῦν τοι ἐγὼ μαντεύσομαι, ὥς ἐνὶ θυμῷ
 ἀθάνατοι βάλλουσι καὶ ὥς τελέεσθαι οἶω,
 οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδῶς.
 οὐ τοι ἔτι δηρὸν γε φίλης ἀπὸ πατρίδος αἴης
 ἔσσεται, οὐδ' εἴ πέρ τε σιδήρεα δέσματα ἔχῃσι·
 205 φράσσεται ὥς κε νέηται, ἐπεὶ πολυμήχανός ἐστιν.
 ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
 εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος πάϊς εἰς Ὀδυσῆος.
 αἰνῶς μὲν κεφαλὴν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
 κείνῳ, ἐπεὶ θαμὰ τοῖον ἐμισγόμεθ' ἀλλήλοισι,
 210 πρὶν γε τὸν ἐς Τροίην ἀναβήμεναι, ἔνθα περ ἄλλοι
 Ἀργείων οἱ ἄριστοι ἔβαν κοίλῃσ' ἐνὶ νηυσὶν·
 ἐκ τοῦ δ' οὔτ' Ὀδυσῆα ἐγὼν ἶδον οὔτ' ἐμὲ κείνοισιν».
 Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἠΐδα·
 «τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 215 μήτηρ μὲν τέ μέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἐγὼ γε
 οὐκ οἶδ'· οὐ γάρ πώ τις ἐδὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
 ὥς δὴ ἐγὼ γ' ὄφελον μάκαρός νύ τευ ἔμμεναι υἱὸς
 ἀνέρος, δὴν κτεάτεσσιν ἐοῖσ' ἔπι γῆρας ἔτετμε.
 νῦν δ' ὅς ἀποτμότατος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
 220 τοῦ μ' ἔκ φασι γενέσθαι, ἐπεὶ σύ με τοῦτ' ἐρεεῖνεις».
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «οὐ μὲν τοι γενεὴν γε θεοὶ νῶνυμνον ὀπίσσω
 θῆκαν, ἐπεὶ σέ γε τοῖον ἐγείνατο Πηνελόπεια.
 ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·
 225 τίς δαίς, τίς δὲ ὄμιλος ὅδ' ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ;
 εἰλαπίνῃ ἦε γάμος; ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν,
 ὥς τέ μοι ὑβρίζοντες ὑπερφιάλως δοκέουσι
 δαίνυσθαι κατὰ δῶμα. νεμεσσήσαιτό κεν ἀνὴρ
 αἴσχεα πόλλ' ὀρόων, ὅς τις πινυτός γε μετέλθοι».

230 Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦῴδα·
 «ξεῖν', ἐπεὶ ἄρ δὴ ταῦτά μ' ἀνείρρει ἡδὲ μεταλλᾷς,
 μέλλεν μὲν ποτε οἶκος ὅδ' ἀφνειὸς καὶ ἀμύμων
 ἔμμεναι, ὄφρ' ἔτι κείνος ἀνὴρ ἐπιδήμιος ἦεν·
 235 νῦν δ' ἐτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιώοντες,
 οἱ κείνον μὲν ἄϊστον ἐποίησαν περὶ πάντων
 ἀνθρώπων, ἐπεὶ οὐ κε θανόντι περ ὧδ' ἀκαχοίμην,
 εἰ μετὰ οἷς' ἐτάροισι δάμη Τρώων ἐνὶ δῆμῳ,
 ἢ ἐ φίλων ἐν χερσίν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσε.
 240 τῷ κέν οἱ τύμβον μὲν ἐποίησαν Παναχαιοί,
 ἡδέ κε καὶ ὧ παιδὶ μέγα κλέος ἦρατ' ὀπίσσω.
 νῦν δέ μιν ἀκλειῶς Ἄρπυιαι ἀνηρέψαντο·
 οἷχεται ἄϊστος ἄπυστος, ἐμοὶ δ' ὀδύνας τε γόους τε
 κάλλιπεν· οὐδέ τι κείνον ὀδυρόμενος στεναχίζω
 οἶον, ἐπεὶ νύ μοι ἄλλα θεοὶ κακὰ κήδε' ἔτευξαν.
 245 ὅσσοι γὰρ νήσοισιν ἐπικρατέουσιν ἄριστοί,
 Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὕληντι Ζακύνθῳ,
 ἡδ' ὅσσοι κραναῖῃν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσι,
 τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται, τρύχουσι δὲ οἶκον.
 ἢ δ' οὔτ' ἀρνεῖται στυγερὸν γάμον οὔτε τελευτὴν
 250 ποιῆσαι δύναται· τοὶ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες
 οἶκον ἐμόν· τάχα δὴ με διαρῥαίσουσι καὶ αὐτόν».
 Τὸν δ' ἐπαλαστήσασα προσηύδα Παλλὰς Ἀθήνη·
 «ὦ πόποι, ἦ δὴ πολλὸν ἀποιχομένου Ὀδυσῆος
 δεύῃ, ὅ κε μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφείη.
 255 εἰ γὰρ νῦν ἐλθὼν δόμου ἐν πρώτῃσι θύρῃσι
 σταίῃ, ἔχων πῆληκα καὶ ἀσπίδα καὶ δύο δοῦρε,
 τοῖος ἔων οἶόν μιν ἐγὼ τὰ πρῶτ' ἐνόησα
 οἶκῳ ἐν ἡμετέρῳ πίνοντά τε τερπόμενόν τε,
 ἐξ Ἐφύρης ἀνιόντα παρ' Ἴλου Μερμερίδαο –
 260 ὥχετο γὰρ καὶ κεῖσε θοῆς ἐπὶ νηὸς Ὀδυσσεὺς
 φάρμακον ἀνδροφόνον διζήμενος, ὄφρα οἱ εἴη
 ἰοὺς χρίεσθαι χαλκήρεας· ἀλλ' ὁ μὲν οὐ οἱ
 δῶκεν, ἐπεὶ ῥα θεοὺς νεμεσίζετο αἰὲν ἐόντας,
 ἀλλὰ πατήρ οἱ δῶκεν ἐμός· φιλέεσκε γὰρ αἰνῶς –
 265 τοῖος ἔων μνηστῆρσιν ὁμιλήσειεν Ὀδυσσεὺς·
 πάντες κ' ὠκύμοροι τε γενοῖατο πικρογάμοι τε.
 ἀλλ' ἦ τοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται,
 ἦ κεν νοστήσας ἀποτείσεται, ἦε καὶ οὐκί,
 οἷσιν ἐνὶ μεγάροισι· σὲ δὲ φράζεσθαι ἄνωγα,

270 ὅππως κε μνηστῆρας ἀπώσσει ἐκ μεγάροιο.
 εἰ δ' ἄγε νῦν ξυνίει καὶ ἐμῶν ἐμπάξω μύθων·
 αὔριον εἰς ἀγορὴν καλέσας ἥρωας Ἀχαιοὺς
 μῦθον πέφραδε πᾶσι, θεοὶ δ' ἐπὶ μάρτυροι ἔστων.
 μνηστῆρας μὲν ἐπὶ σφέτερα σκίδνασθαι ἄνωχθι,
 275 μητέρα δ', εἴ οἱ θυμὸς ἐφορμᾶται γαμέεσθαι,
 ἂν ἴτω ἐς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο·
 οἱ δὲ γάμον τεύξουσι καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα
 πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἔπεσθαι.
 σοὶ δ' αὐτῷ πυκινῶς ὑποθήσομαι, αἶ κε πίθῃαι·
 280 νῆ' ἄρσας ἐρέτησιν ἐείκοσιν, ἥ τις ἀρίστη,
 ἔρχεο πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο,
 ἦν τίς τοι εἴπησι βροτῶν, ἢ ὅσσαν ἀκούσης
 ἐκ Διός, ἥ τε μάλιστα φέρει κλέος ἀνθρώποισι.
 πρῶτα μὲν ἐς Πύλον ἐλθε καὶ εἵρεο Νέστορα διόν,
 285 κεῖθεν δὲ Σπάρτηνδε παρὰ ξανθὸν Μενέλαον·
 ὃς γὰρ δεύτατος ἦλθεν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.
 εἰ μὲν κεν πατρὸς βίοτον καὶ νόστον ἀκούσης,
 ἦ τ' ἂν τρυχόμενός περ ἔτι τλαίης ἐνιαυτόν·
 εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσης μηδ' ἔτ' ἐόντος,
 290 νοστήσας δὴ ἔπειτα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
 σῆμά τέ οἱ χεῦναι καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερεΐξαι
 πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε, καὶ ἀνέρι μητέρα δοῦναι.
 αὐτὰρ ἐπὶν δὴ ταῦτα τελευτήσης τε καὶ ἔρξης,
 φράζεσθαι δὴ ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 295 ὅππως κε μνηστῆρας ἐνὶ μεγάροισι τεοῖσι
 κτείνης ἡὲ δόλῳ ἢ ἀμφιδόν· οὐδέ τί σε χρὴ
 νηπιᾶς ὀχέειν, ἐπεὶ οὐκέτι τηλίκος ἐσσί.
 ἦ οὐκ αἴεις οἶον κλέος ἔλλαβε δῖος Ὀρέστης
 πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, ἐπεὶ ἔκτανε πατροφονῆα,
 300 Αἴγισθον δολόμητιν, ὃ οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα;
 καὶ σύ, φίλος, μάλα γάρ σ' ὀρώω καλόν τε μέγαν τε,
 ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων ἐὺ εἴπῃ.
 αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆα θοὴν κατελεύσομαι ἥδη
 ἦδ' ἐτάρους, οἳ πού με μάλ' ἀσχαλόωσι μένοντες·
 305 σοὶ δ' αὐτῷ μελέτω, καὶ ἐμῶν ἐμπάξω μύθων».
 Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦῤα·
 «ξεῖν', ἦ τοι μὲν ταῦτα φίλα φρονέων ἀγορεύεις,
 ὥς τε πατήρ ῥ' παιδί, καὶ οὐ ποτε λήσομαι αὐτῶν.
 ἀλλ' ἄγε νῦν ἐπίμεινον, ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο,

- 310 ὄφρα λοεσσάμενός τε τεταρπόμενός τε φίλον κῆρ
δῶρον ἔχων ἐπὶ νῆα κίης, χαίρων ἐνὶ θυμῷ,
τιμῆεν, μάλα καλόν, ὅ τοι κειμήλιον ἔσται
ἐξ ἑμεῦ, οἷα φίλοι ξείνοι ξείνοισι διδοῦσι».
- 315 Τὸν δ' ἡμεῖβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
«μὴ μ' ἔτι νῦν κατέρυκε, λιλαιόμενόν περ ὁδοῖο·
δῶρον δ' ὅττι κέ μοι δοῦναι φίλον ἦτορ ἀνώγη,
αὐτὶς ἀνερχομένῳ δόμεναι οἰκόνδε φέρεσθαι,
καὶ μάλα καλὸν ἐλάν· σοὶ δ' ἄξιον ἔσται ἀμοιβῆς».
- 320 Ἦ μὲν ἄρ' ὥς εἰποῦς ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη,
ὄρνις δ' ὥς ἀνόπαια διέπτατο· τῷ δ' ἐνὶ θυμῷ
θήκε μένος καὶ θάρσος, ὑπέμνησέν τε ἔ πατρός
μᾶλλον ἔτ' ἢ τὸ πάροιθεν. ὁ δὲ φρεσὶν ἦσι νοήσας
θάμβησεν κατὰ θυμόν· οἶσατο γὰρ θεὸν εἶναι.
αὐτίκα δὲ μνηστῆρας ἐπώχετο ἰσόθεος φῶς.
- 325 Τοῖσι δ' αἰοδὸς ἄειδε περικλυτός, οἱ δὲ σιωπῇ
εἶατ' ἀκούοντες· ὁ δ' Ἀχαιῶν νόστον ἄειδε
λυγρόν, ὃν ἐκ Τροίης ἐπετείλατο Παλλὰς Ἀθήνη.
- 330 Τοῦ δ' ὑπερωϊόθεν φρεσὶ σύνθετο θέσπιν αἰοιδῆν
κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρων Πηνελόπεια·
κλίμακα δ' ὑψηλὴν κατεβήσето οἶο δόμοιο,
οὐκ οἶη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι δῦ' ἔποντο.
ἢ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο διὰ γυναικῶν,
στῇ ῥα παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα ποιητοῖο,
ἅντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα·
- 335 ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἐκάτερθε παρέστη.
δακρύσασα δ' ἔπειτα προσηύδα θεῖον αἰοδόν·
«Φήμιε, πολλὰ γὰρ ἄλλα βροτῶν θελκτήρια οἶδας
ἔργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τά τε κλείουσιν αἰοδοί·
τῶν ἔν γέ σφιν ἄειδε παρήμενος, οἱ δὲ σιωπῇ
- 340 οἶνον πινόντων· ταύτης δ' ἀποπαύε' αἰοιδῆς
λυγρῆς, ἣ τέ μοι αἰὲν ἐνὶ στήθεσσι φίλον κῆρ
τείρει, ἐπεὶ με μάλιστα καθίκετο πένθος ἄλαστον.
τοίην γὰρ κεφαλὴν ποθέω μεμνημένη αἰεὶ
ἀνδρός, τοῦ κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος».
- 345 Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδ' αἶ·
«μῆτερ ἐμή, τί τ' ἄρα φθονέεις ἐρήϊρον αἰοδὸν
τέρπειν ὅππῃ οἱ νόος ὄρνυται; οὐ νύ τ' αἰοδοὶ
αἴτιοι, ἀλλὰ ποθὶ Ζεὺς αἴτιος, ὅς τε δίδωσιν
ἀνδράσιν ἀλφειστήσιν ὅπως ἐθέλῃσιν ἐκάστω.

350 τούτῳ δ' οὐ νέμεσις Δαναῶν κακὸν οἶτον αἰδεῖν·
 τὴν γὰρ αἰοδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
 ἢ τις αἰὼντεςσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται.
 σοὶ δ' ἐπιτολμάτω κραδίη καὶ θυμὸς ἀκούειν·
 οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς οἶος ἀπώλεσε νόστιμον ἡμᾶρ
 355 ἐν Τροίῃ, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι φῶτες ὄλοντο.
 ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
 ἰστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
 ἔργον ἐποίχεσθαι· μῦθος δ' ἄνδρεςσι μελήσει
 πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ».

360 Ἥ μὲν θαμβήσασα πάλιν οἰκόνδε βεβήκει·
 παιδὸς γὰρ μῦθον πεπνυμένον ἔνθετο θυμῷ.
 ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶ
 κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὄφρα οἱ ὕπνον
 ἦδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη. <...>

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Ι'

1 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 «Ἀλκίνοε κρεῖον, πάντων ἀριδείκετε λαῶν,
 ἦ τοι μὲν τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἐστὶν αἰδοῦ
 τοιοῦδ', οἶος ὅδ' ἐστί, θεοῖς' ἐναλίγκιος αὐδὴν.
 5 οὐ γὰρ ἐγὼ γέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι
 ἢ ὅτ' ἐὺφροσύνῃ μὲν ἔχῃ κατάδημον ἅπαντα,
 δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται αἰδοῦ
 ἡμενοὶ ἐξείης, παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
 σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσω
 10 οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσι·
 τοῦτό τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.
 σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
 εἵρεσθ', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
 τί πρῶτόν τοι ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;
 15 κήδε' ἐπεὶ μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ Οὐρανίωνες.
 νῦν δ' ὄνομα πρῶτον μυθήσομαι, ὄφρα καὶ ὑμεῖς
 εἴδετ', ἐγὼ δ' ἂν ἔπειτα φυγὼν ὑπονηλεὲς ἡμᾶρ
 ὑμῖν ξεῖνος ἔω καὶ ἀπόπροθι δώματα ναίων.
 Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν

20 ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.
 ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον· ἐν δ' ὄρος αὐτῇ,
 Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ἀριπρεπές· ἀμφὶ δὲ νῆσοι
 πολλαὶ ναιετάουσι μάλα σχεδὸν ἀλλήλησι,
 Δουλίχιόν τε Σάμη τε καὶ ὕληεσσα Ζάκυνθος.
 25 αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτη εἰν ἀλλὶ κεῖται
 πρὸς ζόφον, αἶ δέ τ' ἄνευθε πρὸς ἥϊ τ' ἡελίον τε,
 τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὐ τι ἐγὼ γε
 ἥς γαίης δύναιμι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.
 ἥ μὲν μ' αὐτόθ' ἔρκε Καλυψώ, δῖα θεάων,
 30 [ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι·]
 ὥς δ' αὐτως Κίρκη κατερήτυεν ἐν μεγάροισιν
 Αἰαίῃ δολόεσσα, λιλαιομένη πόσιν εἶναι·
 ἀλλ' ἐμὸν οὐ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.
 ὥς οὐδὲν γλύκιον ἥς πατρίδος οὐδὲ τοκῆων
 35 γίνεται, εἴ περ καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
 γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῆων.
 εἰ δ' ἄγε τοι καὶ νόστον ἐμὸν πολυκηδέ' ἐνίσπω,
 ὃν μοι Ζεὺς ἐφέηκεν ἀπὸ Τροίης ἰόντι.
 Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασεν,
 40 Ἰσμάρω· ἔνθα δ' ἐγὼ πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς.
 ἐκ πόλιος δ' ἀλόχους καὶ κτήματα πολλὰ λαβόντες
 δασάμεθ', ὥς μή τις μοι ἀτεμβόμενος κίοι ἴσης.
 ἔνθ' ἦ τοι μὲν ἐγὼ διερῶ ποδὶ φευγέμεν ἡμέας
 ἠνώγεα, τοὶ δὲ μέγα νήπιοι οὐκ ἐπίθοντο.
 45 ἔνθα δὲ πολλὸν μὲν μέθυ πίνετο, πολλὰ δὲ μῆλα
 ἔσφαζον παρὰ θῖνα καὶ εἰλίποδας ἔλικας βοῦς.
 τόφρα δ' ἄρ' οἰχόμενοι Κίκονες Κικόνεσσι γεγώνευν,
 οἳ σφιν γείτονες ἦσαν, ἅμα πλέονες καὶ ἀρείους,
 ἥπειρον ναίοντες, ἐπιστάμενοι μὲν ἄφ' ἵππων
 50 ἀνδράσι μάρνασθαι καὶ ὅθι χρῆ πεζὸν ἐόντα.
 ἦλθον ἔπειθ', ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται ὥρη,
 ἡέριοι· τότε δὴ ῥα κακὴ Διδῶς αἶσα παρέστη
 ἡμῖν αἰνομόροισιν, ἵν' ἄλγεα πολλὰ πάθοιμεν.
 στησάμενοι δ' ἐμάχοντο μάχην παρὰ νηυσὶ θεῇσι,

55 βάλλον δ' ἀλλήλους χαλκήρεσιν ἐγγείησιν.
 ὄφρα μὲν ἡὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ,
 τόφρα δ' ἀλεξόμενοι μένομεν πλέονάς περ ἐόντας·
 ἦμος δ' ἠέλιος μετενίστο βουλυτόνδε,
 60 καὶ τότε δὴ Κίκονες κλῖναν δαμάσαντες Ἀχαιοῦς.
 ἕξ δ' ἀφ' ἐκάστης νηὸς εὐκνήμιδες ἑταῖροι
 ὄλονθ'· οἱ δ' ἄλλοι φύγομεν θάνατόν τε μόρον τε.
 Ἐνθεν δὲ προτέρω πλέομεν ἀκαχήμενοι ἦτορ,
 ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους ὀλέσαντες ἑταίρους.
 οὐδ' ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
 65 πρὶν τινα τῶν δειλῶν ἐτάρων τρὶς ἕκαστον αὔσαι,
 οἳ θάνον ἐν πεδίῳ Κικόνων ὑπο δρωθέντες.
 νηυσὶ δ' ἐπῶρσ' ἄνεμον βορέην νεφεληγερέτα Ζεὺς
 λαίλαπι θεσπεσίῃ, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
 γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
 70 αἱ μὲν ἔπειτ' ἐφέροντ' ἐπικάρσαι, ἰστία δέ σφιν
 τριχθὰ τε καὶ τετραχθὰ διέσχισεν ἴς ἀνέμοιο.
 καὶ τὰ μὲν ἐς νῆας κάθεμεν, δείσαντες ὄλεθρον,
 αὐτὰς δ' ἐσσυμένως προερέσσαμεν ἡπειρόνδε.
 ἔνθα δὴ δύο νύκτας δύο τ' ἡμέατα συνεχὲς αἰεὶ
 75 κείμεθ', ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἔδοντες.
 ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ εὐπλόκαμος τέλεσ' Ἡώς,
 ἱστοὺς στησάμενοι ἀνά θ' ἰστία λεύκ' ἐρύσαντες
 ἡμεθα· τὰς δ' ἄνεμός τε κυβερνήται τ' ἵθυνον.
 καὶ νύ κεν ἀσκηθῆς ἰκόμην ἐς πατρίδα γαῖαν,
 80 ἀλλὰ με κῦμα ῥόος τε περιγνάμπτοντα Μάλειαν
 καὶ βορέης ἀπέωσε, παρέπλαγξεν δὲ Κυθήρων.
 Ἐνθεν δ' ἐννῆμαρ φερόμην ὀλοοῖς ἀνέμοισι
 πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα· ἀτὰρ δεκάτῃ ἐπέβημεν
 γαίης Λωτοφάγων, οἳ τ' ἀνθινον εἶδαρ ἔδουσιν.
 85 ἔνθα δ' ἐπ' ἡπείρου βῆμεν καὶ ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ,
 αἶψα δὲ δεῖπνον ἔλοντο θοῆς παρὰ νηυσὶν ἑταῖροι.
 αὐτὰρ ἐπεὶ σίτοιο τ' ἐπασσάμεθ' ἡδὲ ποτήτος,
 δὴ τότε ἔγων ἐτάρους προίην πεύθεσθαι ἰόντας,
 οἳ τινες ἀνέρες εἶεν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες,
 90 ἄνδρε δύο κρίνας, τρίτατον κήρυχ' ἅμ' ὀπάσσας.
 οἱ δ' αἶψ' οἰχόμενοι μίγην ἀνδράσι Λωτοφάγοισιν·
 οὐδ' ἄρα Λωτοφάγοι μῆδονθ' ἐτάροισιν ὄλεθρον
 ἡμετέροισ', ἀλλὰ σφι δόσαν λωτοῖο πάσασθαι.
 τῶν δ' ὅς τις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπόν,

95 οὐκέτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν οὐδὲ νέεσθαι,
 ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι Λωτοφάγοισι
 λωτὸν ἐρεπτόμενοι μενέμεν νόστου τε λαθέσθαι.
 τοὺς μὲν ἐγὼν ἐπὶ νῆας ἄγον κλαίοντας ἀνάγκη,
 νηυσὶ δ' ἐνὶ γλαφυρῇσιν ὑπὸ ζυγὰ δῆσα ἐρύσσας·
 100 αὐτὰρ τοὺς ἄλλους κελόμην ἐρήφρας ἐταίρους
 σπερχομένους νηῶν ἐπιβαινέμεν ὠκειάων,
 μὴ πῶς τις λωτοῖο φαγὼν νόστοιο λάθηται.
 οἱ δ' αἰψ' εἴσβαινον καὶ ἐπὶ κληῖσι καθίζον,
 ἐξῆς δ' ἐξόμενοι πολὺν ἄλα τύπτον ἐρετμοῖς.
 105 Ἐνθεν δὲ προτέρω πλέομεν ἀκαχήμενοι ἦτορ.
 Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ὑπερφιάλων ἀθεμίστων
 ἰκόμεθ', οἳ ῥα θεοῖσι πεποιθότες ἀθανάτοισιν
 οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν οὔτ' ἀρώωσιν,
 110 ἀλλὰ τὰ γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
 πυροὶ καὶ κριθαὶ ἡδ' ἄμπελοι, αἳ τε φέρουσιν
 οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.
 τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες,
 ἀλλ' οἳ γ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα
 ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι, θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
 115 παίδων ἡδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι.
 Νῆσος ἔπειτα λάχεια παρὲκ λιμένος τετάνυσται,
 γαίης Κυκλώπων οὔτε σχεδὸν οὔτ' ἀποτηλοῦ,
 ὑλήεσσ'· ἐν δ' αἶγες ἀπειρέσiai γεγάασιν
 ἄγριαι· οὐ μὲν γὰρ πάτος ἀνθρώπων ἀπερύκει,
 120 οὐδέ μιν εἰσοιχνεῦσι κυνηγέται, οἳ τε καθ' ὕλην
 ἄλγεα πάσχουσιν κορυφὰς ὀρέων ἐφέποντες.
 οὔτ' ἄρα ποίμνησιν κατὰίσχεται οὔτ' ἀρότοισιν,
 ἀλλ' ἢ γ' ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος ἤματα πάντα
 ἀνδρῶν χηρεύει, βόσκει δέ τε μηκάδας αἶγας.
 125 οὐ γὰρ Κυκλώπεσσι νέες πάρα μιλτοπάρρηι,
 οὐδ' ἄνδρες νηῶν ἐνὶ τέκτονες, οἳ κε κάμοιεν
 νῆας ἐϋσσέλμους, αἳ κεν τελέοιεν ἕκαστα
 ἄστε' ἐπ' ἀνθρώπων ἰκνεύμεναι, οἳα τε πολλὰ
 130 ἄνδρες ἐπ' ἀλλήλους νηυσὶν περόωσι θάλασσαν·
 οἳ κέ σφιν καὶ νῆσον ἐϋκτιμένην ἐκάμοντο.
 οἱ μὲν γάρ τι κακὴ γε, φέροι δέ κεν ὥρια πάντα·
 ἐν μὲν γὰρ λειμῶνες ἄλδς πολιοῖο παρ' ὄχθας
 ὑδροηλοὶ μαλακοί· μάλα κ' ἄφθιτοι ἄμπελοι εἰεν·
 ἐν δ' ἄροσις λείη· μάλα κεν βαθὺ λήϊον αἰεὶ

135 εἰς ὥρας ἀμόφεν, ἐπεὶ μάλα πῖαρ ὑπ' οὐδας.
 ἐν δὲ λιμὴν εὖορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματος ἔστιν,
 οὔτ' εὐνὰς βαλέειν οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι,
 ἀλλ' ἐπικέλσαντας μείναι χρόνον, εἰς ὃ κε ναυτέων
 θυμὸς ἐποτρύνῃ καὶ ἐπιπνεύσωσιν ἀήται.
 140 αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος ῥέει ἀγλαὸν ὕδωρ,
 κρήνη ὑπὸ σπείους· περὶ δ' αἴγειροι πεφύασιν.
 ἔνθα κατεπλέομεν, καὶ τις θεὸς ἡγεμόνευε
 νύκτα δι' ὀρφναίην, οὐδὲ προῦφαίνεται' ἰδέσθαι·
 ἄηρ γάρ περὶ νηυσὶ βαθεῖ' ἦν, οὐδὲ σελήνῃ
 145 οὐρανόθεν προῦφαινε, κατείχετο δὲ νεφέεσσιν.
 ἔνθ' οὐ τις τὴν νῆσον ἐσέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν,
 οὔτ' οὖν κύματα μακρὰ κυλινδόμενα προτὶ χέρσον
 εἰσίδομεν, πρὶν νῆας ἐϋσσέλμους ἐπικέλσαι.
 κελσάσῃσι δὲ νηυσὶ καθείλομεν ἱστία πάντα,
 150 ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ βῆμεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης·
 ἔνθα δ' ἀποβρίζαντες ἐμείναμεν Ἥῳ δῖαν.
 Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 νῆσον θαυμάζοντες ἐδινεόμεσθα κατ' αὐτήν.
 ὥρσαν δὲ Νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
 155 αἶγας ὀρεσκόους, ἵνα δειπνήσειαν ἑταῖροι.
 αὐτίκα καμπύλα τόξα καὶ αἰγανέας δολιχαύλους
 εἰλόμεθ' ἐκ νηῶν, διὰ δὲ τρίχα κοσμηθέντες
 βάλλομεν· αἶψα δὲ δῶκε θεὸς μενοεικέα θήρην.
 νῆες μὲν μοι ἔποντο δώδεκα, ἐς δὲ ἑκάστην
 160 ἐννέα λάγχανον αἶγες· ἐμοὶ δὲ δέκ' ἕξελον οἶψ.
 ὥς τότε μὲν πρόπαν ἡμᾶρ ἐς ἡέλιον καταδύντα
 ἡμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.
 οὐ γάρ πω νηῶν ἐξέφθιτο οἶνος ἐρυθρός,
 ἀλλ' ἐνέην· πολλὸν γὰρ ἐν ἀμφοροεῦσιν ἔκαστοι
 165 ἠφύσαμεν Κικόνων ἱερὸν πτολίεθρον ἐλόντες.
 Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ἐλεύσσομεν ἐγγὺς ἐόντων,
 καπνόν τ' αὐτῶν τε φθογῆν οἴων τε καὶ αἰγῶν.
 ἡμος δ' ἡέλιος κατέδου καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε,
 δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.
 170 ἡμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 καὶ τότε ἔγῳ ἀγορὴν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον·
 „ἄλλοι μὲν νῦν μίμνεν", ἐμοὶ ἐρήρες ἑταῖροι·
 αὐτὰρ ἐγὼ σὺν νηὶ τ' ἐμῇ καὶ ἐμοῖς ἐτάροισιν
 ἐλθὼν τῶνδ' ἀνδρῶν πειρήσομαι, οἳ τινὲς εἰσιν,

175 ἢ ῥ' οἷ γ' ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι,
 ἦε φιλόξεينوι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής·
 Ὡς εἰπὼν ἀνὰ νηὸς ἔβην, ἐκέλευσα δ' ἐταίρους
 αὐτούς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι.
 οἱ δ' αἶψ' εἴσβαινον καὶ ἐπὶ κληῖσι καθίζον,
 180 ἐξῆς δ' ἐξόμενοι πολὺν ἄλα τύπτον ἐρετμοῖς.
 ἀλλ' ὅτε δὴ τὸν χῶρον ἀφικόμεθ' ἐγγὺς ἐόντα,
 ἔνθα δ' ἐπ' ἐσχατιῇ σπέος εἶδομεν ἄγχι θαλάσσης,
 ὑψηλόν, δάφνησι κατηρεφές· ἔνθα δὲ πολλὰ
 μῆλ', οἷς τε καὶ αἶγες, ἰαύεσκον· περὶ δ' αὐλὴ
 185 ὑψηλὴ δέδμητο κατωρυχέεσσι λίθοισι
 μακρῆσιν τε πίτυσσιν ἰδὲ δρυσὶν ὑψικόμοισιν.
 ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὅς ῥα τὰ μῆλα
 οἷος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν· οὐδὲ μετ' ἄλλους
 πῶλεϊτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ἦδη.
 190 καὶ γὰρ θαῦμα' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐφίκει
 ἀνδρὶ γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι
 ὑψηλῶν ὀρέων, ὃ τε φαίνεται οἷον ἅπ' ἄλλων.
 Δὴ τότε τοὺς ἄλλους κελόμην ἐρίηρας ἐταίρους
 αὐτοῦ πᾶρ νηὶ τε μένειν καὶ νῆα ἔρυσθαι·
 195 αὐτὰρ ἐγὼ κρίνας ἐτάρων δυοκαίδεκ' ἀρίστους
 βῆν· αὐτὰρ αἶγεον ἄσκον ἔχον μέλανος οἴνοιο,
 ἠδέος, ὃν μοι δῶκε Μάρων, Εὐάνθεος υἱός,
 ἱρεὺς Ἀπόλλωνος, ὃς Ἰσμαρον ἀμφιβέβηκει,
 οὐνέκα μιν σὺν παιδὶ περισχόμεθ' ἠδὲ γυναικὶ
 200 ἀζόμενοι· ὥκει γὰρ ἐν ἄλσει δενδρήεντι
 Φοῖβου Ἀπόλλωνος. ὁ δέ μοι πόρεν ἀγλαὰ δῶρα·
 χρυσοῦ μὲν μοι δῶκ' εὐεργέος ἑπτὰ τάλαντα,
 δῶκε δέ μοι κρητῆρα πανάργυρον, αὐτὰρ ἔπειτα
 οἶνον ἐν ἀμφορεῦσι δυώδεκα πᾶσιν ἀφύσσας,
 205 ἠδὺν ἀκηράσιον, θεῖον ποτόν· οὐδέ τις αὐτὸν
 ἠεῖδη δμῶων οὐδ' ἀμφιπόλων ἐνὶ οἴκῳ,
 ἀλλ' αὐτὸς ἄλοχός τε φίλῃ ταμίῃ τε μί' οἷ.
 τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιηδέα οἶνον ἐρυθρόν,
 ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνὰ εἴκοσι μέτρα
 210 χεῦ', ὁδμὴ δ' ἠδεῖα ἀπὸ κρητῆρος ὁδῶδει,
 θεσπεσίῃ· τότε' ἂν οὐ τοι ἀποσχέσθαι φίλον ἦεν.
 τοῦ φέρον ἐμπλήσας ἄσκον μέγαν, ἐν δὲ καὶ ἦα
 κορύκῳ· αὐτίκα γὰρ μοι δίσσατο θυμὸς ἀγήνωρ
 ἄνδρ' ἐπελεύσεσθαι μέγαλιν ἐπειμμένον ἀλκήν,

215 ἄγριον, οὐτε δίκας εὖ εἰδότα οὐτε θέμιστας.
 Καρπαλίμως δ' εἰς ἄντρον ἀφικόμεθ', οὐδέ μιν ἔνδον
 εὔρομεν, ἀλλ' ἐνόμεινε νομὸν κάτω πίονα μῆλα.
 ἐλθόντες δ' εἰς ἄντρον ἐθηεύμεσθα ἕκαστα·
 220 ταρσοὶ μὲν τυρῶν βριθὸν στείνοντο δὲ σηκοὶ
 ἄρνων ἢ δ' ἐρίφων· διακεκριμένα δὲ ἕκασται
 ἔρχατο, χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
 χωρὶς δ' αὖθ' ἔρσαι· ναῖον δ' ὄρω ἄγγεα πάντα,
 γαυλοὶ τε σκαφίδες τε, τετυγμένα, τοῖς ἐνάμελγεν.
 225 ἔνθ' ἐμὲ μὲν πρώτισθ' ἔταροι λίσσοντ' ἐπέεσσι
 τυρῶν αἰνυμένους ἰέναι πάλιν, αὐτὰρ ἔπειτα
 καρπαλίμως ἐπὶ νῆα θοὴν ἐρίφους τε καὶ ἄρνας
 σηκῶν ἐξελάσαντας ἐπιπλεῖν ἄλμυρον ὕδωρ·
 ἀλλ' ἐγὼ οὐ πιθόμην, – ἦ τ' ἂν πολλὸν κέρδιον ἦεν, –
 230 ὄφρ' αὐτόν τε ἴδοιμι, καὶ εἴ μοι ξείνια δοίῃ.
 οὐδ' ἄρ' ἔμελλ' ἐτάροισι φανεῖς ἐρατεινὸς ἔσεσθαι.
 Ἔνθα δὲ πῦρ κήαντες ἐθύσαμεν ἠδὲ καὶ αὐτοὶ
 τυρῶν αἰνύμενοι φάγομεν, μένομέν τέ μιν ἔνδον
 ἦμενοι, εἶος ἐπῆλθε νέμων. φέρε δ' ὄβριμον ἄχθος
 ὕλης ἀζαλέης, ἵνα οἱ ποτιδόρπιον εἴῃ.
 235 ἔντοσθεν δ' ἄντροιο βαλὼν ὀρυμαγδὸν ἔθηκεν·
 ἡμεῖς δὲ δείσαντες ἀπεσύμεθ' ἐς μυχὸν ἄντρου.
 αὐτὰρ ὅ γ' εἰς εὐρὸν σπέος ἤλασε πίονα μῆλα,
 πάντα μάλ', ὅσσ' ἤμελγε, τὰ δ' ἄρσενά λειπε θύρηφιν,
 ἄρνειοὺς τε τράγους τε, βαθείης ἕκτοθεν αὐλῆς.
 240 αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὕψος· ἀείρας,
 ὄβριμον· οὐκ ἂν τόν γε δῶμα καὶ εἴκοσ' ἄμαξαι
 ἐσθλαὶ τετράκυκλοι ἀπ' οὐδεὸς ὀχλίσειαν·
 τόσσην ἠλίβατον πέτρην ἐπέθηκε θύρησιν.
 ἐξόμενος δ' ἤμελγεν οἷς καὶ μηκάδας αἶγας,
 245 πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη.
 αὐτίκα δ' ἤμισυ μὲν θρέψας λευκοῖο γάλακτος
 πλεκτοῖς ἐν ταλάροις ἀμυσάμενος κατέθηκεν,
 ἤμισυ δ' αὖτ' ἔστησεν ἐν ἄγγειον, ὄφρα οἱ εἴῃ
 πίνειν αἰνυμένῳ καὶ οἱ ποτιδόρπιον εἴῃ.
 250 αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σπεύσας πονησάμενος τὰ ἄεργα,
 καὶ τότε πῦρ ἀνέκαιε καὶ εἴσιδεν, εἵρετο δ' ἡμέας·
 „ὦ ξεῖνοι, τίνας ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρά κέλευθα;
 ἦ τι κατὰ πρῆξιν ἦ μασιδίως ἀλάλησθε
 οἶά τε ληίστηρες ὑπεῖρ ἄλλα, τοί τ' ἀλόφονται

255 νηχᾶς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες·
 ὣς ἔφαθ', ἡμῖν δ' αὖτε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ,
 δεισάντων φθόγγον τε βαρὺν αὐτόν τε πέλωρον.
 ἀλλὰ καὶ ὧς μιν ἔπεσιν ἀμειβόμενος προσέειπον·
 260 „ἡμεῖς τοι Τροίηθεν ἀποπλαγχθέντες Ἀχαιοὶ
 παντοίοισ' ἀνέμοισιν ὑπὲρ μέγα λαῖτμα θαλάσσης,
 οἴκαδε ἰέμενοι, ἄλλην ὁδὸν ἄλλα κέλευθα
 ἦλθομεν· οὕτω που Ζεὺς ἤθελε μητίσασθαι.
 λαοὶ δ' Ἀτρεΐδew Ἀγαμέμνονος εὐχόμεθ' εἶναι,
 τοῦ δὴ νῦν γε μέγιστον ὑπουράνιον κλέος ἐστί·
 265 τόσσην γὰρ διέπερσε πόλιν καὶ ἀπώλεσε λαοὺς
 πολλούς. ἡμεῖς δ' αὖτε κιχανόμενοι τὰ σά γούνα
 ἰκόμεθ', εἴ τι πόροις ξεινίῃον ἦε καὶ ἄλλως
 δοίης δωτίνην, ἥ τε ξείνων θέμις ἐστίν.
 ἀλλ' αἰδεῖο, φέριστε, θεοὺς· ἰκέται δέ τοί εἰμεν.
 270 Ζεὺς δ' ἐπιτιμῆτωρ ἰκετᾶν τε ξείνων τε,
 ξείνιος, ὃς ξείνοισιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ·
 ὣς ἐφάμην, ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμείβετο νηλεῖ θυμῷ·
 „νήπιός εἰς, ὃ ξεῖν', ἢ τηλόθεν εἰλήλουθας,
 ὃς με θεοὺς κέλεαι ἢ δειδόμεν ἢ ἀλέασθαι.
 275 οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν
 οὐδὲ θεῶν μακάρων, ἐπεὶ ἦ πολὺν φέρτεροί εἰμεν·
 οὐδ' ἂν ἐγὼ Διὸς ἔχθος ἀλευάμενος πεφιδόμην
 οὔτε σεῦ οὔθ' ἐτάρων, εἰ μὴ θυμός με κελεύει.
 ἀλλὰ μοι εἴφ', ὅπῃ ἔσχες ἰὼν εὐεργέα νῆα,
 280 ἢ που ἐπ' ἐσχατιῇς ἦ καὶ σχεδόν, ὄφρα δαείω·
 ὣς φάτο πειράζων, ἐμὲ δ' οὐ λάθην εἰδότα πολλά,
 ἀλλὰ μιν ἄψορρον προσέφην δολίοισ' ἐπέεσσι·
 „νέα μέν μοι κατέαξε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
 πρὸς πέτρῃσι βαλὼν ὕμης ἐπὶ πείρασι γαίης,
 285 ἄκρῃ προσπελάσας· ἄνεμος δ' ἐκ πόντου ἔνεικεν·
 αὐτὰρ ἐγὼ σὺν τοῖσδε ὑπέκφυγον αἶπὺν ὄλεθρον·
 ὣς ἐφάμην, ὁ δέ μ' οὐδὲν ἀμείβετο νηλεῖ θυμῷ,
 ἀλλ' ὃ γ' ἀναΐζας ἐτάροισ' ἐπὶ χεῖρας ἵαλλε,
 σὺν δὲ δύω μάρψας ὥς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
 290 κόπτ'· ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
 τοὺς δὲ διὰ μελείσσι ταμῶν ὀπλίσσατο δόρπον·
 ἦσθιε δ' ὥς τε λέων ὄρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν,
 ἔγκατά τε σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόνετα.
 ἡμεῖς δὲ κλαίοντες ἀνεσχέθομεν Διὶ χεῖρας,

295 σκέτλια ἔργ' ὀρόωντες· ἀμηχανίη δ' ἔχε θυμόν.
 αὐτὰρ ἐπεὶ Κύκλωψ μεγάλην ἐμπλήσατο νηδὺν
 ἀνδρόμεα κρέ' ἔδων καὶ ἐπ' ἄκρητον γάλα πίνων,
 κεῖτ' ἔντοσθ' ἄντροιο τανυσσάμενος διὰ μήλων.
 300 τὸν μὲν ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμὸν
 ἄσπον ἰών, ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ,
 οὐτάμεναι πρὸς στήθος, ὅθι φρένες ἦπαρ ἔχουσι,
 χεῖρ' ἐπιμασσάμενος· ἕτερος δέ με θυμὸς ἔρυκεν.
 αὐτοῦ γάρ κε καὶ ἄμμες ἀπωλόμεθ' αἰπὺν ὄλεθρον·
 οὐ γάρ κεν δυνάμεσθα θυράων ὑψηλάων
 305 χερσὶν ἀπώσασθαι λίθον ὄβριμον, ὃν προσέθηκεν.
 ὥς τότε μὲν στενάχοντες ἐμείναμεν Ἥω διαν.
 Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 καὶ τότε πῦρ ἀνέκαιε καὶ ἤμελγε κλυτὰ μῆλα,
 πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη.
 310 αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σπεύσε πονησάμενος τὰ ἅ ἔργα,
 σὺν δ' ὅ γε δὴ αὖτε δύο μάρψας ὀπλίσσατο δεῖπνον.
 δειπνήσας δ' ἄντρου ἐξήλασε πίονα μῆλα,
 ῥηϊδίως ἀφελὼν θυρεὸν μέγαν· αὐτὰρ ἔπειτα
 ἄψ ἐπέθηχ', ὥς εἴ τε φαρέτρη πῶμ' ἐπιθείη.
 315 πολλῇ δὲ ῥοίζῳ πρὸς ὄρος τρέπε πίονα μῆλα
 Κύκλωψ· αὐτὰρ ἐγὼ λιπόμην κακὰ βυσοδομεύων,
 εἴ πως τεισαίμην, δοίη δέ μοι εὖχος Ἀθήνη.
 ἦδε δέ μοι κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή·
 Κύκλωπος γὰρ ἔκειτο μέγα ῥόπαλον παρὰ σηκῷ,
 320 χλωρὸν ἐλαΐνεον· τὸ μὲν ἔκταμεν, ὄφρα φοροίη
 αὐανθέν. τὸ μὲν ἄμμες εἵσκομεν εἰσορόωντες
 ὅσπον θ' ἴστων νηὸς εἰκοσόροιο μελαίνης,
 φορτίδος εὐρείης, ἥ τ' ἐκπεράα μέγα λαῖτμα·
 τόσπον ἔην μῆκος, τόσπον πάχος εἰσοράασθαι.
 325 τοῦ μὲν ὅσον τ' ὄργυιαν ἐγὼν ἀπέκοψα παραστάς
 καὶ παρέθηχ' ἐτάροισιν, ἀποξῦναι δ' ἐκέλευσα·
 οἱ δ' ὁμαλὸν ποίησαν· ἐγὼ δ' ἐθόωσα παραστάς
 ἄκρον, ἄφαρ δὲ λαβὼν ἐπυράκτεον ἐν πυρὶ κηλέω.
 καὶ τὸ μὲν εὖ κατέθηκα κατακρύψας ὑπὸ κόπρῳ,
 330 ἥ ῥα κατὰ σπείους κέχυτο μεγάλ' ἥλιθα πολλή·
 αὐτὰρ τοὺς ἄλλους κλήρῳ πεπαλάσθαι ἄνωγον,
 ὅς τις τολμήσειεν ἐμοὶ σὺν μοχλὸν ἀείρας
 τρῖψαι ἐν ὀφθαλμῷ, ὅτε τὸν γλυκὺς ὕπνος ἱκάνοι.
 οἱ δ' ἔλαχον, τοὺς ἄν κε καὶ ἦθελον αὐτὸς ἐλέσθαι,

335 τέσσαρες, αὐτὰρ ἐγὼ πέμπτος μετὰ τοῖσιν ἐλέγμην.
 Ἑσπέριος δ' ἦλθεν καλλίτριχα μῆλα νομεύων·
 αὐτίκα δ' εἰς εὐρὺ σπέος ἤλασε πίονα μῆλα,
 πάντα μάλ', οὐδέ τι λείπε βαθείης ἔκτοθεν αὐλῆς,
 ἣ τι οἰσάμενος, ἦ καὶ θεὸς ὧς ἐκέλευσεν.
 340 αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὑψός· ἀείρας·
 ἐξόμενος δ' ἤμελγεν οἷς καὶ μηκάδας αἶγας,
 πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη.
 αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σπεύσε πονησάμενος τὰ ἄεργα,
 σὺν δ' ὃ γε δὴ αὐτε δύω μάρψας ὀπλίσσατο δόρπον.
 345 καὶ τότε ἔγῳ Κύκλωπα προσηύδων ἄγχι παραστάς,
 κισσύβιον μετὰ χερσὶν ἔχων μέλανος οἴνοιο·
 „Κύκλωψ, τῆ, πίε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεια κρέα,
 ὄφρ' εἰδῆς, οἷόν τι ποτὸν τόδε νηὺς ἐκεκεύθει
 ἡμετέρῃ· σοὶ δ' αὖ λαιβὴν φέρον, εἴ μ' ἐλεήσας
 350 οἴκαδε πέμψειας· σὺ δὲ μαίνεαι οὐκέτ' ἀνεκτῶς.
 σχέτλιε, πῶς κέν τίς σε καὶ ὕστερον ἄλλος ἵκοιτο
 ἀνθρώπων πολέων; ἐπεὶ οὐ κατὰ μοῖραν ἔρεξας“.
 ὣς ἐφάμην, ὃ δὲ δέκτο καὶ ἔκπιεν· ἦσατο δ' αἰνῶς
 ἡδὺ ποτὸν πίνων καὶ μ' ἤτεε δεύτερον αὐτίς·
 355 „δὸς μοι ἔτι πρόφρων καὶ μοι τεὸν οὔνομα εἰπέ
 αὐτίκα νῦν, ἵνα τοι δῶ ξείνιον, ᾧ κε σὺ χαίρης.
 καὶ γὰρ Κυκλώπεσσι φέρει ζεῖδωρος ἄρουρα
 οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει·
 ἀλλὰ τόδ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρός ἐστιν ἀπορρῶξ“.
 360 ὣς ἔφατ'· αὐτὰρ οἱ αὐτίς ἐγὼ πόρον αἶθοπα οἶνον·
 τρὶς μὲν ἔδωκα φέρων, τρὶς δ' ἔκπιεν ἀφραδίῃσιν.
 αὐτὰρ ἐπεὶ Κύκλωπα περὶ φρένας ἤλυθεν οἶνος,
 καὶ τότε δὴ μιν ἔπεσσι προσηύδων μειλίχοισι·
 „Κύκλωψ, εἰρωτᾷς μ' ὄνομα κλυτόν; αὐτὰρ ἐγὼ τοι
 365 ἐξερέω· σὺ δέ μοι δὸς ξείνιον, ὥς περ ὑπέστης.
 Οὐτίς ἐμοί γ' ὄνομα· Οὐτὶν δέ με κυκλήσκουσι
 μήτηρ ἡδὲ πατὴρ ἡδ' ἄλλοι πάντες ἐταῖροι“.
 ὣς ἐφάμην, ὃ δέ μ' αὐτίκ' ἀμείβετο νηλέϊ θυμῷ·
 „Οὐτὶν ἐγὼ πύματον ἔδομαι μετὰ οἷσ' ἐτάροισι,
 370 τοὺς δ' ἄλλους πρόσθεν· τὸ δέ τοι ξεινήϊον ἔσται“.
 Ἦ, καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος, αὐτὰρ ἔπειτα
 κεῖτ' ἀποδοχμάσας παχὺν αὐχένα, καδ δέ μιν ὕπνος
 ἦρει πανδαμάτωρ· φάρυγος δ' ἐξέσσυτο οἶνος
 ψωμοὶ τ' ἀνδρόμεοι· ὃ δ' ἐρεύγετο οἰνοβαρείων.

375 καὶ τότε ἔγὼ τὸν μοχλὸν ὑπὸ σποδοῦ ἤλασα πολλῆς,
 εἶος θερμαίνοιτο· ἔπεσσι δὲ πάντας ἐταίρους
 θάρσυνον, μή τίς μοι ὑποδδείσας ἀναδύη.
 ἀλλ' ὅτε δὴ τάχ' ὁ μοχλὸς ἐλάϊνος ἐν πυρὶ μέλλεν
 380 ἄσασθαι, χλωρός περ ἐόν, διεφαίνετο δ' αἰνῶς,
 καὶ τότε ἔγὼν ἄσπον φέρον ἐκ πυρός, ἀμφὶ δ' ἐταῖροι
 ἴσταντ'· αὐτὰρ θάρσος ἐνέπνευσεν μέγα δαίμων.
 οἱ μὲν μοχλὸν ἐλόντες ἐλάϊνον, ὅξυν ἐπ' ἄκρῳ,
 ὀφθαλμῷ ἐνέρεισαν· ἐγὼ δ' ἐφύπερθεν ἐρεισθεῖς
 δίνεον, ὥς ὅτε τις τρυπᾷ δόρυ νήϊον ἀνὴρ
 385 τρυπάνῳ, οἱ δέ τ' ἔνερθεν ὑποσσεῖουσιν ἱμάντι
 ἀψάμενοι ἐκάτερθε, τὸ δὲ τρέχει ἐμμενὲς αἰεὶ·
 ὧς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ πυριήκεα μοχλὸν ἐλόντες
 δινέομεν, τὸν δ' αἶμα περιῖρρε θερμὸν ἐόντα.
 πάντα δέ οἱ βλέφαρ' ἀμφὶ καὶ ὀφρύας εὔσεν αὐτμῇ
 390 γλήνης καιομένης· σφαραγεῦντο δέ οἱ πυρὶ ῥίζαι.
 ὥς δ' ὅτ' ἀνὴρ χαλκεὺς πέλεκυν μέγαν ἦε σκέπαρνον
 εἶν ὕδατι ψυχρῷ βάπτῃ μεγάλα ἰάχοντα
 φαρμάσσων· τὸ γὰρ αὐτε σιδήρου γε κράτος ἐστίν·
 ὧς τοῦ σίζ' ὀφθαλμὸς ἐλαϊνέῳ περὶ μοχλῷ.
 395 σμερδαλέον δὲ μέγ' ὥμωξεν, περὶ δ' ἴαχε πέτρη,
 ἡμεῖς δὲ δείσαντες ἀπεσσύμεθ'· αὐτὰρ ὁ μοχλὸν
 ἐξέρυσ' ὀφθαλμοῖο πεφυρμένον αἶματι πολλῷ.
 τὸν μὲν ἔπειτ' ἔρριπεν ἀπὸ ἔο χερσὶν ἀλύων,
 αὐτὰρ ὁ Κύκλωπας μεγάλ' ἤπυνεν, οἳ ῥά μιν ἀμφὶς
 400 ὥκεον ἐν σπήεσσι δι' ἄκριας ἠνεμοέσσας.
 οἱ δὲ βοῆς αἰόντες ἐφοίτων ἄλλοθεν ἄλλος,
 ἰστάμενοι δ' εἴροντο περὶ σπέος, ὅτι ἐκήδοι·
 „τίπτε τόσον, Πολύφημ', ἀρημένος ᾧδ' ἐβόησας
 νύκτα δι' ἀμβροσίην καὶ αὐπνοὺς ἄμμε τίθησθα;
 405 ἢ μή τίς σευ μῆλα βροτῶν ἀέκοντος ἐλαύνει;
 ἢ μή τίς σ' αὐτὸν κτείνει δόλῳ ἦε βίηφι;“
 Τοὺς δ' αὖτ' ἐξ ἄντρου προσέφη κρατερὸς Πολύφημος·
 „ὦ φίλοι, Οὐτίς με κτείνει δόλῳ οὐδὲ βίηφιν“.
 Οἱ δ' ἀπαμειβόμενοι ἔπεα πτερόεντ' ἀγόρευον·
 410 „εἰ μὲν δὴ μή τίς σε βιάζεται οἷον ἐόντα,
 νοῦσόν γ' οὐ πως ἔστι Διδῶς μεγάλου ἄλεασθαι,
 ἀλλὰ σύ γ' εὖχεο πατρὶ Ποσειδάωνι ἀνακτι“.
 Ὡς ἄρ' ἔφαν ἀπιόντες, ἐμὸν δ' ἐγέλασσε φίλον κῆρ,
 ὥς ὄνομ' ἐξαπάτησεν ἐμὸν καὶ μῆτις ἀμύμων». <...>

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

Софокл (ок. 496 – ок. 406 гг. до н. э.) – греческий драматург и общественный деятель. Он жил и творил в Афинах, поддерживал дружеские отношения с такими известными личностями, как оратор и полководец Перикл, историк Геродот, скульптор Фидий. Софоклом написано свыше 120 пьес, из которых до нашего времени дошло 7 трагедий («Трахинянки», «Аякс», «Антигона», «Царь Эдип», «Электра», «Филоклет», «Эдип в Колоне») и фрагменты 2 сатировских драм («Следопыты», или «Преследователи», и «Похищение коров мальчиком Гермесом»).

В творчестве Софокла нашли отражение черты полисной идеологии: патриотизм, сознание общественного долга, вера в силу человека. Для его произведений характерны красота слога и совершенство формы. Аристотель в своей «Поэтике» говорил, что персонажи Софокла «похожи на реальных людей, только лучше их». Также Аристотель упоминает о новшествах, которые привнес Софокл в драматическое искусство: введение третьего актера, благодаря чему появилось большее разнообразие характеров и усложнилось действие; расширение хора с 12 человек до 15; использование декораций.

Софокл оказал огромное влияние на позднейшую европейскую литературу. Его подражателями были французские драматурги П. Корнель, Ж. Расин, Ф.-М. Вольтер. В новейшее время «Антигона» Софокла упоминалась в творчестве драматургов Ж. Ануя и Б. Брехта.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ*

<ΠΡΟΛΟΓΟΣ>

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

1 ὦ κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα,
ἄρ' οἶσθ' ὅ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίου κακῶν
ὅποιον οὐχὶ νῦν ἔτι ζῶσαιν τελεῖ;
οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἀλγεῖνόν οὔτ' ἄτης ἄτερ

* Фрагменты трагедии «Антигона» приводятся по изданию: Sophocles. Antigone // Sophocle / ed. A. Dain and P. Mazon. Paris, 1955. Vol. 1.

5 οὐτ' αἰσχρὸν οὐτ' ἄτιμόν ἐσθ' ὅποιον οὐ
 τῶν σῶν τε κἀμῶν οὐκ ὅπωπ' ἐγὼ κακῶν.
 καὶ νῦν τί τοῦτ' αὖ φασι πανδήμῳ πόλει
 κήρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
 ἔχεις τι κείσῃκουσας; ἢ σε λανθάνει
 10 πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;

ΙΣΜΗΝΗ

ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων
 οὔθ' ἡδὺς οὐτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου
 δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο
 μιᾷ θανόντων ἡμέρᾳ διπλῇ χειρί·
 15 ἐπεὶ δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς
 ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον,
 οὐτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὐτ' ἀτωμένῃ.
 AN. ἤδη καλῶς καὶ σ' ἐκτὸς αὐλείων πυλῶν
 τοῦδ' οὔνεκ' ἐξέπεμπον, ὥς μόνῃ κλύοις.
 20 ΙΣ. τί δ' ἔστι; δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος.
 AN. οὐ γὰρ τάφου νῶν τῷ κασιγνήτῳ Κρέων
 τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;
 Ἐτεοκλέα μὲν, ὥς λέγουσι, σὺν δίκῃ
 χρῆσθαι δικαίων καὶ νόμῳ, κατὰ χθονὸς
 25 ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν ἐντιμον νεκροῖς·
 τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν
 ἀστοῖσιν φασιν ἐκκεκηρῦχθαι τὸ μὴ
 τάφῳ καλύψαι μηδὲ κωκῦσαί τινα,
 ἐὰν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν
 30 θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς.
 τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ
 κἀμοί, λέγω γὰρ κἀμέ, κηρύξαντ' ἔχειν,
 καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν
 σαφῇ προκηρύξοντα, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν
 35 οὐχ ὥς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὅς ἂν τούτων τι δρᾷ
 φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει.
 οὕτως ἔχει σοὶ ταῦτα, καὶ δεῖξεις τάχα
 εἴτ' εὐγενὴς πέφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακῇ.
 ΙΣ. τί δ', ὦ ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
 40 λύουσ' ἂν εἴθ' ἄπτουσα προσθειμὴν πλέον;
 AN. εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ σκόπει.

- ΙΣ. ποῖόν τι κινδύνευμα; ποῦ γνώμης ποτ' εἶ;
 ΑΝ. εἰ τὸν νεκρὸν ξὺν τῇδε κουφιεῖς χερί.
 ΙΣ. ἧ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;
 45 ΑΝ. τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἦν σὺ μὴ θέλῃς,
 ἀδελφόν· οὐ γὰρ δὴ προδοῦς· ἄλωσομαι.
 ΙΣ. ὦ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;
 ΑΝ. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἐμῶν <μ'> εἵργειν μέτα.
 ΙΣ. οἷμοι· φρόνησον, ὦ κασιγνήτη, πατήρ
 50 ὥς νῶν ἀπεχθὴς δυσκλεῆς τ' ἀπώλετο,
 πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς
 ὄψεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῷ χερί·
 ἔπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος,
 πλεκταῖσιν ἀρτάναισι λωβᾶται βίον·
 55 τρίτον δ' ἀδελφῷ δύο μίαν καθ' ἡμέραν
 αὐτοκτονοῦντε τῷ ταλαιπώρῳ μόρον
 κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.
 νῦν δ' αὖ μόνῃ δὴ νῶ λελειμμένα σκόπει
 ὅσῳ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βία
 60 ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.
 ἀλλ' ἐννοεῖν χρή τοῦτο μὲν γυναιχ' ὅτι
 ἔφουμεν, ὥς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχομένα·
 ἔπειτα δ' οὐνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρείσσωνων
 καὶ ταῦτ' ἀκούειν κᾶτι τῶνδ' ἀλγίονα.
 65 ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς
 ζύγγνοιαν ἴσχειν, ὥς βιάζομαι τάδε,
 τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
 περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.
 ΑΝ. οὔτ' ἂν κελεύσαιμ' οὔτ' ἂν, εἰ θέλοις ἔτι
 70 πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἡδέως δρώης μέτα.
 ἀλλ' ἴσθ' ὅποια σοι δοκεῖ, κείνον δ' ἐγὼ
 θάψω· καλὸν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν.
 φίλῃ μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
 ὅσια πανουργήσας· ἐπεὶ πλείων χρόνος
 75 ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
 ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
 τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσας· ἔχε.
 ΙΣ. ἐγὼ μὲν οὐκ ἄτιμα ποιоῦμαι, τὸ δὲ
 βία πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος.

- 80 AN. σὺ μὲν τάδ' ἂν προὔχοι', ἐγὼ δὲ δὴ τάφον
 χάσουσ' ἀδελφῷ φιλτάτῳ πορεύσομαι.
 ΙΣ. οἷμοι ταλαίνης, ὥς ὑπερδέδοικά σου.
 AN. μὴ 'μοῦ προτάρβει· τὸν σὸν ἐξόρθου πότμον.
 ΙΣ. ἀλλ' οὖν προμηνύσης γε τοῦτο μηδενὶ
 85 τοὔργον, κρυφῇ δὲ κεῖθε, σὺν δ' αὐτῶς ἐγώ.
 AN. οἷμοι, καταύδα· πολλὸν ἐχθίων ἔση
 σιγῶς', ἐὰν μὴ πᾶσι κηρύξης τάδε.
 ΙΣ. θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις.
 AN. ἀλλ' οἶδ' ἀρέσκουσ' οἷς μάλισθ' ἀδεῖν με χρή.
 90 ΙΣ. εἰ καὶ δυνήσῃ γ'· ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρᾷς.
 AN. οὐκοῦν, ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι.
 ΙΣ. ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τὰμήχανα.
 AN. εἰ ταῦτα λέξεις, ἐχθαρῇ μὲν ἐξ ἐμοῦ,
 ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προσκείσῃ δίκη.
 95 ἀλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβουλίαν
 παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο· πείσομαι γὰρ οὐ
 τοσοῦτον οὐδὲν ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.
 ΙΣ. ἀλλ', εἰ δοκεῖ σοι, στεῖχε· τοῦτο δ' ἴσθ' ὅτι
 ἄνους μὲν ἔρχῃ, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλῃ. <...>

<ΣΤΑΣΙΜΟΝ ΠΡΩΤΟΝ>

ΧΟΡΟΣ

- Στροφή α'
 333 Πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἄν-
 θρώπου δεινότερον πέλει·
 τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
 335 πόντου χειμερίῳ νότῳ
 χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
 περῶν ὑπ' οἷδμασιν, θεῶν
 τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
 ἄφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται,
 340 ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος,
 ἱππεῖω γένει πολεῦων.
 Ἀντιστρ. α'
 345 κουφονόων τε φῦλον ὀρ-
 νίθων ἀμφιβαλὼν ἄγει,
 καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη
 πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν
 σπεύρῃσι δικτυοκλώστοις

348 περιφραδῆς ἀνήρ· κρατεῖ
 δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
 350 θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ'
 ἵππον ὀχμάζεται ἀμφὶ λόφον ζυγῶν
 οὔρειόν τ' ἀκμηῆτα ταῦρον.
 Στροφή β' καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν
 φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
 355 ὀργὰς ἐδιδάξατο, καὶ δυσαύλων
 πάγων ὑπαίθρεια καὶ
 δύσομβρα φεύγειν βέλη
 360 παντοπόρος· ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
 τὸ μέλλον· Αἶδα μόνον
 φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται, νό-
 σων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
 ξυμπέφρασται.
 Ἀντιστρ. β' σοφόν τι τὸ μηχανόεν
 366 τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων,
 τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἔρπει,
 νόμους γεραίρων χθονὸς
 θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν
 370 ὑψίπολις· ἄπολις ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν
 ξύνεστι τόλμας χάριν·
 μήτ' ἐμοὶ παρέστιος γέ-
 νοιτο μήτ' ἴσον φρονῶν
 375 ὃς τάδ' ἔρδοι.
 Σύστημα ἐς δαιμόνιον τέρας ἀμφινοῶ
 τόδε· πῶς εἰδὼς ἀντιλογίῃσω
 τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην;
 ὦ δύστηνος καὶ δυστήνου
 380 πατρὸς Οἰδιπόδα,
 τί ποτ'; οὐ δὴ που σέ γ' ἀπιστοῦσαν
 τοῖς βασιλείοις<ιν> ἄγουσι νόμοις
 καὶ ἐν ἀφροσύνῃ καθελόντες;

<ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ>

ΦΥΛΑΞ

385 Ἦδ' ἔστ' ἐκείνη τοῦργον ἡ ἔξειργασμένη·
 τήνδ' εἴλομεν θάπτουσαν· ἀλλὰ ποῦ Κρέων;
 ΧΟ. ὃδ' ἐκ δόμων ἄπορρος εἰς δέον περᾶ.

ΚΡΕΩΝ

- τί δ' ἔστι; ποίᾳ ξύμμετρος προὔβην τύχη;
 ΦΥ. ἄναξ, βροτοῖσιν οὐδέν ἐστ' ἀπώμοτον·
 390 ψεύδει γὰρ ἡ 'πίνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ
 σχολῇ ποθ' ἤξειν δεῦρ' ἂν ἐξηγούον ἐγὼ
 ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς αἷς ἐχειμάσθην τότε.
 ἀλλ', ἡ γὰρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρὰ
 ἔοικεν ἄλλῃ μῆκος οὐδὲν ἡδονῇ,
 395 ἥκω, δι' ὄρκων καίπερ ὦν ἀπώμοτος,
 κόρην ἄγων τήνδ', ἡ καθευρέθῃ τάφον
 κοσμοῦσα. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο,
 ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θοῦρμαιον, οὐκ ἄλλου, τόδε.
 καὶ νῦν, ἄναξ, τήνδ' αὐτὸς ὥς θέλεις λαβὼν
 καὶ κρῖνε κᾶξέλεγχ'· ἐγὼ δ' ἐλεύθερος
 400 δίκαιός εἰμι τῶνδ' ἀπηλλάχθαι κακῶν.
 ΚΡ. ἄγεις δὲ τήνδε τῷ τρόπῳ πόθεν λαβών;
 ΦΥ. αὕτη τὸν ἄνδρ' ἔθαπτε· πάντ' ἐπίστασαι.
 ΚΡ. ἦ καὶ ξυνίης καὶ λέγεις ὀρθῶς ἃ φῆς;
 ΦΥ. ταύτην γ' ἰδὼν θάπτουσαν ὃν σὺ τὸν νεκρὸν
 405 ἀπεῖπας. ἄρ' ἔνδηλα καὶ σαφῇ λέγω;
 ΚΡ. καὶ πῶς ὀρᾶται κἀπίληπτος ἡρέθη;
 ΦΥ. τοιοῦτον ἦν τὸ πρῶγμ'· ὅπως γὰρ ἤκομεν
 πρὸς σοῦ τὰ δεῖν' ἐκεῖν' ἐπιπειλημένοι,
 πᾶσαν κόριν σήραντες ἡ κατεῖχε τὸν
 410 νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὔ,
 καθήμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπὴνεμοι,
 ὁσμὴν ἀπ' αὐτοῦ μὴ βάλλῃ πεφρυγότες,
 ἐγερτὶ κινῶν ἄνδρ' ἀνὴρ ἐπιρρόθοις
 415 κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀφειδήσοι πόνου.
 χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αἰθέρι
 μέσῳ κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος
 καὶ καῦμ' ἔθαλπε· καὶ τότε' ἐξαίφνης χθονὸς
 τυφῶς αἰείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος,
 πῖμπλῃσι πεδίον πᾶσαν αἰκίζων φόβην
 420 ὕλης πεδιάδος, ἐν δ' ἐμεστῶθῃ μέγας
 αἰθήρ· μύσαντες δ' εἴχομεν θεῖαν νόσον.
 καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ,
 ἡ παῖς ὀρᾶται κἀνακωκύει πικρᾶς
 ὄρνιθος ὀξὺν φθόγγον, ὥς ὅταν κενῆς

425 εὐνῆς νεοσσῶν ὀρφανὸν βλέψη λέχος·
 οὔτω δὲ χαῦτη, ψιλὸν ὥς ὀρᾷ νέκυν,
 γόοισιν ἐξῶμωξεν, ἐκ δ' ἄρ' αὖ κακὰς
 ἡρᾶτο τοῖσι τοῦργον ἐξεργασμένοις.
 430 καὶ χερσὶν εὐθὺς διψίαν φέρει κόνιν,
 ἐκ τ' εὐκροτήτου χαλκέας ἄρδην πρόχου
 χοαῖσι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει.
 χῆμεῖς ἰδόντες ἰέμεσθα, σὺν δέ νιν
 θηρώμεθ' εὐθὺς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην,
 435 καὶ τὰς τε πρόσθεν τὰς τε νῦν ἡλέγχομεν
 πράξεις· ἅπαρνος δ' οὐδενὸς καθίστατο,
 ἅμ' ἡδέως ἔμοιγε κάλγειν ὧς ἅμα.
 τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν ἐκ κακῶν πεφευγέναι
 ἥδιστον, ἐς κακὸν δὲ τοὺς φίλους ἄγειν
 ἀλγεινόν· ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἥσσω λαβεῖν
 440 ἐμοὶ πέφυκεν τῆς ἐμῆς σωτηρίας.
 KP. σὲ δὴ, σὲ τὴν νεύουσας εἰς πέδον κάρα,
 φῆς, ἢ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε;
 AN. καὶ φημὶ δρᾶσαι οὐκ ἅπαρνοῦμαι τὸ μῆ.
 KP. σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν ἢ θέλεις
 445 ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον·
 σὺ δ' εἰπέ μοι μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,
 ἥδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;
 AN. ἥδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῇ γὰρ ἦν.
 KP. καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;
 450 AN. οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
 οὐδ' ἢ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη·
 οὐ τούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισαν νόμους·
 οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὥοιμιν τὰ σὰ
 κηρύγμαθ' ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλῃ θεῶν
 455 νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
 οὐ γάρ τι νῦν γε κάχθές, ἀλλ' αἰεὶ ποτε
 ζῇ ταῦτα, κοῦδεῖς οἶδεν ἐξ ὅτου 'φάνη.
 τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
 φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
 460 δώσειν· θανουμένη γὰρ ἐξήδη – τί δ' οὐ; –
 κεῖ μὴ σὺ προῦκήρυξας. εἰ δὲ τοῦ χρόνου
 πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὐτ' ἐγὼ λέγω·
 ὅστις γὰρ ἐν πολλοῖσιν ὥς ἐγὼ κακοῖς
 ζῇ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει;

465 οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν
 παρ' οὐδὲν ἄλγος· ἀλλ' ἂν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς
 μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἡνσχόμην νέκυν,
 κείνοις ἂν ἤλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.
 470 σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
 σχεδόν τι μάρω μωρίαν ὀφλισκάνω.
 XO. δηλοῖ τὸ γέννημ' ὦμὸν ἐξ ὦμοῦ πατρός
 τῆς παιδός· εἵκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.
 KP. ἀλλ' ἴσθι τοι τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα
 πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
 475 σίδηρον ὅπτην ἐκ πυρὸς περισκελῆ
 θραυσθέντα καὶ ῥαγέντα πλείστ' ἂν εἰσίδοις.
 μικρῷ χαλινῷ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους
 ἵππους καταρτυθέντας· οὐ γὰρ ἐκπέλει
 φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλός ἐστι τῶν πέλας.
 480 αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότε' ἐξηπίστατο
 νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους·
 ὕβρις δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ἦδε δευτέρα,
 τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν γελᾶν.
 ἦ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνὴρ, αὕτη δ' ἀνὴρ,
 485 εἰ ταῦτ' ἀνατὶ τῇδε κείσεται κράτη.
 ἀλλ' εἴτ' ἀδελφῆς εἴθ' ὁμαιμονεστέρα
 τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς Ἑρκείου κυρεῖ,
 αὐτὴ τε χῆ ξύναιμος οὐκ ἀλύξετον
 μόρου κακίστου· καὶ γὰρ οὖν κείνην ἴσον
 490 ἐπαιτιῶμαι τοῦδε βουλεῦσαι τάφου.
 καὶ νιν καλεῖτ'· ἔσω γὰρ εἶδον ἀρτίως
 λυσσῶσαν αὐτὴν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν.
 φιλεῖ δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ἡρῆσθαι κλοπεὺς
 τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων.
 495 μισῶ γε μέντοι χῶταν ἐν κακοῖσι τις
 ἄλοὺς ἐπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη.
 AN. θέλεις τι μεῖζον ἢ κατακτεῖναι μ' ἐλών;
 KP. ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἅπαντ' ἔχω.
 AN. τί δῆτα μέλλεις; ὥς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων
 500 ἄρεστόν οὐδέν, μηδ' ἄρεσθείη ποτέ·
 οὕτω δὲ καὶ σοὶ τᾶμ' ἀφανδάνοντ' ἔφω.
 καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὐκλεέστερον
 κατέσχον ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
 τιθεῖσα; τούτοις τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν

- 505 λέγοιτ' ἄν, εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλήσοι φόβος.
 ἀλλ' ἡ τυραννὶς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ
 κάξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἂ βούλεται.
- KP. σὺ τοῦτο μούνη τῶνδε Καδμείων ὀρᾷς.
 AN. ὀρῶσι χούτοι· σοὶ δ' ὑπὶλλουσι στόμα.
- 510 KP. σὺ δ' οὐκ ἐπαιδῇ, τῶνδε χωρὶς εἰ φρονεῖς;
 AN. οὐδὲν γὰρ αἰσχρὸν τοὺς ὁμοσπλάγχχνους σέβειν.
 KP. οὐκουν ὅμαιμος χῶ καταντίον θανῶν;
 AN. ὅμαιμος ἐκ μιᾶς τε καὶ ταύτου πατρός.
 KP. πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῇ τιμᾷς χάριν;
 515 AN. οὐ μαρτυρήσει ταῦθ' ὁ κατθανὼν νέκυς.
 KP. εἴ τοί σφε τιμᾷς ἐξ ἴσου τῷ δυσσεβεῖ.
 AN. οὐ γάρ τι δοῦλος. ἀλλ' ἀδελφὸς ὦλετο.
 KP. πορθῶν δὲ τήνδε γῆν· ὁ δ' ἀντιστὰς ὕπερ.
 AN. ὅμως ὃ γ' Ἄιδης τοὺς νόμους τούτους ποθεῖ.
 520 KP. ἀλλ' οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος.
 AN. τίς οἶδεν εἰ κάτω 'στὶν εὐαγῇ τάδε;
 KP. οὐτοὶ ποθ' οὐχθρός, οὐδ' ὅταν θάνῃ, φίλος.
 AN. οὐτοὶ συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν.
 KP. κάτω νυν ἐλθοῦς', εἰ φιλητέον, φίλει
 525 κείνους· ἐμοῦ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή.
 Σύστημα XO. καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἦδ' Ἰσμήνη,
 φιλάδελφα κάτω δάκρυ' εἰβομένη·
 νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν
 ῥέθος αἰσχύνει,
- 530 τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν.
 KP. σὺ δ', ἦ κατ' οἴκους ὡς ἔχιδν' ὑφειμένη
 λήθουσά μ' ἐξέπινες, οὐδ' ἐμάνθανον
 τρέφων δὴ ἅτα κάπαναστάσεις θρόνων,
 φέρ', εἰπερ δὴ μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου
 535 φήσεις μετασχεῖν, ἦ 'ξομῇ τὸ μὴ εἰδέναι;
 IS. δέδρακα τοῦργον, εἴπερ ἦδ' ὁμορροθεῖ,
 καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας.
 AN. ἀλλ' οὐκ ἔασει τοῦτό γ' ἡ Δίκη σ', ἐπεὶ
 οὔτ' ἠθέλησας οὔτ' ἐγὼ 'κοινωσάμην.
- 540 IS. ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι
 ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη.
 AN. ὦν τοῦργον Ἄιδης χοὶ κάτω ξυνίστορες·
 λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην.

- 545 ΙΣ. μήτοι, κασιγνήτη, μ' ἀτιμάσης τὸ μὴ οὐ
θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἄγνισαι.
ΑΝ. μή μοι θάνης σὺ κοινᾶ, μηδ' ἂ μὴ ὀιγες
ποιοῦ σεαυτῆς· ἀρκέσω θνήσκουσ' ἐγὼ.
ΙΣ. καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;
ΑΝ. Κρέοντ' ἐρώτα· τοῦδε γὰρ σὺ κηδεμῶν.
550 ΙΣ. τί ταῦτ' ἀνίῃς μ' οὐδὲν ὠφελουμένη;
ΑΝ. ἀλγοῦσα μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.
ΙΣ. τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῖμ' ἐγώ;
ΑΝ. σῶσον σεαυτήν· οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.
ΙΣ. οἵμοι τάλαινα, κάμπλάκω τοῦ σοῦ μόρου;
555 ΑΝ. σὺ μὲν γὰρ εἴλου ζῆν, ἐγὼ δὲ κατθανεῖν.
ΙΣ. ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.
ΑΝ. καλῶς σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγὼ ὀόκουν φρονεῖν.
ΙΣ. καὶ μὴν ἴση νῶν ἐστιν ἡ ἕξαμαρτία.
ΑΝ. θάρσει· σὺ μὲν ζῆς, ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ πάλαι
560 τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν.
ΚΡ. τὼ παῖδε φημὶ τῷδε τὴν μὲν ἀρτίως
ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφυ.
ΙΣ. οὐ γάρ ποτ', ὦναξ, οὐδ' ὅς ἂν βλάβστη μένει
νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν, ἀλλ' ἐξίσταται.
565 ΚΡ. σοὶ γοῦν, ὅθ' εἴλου σὺν κακοῖς πράσσειν κακά.
ΙΣ. τί γὰρ μόνη μοι τῆσδ' ἄτερ βιώσιμον;
ΚΡ. ἀλλ' «ἦδε» μέντοι μὴ λέγ'· οὐ γὰρ ἔστ' ἔτι.
ΙΣ. ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου;
ΚΡ. ἀρώσιμοι γὰρ χυτέρων εἰσὶν γυαί.
570 ΙΣ. οὐχ ὥς γ' ἐκείνῳ τῇδε τ' ἦν ἡρμοσμένα.
ΚΡ. κακὰς ἐγὼ γυναῖκας υἷεσι στυγῶ.
ΙΣ. ὦ φίλταθ' Αἴμων, ὥς σ' ἀτιμάζει πατήρ.
ΚΡ. ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.
ΧΟ. ἦ γὰρ στερήσεις τῆσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;
575 ΚΡ. Ἄιδης ὁ παύσων τούσδε τοὺς γάμους ἐμοί.
ΧΟ. δεδογμέν', ὥς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν.
ΚΡ. καὶ σοὶ γε κάμοί. μὴ τριβὰς ἔτ', ἀλλὰ νιν
κομίζετ' εἴσω, δμῶες· ἐκδέτας δὲ χρὴ
γυναῖκας εἶναι τάσδε μηδ' ἀνειμένας.
580 φεύγουσι γὰρ τοὶ χοῖ θρασεῖς, ὅταν πέλας
ἦδὴ τὸν ἄδην εἰσορῶσι τοῦ βίου. <...>

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Геродот (ок. 484 – ок. 425 гг. до н. э.) – греческий историк, родом из г. Галикарнас (Малая Азия). Главный труд Геродота – «История» – посвящен событиям греко-персидских войн (499–449 гг. до н. э.). «История» разделена на 9 книг, каждая из которых названа именем одной из девяти муз.

«История» Геродота – первый фундаментальный прозаический труд в европейской литературе, давший начало исторической прозе. Главными источниками «Истории» были собственные наблюдения Геродота, устные сообщения его собеседников, а также литературные памятники, официальные документы и надписи. Произведение не ограничивается описанием греко-персидских войн; в нем приводятся обширные материалы по географии, этнологии, религии. Геродот считается мастером новеллы (ряд ярких новелл-рассказов включен в «Историю»).

Труд Геродота пронизан убеждением, что история – результат миропорядка, установленного управляющими судьбой богами. Он верил, что боги могут вмешиваться в человеческие деяния, карать плохих людей и отмечать хороших. Геродот верил снам, знамениям, оракулам и чудесам. Поэтому Аристотель относил Геродота к числу авторов сказок, а Плутарх даже написал трактат «О злокозненности Геродота», в котором попытался доказать, что тот сознательно искажает истину. Современная историческая наука относится к сведениям Геродота критически, не считая его достоверным источником.

Геродот был сторонником демократии и противником тирании. Заслугой Геродота является то, что он первым обратил внимание на извечный антагонизм Востока и Запада. Труд Геродота весьма обширен, это самое большое произведение по истории своего времени. Не зря римский оратор Марк Туллий Цицерон назвал Геродота «отцом истории».

Геродот оказал влияние на творчество другого греческого историка – Фукидида. На латинский язык Геродот был переведен итальянским гуманистом Лоренцо Валло в 1474 г.

ΙΣΤΟΡΙΑ*

ΕΡΑΤΩ

- ¹ <...> (VI.102) Χειρωσάμενοι δὲ τὴν Ἑρέτριαν καὶ ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας ἔπλεον ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν, κατοργῶντές τε πολλὸν καὶ δοκέοντες ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ποιήσειν τὰ καὶ τοὺς Ἑρετρίεας ἐποίησαν. καί, ἣν γὰρ Μαραθὼν ἐπιτηδεότατον χωρίον τῆς Ἀττικῆς

* Фрагменты «Истории» приводятся по изданию: Hérodote. Histoires : in 9 vol. / ed. Ph. E. Legrand. Paris : Les Belles Lettres, 1932–1954.

5 ἐνιππεύσαι καὶ ἀγχοτάτω τῆς Ἑρετρίης, ἐς τοῦτό σφι κατηγέετο Ἰππίας ὁ Πεισιστράτου. (103) Ἀθηναῖοι δὲ ὥς ἐπύθοντο ταῦτα, ἐβοήθειον καὶ αὐτοὶ ἐς τὸν Μαραθῶνα.

Ἦγον δὲ σφεας στρατηγοὶ δέκα, τῶν ὁ δέκατος ἦν Μιλτιάδης, τοῦ τὸν πατέρα Κίμωνα τὸν Στησαγόρεω κατέλαβε φυγεῖν ἐξ Ἀθηνέων
10 Πεισιστράτον τὸν Ἱπποκράτεος. καὶ αὐτῷ φεύγοντι Ὀλυμπιάδα ἀνελέσθαι τεθρίππῳ συνέβη, καὶ ταύτην μὲν τὴν νίκην ἀνελόμενόν μιν τῷτὸ ἐξενείκασθαι τῷ ὁμομητρίῳ ἀδελφεῷ Μιλτιάδῃ. μετὰ δὲ τῇ ὑστέρῃ Ὀλυμπιάδι τῇσι αὐτῇσι ἵπποισι νικῶν παραδιδοῖ Πεισιστράτῳ ἀνακηρυχθῆναι, καὶ τὴν νίκην παρὲς τούτῳ κατήλθε ἐπὶ τὰ ἑωυτοῦ
15 ὑπόσπονδος. καὶ μιν ἀνελόμενον τῇσι αὐτῇσι ἵπποισι ἄλλην Ὀλυμπιάδα κατέλαβε ἀποθανεῖν ὑπὸ τῶν Πεισιστράτου παίδων, οὐκέτι περιεόντος αὐτοῦ Πεισιστράτου· κτείνουσι δὲ οὗτοί μιν κατὰ τὸ πρυτανήιον νυκτὸς ὑπέισαντες ἄνδρας. θέαπται δὲ Κίμων πρὸ τοῦ ἄστεος, πέρην τῆς διὰ Κοίλης καλεομένης ὁδοῦ· καταντίον δ' αὐτοῦ αἱ ἵπποι τετάφαται αὗται αἱ τρεῖς Ὀλυμπιάδας ἀνελόμεναι. ἐποίησαν δὲ
20 καὶ ἄλλαι ἵπποι ἤδη τῷτὸ τοῦτο Εὐαγόρεω Λάκωνος, πλέω δὲ τουτέων οὐδαμαί. ὁ μὲν δὴ πρεσβύτερος τῶν παίδων τῷ Κίμωνι Στησαγόρης ἦν τηνικαῦτα παρὰ τῷ πάτρῳ Μιλτιάδῃ τρεφόμενος ἐν τῇ Χερσονήσῳ, ὁ δὲ νεώτερος παρ' αὐτῷ Κίμωνι ἐν Ἀθήνῃσι, οὖνομα ἔχων ἀπὸ τοῦ οἰκιστέω τῆς Χερσονήσου Μιλτιάδεω Μιλτιάδης.
25 (104) οὗτος δὴ ὧν τότε ὁ Μιλτιάδης ἦκων ἐκ τῆς Χερσονήσου καὶ ἐκπεφυγὼς διπλόον θάνατον ἐστρατήγεε Ἀθηναίων· ἅμα μὲν γὰρ οἱ Φοίνικες αὐτὸν οἱ ἐπιδιώξαντες μέχρι Ἴμβρου περὶ πολλοῦ ἐποιεῦντο λαβεῖν τε καὶ ἀναγαγεῖν παρὰ βασιλέα, ἅμα δὲ ἐκφυγόντα τε τούτους καὶ ἀπικόμενον ἐς τὴν ἑωυτοῦ δοκέοντά τε εἶναι ἐν σωτηρίῃ ἤδη, τὸ
30 ἐνθευτέν μιν οἱ ἐχθροὶ ὑποδεξάμενοι [καὶ] ὑπὸ δικαστήριον αὐτὸν ἀγαγόντες ἐδίωξαν τυραννίδος τῆς ἐν Χερσονήσῳ. ἀποφυγὼν δὲ καὶ τούτους στρατηγὸς οὕτω Ἀθηναίων ἀπεδέχθη, αἰρεθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου.

(105) Καὶ πρῶτα μὲν ἐόντες ἔτι ἐν τῷ ἄστεϊ οἱ στρατηγοὶ
35 ἀποπέμπουσι ἐς Σπάρτην κήρυκα Φιλιππίδην, Ἀθηναῖον μὲν ἄνδρα, ἄλλως δὲ ἡμεροδρόμην τε καὶ τοῦτο μελετώντα. τῷ δὴ, ὥς αὐτός τε ἔλεγε Φιλιππίδης καὶ Ἀθηναίοισι ἀπήγγελλε, περὶ τὸ Παρθένιον ὄρος τὸ ὑπὲρ Τεγέης ὁ Πᾶν περιπίπτει βῶσαντα δὲ τὸ οὖνομα τοῦ Φιλιππίδεω τὸν Πᾶνα Ἀθηναίοισι κελεύσαι ἀπαγγεῖλαι δι' ὃ τὴν ἑωυτοῦ
40 οὐδεμίαν ἐπιμελείην ποιεῦνται, ἐόντος εὐνόου Ἀθηναίοισι καὶ πολλαχῇ γενομένου σφι ἤδη χρησίμου, τὰ δ' ἔτι καὶ ἐσομένου. καὶ ταῦτα μὲν Ἀθηναῖοι, καταστάντων σφι εὖ ἤδη τῶν πρηγμάτων,

πιστεύσαντες εἶναι ἀληθέα ἰδρύσαντο ὑπὸ τῇ Ἀκροπόλει Πανὸς ἱρόν,
καὶ αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγγελίης θυσίῃσι τε ἐπετείοισι καὶ λαμπάδι
45 ἱλάσκονται. (106) τότε δὲ πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὁ Φιλιππίδης
οὗτος, ὅτε πέρ οἱ ἔφη καὶ τὸν Πάνα φανῆναι, δευτεραῖος ἐκ τοῦ
Ἀθηναίων ἄστέος ἦν ἐν Σπάρτῃ, ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας
ἔλεγε· «ὦ Λακεδαιμόνιοι, Ἀθηναῖοι ὑμῶν δέονται σφίσι βοηθῆσαι
καὶ μὴ περιδεῖν πόλιν ἀρχαιοτάτην ἐν τοῖσι Ἑλλήσι δουλοσύνη
50 περιπεσοῦσαν πρὸς ἀνδρῶν βαρβάρων· καὶ γὰρ νῦν Ἑρετρία τε
ἠνδραποδίσται καὶ πόλι λογίμῃ ἡ Ἑλλὰς γέγονε ἀσθενεστέρα». ὁ μὲν
δὴ σφι τὰ ἐντεταλμένα ἀπήγγελλε, τοῖσι δὲ ἔαδε μὲν βοηθεῖν
Ἀθηναίοισι, ἀδύνατα δέ σφι ἦν τὸ παραυτίκα ποιεῖν ταῦτα οὐ
βουλομένοισι λύειν τὸν νόμον· ἦν γὰρ ἵσταμένου τοῦ μηνὸς εἰνάτη,
55 εἰνάτῃ δὲ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔφασαν μὴ οὐ πλήρους ἐόντος τοῦ κύκλου.

(107) Οὗτοι μὲν νῦν τὴν πανσέληνον ἔμενον, τοῖσι δὲ βαρβάροισι
κατηγγέτο Ἰππῆς ὁ Πεισιστράτου ἐς τὸν Μαραθῶνα, τῆς
παριχομένης νυκτὸς ὅσιν ἰδὼν ἐν τῷ ὕπνῳ τοιήνδε· ἐδόκεε ὁ Ἰππῆς
τῇ μητρὶ τῇ ἑωυτοῦ συνευνηθῆναι. συνεβάλετο ὦν ἐκ τοῦ ὀνείρου
60 κατελθὼν ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνασωσάμενος τὴν ἀρχὴν τελευτήσῃ ἐν
τῇ ἑωυτοῦ γηραίῳ. ἐκ μὲν δὴ τῆς ὅψιος συνεβάλετο ταῦτα, τότε δὲ
κατηγεόμενος τοῦτο μὲν τὰ ἀνδράποδα τὰ ἐξ Ἑρετρίης ἀπέβησε ἐς τὴν
νῆσον τὴν Στυρέων, καλεομένην δὲ Αἰγίλιν, τοῦτο δὲ καταγομένας ἐς
τὸν Μαραθῶνα τὰς νέας ὄρμιζε οὗτος, ἐκβάντας τε ἐς γῆν τοὺς
65 βαρβάρους διέτασσε. καὶ οἱ ταῦτα διέποντι ἐπῆλθε παρεῖν τε καὶ
βῆξαι μεζόνως ἢ ὥς ἐώθεε· οἷα δὲ οἱ πρεσβυτέρῳ ἐόντι τῶν ὀδόντων οἱ
πλέονες ἐσειόντο· τούτων ὦν ἓνα [τῶν ὀδόντων] ἐκβάλλει ὑπὸ βίης
βήξας. ἐκπεσόντος δὲ ἐς τὴν ψάμμον αὐτοῦ ἐποιέετο σπουδὴν πολλὴν
ἐξευρεῖν· ὥς δὲ οὐκ ἐφαίνετό οἱ ὁ ὀδὼν, ἀναστενάζας εἶπε πρὸς τοὺς
70 παραστάτας· «Ἡ γῆ ἥδε οὐκ ἡμετέρα ἐστὶ οὐδέ μιν δυνησόμεθα
ὑποχειρίην ποιήσασθαι· ὁκόσον δέ τί μοι μέρος μετῆν, ὁ ὀδὼν
μετέχει». Ἰππῆς μὲν δὴ ταύτῃ τὴν ὅσιν συνεβάλετο ἐξεληλυθέναι.

(108) Ἀθηναίοισι δὲ τεταγμένοισι ἐν τεμένει Ἡρακλέος ἐπῆλθον
βοηθέοντες Πλαταιέες πανδημεῖ· καὶ γὰρ καὶ ἐδεδώκεσαν σφέας αὐτοὺς
75 τοῖσι Ἀθηναίοισι οἱ Πλαταιέες, καὶ πόρους ὑπὲρ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι
συχνοὺς ἤδη ἀναιραίεατο. ἔδοσαν δὲ ὧδε. πιεζόμενοι ὑπὸ Θηβαίων οἱ
Πλαταιέες ἐδίδοσαν πρῶτα παρατυχοῦσι Κλεομένει τε τῷ Ἀναξανδρίδῃ
καὶ Λακεδαιμόνιοισι σφέας αὐτούς. οἱ δὲ οὐ δεκόμενοι ἔλεγόν σφι τάδε·
«Ἡμεῖς μὲν ἐκαστέρῳ τε οἰκόμεν καὶ ὑμῖν τοιήδε τις γίνοιτ' ἂν
80 ἐπικουρίῃ ψυχρῇ φθαίητε γὰρ ἂν πολλάκις ἐξανδραποδισθέντες ἢ τινα

85 πυθέσθαι ἡμέων. συμβουλευόμεν δὲ ὑμῖν δοῦναι ὑμέας αὐτοὺς Ἀθηναίοισι, πλῆσιοχώροισι τε ἀνδράσι καὶ τιμωρέειν ἐοῦσι οὐ κακοῖσι». ταῦτα συνεβούλευον οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ κατὰ εὐνοίην οὕτω τῶν Πλαταιέων ὥς βουλόμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἔχειν πόνους συνεστέατας
 90 Βοιωτοῖσι. Λακεδαιμόνιοι μὲν νυν Πλαταιεῦσι ταῦτα συνεβούλευσαν, οἱ δὲ οὐκ ἠπίστησαν, ἀλλ' Ἀθηναίων ἰρὰ ποιούντων τοῖσι Δυσώδεκα Θεοῖσι ἰκέται ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐδίδοσαν σφέας αὐτούς. Θηβαῖοι δὲ πυθόμενοι ταῦτα ἐστράτευον ἐπὶ τοὺς Πλαταιέας· Ἀθηναῖοι δὲ σφι ἐβοήθεον. μελλόντων δὲ συνάπτειν μάχην Κορίνθιοι οὐ περιεῖδον,

90 παρατυχόντες δὲ καὶ καταλλάζαντες ἐπιτρεψάντων ἀμφοτέρων οὕρισαν τὴν χώραν ἐπὶ τοῖσδε, ἔαν Θηβαίους Βοιωτῶν τοὺς μὴ βουλομένους ἐς Βοιωτοὺς τελέειν. Κορίνθιοι μὲν δὴ ταῦτα γνόντες ἀπαλλάσσοντο, Ἀθηναίοισι δὲ ἀπιούσι ἐπεθήκαντο Βοιωτοί, ἐπιθέμενοι δὲ ἐσώθησαν τῇ μάχῃ. ὑπερβάντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς οἱ Κορίνθιοι ἔθηκαν Πλαταιεῦσι
 95 εἶναι οὔρους, τούτους ὑπερβάντες τὸν Ἀσώπῳ αὐτὸν ἐποιήσαντο οὖρον Θηβαίοισι πρὸς Πλαταιέας εἶναι καὶ Ὑσιάς. ἔδοσαν μὲν δὴ οἱ Πλαταιέες σφέας αὐτοὺς Ἀθηναίοισι τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ, ἦκον δὲ τότε ἐς Μαραθῶνα βοηθέοντες.

100 (109) Τοῖσι δὲ Ἀθηναίων στρατηγοῖσι ἐγίνοντο δῖχα αἱ γῶμαι, τῶν μὲν οὐκ ἐόντων συμβαλεῖν (ὀλίγους γὰρ εἶναι στρατιῇ τῇ Μῆδων συμβαλεῖν), τῶν δὲ καὶ Μιλτιάδεω κελευόντων. ὥς δὲ δῖχα τε ἐγίνοντο καὶ ἐνῖκα ἡ χεῖρων τῶν γνωμέων, ἐνθαῦτα, ἣν γὰρ ἐνδέκατος ψηφιοφόρος ὁ τῷ κυάμῳ λαχὼν Ἀθηναίων πολέμαρχεῖν (τὸ παλαιὸν γὰρ Ἀθηναῖοι ὁμόνηγον τὸν πολέμαρχον ἐποιεῦντο τοῖσι

105 στρατηγοῖσι), ἣν δὲ τότε πολέμαρχος Καλλίμαχος Ἀφιδναῖος, πρὸς τοῦτον ἐλθὼν Μιλτιάδης ἔλεγε τάδε· «Ἐν σοὶ νῦν Καλλίμαχέ ἐστι ἡ καταδουλώσαι Ἀθῆνας ἢ ἐλευθέρας ποιήσαντα μνημόσυνον λιπέσθαι ἐς τὸν ἅπαντα ἀνθρώπων βίον οἷον οὐδὲ Ἀρμόδιός τε καὶ Ἀριστογείτων [λείπουσι]. νῦν γὰρ δῆ, ἐξ οὗ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι, ἐς

110 κίνδυνον ἦκουσι μέγιστον, καὶ ἦν μὲν γε ὑποκύνῃσι τοῖσι Μῆδοισι, δέδοκται τὰ πείσονται παραδεδομένοι Ἰππῖτῃ· ἦν δὲ περιγένηται αὕτῃ ἡ πόλις, οἷα τέ ἐστι πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλιων γενέσθαι. κῶς ὦν δὴ ταῦτα οἷα τέ ἐστι γενέσθαι, καὶ κῶς ἐς σέ τοι τούτων ἀνήκει τῶν πρηγμάτων τὸ κύρος ἔχειν, νῦν ἔρχομαι φράσω. Ἡμέων τῶν

115 στρατηγῶν ἐόντων δέκα δῖχα γίνονται αἱ γῶμαι, τῶν μὲν κελευόντων συμβαλεῖν, τῶν δὲ οὐ [συμβαλεῖν]. ἦν μὲν νυν μὴ συμβάλωμεν, ἔλπομαί τινα στάσιν μεγάλην διασεῖσειν ἐμπεσοῦσαν τὰ Ἀθηναίων φρονήματα ὥστε μηδίσαι· ἦν δὲ συμβάλωμεν πρὶν τι καὶ σαθρὸν

120 Ἀθηναίων μετεξετέροισι ἐγγενέσθαι, θεῶν τὰ ἴσα νεμόντων οἳοί τε
εἶμεν περιγενέσθαι τῇ συμβολῇ. ταῦτα ὧν πάντα ἐς σὲ νῦν τείνει καὶ ἐκ
σέο ἥρτηται· ἦν γὰρ σὺ γνώμῃ τῇ ἐμῇ προσθῇ, ἔστι τοι πατρίς τε
ἐλευθέρι καὶ πόλιν πρώτη τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι· ἦν δὲ <τὴν> τῶν
ἀποσπενδόντων τὴν συμβολὴν ἔλῃ, ὑπάρξει τοι τῶν ἐγὼ κατέλεξα
ἀγαθῶν τὰ ἐναντία». (110) ταῦτα λέγων ὁ Μιλτιάδης προσκτᾶται τὸν
125 Καλλίμαχον· προσγενομένης δὲ τοῦ πολέμαρχου τῆς γνώμης
ἐκεκύρωτο συμβάλλειν. μετὰ δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν ἡ γνώμῃ ἔφερε
συμβάλλειν, ὡς ἐκάστου αὐτῶν ἐγένετο πρυτανική τῆς ἡμέρης,
Μιλτιάδῃ παρεδίδουσαν· ὁ δὲ δεκόμενος οὔτι κω συμβολὴν ἐποιέετο
πρίν γε δὴ αὐτοῦ πρυτανική ἐγένετο.

130 (111) Ὡς δὲ ἐς ἐκεῖνον περιῆλθε, ἐνθαῦτα δὴ ἐτάσσοντο ὧδε οἱ
Ἀθηναῖοι ὡς συμβαλέοντες· τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρεος ἡγέετο ὁ
πολέμαρχος Καλλίμαχος· ὁ γὰρ νόμος τότε εἶχε οὕτω τοῖσι Ἀθηναίοισι,
τὸν πολέμαρχον ἔχειν κέρας τὸ δεξιόν. Ἠγεομένου δὲ τούτου
ἐξεδέκοντο ὡς ἀριθμέοντο αἱ φυλαί, ἐχόμενοι ἀλληλέων· τελευταῖοι δὲ
135 ἐτάσσοντο, ἔχοντες τὸ εὐώνυμον κέρας, Πλαταιεὺς. ἀπὸ ταύτης γάρ σφι
τῆς μάχης Ἀθηναίων θυσίας ἀναγόντων ἐς τὰς πανηγύρις τὰς ἐν τῇσι
πεντετηρίσι γινομένας κατεύχεται ὁ κῆρυξ ὁ Ἀθηναῖος ἅμα τε
Ἀθηναίοισι λέγων γίνεσθαι τὰ ἀγαθὰ καὶ Πλαταιεῦσι. τότε δὲ
140 τασσομένων τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Μαραθῶνι ἐγένετο τοιόνδε τι· τὸ
στρατόπεδον ἐξισούμενον τῷ Μηδικῷ στρατοπέδῳ, τὸ μὲν αὐτοῦ
μέσον ἐγένετο ἐπὶ τάξις ὀλίγας, καὶ αὐτὴ ἦν ἀσθενέστατον τὸ
στρατόπεδον, τὸ δὲ κέρας ἐκάτερον ἔρρωτο πλήθει.

(112) Ὡς δέ σφι διετέτακτο καὶ τὰ σφάγια ἐγένετο καλά, ἐνθαῦτα
ὡς ἀπείθοντο οἱ Ἀθηναῖοι, δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους· ἦσαν δὲ
145 στάδιοι οὐκ ἐλάσσονες τὸ μεταίχμιον αὐτῶν ἢ ὀκτώ. οἱ δὲ Πέρσαι
ὀρῶντες δρόμῳ ἐπιόντας παρεσκευάζοντο ὡς δεξόμενοι, μανίην τε
τοῖσι Ἀθηναίοισι ἐπέφερον καὶ πάγχυ ὀλεθρίην, ὀρῶντες αὐτοὺς
ἐόντας ὀλίγους, καὶ τούτους δρόμῳ ἐπείγομένους οὔτε ἵππου
ὑπαρχούσης σφι οὔτε τοξευμάτων. ταῦτα μὲν νυν οἱ βάρβαροι
150 κατεΐκαζον· Ἀθηναῖοι δὲ ἐπεῖτε ἄθροοι προσέμειξαν τοῖσι βαρβάροισι,
ἐμάχοντο ἀξίως λόγου. πρῶτοι μὲν γὰρ Ἑλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς
ἴδμεν δρόμῳ ἐς πολέμιους ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ ἀνέσχοντο ἐσθιτά τε
Μηδικὴν ὀρῶντες καὶ [τοὺς] ἄνδρας αὐτὴν ἐσθιμένους· τέως δὲ ἦν
τοῖσι Ἑλλήσι καὶ τὸ οὖνομα τὸ Μήδων φόβος ἀκοῦσαι.

155 (113) Μαχομένων δὲ ἐν τῷ Μαραθῶνι χρόνος ἐγένετο πολλός. καὶ
τὸ μὲν μέσον τοῦ στρατοπέδου ἐνίκων οἱ βάρβαροι, τῇ Πέρσαι τε αὐτοῖ

καὶ Σάκαι ἐτετάχατο· κατὰ τοῦτο μὲν δὴ ἐνίκων οἱ βάρβαροι καὶ
ῥήξαντες ἐδίωκον ἐς τὴν μεσόγαιαν, τὸ δὲ κέρας ἐκάτερον ἐνίκων
160 Ἀθηναῖοί τε καὶ Πλαταιεὺς. νικῶντες δὲ τὸ μὲν τετραμμένον τῶν
βαρβάρων φεύγειν ἔων, τοῖσι δὲ τὸ μέσον ῥήξασι αὐτῶν συναγαγόντες
τὰ κέρα ἀμφοτέρα ἐμάχοντο, καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι. φεύγουσι δὲ τοῖσι
Πέρσῃσι εἵποντο κόπτοντες, ἐς δ' ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε
αἵτεον καὶ ἐπελαμβάνοντο τῶν νεῶν. (114) καὶ τοῦτο μὲν ἐν τούτῳ τῷ
165 πόνῳ ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος διαφθείρεται, ἀνὴρ γενόμενος ἀγαθός,
ἀπὸ δ' ἔθανε τῶν στρατηγῶν Στησίλεως ὁ Θρασύλεω· τοῦτο δὲ
Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα ἐπιλαμβανόμενος τῶν ἀφλάστων
νεός, τὴν χεῖρα ἀποκοπεῖς πελέκει πίπτει, τοῦτο δὲ ἄλλοι Ἀθηναίων
πολλοὶ τε καὶ ὀνομαστοί.

(115) Ἐπὶ μὲν δὴ τῶν νεῶν ἐπεκράτησαν τρόπῳ τοιούτῳ
170 Ἀθηναῖοι, τῇσι δὲ λοιπῇσι οἱ βάρβαροι, ἐξανακρουσάμενοι καὶ
ἀναλαβόντες ἐκ τῆς νήσου ἐν τῇ ἔλιπον τὰ ἐξ Ἑρετρίης ἀνδράποδα,
περιέπλεον Σούνιον, βουλόμενοι φθῆναι τοὺς Ἀθηναίους ἀπικόμενοι ἐς
τὸ ἄστρ. αἰτίη δὲ ἔσχε ἐν Ἀθηναίοισι ἐξ Ἀλκμεωνιδέων μηχανῆς αὐτοὺς
ταῦτα ἐπινοηθῆναι· τούτους γὰρ συνθεμένους τοῖσι Πέρσῃσι ἀναδέξαι
175 ἀσπίδα ἐοῦσι ἤδη ἐν τῇσι νηυσί. (116) οὗτοι μὲν δὴ περιέπλεον
Σούνιον· Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ποδῶν εἶχον τάχιστα ἐβοήθειον ἐς τὸ ἄστρ, καὶ
ἔφθησάν τε ἀπικόμενοι πρὶν ἢ τοὺς βαρβάρους ἦκειν, καὶ
ἐστρατοπεδεύσαντο ἀπιγμένοι ἐξ Ἡρακλείου τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἐν
ἄλλῳ Ἡρακλείῳ τῷ ἐν Κυνοσάργει. οἱ δὲ βάρβαροι τῇσι νηυσὶ
180 ὑπεραιωρηθέντες Φαλήρου (τοῦτο γὰρ ἦν ἐπίνειον τότε τῶν
Ἀθηναίων), ὑπὲρ τούτου ἀνακωχεύσαντες τὰς νέας ἀπέπλεον ὀπίσω ἐς
τὴν Ἀσίην.

(117) Ἐν ταύτῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βαρβάρων
κατὰ ἐξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους ἄνδρας, Ἀθηναίων δὲ ἑκατὸν καὶ
185 ἐνενήκοντα καὶ δύο· ἔπεσον μὲν ἀμφοτέρων τοσοῦτοι. συνήνεικε δὲ
αὐτόθι θῶμα γενέσθαι τοιόνδε· Ἀθηναῖον ἄνδρα Ἐπίζηλον τὸν
Κουφαγόρεω ἐν τῇ συστάσι μαχόμενόν τε καὶ ἄνδρα γινόμενον ἀγαθὸν
τῶν ὁμμάτων στερηθῆναι, οὔτε πληγέντα οὐδὲν τοῦ σώματος οὔτε
βληθέντα, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ζόης διατελεῖν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου
190 ἐόντα τυφλόν. λέγειν δὲ αὐτὸν περὶ τοῦ πάθεος ἤκουσα τοιόνδε τινὰ
λόγον· ἄνδρα οἱ δοκέειν ὀπλίτην ἀντιστῆναι μέγαν, τοῦ τὸ γένειον τὴν
ἀσπίδα πᾶσαν σκιαίνειν, τὸ δὲ φάσμα τοῦτο ἐσωτὸν μὲν παρεξελθεῖν,
τὸν δὲ ἐσωτοῦ παραστάτην ἀποκτεῖναι. ταῦτα μὲν δὴ Ἐπίζηλον
ἐπυθόμην λέγειν.

195 (118) Δᾶτις δὲ πορευόμενος ἅμα τῷ στρατῷ ἐς τὴν Ἀσίην, ἐπεῖτε
ἐγένετο ἐν Μυκόνῳ, εἶδε ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ. καὶ ἤτις μὲν ἦν ἡ ὄψις, οὐ
λέγεται· ὁ δὲ, ὥς ἡμέρη τάχιστα ἐπέλαμψε, ζήτησιν ἐποιεέτο τῶν νεῶν,
200 εὐρὼν δὲ ἐν νηὶ Φοινίσσῃ ἄγαλμα Ἀπόλλωνος κεκρυσμένον
ἐπυνθάνετο ὁκόθεν σεσυλημένον εἴη· πυθόμενος δὲ ἐξ οὗ ἦν ἱροῦ,
ἔπλεε τῇ ἑωυτοῦ νηὶ ἐς Δῆλον· καὶ (ἀπίκατο γὰρ τηνικαῦτα οἱ Δῆλιοι
ὀπίσω ἐς τὴν νῆσον) κατατίθεται τε ἐς τὸ ἱρὸν τὸ ἄγαλμα καὶ
ἐντέλλεται τοῖσι Δηλίοισι ἀπαγαγεῖν τὸ ἄγαλμα ἐς Δῆλιον τὸ Θηβαίων·
205 τὸ δ' ἔστι ἐπὶ θαλάσῃ Χαλκίδος καταντίον. Δᾶτις μὲν δὴ ταῦτα
ἐντειλάμενος ἀπέπλεε. τὸν δὲ ἀνδριάντα τοῦτον Δῆλιοι οὐκ ἀπήγαγον,
ἀλλὰ μιν δι' ἐτέων εἴκοσι Θηβαῖοι αὐτοὶ ἐκ θεοπροπίου ἐκομίσαντο
ἐπὶ Δῆλιον.

(119) Τοὺς δὲ τῶν Ἑρετριέων ἀνδραποδισμένους Δᾶτις τε καὶ
Ἄρταφρένης, ὥς προσέσχον ἐς τὴν Ἀσίην πλέοντες, ἀνήγαγον ἐς
210 Σοῦσα. βασιλεὺς δὲ Δαρεῖος, πρὶν μὲν αἰχμαλώτους γενέσθαι τοὺς
Ἑρετριέας, ἐνεῖχέ σφι δεινὸν χόλον, οἷα ἀρξάντων ἀδικίης προτέρων
τῶν Ἑρετριέων· ἐπεῖτε δὲ εἶδέ σφεας ἀναχθέντας παρ' ἑωυτὸν καὶ
ὑποχειρίους ἑωυτῷ ἔοντας, ἐποίησε κακὸν ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ σφεας τῆς
Κισσίας χώρας κατοίκησε ἐν σταθμῷ ἑωυτοῦ τῷ οὐνομά ἐστι
Ἄρδερικκα, ἀπὸ μὲν Σούσων δέκα καὶ διηκοσίους σταδίους ἀπέχοντι,
215 τεσσεράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ φρέατος τὸ παρέχεται τριφασίας ἰδέας. καὶ
γὰρ ἄσφαλτον καὶ ἄλας καὶ ἔλαιον ἀρύσσονται ἐξ αὐτοῦ τρόπῳ
τοιῷδε· ἀντλέεται μὲν κηλωνήῳ, ἀντὶ δὲ γαυλοῦ ἥμισυ ἄσκοῦ οἱ
προσδέδεται· ὑποτύπας δὲ τούτῳ ἀντλέει καὶ ἔπειτα ἐγγέει ἐς
δεξαμενὴν· ἐκ δὲ ταύτης ἐς ἄλλο διαχεόμενον τρέπεται τριφασίας
220 ὁδοῦς· καὶ ἡ μὲν ἄσφαλτος καὶ οἱ ἄλεις πῆγνυνται παραυτίκα, τὸ δὲ
ἔλαιον... οἱ Πέρσαι καλέουσι τοῦτο ῥαδινάκην· ἔστι δὲ μέλαν καὶ
ὀδμήν παρεχόμενον βαρέαν. ἐνθαῦτα τοὺς Ἑρετριέας κατοίκησε
βασιλεὺς Δαρεῖος, οἱ καὶ μέχρι ἐμέο εἶχον τὴν χώραν ταύτην,
φυλάσσοντες τὴν ἀρχαίην γλῶσσαν.

225 (120) Τὰ μὲν δὴ περὶ Ἑρετριέας ἔσχε οὕτω. Λακεδαιμονίων δὲ
ἦκον ἐς τὰς Ἀθήνας δισχίλιοι μετὰ τὴν πανσέληνον, ἔχοντες σπουδὴν
πολλὴν καταλαβεῖν οὕτω ὥστε τριταῖοι ἐκ Σπάρτης ἐγένοντο ἐν τῇ
Ἀττικῇ. ὕστεροι δὲ ἀπικόμενοι τῆς συμβολῆς, ἰμείροντο ὅμως
θειήσασθαι τοὺς Μήδους· ἐλθόντες δὲ ἐς τὸν Μαραθῶνα ἐθεήσαντο.
230 μετὰ δὲ αἰνέοντες Ἀθηναίους καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἀπαλλάσσοντο
ὀπίσω. <...>

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

1 <...> (VII.198) Ταῦτα μὲν τὰ ἐν Θεσσαλίῃ καὶ τὰ ἐν Ἀχαίῃ. ἀπὸ δὲ
 τούτων τῶν χώρων ἦϊε ἐς τὴν Μηλίδα παρὰ κόλπον θαλάσσης, ἐν τῷ
 ἄμπωτις τε καὶ ῥηχίῃ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην γίνεται. περὶ δὲ τὸν κόλπον
 5 τοῦτόν ἐστι χῶρος πεδινός, τῇ μὲν εὐρύς, τῇ δὲ καὶ κάρτα στεινός· περὶ
 δὲ τὸν χῶρον ὄρεα ὑψηλὰ καὶ ἄβατα, <τὰ> περικληίει πᾶσαν τὴν
 Μηλίδα γῆν, Τρηχίνιαί πέτραι καλεόμεναι. πρώτη μὲν νυν πόλις ἐστὶ
 ἐν τῷ κόλπῳ ἰόντι ἀπὸ Ἀχαιῆς Ἀντικύρη, παρ' ἣν Σπερχεῖος ποταμὸς
 ῥέων ἐξ Ἐνιήνων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ. ἀπὸ δὲ τούτου διὰ εἴκοσί κου
 10 σταδίων ἄλλος ποταμὸς τῷ οὖνομα κεῖται Δύρας, τὸν βοηθέοντα τῷ
 Ἑρακλείῳ καιομένῳ λόγος ἐστὶ ἀναφανῆναι. ἀπὸ δὲ τούτου δι' ἄλλων
 εἴκοσι σταδίων ἄλλος ποταμὸς ἐστὶ, ὃς καλεῖται Μέλας. (199) Τρηχίς
 δὲ πόλις ἀπὸ τοῦ Μέλανος τούτου ποταμοῦ πέντε στάδια ἀπέχει· ταύτῃ
 δὲ καὶ εὐρύτατόν ἐστι πάσης τῆς χώρας ταύτης ἐκ τῶν ὁρέων ἐς
 15 θάλασσαν, κατ' ἃ Τρηχίς πεπόλισται· δισχιλία τε γὰρ καὶ δισμύρια
 πλέθρα τοῦ πεδίου ἐστί. τοῦ δὲ ὄρεος τὸ περικληίει τὴν γῆν τὴν
 Τρηχινίην ἐστὶ διασφάξ πρὸς μεσαμβρίην Τρηχίνος· διὰ δὲ τῆς
 διασφάγος Ἀσωπὸς ποταμὸς ῥέει παρὰ τὴν ὑπωρεῖν τοῦ ὄρεος.
 (200) ἔστι δὲ ἄλλος Φοῖνιξ ποταμὸς οὐ μέγας πρὸς μεσαμβρίην τοῦ
 Ἀσωποῦ, ὃς ἐκ τῶν ὁρέων τούτων ῥέων ἐς τὸν Ἀσωπὸν ἐκδιδοῖ· κατὰ
 20 δὲ τὸν Φοῖνικα ποταμὸν στεινότατόν ἐστι· ἀμαξιτὸς γὰρ μούνη [μία]
 δέδμηται. ἀπὸ δὲ τοῦ Φοίνικος ποταμοῦ πεντεκαίδεκα στάδια ἐστὶ ἐς
 Θερμοπύλας· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Φοίνικός <τε> ποταμοῦ καὶ
 Θερμοπυλέων κόμῃ τε ἔστι τῇ οὖνομα Ἀνθήλη κεῖται, παρ' ἣν δὴ
 παραρρέων ὁ Ἀσωπὸς ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ, καὶ χῶρος περὶ αὐτὴν
 25 εὐρύς, ἐν τῷ Δήμητρός τε ἱρὸν Ἀμφικτυονίδος Ἰδρυται καὶ ἔδραι εἰσὶ
 Ἀμφικτύοσι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀμφικτύονος ἱρόν.

(201) Βασιλεὺς μὲν δὴ Ξέρξης ἐστρατοπεδεύετο τῆς Μηλίδος ἐν τῇ
 Τρηχινίῃ, οἱ δὲ [δὴ] Ἕλληνες ἐν τῇ διόδῳ· καλεῖται δὲ ὁ χῶρος οὗτος
 30 ὑπὸ μὲν τῶν πλεόνων Ἑλλήνων Θερμοπύλαι, ὑπὸ δὲ τῶν ἐπιχωρίων καὶ
 περιοίκων Πύλαι. ἐστρατοπεδεύοντο μὲν νυν ἑκάτεροι ἐν τούτοις τοῖσι
 χωρίοις, ἐπεκράτεε δὲ ὁ μὲν τῶν πρὸς βορρὴν ἄνεμον ἐχόντων πάντων
 μέχρι Τρηχίνος, οἱ δὲ τῶν πρὸς νότον <τε> καὶ μεσαμβρίην φερόντων τὸ
 ἐπὶ ταύτης τῆς ἡπείρου. (202) ἦσαν δὲ οἶδε Ἑλλήνων οἱ ὑπομένοντες
 τὸν Πέρσιν ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ· Σπαρτιητέων τε τριηκόσιοι ὀπλῖται καὶ
 35 Τεγεατέων καὶ Μαντινέων χίλιοι, ἡμίσεες ἑκατέρων, ἐξ Ὀρχομενοῦ τε
 τῆς Ἀρκαδίας εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρκαδίας χίλιοι
 τοσοῦτοι μὲν Ἀρκαδῶν· ἀπὸ δὲ Κορίνθου τετρακόσιοι καὶ ἀπὸ

Φλειοῦντος δικόσιοι καὶ Μυκηναίων ὀγδώκοντα· οὗτοι μὲν ἀπὸ
 Πελοποννήσου παρήσαν. ἀπὸ δὲ Βοιωτῶν Θεσπιέων τε ἑπτακόσιοι καὶ
 40 Θηβαίων τετρακόσιοι. (203) πρὸς τούτοις ἐπικλητοὶ ἐγένοντο Λοκροί
 τε οἱ Ὀπούντιοι πανστρατιῇ καὶ Φωκῶν χίλιοι. αὐτοὶ γὰρ σφεας οἱ
 Ἕλληνες ἐπεκαλέσαντο, λέγοντες δι' ἀγγέλων ὥς αὐτοὶ μὲν ἤκοιεν
 45 πρόδρομοι τῶν ἄλλων, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν συμμάχων προσδόκιμοι πᾶσαν
 ταχθέντων, καὶ σφι εἴη δεινὸν οὐδέν· οὐ γὰρ θεὸν εἶναι τὸν ἐπionτα ἐπὶ
 τὴν Ἑλλάδα ἀλλ' ἄνθρωπον, εἶναι δὲ θνητὸν οὐδένα οὐδὲ ἔσσεσθαι τῷ
 50 κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη, τοῖσι δὲ μεγίστοις αὐτῶν
 μέγιστα· ὀφείλειν ὦν καὶ τὸν ἐπελαύνοντα, ὥς ἐόντα θνητόν, ἀπὸ τῆς
 δόξης πεσεῖν ἄν. οἱ δὲ ταῦτα πυνθανόμενοι ἐβοήθηον ἐς τὴν Τρηχίνα.
 (204) τούτοις ἦσαν μὲν νυν καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ κατὰ πόλιν ἐκάστων, ὁ
 δὲ θωμαζόμενος μάλιστα καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἡγεόμενος
 55 Λακεδαιμόνιος ἦν Λεωνίδης ὁ Ἀναξανδρίδῃ τοῦ Λέοντος τοῦ
 Εὐρυκρατίδῃ τοῦ Ἀναξάνδρου τοῦ Εὐρυκράτους τοῦ Πολυδώρου τοῦ
 Ἀλκαμένεος τοῦ Τηλέκλου τοῦ Ἀρχέλεω τοῦ Ἥγησίλεω τοῦ Δορύσσου
 τοῦ Λεωβάτῃ τοῦ Ἐχεστράτου τοῦ Ἥγιος τοῦ Εὐρυσθένης τοῦ
 Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὑλλου τοῦ
 Ἡρακλέος, κτησάμενος τὴν βασιληίην ἐν Σπάρτῃ ἐξ ἀπροσδοκίτου.
 (205) διζῶν γὰρ οἱ ἐόντων πρεσβυτέρων ἀδελφεῶν, Κλεομένεος τε καὶ
 60 Δωριέος, ἀπελήλατο τῆς φροντίδος περὶ τῆς βασιληίης. ἀποθανόντος δὲ
 Κλεομένεος ἄπαιδος ἔρσηνος γόνου, Δωριέος τε οὐκέτι ἐόντος ἀλλὰ
 τελευτήσαντος καὶ τούτου ἐν Σικελίῃ, οὕτω δὴ ἐς Λεωνίδην ἀνέβαινε ἡ
 βασιληίη, καὶ διότι πρότερος ἐγεγόνεε Κλεομβρότου (οὗτος γὰρ ἦν
 νεώτατος Ἀναξανδρίδῃ παῖς) καὶ δὴ καὶ εἶχε Κλεομένεος θυγατέρα.

65 Ὅς τότε ἦτε ἐς Θερμοπύλας ἐπιλεξάμενος ἄνδρας τε τῶν
 κατεστεωμένων Τρηκοσίων καὶ τοῖσι ἐτύγχανον παῖδες ἐόντες.
 παραλαβὼν δὲ ἀπίκετο καὶ Θηβαίους τοὺς ἐς τὸν ἀριθμὸν λογισάμενος
 εἶπον, τῶν ἐστρατήγεε Λεοντιάδῃς ὁ Εὐρυμάχου. τοῦδε δὲ εἵνεκα
 70 τούτους σπουδὴν ἐποιήσατο Λεωνίδης μόνους Ἑλλήνων παραλαβεῖν,
 ὅτι σφέων μεγάλως κατηγόρητο μηδίζειν· παρεκάλει ὦν ἐς τὸν
 πόλεμον θέλων εἰδέναι εἴτε συμπέμψουσι εἴτε καὶ ἀπερέουσι ἐκ τοῦ
 ἐμφανέος τὴν Ἑλλήνων συμμαχίην. (206) οἱ δὲ ἄλλα φρονέοντες
 75 ἔπεμπον. τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδην πρῶτους ἀπέπεμψαν
 Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὀρῶντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται
 μηδὲ καὶ οὗτοι μηδίσωσι, ἦν αὐτοὺς πυνθάνωνται ὑπερβαλλομένους·

μετὰ δέ, Κάρνεια γάρ σφι ἦν ἐμποδών, ἔμελλον ὀρτάσαντες καὶ
φύλακας λιπόντες ἐν τῇ Σπάρτῃ κατὰ τάχος βοηθεῖν πανδημεῖ. ὥς δὲ
καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα
ποιήσιν· ἦν γὰρ κατὰ τὸν τὸ Ὀλυμπιάς τοῦτοισι τοῖσι πρήγμασι
80 συμπεσοῦσα· οὐκ ὦν δοκέοντες κατὰ τάχος οὕτω διακριθῆσθαι τὸν
ἐν Θερμοπύλῃσι πόλεμον ἔπεμπον τοὺς προδρόμους.

(207) Οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διενένωντο ποιήσιν. οἱ δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι
Ἕλληνες, ἐπειδὴ πέλας ἐγένετο τῆς ἐσβολῆς ὁ Πέρσης, καταρρώδεοντες
ἐβουλεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. τοῖσι μὲν νυν ἄλλοισι Πελοποννησίοισι
85 ἐδόκεε ἐλθοῦσι ἐς Πελοπόννησον τὸν Ἴσθμὸν ἔχειν ἐν φυλακῇ·
Λεωνίδης δέ, Φωκῶν καὶ Λοκρῶν περισπερχθέντων τῇ γνώμῃ ταύτῃ,
αὐτοῦ τε μένειν ἐψηφίζετο πέμπειν τε ἀγγέλους ἐς τὰς πόλεις κελεύοντάς
σφι ἐπιβοηθεῖν, ὥς ἐόντων αὐτῶν ὀλίγων στρατὸν τὸν Μήδων
ἀλέξασθαι. (208) ταῦτα βουλευομένων σφέων ἔπεμπε Ξέρξης
90 κατὰσκοπον ἰππέα ἰδέσθαι ὁκόσοι εἰσὶ καὶ ὅ τι ποιοῖεν· ἀκηκόεε δὲ ἔτι
ἐὼν ἐν Θεσσαλίῃ ὥς ἀλισμένη εἴη ταύτῃ στρατιῇ ὀλίγῃ, καὶ τοὺς
ἡγεμόνας ὥς εἴησαν Λακεδαιμόνιοί τε καὶ Λεωνίδης, ἐὼν γένος
Ἡρακλείδης. ὥς δὲ προσήλασε ὁ ἰππεὺς πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἐθηεῖτό
τε καὶ κατῶρα πᾶν μὲν οὐ τὸ στρατόπεδον· τοὺς γὰρ ἔσω τεταγμένους
95 τοῦ τείχεος, τὸ ἀνορθώσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ, οὐκ οἶά τε ἦν
κατιδέσθαι· ὁ δὲ τοὺς ἔξω ἐμάνθανε, τοῖσι πρὸ τοῦ τείχεος τὰ ὄπλα
ἔκειτο. ἔτυχον δὲ τοῦτον τὸν χρόνον Λακεδαιμόνιοι ἔξω τεταγμένοι.
τοὺς μὲν δὴ ὥρα γυμναζομένους τῶν ἀνδρῶν, τοὺς δὲ τὰς κόμας
κτενιζομένους· ταῦτα δὴ θεώμενος ἐθώμαζε καὶ τὸ πλῆθος ἐμάνθανε·
100 μαθὼν δὲ πάντα ἀτρεκέως ἀπήλαυσε ὀπίσω κατ' ἡσυχίαν· οὔτε γὰρ τις
ἐδίδωκε ἀλογίης τε ἐκύρησε πολλῆς· ἀπελθὼν τε ἔλεγε πρὸς Ξέρξην τὰ
περ' ὁπώπεε πάντα.

(209) Ἀκούων δὲ Ξέρξης οὐκ εἶχε συμβαλέσθαι τὸ ἐόν, ὅτι
παρεσκευάζοντο ὥς ἀπολεόμενοί τε καὶ ἀπολέοντες κατὰ δύναμιν·
105 ἀλλ' αὐτῷ γελοῖα γὰρ ἐφαίνοντο ποιεῖν, μετεπέμψατο Δημάρτην τὸν
Ἀρίστωνος, ἐόντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ. ἀπικόμενον δὲ μιν εἰρώτα
Ξέρξης ἕκαστα τούτων, ἐθέλων μαθεῖν τὸ ποιούμενον πρὸς τῶν
Λακεδαιμονίων. ὁ δὲ εἶπε· «Ἦκουσας μὲν καὶ πρότερόν μεο, εὐτε
ὀρμῶμεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων· ἀκούσας δὲ
110 γέλῳτά με ἔθεο λέγοντα τῇ περ' ὥρων ἐκβησόμενα <τὰ> πρήγματα
ταῦτα. ἐμοὶ γὰρ τὴν ἀληθειὴν ἀσκέειν ἀντὶά σέο, ὦ βασιλεῦ, ἀγὼν
μέγιστός ἐστι· ἄκουσον δὲ καὶ νῦν. οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπίκαται
μαχησόμενοι ἡμῖν περὶ τῆς ἐσόδου καὶ ταῦτα παρασκευάζονται. νόμος

115 γάρ σφι οὕτω ἔχων ἐστί· ἐπεὰν μέλλωσι κινδυνεύειν τῇ ψυχῇ, τότε τὰς
κεφαλὰς κοσμέονται. ἐπίστασο δέ· εἰ τούτους τε καὶ τὸ ὑπομένον ἐν
Σπάρτῃ καταστρέψαι, ἔστι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἀνθρώπων τὸ σέ,
βασιλεῦ, ὑπομένει χειρας ἀνταειρόμενον· νῦν γὰρ πρὸς βασιλήϊν τε
καλλίστην τῶν ἐν Ἑλλήσιν προσφέρει καὶ ἄνδρας ἀρίστους». κάρτα τε
120 δὴ Ξέρξῃ ἄπιστα ἐφαίνετο τὰ λεγόμενα εἶναι, καὶ δευτέρα ἐπειρώτα
ὄντινα τρόπον τοσοῦτοι ἐόντες τῇ ἐωυτοῦ στρατιῇ μαχήσονται. ὁ δὲ
εἶπε· «ὦ βασιλεῦ, ἐμοὶ χρᾶσθαι ὥς ἀνδρὶ ψεύστη, ἢν μὴ ταῦτά τοι
ταύτῃ ἐκβῇ τῇ ἐγὼ λέγω».

(210) Ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθε τὸν Ξέρξην. τέσσαρας μὲν δὴ παρήκε
ἡμέρας, ἐλπίζων αἰεὶ σφεας ἀποδρῆσεσθαι· πέμπτῃ δέ, ὥς οὐκ
125 ἀπαλλάσσοντο ἀλλὰ οἱ ἐφαίνοντο ἀναιδείῃ τε καὶ ἀβουλίῃ
διαχρεώμενοι μένειν, πέμπει ἐπ' αὐτοὺς Μήδους τε καὶ Κισσίου
θυμωθεῖς, ἐντειλόμενός σφεας ζωγρήσαντας ἄγειν ἐς ὅσιν τὴν ἐωυτοῦ.
ὥς δ' ἐσέπεσον φερόμενοι ἐς τοὺς Ἑλληνας οἱ Μῆδοι, ἐπιπτον πολλοί,
ἄλλοι δ' ἐπεσῆϊσαν, καὶ οὐκ ἀπήλυνον καίπερ μέγας
130 προσπταίνοντες. δῆλον δ' ἐποίουν παντὶ τεφ καὶ οὐκ ἦκιστα αὐτῷ
βασιλείῃ ὅτι πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι εἶεν, ὀλίγοι δὲ ἄνδρες. ἐγίνετο δὲ ἡ
συμβολὴ δι' ἡμέρης. (211) ἐπεῖτε δὲ οἱ Μῆδοι τρηχέως περιείποντο,
ἐνθαῦτα οὗτοι μὲν ὑπεξῆϊσαν, οἱ δὲ Πέρσαι ἐκδεξάμενοι ἐπήϊσαν, τοὺς
Ἀθανάτους ἐκάλεε βασιλεὺς, τῶν ἦρχε Ὑδάρνης, ὥς δὴ οὗτοί γε
135 εὐπετέως κατεργασόμενοι. ὥς δὲ καὶ οὗτοι συνέμισγον τοῖσι Ἑλλήσιν,
οὐδὲν πλέον ἐφέροντο τῆς στρατιῆς τῆς Μηδικῆς ἀλλὰ τὰ αὐτά, ἅτε ἐν
στεινοπόρῳ τε χώρῳ μαχόμενοι καὶ δόρασι βραχυτέροιςι χρεώμενοι ἢ
περ οἱ Ἑλληνες καὶ οὐκ ἔχοντες πλήθει χρήσασθαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ
ἐμάχοντο ἀξίως λόγου, ἄλλα τε ἀποδεικνύμενοι ἐν οὐκ ἐπισταμένοιςι
140 μάχεσθαι ἐξεπιστάμενοι, καὶ ὅπως ἐντρέψειαν τὰ νῶτα, ἄλλες
φεύγεσκον δῆθεν, οἱ δὲ βάρβαροι ὀρῶντες φεύγοντας βοῇ τε καὶ
πατάγῳ ἐπήϊσαν, οἱ δ' ἂν καταλαμβανόμενοι ὑπέστρεφον ἀντίοι εἶναι
τοῖσι βαρβάροις, μεταστρεφόμενοι δὲ κατέβαλλον πλήθει
ἀναριθμήτους τῶν Περσέων. ἐπιπτον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Σπαρτιητέων
145 ἐνθαῦτα ὀλίγοι. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐδυνέατο παραλαβεῖν οἱ Πέρσαι τῆς
ἐσόδου πειρώμενοι καὶ κατὰ τέλεα καὶ παντοίως προσβάλλοντες,
ἀπήλυνον ὀπίσω. (212) ἐν ταύτῃσι τῇσι προσόδοις τῆς μάχης λέγεται
βασιλέα θεούμενον τρὶς ἀναδραμεῖν ἐκ τοῦ θρόνου, δέισαντα περὶ τῇ
στρατιῇ. τότε μὲν οὕτω ἡγωνίσαντο. τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ βάρβαροι οὐδὲν
150 ἄμεινον ἀέθλεον· ἅτε γὰρ ὀλίγων ἐόντων..., ἐλπίσαντές σφεας
κατατετρωματῆσθαι τε καὶ οὐκ οἴους τε ἔσεσθαι ἔτι χειρας

ἀνταείρεσθαι συνέβαλλον. οἱ δὲ Ἕλληνες κατὰ τάξεις τε καὶ κατὰ ἔθνεα
κεκοσμημένοι ἦσαν καὶ ἐν μέρει ἕκαστοι ἐμάχοντο, πλὴν Φωκέων·
οὗτοι δὲ ἐς τὸ ὄρος ἐτάχθησαν φυλάζοντες τὴν ἀτραπὸν. ὥς δὲ οὐδὲν
155 εὗρισκον ἀλλοιότερον οἱ Πέρσαι ἢ τῇ προτεραίῃ ἐνῶρων, ἀπῆλυνον.

(213) Ἀπορέοντος δὲ βασιλέος ὃ τι χρήσεται τῷ παρεόντι πρήγματι,
Ἐπιάλτης ὁ Εὐρυδήμου ἀνὴρ Μηλιεύς ἦλθέ οἱ ἐς λόγους ὥς μέγα τι παρὰ
βασιλέος δοκέων οἴσεσθαι, ἔφρασε τε τὴν ἀτραπὸν τὴν διὰ τοῦ ὄρεος
φέρουσιν ἐς Θερμοπύλας, καὶ διέφθειρε τοὺς ταύτη ὑπομείναντας
160 Ἑλλήνων. ὕστερον δὲ δείσας Λακεδαιμονίους ἔφυγε ἐς Θεσσαλίην, καὶ οἱ
φυγόντι ὑπὸ τῶν Πυλαγῶρων, τῶν Ἀμφικτυόνων ἐς τὴν Πυλαίην
συλλεγομένων, ἀργύριον ἐπεκηρύχθη. χρόνῳ δὲ ὕστερον, κατήλθε γὰρ ἐς
Ἀντικύρην, ἀπέθανε ὑπὸ Ἀθηνάδεω ἀνδρὸς Τρηχινίου· ὁ δὲ Ἀθηνάδης
οὗτος ἀπέκτεινε μὲν Ἐπιάλτην δι' ἄλλην αἰτίαν, τὴν ἐγὼ ἐν τοῖσι ὀπίσθε
165 λόγοισι σημανέω, ἐτιμήθη μέντοι ὑπὸ Λακεδαιμονίων οὐδὲν ἦσσαν.
Ἐπιάλτης μὲν οὕτω ὕστερον τούτων ἀπέθανε. (214) ἔστι δὲ ἕτερος
λεγόμενος λόγος, ὥς Ὀνήτης τε ὁ Φαναγόρεω ἀνὴρ Καρύστιος καὶ
Κορυθαλλὸς Ἀντικυρεὺς εἰσι οἱ εἶπαντες πρὸς βασιλέα τούτους τοὺς
λόγους καὶ περιηγησάμενοι τὸ ὄρος τοῖσι Πέρσησι, οὐδαμῶς ἔμοιγε
170 πιστός. τοῦτο μὲν γὰρ τῷδε χρή σταθμώσασθαι, ὅτι οἱ τῶν Ἑλλήνων
Πυλαγόροι ἐπεκήρυξαν οὐκ ἐπὶ Ὀνήτῃ τε καὶ Κορυθαλλῷ ἀργύριον ἀλλ'
ἐπὶ Ἐπιάλτῃ τῷ Τρηχινίῳ, πάντως κου τὸ ἀτρεκέστατον πυθόμενοι.
τοῦτο δὲ φεύγοντα Ἐπιάλτην ταύτην τὴν αἰτίαν οἶδαμεν· εἰδείη μὲν γὰρ
ἂν καὶ ἐὼν μὴ Μηλιεύς ταύτην τὴν ἀτραπὸν Ὀνήτης, εἰ τῇ χώρῃ πολλὰ
175 ὠμικλῶς εἶη. ἀλλ' Ἐπιάλτης γάρ ἐστι ὁ περιηγησάμενος τὸ ὄρος [καὶ]
κατὰ τὴν ἀτραπὸν, τοῦτον αἴτιον γράφω.

(215) Ἐέρξης δέ, ἐπεὶ <οἱ> ἤρεσε τὰ ὑπέσχετο ὁ Ἐπιάλτης
κατεργάσεσθαι, αὐτίκα περιχαρὴς γενόμενος ἔπεμπε Ὑδάρνεα καὶ τῶν
ἐστρατήγεε Ὑδάρνης ὁρμέατο δὲ περὶ λύχων ἀφὰς ἐκ τοῦ
180 στρατοπέδου. τὴν δὲ ἀτραπὸν ταύτην ἐξεῦρον μὲν οἱ ἐπιχώριοι Μηλιέες,
ἐξευρόντες δὲ Θεσσαλοῖσι κατηγήσαντο ἐπὶ Φωκέας, τότε ὅτε οἱ
Φωκέες φράζαντες τείχει τὴν ἐσβολὴν ἦσαν ἐν σκέπῃ τοῦ πολέμου· ἔκ
τε τοσοῦδε κατεδέδεκτο ἐοῦσα οὐδὲν χρηστὴ Μηλιεῦσι. (216) ἔχει δὲ
ᾧδε ἡ ἀτραπὸς αὕτη. ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ τοῦ διὰ τῆς
185 διασφάγος ῥέοντος, οὖνομα δὲ τῷ ὄρει τούτῳ καὶ τῇ ἀτραπῷ τούτῳ
κεῖται, Ἀνόπαια· τείνει δὲ ἡ Ἀνόπαια αὕτη κατὰ ῥάχιν τοῦ ὄρεος, λήγει
δὲ κατὰ τε Ἀλπηγὸν πόλιν, πρώτην ἐοῦσαν τῶν Λοκρίδων πρὸς [τῶν]
Μηλιέων, καὶ κατὰ Μελαμπύγου τε καλεόμενον λίθον καὶ κατὰ
Κερκώπων ἔδρας, τῇ καὶ τὸ στεινότατόν ἐστι. (217) κατὰ ταύτην δὴ τὴν

190 ἀτραπὸν καὶ οὕτω ἔχουσαν οἱ Πέρσαι τὸν Ἀσωπὸν διαβάντες
ἐπορεύοντο πᾶσαν τὴν νύκτα, ἐν δεξιῇ μὲν ἔχοντες ὄρεα τὰ Οἰταίων, ἐν
ἀριστερῇ δὲ τὰ Τριηγίνων. ἡὼς τε δὴ διέφαινε καὶ οἱ ἐγένοντο ἐπ’
ἀκρωτηρίῳ τοῦ ὄρεος. κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ ὄρεος ἐφύλασσον, ὥς καὶ
195 πρότερόν μοι δεδήλωται, Φωκέων χίλιοι ὀπλῖται, ῥυόμενοι τε τὴν
σφετέρην χώραν καὶ φρουρέοντες τὴν ἀτραπὸν· ἡ μὲν γὰρ κάτω ἐσβολὴ
ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῶν εἰρηται· τὴν δὲ διὰ τοῦ ὄρεος ἀτραπὸν ἐθελονταὶ
Φωκέες ὑποδεξάμενοι Λεωνίδῃ ἐφύλασσον. (218) ἔμαθον δέ σφεας οἱ
Φωκέες ὅδε ἀναβεβηκότας· ἀναβαίνοντες γὰρ ἐλάνθανον οἱ Πέρσαι τὸ
ὄρος πᾶν ἐν δρυὼν ἐπίπλεον. ἦν μὲν δὴ νηνεμῆ, ψόφου δὲ γινομένου
200 πολλοῦ, ὥς οἰκὸς ἦν φύλλων ὑποκεχυμένων ὑπὸ τοῖσι ποσί, ἀνά τε
ἔδραμον οἱ Φωκέες καὶ ἐνέδυνον τὰ ὄπλα, καὶ αὐτίκα οἱ βάρβαροι
παρήσαν. ὥς δὲ εἶδον ἄνδρας ἐνδυομένους ὄπλα, ἐν θώματι ἐγένοντο·
ἐλπόμενοι γὰρ οὐδέν σφι φανήσεσθαι ἀντίζοον ἐνεκύρυσαν στρατῷ·
ἐνθαῦτα Ὑδάρνης, καταρρώδησας μὴ οἱ Φωκέες ἔωσι Λακεδαιμόνιοι,
205 εἶρετο Ἐπιάλτην ὁκοδὰπὸς εἶη ὁ στρατός· πυθόμενος δὲ ἀτρεκέως
διέτασσε τοὺς Πέρσας ὥς ἐς μάχην. οἱ δὲ Φωκέες ὥς ἐβάλλοντο τοῖσι
τοξεύμασι πολλοῖσι τε καὶ πυκνοῖσι, οἷχοντο φεύγοντες ἐπὶ τοῦ ὄρεος
τὸν κόρυμβον, ἐπιστάμενοι ὥς ἐπὶ σφέας ὀρμήθησαν ἀρχήν, καὶ
παρεσκευάδατο ὥς ἀπολεόμενοι. οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐφρόνεον, οἱ δὲ
210 ἀμφὶ Ἐπιάλτην καὶ Ὑδάρνεα Πέρσαι Φωκέων μὲν οὐδένα λόγον
ἐποιεῦντο, οἱ δὲ κατέβαινον τὸ ὄρος κατὰ τάχος.

(219) Τοῖσι δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι ἐοῦσι Ἑλλήνων πρῶτον μὲν ὁ
μάντις Μεγιστίης ἐσιδὼν ἐς τὰ ἱρὰ ἔφρασε τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι ἅμα
ἡοῖ σφι θάνατον, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτόμολοι ἦσαν οἱ ἐξαγγεῖλαντες τῶν
215 Περσέων τὴν περίοδον· οὗτοι μὲν ἔτι νυκτὸς ἐσήμηναν, τρίτοι δὲ οἱ
ἡμεροσκόποι καταδραμόντες ἀπὸ τῶν ἄκρων ἤδη διαφαινούσης
ἡμέρης. ἐνθαῦτα ἐβουλεύοντο οἱ Ἕλληνες, καὶ σφεων ἐσχίζοντο αἱ
γνώμαι· οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔων τὴν τάξιν ἐκλιπεῖν, οἱ δὲ ἀντέτεινον. μετὰ
δὲ τοῦτο διακριθέντες οἱ μὲν ἀπαλλάσσοντο καὶ διασκε δασθέντες
220 κατὰ πόλιν ἕκαστοι ἐτρέποντο, οἱ δὲ αὐτῶν ἅμα Λεωνίδῃ μένειν αὐτοῦ
παρεσκευάδατο. (220) λέγεται δὲ <καὶ> ὥς αὐτός σφεας ἀπέπεμψε
Λεωνίδης, μὴ ἀπόλωνται κηδόμενος· αὐτῷ δὲ καὶ Σπαρτιητέων τοῖσι
παρεοῦσι οὐκ ἔχειν εὐπρεπέως ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν ἐς τὴν ἦλθον
φυλάζοντες ἀρχήν. ταύτῃ καὶ μᾶλλον τὴν γνώμην πλεῖστός εἰμι·
225 Λεωνίδην, ἐπεῖτε ἦσθετο τοὺς συμμάχους ἐόντας ἀπροθύμους καὶ οὐκ
ἐθέλοντας συνδιακινδυνεύειν, κελευσαὶ σφεας ἀπαλλάσσεσθαι, αὐτῷ
δὲ ἀπιέναι οὐ καλῶς ἔχειν· μένοντι δὲ αὐτοῦ κλέος μέγα ἐλείπετο, καὶ

ἡ Σπάρτης εὐδαιμονίῃ οὐκ ἐξηλείφετο. ἐκέχρητο γὰρ ὑπὸ τῆς Πυθίης
τοῖσι Σπαρτιήτεσι χρεωμένοισι περὶ τοῦ πολέμου τούτου αὐτίκα κατ'
230 ἀρχὰς ἐγειρομένοι, ἢ Λακεδαίμονα ἀνάστατον γενέσθαι ὑπὸ τῶν
βαρβάρων, ἢ τὸν βασιλέα σφέων ἀπολέσθαι. ταῦτα δέ σφι ἐν ἔπесι
ἐξαμέτροισι χρᾶ λέγοντα ᾤδε·

Ὑμῖν δ', ὦ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυχόριοι,
ἢ μέγα ἄστὺ ἐρικυδέες ὑπ' ἀνδράσι Περσεΐδῃσι
235 πέρθεται, ἢ τὸ μὲν οὐχί, ἀφ' Ἡρακλέους δὲ γενέθλης
πενθήσει βασιλῇ φθίμενον Λακεδαίμονος οὔρος·
οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὐδὲ λεόντων
ἀντιβίην· Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος· οὐδὲ ἔφημι
σχήσεσθαι, πρὶν τῶνδ' ἔτεον διὰ πάντα δάσσηται.

240 ταῦτά τε δὴ ἐπιλεγόμενον Λεωνίδην καὶ βουλόμενον κλέος καταθέσθαι
μούνων Σπαρτιητέων, ἀποπέμψαι τοὺς συμμάχους μᾶλλον ἢ γνώμῃ
διενειχθέντας οὕτω ἀκόσμως οἴχεσθαι τοὺς οἰχομένους.
(221) μαρτύριον δέ μοι καὶ τόδε οὐκ ἐλάχιστον τούτου πέρι γέγονε, ὅτι
καὶ τὸν μάντιν ὃς εἶπετο τῇ στρατιῇ ταύτῃ, Μεγιστίνῃ τὸν Ἀκαρνήνα,
245 λεγόμενον εἶναι τάνεκαθεν ἀπὸ Μελάμποδος, τοῦτον <τὸν> εἶπαντα ἐκ
τῶν ἱρῶν τὰ μέλλοντά σφι ἐκβαίνειν, φανερός ἐστι Λεωνίδης
ἀποπέμπων, ἵνα μὴ συναπόληταί σφι. ὁ δὲ ἀποπεμπόμενος αὐτὸς μὲν
οὐκ ἀπέλιπε, τὸν δὲ παῖδα συστρατευόμενον, ἐόντα οἱ μουνογενέα,
ἀπέπεμψε. (222) οἱ μὲν νυν σύμμαχοι οἱ ἀποπεμπόμενοι οἴχοντό τε
250 ἀπιόντες καὶ ἐπεΐοντο Λεωνίδῃ, Θεσπιέες δὲ καὶ Θηβαῖοι κατέμειναν
μοῦνοι παρὰ Λακεδαιμονίοισι. τούτων δὲ Θηβαῖοι μὲν ἀέκοντες ἔμενον
καὶ οὐ βουλόμενοι (κατεῖχε γὰρ σφεας Λεωνίδης ἐν ὁμήρων λόγῳ
ποιεύμενος), Θεσπιέες δὲ ἐκόντες μάλιστα, οἱ οὐκ ἔφασαν ἀπολιπόντες
Λεωνίδην καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπαλλάξεσθαι, ἀλλὰ καταμείναντες
255 συναπέθανον· ἐστρατήγεε δὲ αὐτῶν Δημόφιλος Διαδρόμεω.

(223) Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδὰς ἐποιήσατο,
ἐπισχῶν χρόνον ἐς ἀγορῆς κου μάλιστα πληθῶρην πρόσοδον ἐποιέετο·
καὶ γὰρ ἐπέσταλτο ἐξ Ἐπιάλτεω οὕτω· ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρεος ἡ κατάβασις
συντομωτέρῃ τέ ἐστι καὶ βραχύτερος ὁ χώρος πολλὸν ἢ περ ἡ περίοδός τε
260 καὶ ἀνάβασις. οἱ τε δὴ βάρβαροι οἱ ἀμφὶ Ξέρξην προσήϊσαν καὶ οἱ ἀμφὶ
Λεωνίδην Ἕλληνες, ὥς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἔξοδον ποιεύμενοι, ἥδῃ πολλῶ
μᾶλλον ἢ κατ' ἀρχὰς ἐπεξήϊσαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐχένος. τὸ μὲν γὰρ
ἔρυμα τοῦ τείχεος ἐφυλάσσετο, οἱ δὲ ἀνὰ τὰς προτέρας ἡμέρας
ὑπεξιώντες ἐς τὰ στεινόπορα ἐμάχοντο· τότε δὲ συμμίσγοντες ἔξω τῶν
265 στεινῶν ... ἐπιπτον πληθεὶ πολλοὶ τῶν βαρβάρων· ὅπισθε γὰρ οἱ ἡγεμόνες

τῶν τελέων ἔχοντες μάστιγας ἐρράπιζον πάντα ἄνδρα, αἰεὶ ἐς τὸ πρόσω
 ἐποτρύνοντες. πολλοὶ μὲν δὴ ἐσέπιπτον αὐτῶν ἐς τὴν θάλασσαν καὶ
 διεφθείροντο, πολλῶ δ' ἔτι πλέονες κατεπατέοντο ζωοὶ ὑπ' ἀλλήλων· ἦν
 δὲ λόγος οὐδεὶς τοῦ ἀπολλυμένου. ἅτε γὰρ ἐπιστάμενοι τὸν μέλλοντά σφι
 270 ἔσσεσθαι θάνατον ἐκ τῶν περιόντων τὸ ὄρος, ἀπεδείκνυντο ῥώμης ὅσον
 εἶχον μέγιστον ἐς τοὺς βαρβάρους, παραχρεώμενοί τε καὶ ἀτέοντες.
 (224) δόρατα μὲν νυν τοῖσι πλέοσι αὐτῶν τηνικαῦτα ἤδη ἐτύγγανε
 κατεηγότα, οἱ δὲ τοῖσι ξίφεσι διεργάζοντο τοὺς Πέρσας. καὶ Λεωνίδης τε
 275 ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πίπτει ἀνὴρ γενόμενος ἄριστος, καὶ ἔτεροι μετ' αὐτοῦ
 ὀνομαστοὶ Σπαρτιητέων, τῶν ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίω· γενομένων ἐπυθόμην
 τὰ οὐνόματα, ἐπυθόμην δὲ καὶ ἀπάντων τῶν τριηκοσίων. καὶ δὴ <καὶ>
 Περσέων πίπτουσι ἐνθαῦτα ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, ἐν δὲ δὴ καὶ
 Δαρείου δύο παῖδες, Ἀβροκόμης τε καὶ Ὑπεράνθης, ἐκ τῆς Ἀρτάνεω
 θυγατρὸς Φραταγούνης γεγονότες Δαρεῖφ· ὁ δὲ Ἀρτάνης Δαρείου μὲν τοῦ
 280 βασιλέως ἦν ἀδελφεός, Ὑστάσπεος δὲ τοῦ Ἀρσάμεος παῖς· ὃς καὶ
 ἐκδιδοὺς τὴν θυγατέρα Δαρεῖφ τὸν οἶκον πάντα τὸν ἐωυτοῦ ἐπέδωκε, ὡς
 μούνου οἱ ἐούσης ταύτης τέκνου. (225) Ξέρξεώ τε δὴ δύο ἀδελφεοὶ
 ἐνθαῦτα πίπτουσι μαχόμενοι, <καὶ> ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τοῦ Λεωνίδεω
 Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ὠθισμὸς ἐγίνετο πολλός, ἐς ὃ τοῦτόν τε
 285 ἀρετῇ οἱ Ἕλληνες ὑπεξεύρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις.
 τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὗ οἱ σὺν Ἐπιάτῃ παρεγένοντο. ὡς δὲ
 τούτους ἤκειν ἐπύθοντο οἱ Ἕλληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ νεῖκος·
 ἔς τε γὰρ τὸ στεῖνόν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω καὶ παραμειψάμενοι τὸ
 290 τεῖχος ἐλθόντες ἵζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες ἀλέες οἱ ἄλλοι πλὴν
 Θηβαίων· ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ ἐσόδῳ, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε
 ἐπὶ Λεωνίδῃ. ἐν τούτῳ σφέας τῷ χώρῳ ἀλεξομένους μαχαίρησι, τοῖσι
 αὐτῶν ἐτύγγανον ἔτι περιεοῦσαι, καὶ χερσὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οἱ
 βάρβαροι βάλλοντες, οἱ μὲν ἐξ ἐναντίας ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ
 295 τεύχεος συγχώσαντες, οἱ δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.
 (226) Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπιδέων τοιούτων γενομένων ὅμως
 λέγεται ἀνὴρ ἄριστος γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνήκης τὸν τότε φασὶ
 εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμαεῖζαί σφεας τοῖσι Μήδοισι, πυθόμενον πρὸς
 300 τεο τῶν Τρηχινίων ὡς ἐπεὰν οἱ βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν
 ἥλιον ὑπὸ τοῦ πληθέος τῶν οἰστῶν ἀποκρύπτουσι· τοσοῦτο <τὸ>
 πληθος αὐτῶν εἶναι· τὸν δὲ οὐκ ἐκπλαγέντα τούτοισι εἰπεῖν, ἐν ἀλογίῃ
 ποιούμενον τὸ τῶν Μήδων πληθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηχίνιος
 ξεῖνος ἀγγέλλοι, εἰ ἀποκρυπτόντων τῶν Μήδων τὸν ἥλιον ὑπὸ σκιῇ
 ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἢ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ. ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα

305 τοιουτότροπα ἔπεά φασι Διηνέκεα τὸν Λακεδαιμόνιον λιπέσθαι
μνημόσυνα. (227) μετὰ δὲ τοῦτον ἀριστεύσαι λέγονται Λακεδαιμόνιοι
δύο ἀδελφεοί, Ἀλφεός τε καὶ Μάρων Ὀρσιφάντου παῖδες. Θεσπείων
δὲ εὐδοκίμει μάλιστα τῷ οὐνομα ἦν Διθύραμβος Ἀρματίδew.
(228) θαφθεῖσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτῃ τῇ περ ἔπесον καὶ τοῖσι πρότερον
310 τελευτήσασι ἢ <τοῦς> ὑπὸ Λεωνίδew ἀποπεμφθέντας οἴχεσθαι
ἐπιγέγραπται γράμματα λέγοντα τάδε·

Μυριάσιν ποτὲ τᾷδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννάσου χιλιάδες τέτορες.
ταῦτα μὲν δὴ τοῖσι πᾶσι ἐπιγέγραπται, τοῖσι δὲ Σπαρτιήτῃσι ἰδίῃ·
315 Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κεῖμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Λακεδαιμονίοισι μὲν δὴ τοῦτο, τῷ δὲ μάντι τόδε·
Μνήμα τόδε κλεινοῖο Μεγιστία, ὃν ποτε Μῆδοι
Σπερχεῖον ποταμὸν κτεῖναν ἀμειψάμενοι,
μάντιος, ὃς τότε Κῆρας ἐπερχομένης σάφα εἰδὼς
320 οὐκ ἔτλη Σπάρτης ἡγεμόνα προλιπεῖν.

ἐπιγράμμασι μὲν νυν καὶ στήλῃσι, ἔξω ἢ τὸ τοῦ μάντιος ἐπίγραμμα,
Ἀμφικτύονές εἰσὶ σφεας οἱ ἐπικοσμήσαντες· τὸ δὲ τοῦ μάντιος
Μεγιστίew Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπεός ἐστι κατὰ ξεινίην ὁ ἐπιγράψας.

(229) Δύο δὲ τούτων τῶν τριηκοσίων λέγεται Εὐρυτόν τε καὶ
325 Ἀριστόδημον, παρεὸν αὐτοῖσι ἀμφοτέροισι κοινῷ λόγῳ χρησαμένοισι
ἢ ἀποσωθῆναι ὁμοῦ ἐς Σπάρτην, ὥς μεμετιμένοι τε ἦσαν ἐκ τοῦ
στρατοπέδου ὑπὸ Λεωνίδew καὶ κατεκέατο ἐν Ἀλπηνοῖσι
ὀφθαλμιῶντες ἐς τὸ ἔσχατον, ἢ εἴ γε μὴ ἐβούλοντο νοστήσαι,
ἀποθανεῖν ἅμα τοῖσι ἄλλοις, παρεὸν σφι τούτων τὰ ἕτερα ποιέειν, οὐκ
330 ἐθελῆσαι ὁμοφρονέειν, ἀλλὰ γνώμη διενειχθέντας Εὐρυτόν μὲν
πυθόμενον τῶν Περσέων τὴν περίοδον αἰτήσαντά τε τὰ ὄπλα καὶ
ἐνδύντα ἄγειν αὐτὸν κελεύσαι τὸν εἴλωτα ἐς τοὺς μαχομένους, ὅκως δὲ
αὐτὸν ἡγάγε, τὸν μὲν ἀγαγόντα οἴχεσθαι φεύγοντα, τὸν δὲ ἐσπεσόντα
ἐς τὸν ὅμιλον διαφθαρῆναι, Ἀριστόδημον δὲ λιποψυχέοντα λειφθῆναι.
335 εἰ μὲν νυν [ῆν] μόνον Ἀριστόδημον ἀλγήσαντα ἀπονοστήσαι ἐς
Σπάρτην ἢ καὶ ὁμοῦ σφεων ἀμφοτέρων τὴν κομιδὴν γενέσθαι, δοκέειν
ἐμοὶ οὐκ ἂν σφι Σπαρτιήτας μῆνιν οὐδεμίαν προσθέσθαι· νῦν δέ, τοῦ
μὲν αὐτῶν ἀπολομένου, τοῦ δὲ τῆς μὲν αὐτῆς ἐχομένου προφάσις οὐκ
ἐθελήσαντος δὲ ἀποθνήσκειν, ἀναγκαίως σφι ἔχειν μνηῖσαι μεγάλως
340 Ἀριστοδήμῳ. <...>

OY PANIA

1 <...> (VIII.42) Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀπ' Ἀρτεμισίου ἐς Σαλαμίνα κατέσχον τὰς
 νέας, συνέρρθε καὶ ὁ λοιπὸς πυνθανόμενος ὁ τῶν Ἑλλήνων ναυτικὸς
 στρατὸς ἐκ Τροιζήνης· ἐς γὰρ Πώγωνα τὸν Τροιζηνίων λιμένα
 5 προεῖρητο συλλέγεσθαι. συνελέχθησάν τε δὴ πολλῶν πλέονες νέες ἢ ἐπ'
 Ἀρτεμισίῳ ἐναυμάχεον καὶ ἀπὸ πολίων πλεόνων. ναύαρχος μὲν νυν
 ἐπὶν ὧντος ὅς περ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Εὐρυβιάδης ὁ Εὐρυκλείδew ἀνὴρ
 Σπαρτιήτης, οὐ μέντοι γένεός γε τοῦ βασιλείου ἐών· νέας δὲ πολλῶ
 πλείστας τε καὶ ἄριστα πλεούσας παρείχοντο Ἀθηναῖοι.

(49) Ὡς δὲ ἐς τὴν Σαλαμίνα συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τῶν
 10 εἰρημένων πολίων, ἐβουλεύοντο, προθέντος Εὐρυβιάδew γνώμην
 ἀποφαίνεσθαι τὸν βουλόμενον, ὅκου δοκεοὶ ἐπιτηδεύατον εἶναι
 ναυμαχίην ποιέεσθαι τῶν αὐτοῖ χωρέων ἐγκρατέες εἰσί· ἡ γὰρ Ἀττικὴ
 ἀπείτο ἤδη, τῶν δὲ λοιπέων περὶ προετίθεε. αἱ γνῶμαι δὲ τῶν λεγόντων
 αἱ πλείσται συνεξέπιπτον πρὸς τὸν Ἰσθμὸν πλώσαντας ναυμαχεῖν πρὸ
 15 τῆς Πελοποννήσου, ἐπιλέγοντες τὸν λόγον τόνδε, ὥς, εἰ νικηθῶσι τῇ
 ναυμαχίῃ, ἐν Σαλαμίνι μὲν ἐόντες πολιορκήσονται ἐν νήσῳ, ἴνα σφι
 τιμωρίῃ οὐδεμία ἐπιφανήσεται, πρὸς δὲ τῷ Ἰσθμῷ ἐς τοὺς ἐσωτῶν
 ἐξοίσονται.

(50) Ταῦτα τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρατηγῶν ἐπιλεγομένων
 20 ἐπῆλθε ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἀγγέλλων ἥκειν τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικὴν
 καὶ πᾶσαν αὐτὴν πυρπολέεσθαι. ὁ γὰρ διὰ Βοιωτῶν τραπόμενος
 στρατὸς ἅμα Ξέρξῃ, ἐμπρήσας Θεσπιδίων τὴν πόλιν αὐτῶν
 ἐκλελοιπότεων ἐς Πελοπόννησον καὶ τὴν Πλαταιέων ὥσαύτως, ἥκε τε
 ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐδήϊον· ἐνέπρησε δὲ Θεσπειάν τε καὶ
 25 Πλάταιαν πυθόμενος Θηβαίων ὅτι οὐκ ἐμῆδιζον. (51) ἀπὸ δὲ τῆς
 διαβάσιος τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔνθεν πορεύεσθαι ἤρξαντο οἱ βάρβαροι,
 ἕνα αὐτοῦ διατρίψαντες μῆνα ἐν τῷ διέβαινον ἐς τὴν Εὐρώπην, ἐν τρισὶ
 ἑτέροις μῆσιν ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, Καλλιάδew ἄρχοντας Ἀθηναίοισι.
 καὶ αἰρέουσι ἔρημον τὸ ἄστυ καὶ τινες ὀλίγους εὐρίσκουσι τῶν
 30 Ἀθηναίων ἐν τῷ ἱρῷ ἐόντας, ταμίας τε τοῦ ἱεροῦ καὶ πένητας
 ἀνθρώπους, οἱ φραζάμενοι τὴν ἀκρόπολιν θύρησί τε καὶ ξύλοισι
 ἡμύνοντο τοὺς ἐπιόντας, ἅμα μὲν ὑπ' ἀσθενείης βίου οὐκ
 ἐκχωρήσαντες ἐς Σαλαμίνα, πρὸς δὲ καὶ αὐτοὶ δοκέοντες ἐξευρηκέναι τὸ
 μαντήιον τὸ ἡ Πυθίῃ σφι ἔχρησε, «τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσεσθαι»·
 35 αὐτὸ δὴ τοῦτο εἶναι τὸ κρησφύγετον κατὰ τὸ μαντήϊον καὶ οὐ τὰς νέας.
 (52) οἱ δὲ Πέρσαι, ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος ὄχθον τὸν
 Ἀθηναῖοι καλέουσι Ἀρήϊον πάγον, ἐπολιόρκεον τρόπον τοιόνδε· ὅκως

40 στυπείον περὶ τοὺς οἰστοὺς περιθέντες ἄνειαν, ἐτόξευον ἐς τὸ φράγμα.
 ἐνθαῦτα Ἀθηναίων οἱ πολιορκεόμενοι ὅμως ἡμύνοντο, καίπερ ἐς τὸ
 ἔσχατον κακοῦ ἀπιγμένοι καὶ τοῦ φράγματος προδεδωκότος· οὐδὲ λόγους
 τῶν Πεισιστρατιδῶν προσφερόντων περὶ ὁμολογίης ἐνεδέκοντο,
 ἀμυνόμενοι δὲ ἄλλα τε ἀντεμηνανῶντο καὶ δὴ καὶ προσιόντων τῶν
 45 βαρβάρων πρὸς τὰς πύλας ὀλοιτρόχους ἀπίεσαν· ὥστε Ξέρξην ἐπὶ χρόνον
 συγχὸν ἀπορίῃσι ἐνέχεσθαι, οὐ δυνάμενόν σφεας ἐλεῖν. (53) χρόνῳ δ' ἐκ
 τῶν ἀπόρων ἐφάνη δὴ τις ἔσοδος τοῖσι βαρβάροισι· ἔδεε γάρ κατὰ τὸ
 θεοπρόπιον πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν τὴν ἐν τῇ ἡπείρῳ γενέσθαι ὑπὸ Πέρσῃσι.
 ἔμπροσθε ὧν τῆς ἀκροπόλιος, ὅπισθε δὲ τῶν πυλέων καὶ τῆς ἀνόδου, τῇ
 δὴ οὕτε τις ἐφύλασσε οὐτ' ἂν ἤλπισε μὴ κοτέ τις κατὰ ταῦτα ἀναβαίῃ
 50 ἀνθρώπων, ταύτῃ ἀνέβησάν τινες κατὰ τὸ ἱρὸν τῆς Κέκροπος θυγατρὸς
 Ἀγλαύρου, καίπερ ἀποκρήμνου ἐόντος τοῦ χώρου. ὥς δὲ εἶδον αὐτοὺς
 ἀναβηκότες οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, οἱ μὲν ἐρρίπτεον ἐσωτοὺς
 κατὰ τοῦ τείχεος κάτω καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐς τὸ μέγαρον κατέφευγον.
 τῶν δὲ Περσέων οἱ ἀναβηκότες πρῶτον μὲν ἐτράποντο πρὸς τὰς πύλας,
 ταύτας δὲ ἀνοίξαντες τοὺς ἰκέτας ἐφόνευον· ἐπεὶ δέ σφι πάντες
 55 κατέστρωντο, τὸ ἱρὸν συλήσαντες ἐνέπρησαν πᾶσαν τὴν ἀκρόπολιν.
 (54) σχὼν δὲ παντελῶς τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε ἐς Σούσα ἄγγελον
 ἱππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν παρούσάν σφι εὐπρηξίην. ἀπὸ δὲ τῆς
 πέμψιος τοῦ κήρυκος δευτέρῃ ἡμέρῃ συγκαλέσας Ἀθηναίων τοὺς
 φυγάδας, ἐσωτῶ δὲ ἐπομένους, ἐκέλευε τρόπῳ τῷ σφετέρῳ θῆσαι τὰ ἱρὰ
 60 ἀναβάντας ἐς τὴν ἀκρόπολιν, εἴτε δὴ ὧν ὅσιν τινα ἰδὼν ἐνυπνίου
 ἐνετέλλετο ταῦτα εἴτε καὶ ἐνθῦμιόν οἱ ἐγένετο ἐμπρήσαντι τὸ ἱρόν· οἱ δὲ
 φυγάδες τῶν Ἀθηναίων ἐποίησαν τὰ ἐντεταλμένα. (55) τοῦ δὲ εἵνεκεν
 τούτων ἐπεμνήσθην, φράσω. ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ Ἐρεχθόος τοῦ
 γηγενέος λεγομένου εἶναι νηός, ἐν τῷ ἐλαίῃ τε καὶ θάλασσᾳ ἔνι, τὰ λόγος
 65 παρὰ Ἀθηναίων Ποσειδέωνά τε καὶ Ἀθηναίην ἐρίσαντας περὶ τῆς χώρας
 μαρτύρια θέσθαι. ταύτην ὧν τὴν ἐλαίην ἅμα τῷ ἄλλῳ ἱρῷ κατέλαβε
 ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων· δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρησίος
 Ἀθηναίων οἱ θύειν ὑπὸ βασιλέος κελευόμενοι ὥς ἀνέβησαν ἐς τὸ ἱρόν,
 ὥρων βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχεος ὅσον τε πηχυαῖον ἀναδεδραμηκότα.
 70 οὗτοι μὲν νυν ταῦτα ἔφρασαν.

(56) Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὥς σφι ἐξαγγέλθη ὥς ἔσχε τὰ
 περὶ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν, ἐς τοσοῦτον θόρυβον ἀπίκοντο ὥς
 ἔνιοι τῶν στρατηγῶν οὐδὲ κυρωθῆναι ἔμενον τὸ προκείμενον πρῆγμα,
 ἀλλ' ἔς τε τὰς νέας ἐσέπιπτον καὶ <τὰ> ἰστία αἰείροντο ὥς
 75 ἀποπλευσόμενοι· τοῖσί τε ὑπολειπομένοισι αὐτῶν ἐκυρώθη πρὸ τοῦ

Ἴσθμοῦ ναυμαχέειν. νύξ τε ἐγίνετο καὶ οἱ διαλυθέντες ἐκ τοῦ
 συνεδρίου ἐσέβαινον ἐς τὰς νέας. (57) ἐνθαῦτα δὴ Θεμιστοκλέα
 ἀπικόμενον ἐπὶ τὴν νέα εἵρετο Μνησίφιλος ἀνὴρ Ἀθηναῖος ὃ τι σφι
 εἴη βεβουλευμένον. πυθόμενος δὲ πρὸς αὐτοῦ ὥς εἴη δεδογμένον
 80 ἀνάγειν τὰς νέας πρὸς τὸν Ἴσθμόν καὶ πρὸ τῆς Πελοποννήσου
 ναυμαχέειν, εἶπε· «Οὐ τοι ἄρα, ἦν ἀπάρωσι τὰς νέας ἀπὸ Σαλαμῖνος,
 περὶ οὐδεμιῆς ἔτι πατρίδος ναυμαχήσεις· κατὰ γὰρ πόλις ἕκαστοι
 τρέφονται, καὶ οὔτε σφέας Εὐρυβιάδης κατέχειν δυνήσεται οὔτε τις
 85 ἀνθρώπων ἄλλος ὥστε μὴ οὐ διασκεδασθῆναι τὴν στρατιήν·
 ἀπολέεται τε ἡ Ἑλλάς ἀβουλίῃσι. ἀλλ’ εἴ τις ἔστι μηχανή, ἣτι καὶ
 πειρῶ διαχέαι τὰ βεβουλευμένα, ἦν κως δύνῃ ἀναγνώσαι Εὐρυβιάδην
 μεταβουλεύσασθαι ὥστε αὐτοῦ μένειν». (58) κάρτα τε τῷ
 Θεμιστοκλείῃ ἤρεσε ἡ ὑποθήκη καὶ οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀμειψάμενος ἦτε
 90 ἐπὶ τὴν νέα τὴν Εὐρυβιάδεω. ἀπικόμενος δὲ ἔφη ἐθέλειν οἱ κοινόν τι
 πρῆγμα συμμεῖξαι· ὁ δ’ αὐτὸν ἐς τὴν νέα ἐκέλευε ἐσβάντα λέγειν, εἴ
 τι θέλει. ἐνθαῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς παριζόμενός οἱ καταλέγει ἐκείνὰ τε
 πάντα τὰ ἤκουσε Μνησιφίλου, ἑωυτοῦ ποιεύμενος, καὶ ἄλλα πολλὰ
 προστιθείς, ἐς ὃ ἀνέγνωσέ <μιν> χρῆζων ἕκ τε τῆς νεὸς ἐκβῆναι [τὸν
 Εὐρυβιάδεα] συλλέξαι τε τοὺς στρατηγούς ἐς τὸ συνέδριον.
 95 (59) Ὡς δὲ ἄρα συνελέχθησαν, πρὶν ἢ τὸν Εὐρυβιάδην προθεῖναι
 [τὸν λόγον] τῶν εἵνεκα συνήγαγε τοὺς στρατηγούς, πολλὸς ἦν ὁ
 Θεμιστοκλῆς ἐν τοῖσι λόγοις οἷα κάρτα δεόμενος. λέγοντος δὲ αὐτοῦ
 ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε· «Ὡ Θεμιστόκλεες,
 100 ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται». ὁ δὲ ἀπολύόμενος
 ἔφη· «Οἱ δέ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται». (60) τότε μὲν
 ἠπίως [πρὸς] τὸν Κορίνθιον ἀμείψατο· πρὸς δὲ τὸν Εὐρυβιάδην ἔλεγε
 ἐκείνων μὲν οὐκέτι οὐδὲν τῶν πρότερον λεχθέντων, ὥς ἐπεὰν ἀπάρωσι
 ἀπὸ Σαλαμῖνος διαδρῆσονται· παρεόντων γὰρ τῶν συμμάχων οὐκ
 ἔφερε οἱ κόσμον οὐδένα κατηγορεῖν· ὁ δὲ ἄλλου λόγου εἶχετο, λέγων
 105 τάδε· «Ἐν σοὶ νῦν ἐστι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, ἦν ἐμοὶ πείθῃ ναυμαχίην
 αὐτοῦ μένων ποιέεσθαι μὴδὲ πειθόμενος τούτων τοῖσι λόγοις
 ἀναξεύξης πρὸς τὸν Ἴσθμόν τὰς νέας. ἀντίθεος γὰρ ἐκάτερον ἀκούσας,
 πρὸς μὲν τῷ Ἴσθμῳ συμβάλλων ἐν πελάγει ἀναπεπταμένῳ
 ναυμαχήσεις, [ἐς] τὸ ἥκιστα ἡμῖν σύμφορόν ἐστι νέας ἔχουσι
 110 βαρυτέρας καὶ ἀριθμὸν ἐλάσσονας· τοῦτο δὲ ἀπολείς Σαλαμῖνά τε καὶ
 Μέγαρα καὶ Αἴγιναν, ἦν περ καὶ τὰ ἄλλα εὐτυχίσωμεν· ἅμα δὲ τῷ
 ναυτικῷ αὐτῶν ἔψεται καὶ ὁ πεζὸς στρατός, καὶ οὕτω σφέας αὐτὸς
 ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, κινδυνεύσεις τε ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι. ἦν δὲ

115 τὰ ἐγὼ λέγω ποιήσης, τοσάδε ἐν αὐτοῖσι χρηστὰ εὐρήσεις· πρῶτα μὲν
 ἐν στεινῷ συμβάλλοντες νηυσὶ ὀλίγησι πρὸς πολλὰς, ἦν τὰ οἰκότα ἐκ
 τοῦ πολέμου ἐκβαίνει, πολλὸν κρατήσομεν· τὸ γὰρ ἐν στεινῷ
 ναυμαχεῖν πρὸς ἡμέων ἐστί, ἐν εὐρυχωρίῃ δὲ πρὸς ἐκείνων· αὐτῖς δὲ
 Σαλαμίς περιγίνεται, ἐς τὴν ἡμῖν ὑπέκκειται τέκνα τε καὶ γυναῖκες, καὶ
 120 μὲν καὶ τόδε ἐν αὐτοῖσι ἔνεστι, τοῦ καὶ περιέχεσθε μάλιστα· ὁμοίως
 αὐτοῦ τε μένων προναυμαχήσεις Πελοποννήσου καὶ πρὸς τῷ Ἴσθμῳ,
 οὐδὲ σφεας, εἴ περ εὖ φρονεῖς, ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον· ἦν δέ γε
 τὰ ἐγὼ ἐλπίζω γένηται καὶ νικήσωμεν τῇσι νηυσί, οὔτε ὑμῖν ἐς τὸν
 Ἴσθμὸν παρέσονται οἱ βάρβαροι οὔτε προβήσονται ἑκαστέρῳ τῆς
 125 Ἀττικῆς, ἀπίασί τε οὐδενὶ κόσμῳ, Μεγάροισί τε κερδανέομεν
 περιεοῦσι καὶ Αἰγίῃ καὶ Σαλαμῖνι, ἐν τῇ ἡμῖν καὶ λόγιόν ἐστι τῶν
 ἐχθρῶν κατ' ὑπερθε γενέσθαι. οἰκότα μὲν νυν βουλευομένοισι
 ἀνθρώποισι ὥς τὸ ἐπίπαν ἐθέλει <εὖ> γίνεσθαι· μὴ δὲ οἰκότα
 βουλευομένοισι οὐκ ἐθέλει, οὐδὲ ὁ θεὸς προσχωρεῖ πρὸς τὰς
 ἀνθρωπείας γνώμας». (61) ταῦτα λέγοντος Θεμιστοκλέος αὐτῖς ὁ
 130 Κορίνθιος Ἀδείμαντος ἐπεφέρετο, σιγᾶν τε κελεύων τῷ μὴ ἔστι πατρὶς
 καὶ Εὐρυβιάδην οὐκ ἔων ἐπισηφίζειν ἀπόλι ἀνδρὶ· πόλιν γὰρ τὸν
 Θεμιστοκλέα παρεχόμενον οὕτω ἐκέλευε γνώμας συμβάλλεσθαι. ταῦτα
 δὲ οἱ προέφερε, ὅτι ἡλώκεσάν τε καὶ κατεῖχοντο αἱ Ἀθῆναι. τότε δὴ ὁ
 Θεμιστοκλῆς κεινόν τε καὶ τοὺς Κορινθίους πολλὰ τε καὶ κακὰ ἔλεγε,
 135 ἑωυτοῖσί τε ἐδήλου λόγῳ ὥς εἶη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἢ περ
 ἐκείνοισι ἔστ' ἂν διηκόσαι νέες σφι ἔωσι πεπληρωμέναι· οὐδαμοὺς
 γὰρ Ἑλλήνων αὐτοὺς ἐπιόντας ἀποκρούσεσθαι. (62) σημαίνων δὲ
 ταῦτα τῷ λόγῳ διέβαινε ἐς Εὐρυβιάδην, λέγων μᾶλλον ἐπεστραμμένα·
 «Σὺ εἰ μενέεις αὐτοῦ, καὶ μένων ἔσσει ἀνὴρ ἀγαθός· εἰ δὲ μὴ,
 140 ἀνατρέψεις τὴν Ἑλλάδα· τὸ πᾶν γὰρ ἡμῖν τοῦ πολέμου φέρουσι αἱ
 νέες. ἀλλ' ἐμοὶ πείθεο. εἰ δὲ ταῦτα μὴ ποιήσης, ἡμεῖς μὲν ὥς ἔχομεν
 ἀναλαβόντες τοὺς οἰκέτας κομιεύμεθα ἐς Σῆριν τὴν ἐν Ἰταλίῃ, ἢ περ
 ἡμετέρῃ τέ ἐστι ἐκ παλαιοῦ ἔτι, καὶ τὰ λόγια λέγει ὕπ' ἡμέων αὐτὴν
 δεῖν κτισθῆναι· ὑμεῖς δὲ συμμάχων τοιῶνδε μουνωθέντες μεμνήσεσθε
 145 τῶν ἐμῶν λόγων».

(63) Ταῦτα δὲ Θεμιστοκλέος λέγοντος ἀνεδιδάσκετο Εὐρυβιάδης·
 δοκέειν δέ μοι, ἄρρωδήσας μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἀνεδιδάσκετο μὴ
 σφεας ἀπολίπωσι ἦν πρὸς τὸν Ἴσθμὸν ἀγάγῃ τὰς νέας· ἀπολιπόντων
 γὰρ Ἀθηναίων οὐκέτι ἐγίνοντο ἀξιόμαχοι οἱ λοιποί. ταύτην δὴ αἰρέεται
 150 τὴν γνώμην, αὐτοῦ μένοντας διανναυμαχεῖν. (64) οὕτω μὲν οἱ περὶ
 Σαλαμῖνα ἔπεσι ἀκροβολισάμενοι, ἐπίτε Εὐρυβιάδῃ ἔδοξε, αὐτοῦ

παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχίησόντες. Ἡμέρη τε ἐγίνετο καὶ ἅμα τῷ
 ἡλίῳ ἀνιόντι σεισμὸς ἐγένετο ἐν τε τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ· ἔδοξε δέ σφι
 εὖξασθαι τοῖσι θεοῖσι καὶ ἐπικαλέσασθαι τοὺς Αἰακίδας συμμάχους.
 155 ὥς δέ σφι ἔδοξε, καὶ ἐποίηυν ταῦτα· εὐξάμενοι γὰρ πᾶσι τοῖσι θεοῖσι
 αὐτόθεν μὲν ἐκ Σαλαμῖνος Αἴαντά τε καὶ Τελαμῶνα ἐπεκαλέοντο, ἐπὶ
 δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας νέα ἀπέστελλον ἐς Αἴγιναν.
 (66) Οἱ δὲ ἐς τὸν Ξέρξῃ ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες, ἐπειδὴ ἐκ
 Τρηχίνος θεησάμενοι τὸ τρῶμα τὸ Λακωνικὸν διέβησαν ἐς τὴν
 160 Ἰσθμιάην, ἐπισχόντες ἡμέρας τρεῖς ἔπλεον δι' Εὐρίπου, καὶ ἐν ἐτέρῃσι
 τρισὶ ἡμέρῃσι ἐγένοντο ἐν Φαλήρῳ. ὥς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, οὐκ
 ἐλάσσονες ἐόντες ἀριθμὸν ἐσέβαλον ἐς τὰς Ἀθήνας κατὰ τε ἥπειρον
 καὶ τῇσι νηυσὶ [ἀπικόμενοι] ἢ ἐπὶ τε Σηπιάδα ἀπίκοντο καὶ ἐς
 165 Θερμοπύλας· ἀντιθήσω γὰρ τοῖσί τε ὑπὸ τοῦ χειμῶνος αὐτῶν
 ἀπολομένοισι καὶ τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι καὶ τῇσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ
 ναυμαχίῃσι τούσδε τοὺς τότε οὐκᾶ ἐπομένους βασιλεῖ, Μηλιάς τε καὶ
 Δωριέας καὶ Λοκροὺς καὶ Βοιωτοὺς πανστρατιῇ ἐπομένους πλὴν
 170 Θεσπείων τε καὶ Πλαταιέων, καὶ μάλα Καρυστίους τε καὶ Ἀνδρίους
 καὶ Τηνίους [τε] καὶ τοὺς λοιποὺς νησιώτας πάντας, πλὴν τῶν πέντε
 πολίων τῶν ἐπεμνήσθησαν πρότερον τὰ οὐνόματα. ὅσῳ γὰρ δὴ προέβαινε
 ἐσωτέρῳ τῆς Ἑλλάδος ὁ Πέρσης, τοσοῦτῳ πλέω ἔθνεά οἱ εἶπετο.
 (67) ἐπεὶ ὦν ἀπίκато ἐς τὰς Ἀθήνας πάντες οὗτοι πλὴν Παρίων
 (Πάριοι δὲ ὑπολειφθέντες ἐν Κύνῳ ἐκαραδόκεον τὸν πόλεμον κῆ
 ἀποβήσεται), οἱ δὲ λοιποὶ ὥς ἀπίκοντο ἐς τὸ Φάληρον, ἐνθαῦτα κατέβη
 175 αὐτὸς Ξέρξης ἐπὶ τὰς νέας, ἐθέλων σφι συμμεῖζαί τε καὶ πυθέσθαι τῶν
 ἐπιπλεόντων τὰς γνώμας. ἐπεὶ δὲ ἀπικόμενος προΐζετο, παρήσαν
 μετάπεμπτοι οἱ τῶν ἐθνέων τῶν σφετέρων τύραννοι καὶ ταξίαρχοι ἀπὸ
 τῶν νεῶν, καὶ ἵζοντο ὥς σφι βασιλεὺς ἐκάστω τιμὴν ἐδεδώκεε, πρῶτος
 μὲν ὁ Σιδώνιος βασιλεὺς, μετὰ δὲ ὁ Τύριος, ἐπὶ δὲ ὄλλοι. ὥς δὲ κόσμῳ
 180 ἐπεξῆς ἵζοντο, πέμψας Ξέρξης Μαρδόνιον εἰρώτα ἀποπειρώμενος
 ἐκάστου εἰ ναυμαχίην ποιοῖτο. (68) ἐπεὶ δὲ περιῶν εἰρώτα ὁ
 Μαρδόνιος ἄρξάμενος ἀπὸ τοῦ Σιδωνίου, οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τὰντὸ
 γνώμην ἐξεφέροντο, κελεύοντες ναυμαχίην ποιέεσθαι, Ἀρτεμισίῃ δὲ
 185 τάδε ἔφη· «Εἰπεῖν μοι πρὸς βασιλέα, Μαρδόνιε, ὥς ἐγὼ τάδε λέγω,
 οὔτε κακίστη γενομένη ἐν τῇσι ναυμαχίῃσι τῇσι πρὸς Εὐβοίῃ οὔτε
 ἐλάχιστα ἀποδεξαμένη. δέσποτα, τὴν γε εὐοῦσαν γνώμην με δίκαιόν
 ἐστὶ ἀποδείκνυσθαι, τὰ τυγχάνω φρονέουσα ἄριστα ἐς πρήγματα τὰ σά.
 καὶ τοι τάδε λέγω· φείδεο τῶν νεῶν μηδὲ ναυμαχίην ποιεῦ· οἱ γὰρ
 ἄνδρες τῶν σῶν ἀνδρῶν κρέσσονες τοσοῦτό εἰσι κατὰ θάλασσαν ὅσον

190 ἄνδρες γυναικῶν. τί δὲ πάντως δεῖ σε ναυμαχίῃσι ἀνακινδυνεύειν; Οὐκ
 ἔχεις μὲν τὰς Ἀθήνας, τῶν περ εἵνεκα ὀρμήθης στρατεύεσθαι, ἔχεις δὲ
 τὴν ἄλλην Ἑλλάδα; Ἐμποδὼν δέ τοι ἴσταται οὐδεὶς· οἱ δέ τοι
 ἀντέστησαν, ἀπήλλαξαν οὕτω ὥς ἐκείνους ἔπρεπε. τῇ δὲ ἐγὼ δοκέω
 195 ἀποβήσεσθαι τὰ τῶν ἀντιπολέμων πρήγματα, τοῦτο φράσω. ἦν μὲν μὴ
 ἐπειχθῆς ναυμαχίην ποιεύμενος, ἀλλὰ τὰς νέας αὐτοῦ ἔχῃς πρὸς γῆ,
 μένων ἢ καὶ προβαίνων ἐς τὴν Πελοπόννησον, εὐπετέως τοι, δέσποτα,
 χωρήσει τὰ νοέων ἐλήλυθας· οὐ γὰρ οἷοί τε πολλὸν χρόνον εἰσὶ τοι
 ἀντέχειν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ σφεας διασκεδᾷς, κατὰ πόλιν δὲ ἕκαστοι
 200 φεύζονται· οὔτε γὰρ σῖτος πάρα σφι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὥς ἐγὼ
 πυνθάνομαι, οὔτε αὐτοὺς οἶκος, ἦν σὺ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐλαύνῃς
 τὸν πεζὸν στρατὸν, ἀτρεμεῖν τοὺς ἐκείθεν αὐτῶν ἦκοντας, οὐδὲ σφι
 μελήσει πρὸ τῶν Ἀθηνέων ναυμαχείειν. ἦν δὲ αὐτίκα ἐπειχθῆς
 ναυμαχῆσαι, δειμαίνω μὴ ὁ ναυτικός στρατὸς κακωθεῖς τὸν πεζὸν
 προσδηλήσῃται. πρὸς δέ, ὃ βασιλεῦ, καὶ τόδε ἐς θυμὸν βάλεο, ὥς τοῖσι
 205 μὲν χρηστοῖσι τῶν ἀνθρώπων κακοὶ δοῦλοι φιλέουσι γίνεσθαι, τοῖσι δὲ
 κακοῖσι χρηστοί. σοὶ δὲ ἐόντι ἀρίστῳ ἀνδρῶν πάντων κακοὶ δοῦλοι
 εἰσὶ, οἱ ἐν συμμάχων λόγῳ λέγονται εἶναι, ἐόντες Αἰγύπτιοι τε καὶ
 Κύπριοι καὶ Κίλικες καὶ Πάμφυλοι, τῶν ὀφελὸς ἐστὶ οὐδέν». (69)
 210 ταῦτα λεγούσης πρὸς Μαρδόνιον, ὅσοι μὲν ἦσαν εὖνοοι τῇ
 Ἀρτεμισίῃ συμφορὴν ἐποιεῦντο τοὺς λόγους ὥς κακόν τι πεισομένης
 πρὸς βασιλέος, ὅτι οὐκ ἔα ναυμαχίην ποιέεσθαι· οἱ δὲ ἀγατιόμενοί τε
 καὶ φθονέοντες αὐτῇ, ἅτε ἐν πρώτοισι τετιμημένης διὰ πάντων τῶν
 συμμάχων, ἐτέρποντο τῇ ἀνακρίσει ὥς ἀπολεομένης αὐτῆς. ἐπειδὴ δὲ
 215 ἀνηνείχθησαν αἱ γνῶμαι ἐς Ξέρξην, κάρτα τε ἦσθη τῇ γνώμῃ τῇ
 Ἀρτεμισίῃς, καὶ νομίζων ἔτι πρότερον σπουδαίην εἶναι τότε πολλῶ
 μᾶλλον αἶνεε. ὅμως δὲ τοῖσι πλέοσι πείθεσθαι ἐκέλευε, τάδε
 καταδόξας, πρὸς μὲν Εὐβοίῃ σφέας ἐθελοκακέειν ὥς οὐ παρεόντος
 αὐτοῦ, τότε δὲ αὐτὸς παρεσκευάστο θεήσασθαι ναυμαχέοντας.
 (70) Ἐπειδὴ δὲ παρηγγέλθη ἀναπλέειν, ἀνήγον τὰς νέας ἐπὶ τὴν
 220 Σαλαμίνα, καὶ παρεκρίθησαν διαταχθέντες κατ' ἡσυχίαν. τότε μὲν νυν
 οὐκ ἐξέχρησέ σφι ἡ ἡμέρῃ ναυμαχίην ποιήσασθαι· νῦν γὰρ ἐπεγένετο·
 οἱ δὲ παρεσκευάζοντο ἐς τὴν ὑστεραίαν. τοὺς δὲ Ἕλληνας εἶχε δέος τε
 καὶ ἀρρώδιῃ, οὐκ ἦκιστα δὲ τοὺς ἀπὸ Πελοποννήσου· ἀρρώδεον δὲ, ὅτι
 225 αὐτοὶ μὲν ἐν Σαλαμῖνι κατήμενοι ὑπὲρ γῆς τῆς Ἀθηναίων ναυμαχέειν
 μέλλοιεν, νικηθέντες τε ἐν νήσῳ ἀπολαμφθέντες πολιορκήσονται,
 ἀπέντες τὴν ἐσωτῶν ἀφύλακτον. τῶν δὲ βαρβάρων ὁ πεζὸς ὑπὸ τὴν
 παρευούσαν νύκτα ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον.

230 (71) Καίτοι τὰ δυνατὰ πάντα ἐμεμηχάνητο ὅπως κατ' ἥπειρον μὴ
 ἐσβάλουεν οἱ βάρβαροι. ὥς γὰρ ἐπύθοντο τάχιστα Πελοποννήσιοι τοὺς
 ἀμφὶ Λεωνίδην ἐν Θερμοπύλῃσι τετελευτηκέναι, συνδραμόντες ἐκ τῶν
 πολλῶν ἐς τὸν Ἴσθμὸν ἵζοντο, καὶ σφι ἐπὶν στρατηγὸς Κλεόμβροτος
 [ὁ] Ἀναξανδρίδew, Λεωνίδew δὲ ἀδελφεός. ἱζόμενοι δὲ ἐν τῷ Ἴσθμῳ
 καὶ συγχώσαντες τὴν Σκεironίδα ὁδόν, μετὰ τοῦτο, ὥς σφι ἔδοξε
 235 βουλευομένοισι, οἰκοδόμεον διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τεῖχος. ἅτε δὲ ἐουσέων
 μυριάδων πολλέων καὶ παντὸς ἀνδρὸς ἐργαζομένου ἦνετο τὸ ἔργον·
 καὶ γὰρ λίθοι καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ φορμοὶ ψάμμου πλήρεις
 ἐσεφορέοντο, καὶ ἐλίνυον οὐδένα χρόνον οἱ βοηθήσαντες ἐργαζόμενοι,
 οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρης. (72) οἱ δὲ βοηθήσαντες ἐς τὸν Ἴσθμὸν
 240 πανδημεὶ οἶδε ἦσαν Ἑλλήνων· Λακεδαιμόνιοι τε καὶ Ἀρκάδες πάντες
 καὶ Ἥλεῖοι καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυώνιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Φλειάσιοι
 καὶ Τροιζήνιοι καὶ Ἑρμιονέες. οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ βοηθήσαντες [καὶ
 ὑπεραῤῥώδεοντες τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ]· τοῖσι δὲ ἄλλοισι
 Πελοποννησίοισι ἔμελε οὐδέν· Ὀλύμπια δὲ καὶ Κάρνεια παροιχώκεε
 ἤδη.
 245 (74) Οἱ μὲν δὴ ἐν τῷ Ἴσθμῳ τοιούτῳ πόνῳ συνέστασαν, ἅτε τὸν
 περὶ τοῦ παντὸς ἤδη δρόμον θέοντες καὶ τῇσι νηυσὶ οὐκ ἐλπίζοντες
 ἐλλάμνεσθαι. οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἑλληνες ὅμως ταῦτα πυνθανόμενοι
 ἀῤῥώδεον, οὐκ οὕτω περὶ σφίσι αὐτοῖσι δειμαίνοντες ὥς περὶ τῇ
 Πελοποννήσῳ. Τέως μὲν δὴ αὐτῶν ἀνὴρ ἀνδρὶ παραστάς σιγῇ λόγον
 250 ἐποιέετο, θῶμα ποιεύμενοι τὴν Εὐρυβιάδew ἀβουλίην· τέλος δὲ
 ἐξεῤῥάγη ἐς τὸ μέσον. σύλλογός τε δὴ ἐγίνετο καὶ πολλὰ ἐλέγετο περὶ
 τῶν αὐτῶν, οἱ μὲν ὥς ἐς τὴν Πελοπόννησον χρεὼν εἶη ἀποπλέειν καὶ
 περὶ ἐκείνης κινδυνεύειν, μηδὲ πρὸ χώρας δοριαλώτου μένοντας
 μάχεσθαι, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Αἰγινήται καὶ Μεγαρέες αὐτοῦ μένοντας
 255 ἀμύνεσθαι.
 (75) Ἐνθαῦτα Θεμιστοκλῆς ὥς ἐσσοῦτο τῇ γνώμῃ ὑπὸ τῶν
 Πελοποννησίων, λαθὼν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἐξελθὼν δὲ πέμπει
 ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ Μήδων ἄνδρα πλοῖω, ἐντειλάμενος τὰ λέγειν
 260 χρεόν, τῷ οὐνομα μὲν ἦν Σίκιννος, οἰκέτης δὲ καὶ παιδαγωγὸς ἦν τῶν
 Θεμιστοκλέος παίδων· τὸν δὴ ὕστερον τούτων τῶν πρηγμάτων [ὁ]
 Θεμιστοκλῆς Θεσπιά τε ἐποίησε, ὥς ἐπεδέκοντο οἱ Θεσπιέες
 πολιίτας, καὶ χρήμασι ὄλβιον. ὃς τότε πλοῖω ἀπικόμενος ἔλεγε πρὸς
 τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τάδε· «Ἐπεμγέ με [ὁ] στρατηγὸς ὁ
 265 Ἀθηναίων λάθρη τῶν ἄλλων Ἑλλήνων (τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ
 βασιλέος καὶ βουλόμενος μᾶλλον τὰ ὑμέτερα κατύπερθε γίνεσθαι ἢ τὰ

τῶν Ἑλλήνων πρήγματα) φράσσοντα ὅτι οἱ Ἕλληνες δρησὸν
 βουλεύονται καταρῥωδηκότες, καὶ νῦν παρέχει κάλλιστον ὑμέας ἔργον
 ἀπάντων ἐξεργάσασθαι, ἢν μὴ περιίδητε διαδράντας αὐτούς. οὔτε γὰρ
 270 ἀλλήλοισι ὁμοφρονέουσι οὔτ' ἔτι ἀντιστήσονται ὑμῖν, πρὸς ἑωυτούς τέ
 σφεας ὄψεσθε ναυμαχέοντας, τοὺς <τε> τὰ ὑμέτερα φρονέοντας καὶ τοὺς
 μῆ». ὁ μὲν ταῦτα σφι σημήνας ἐκποδὼν ἀπαλλάσσετο. (76) τοῖσι δὲ ὡς
 πιστὰ ἐγίνετο τὰ ἀγγελθέντα, τοῦτο μὲν ἐς τὴν νησίδα τὴν Ψυττάλειαν,
 275 μεταξὺ Σαλαμῖνός τε κειμένην καὶ τῆς ἠπείρου, πολλοὺς τῶν Περσέων
 ἀπεβίβασαν· τοῦτο δέ, ἐπειδὴ ἐγίνοντο μέσαι νύκτες, ἀνῆγον μὲν τὸ ἀπ'
 ἐσπέρης κέρας κυκλοῦμενοι πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ἀνῆγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν
 Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμένοι, κατεῖχόν τε μέχρι Μουνιχίης
 πάντα τὸν πορθμὸν τῇσι νηυσί. τῶνδε δὲ εἵνεκα ἀνῆγον τὰς νέας, ἵνα δὴ
 τοῖσι Ἕλλησι μὴδὲ φυγεῖν ἐξῆ, ἀλλ' ἀπολαμφθέντες ἐν τῇ Σαλαμῖνι
 280 δοῖεν τίσιν τῶν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἀγωνισμάτων. ἐς δὲ τὴν νησίδα τὴν
 Ψυττάλειαν καλεομένην ἀπεβίβαζον τῶν Περσέων τῶνδε εἵνεκα, ὡς
 ἐπεὰν γένηται ναυμαχίη, ἐνθαῦτα μάλιστα ἐξοισομένων τῶν τε ἀνδρῶν
 καὶ τῶν ναυηγίων (ἐν γὰρ δὴ πόρῳ τῆς ναυμαχίης τῆς μελλούσης
 ἔσεσθαι ἔκειτο ἡ νῆσος), ἵνα τοὺς μὲν περιποιέωσι, τοὺς δὲ
 285 διαφθείρῳσι. ἐποίηεν δὲ σιγῇ ταῦτα, ὡς μὴ πυνθανοίαιτο οἱ ἐναντίοι. οἱ
 μὲν δὴ ταῦτα τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες παραρτέοντο.
 (77) Χρησιμοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀληθέες, οὐ
 βουλόμενος ἐναργέως λέγοντας πειρᾶσθαι καταβάλλειν, ἐς τοιάδε
 ῥήματα ἐσβλέψας·

Ἄλλ' ὅταν Ἀρτέμιδος χρυσαόρου ἱερὸν ἀκτὴν
 290 νηυσὶ γεφυρώσωσι καὶ εἰναλίην Κυνόσουραν,
 ἐλπίδι μαινομένη λιπαρὰς πέρσαντες Ἀθήνας,
 δῖα Δίκη σβέσσει κρατερὸν Κόρον, Ὑβριος υἱόν,
 δεινὸν μαιμώνοντα, δοκεῦντ' ἅμα πάντα πίεσθαι.
 Χαλκὸς γὰρ χαλκῷ συμμίξεται, αἵματι δ' Ἄρης
 295 πόντον φοινίξει. τότε ἑλεύθερον Ἑλλάδος ἡμᾶρ
 εὐρύοπα Κρονίδης ἐπάγει καὶ πότνια Νίκη.

[ἐς] τοιαῦτα μὲν καὶ οὔτω ἐναργέως λέγοντι Βάκιδι ἀντιλογίας
 χρησμῶν περὶ οὔτε αὐτὸς λέγειν τολμέω οὔτε παρ' ἄλλων ἐνδέκομαι.

(78) Τῶν δὲ ἐν Σαλαμῖνι στρατηγῶν ἐγίνετο ὠθισμὸς λόγων
 300 πολλός. ἤδεσαν δὲ οὐκ ὅτι σφέας περιεκυκλοῦντο τῇσι νηυσὶ οἱ
 βάρβαροι, ἀλλ' ὥσπερ τῆς ἡμέρης ὥρων αὐτοὺς τεταγμένους ἐδόκεον
 κατὰ χώραν εἶναι. (79) συνεστηκότων δὲ τῶν στρατηγῶν, ἐξ Αἰγίνης
 διέβη Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος μὲν, ἐξωστρακισμένος

305 δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου, τὸν ἐγὼ νενόμικα, πυνθανόμενος αὐτοῦ τὸν τρόπον,
 ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι ἐν Ἀθήνησι καὶ δικαιοτάτον. οὗτος ὦν ἡρ στὰς
 ἐπὶ τὸ συνέδριον ἐξεκαλέετο Θεμιστοκλέα, ἔοντα μὲν ἑωυτῷ οὐ φίλον,
 ἐχθρὸν δὲ τὰ μάλιστα· ὑπὸ δὲ μεγάλθεος τῶν παρεόντων κακῶν λήθην
 ἐκείνων ποιούμενος ἐξεκαλέετο, θέλων αὐτῷ συμμεῖξαι. προακηκόεε
 310 δὲ ὅτι σπεύδοιεν οἱ ἅπλοιοι Πελοποννήσου ἀνάγειν τὰς νέας πρὸς τὸν
 Ἰσθμόν. ὥς δὲ ἐξήλθε οἱ Θεμιστοκλέης, ἔλεγε Ἀριστείδης τάδε·
 «Ἡμέας στασιάζειν χρεόν ἐστι <εἰ> ἐν [τε] τεῷ ἄλλω καιρῷ καὶ δὴ καὶ
 ἐν τῷδε περὶ τοῦ ὁκότερος ἡμέων πλέω ἀγαθὰ τὴν πατρίδα ἐργάσεται.
 λέγω δέ τοι ὅτι ἴσον ἐστὶ πολλά τε καὶ ὀλίγα λέγειν περὶ ἀποπλόου
 315 τοῦ ἐνθευτέν Πελοποννησίοις. ἐγὼ γὰρ αὐτόπτης τοι λέγω γενόμενος
 ὅτι νῦν οὐδ' ἦν θέλωσι Κορίνθιοί τε καὶ αὐτὸς Εὐρυβιάδης οἱοί τε
 ἔσονται ἐκπλῶσαι· περιεχόμεθα γὰρ ὑπὸ τῶν πολέμιων κύκλῳ. ἀλλ'
 ἐσελθὼν σφι ταῦτα σήμερον». (80) ὁ δ' ἀμείβετο τοῖσδε· «Κάρτα τε
 χρηστὰ διακελεύεαι καὶ εὖ ἡγγεῖλας· τὰ γὰρ ἐγὼ ἐδεόμην γενέσθαι,
 αὐτὸς αὐτόπτης γενόμενος ἦκεις. ἴσθι γὰρ ἐξ ἐμέο <ποιεῦμενα> τὰ
 320 ποιεῦμενα ὑπὸ Μήδων. ἔδεε γάρ, ὅτε οὐκ ἐκόντες ἤθελον ἐς μάχην
 κατίστασθαι οἱ Ἕλληνες, ἀέκοντας παραστήσασθαι. σὺ δέ, ἐπεὶ περ
 ἦκεις χρηστὰ ἀπαγγέλλων, αὐτὸς σφι ἄγγελον. ἦν γὰρ ἐγὼ αὐτὰ λέγω,
 δόξω πλάσας λέγειν καὶ οὐ πείσω ὥς οὐ ποιεύντων τῶν βαρβάρων
 ταῦτα· ἀλλὰ σφι σήμερον αὐτὸς παρελθὼν ὥς ἔχει. ἐπεὶ δὲ σήμενης,
 325 ἦν μὲν πειθωνται, ταῦτα δὴ τὰ κάλλιστα· ἦν δὲ αὐτοῖσι μὴ πιστὰ
 γένηται, ὅμοιον ἡμῖν ἔσται οὐ γὰρ ἔτι διαδοῖσονται, εἴ περ
 περιεχόμεθα πανταχόθεν, ὥς σὺ λέγεις».

(81) Ταῦτα ἔλεγε παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης, φάμενος ἐξ Αἰγίνης τε
 ἦκειν καὶ μόγις διεκπλῶσαι λαθὼν τοὺς ἐπορμέοντας· περιέχεσθαι γὰρ
 330 πᾶν τὸ στρατόπεδον τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τῶν νεῶν τῶν Ξέρξεω·
 παραρτέεσθαι τε συνεβούλευε ὥς ἀλεξισομένους. καὶ ὁ μὲν ταῦτα
 εἶπας μετεστήκεε, τῶν δὲ αὖτις ἐγένετο λόγων ἀμφισβασίη· οἱ γὰρ
 πλέονες τῶν στρατηγῶν οὐκ ἐπείθοντο τὰ ἐσαγγελθέντα.
 (82) ἀπιστεόντων δὲ τούτων ἦκε τριῆρης ἀνδρῶν Τηνίων
 335 αὐτομολέουσα, τῆς ἦρχε ἀνὴρ ... παναίτιος ὁ Σωσιμένης, ἥ περ δὴ
 ἔφερε τὴν ἀληθειὴν πᾶσαν. διὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐνεγράφησαν Τήνιοι
 ἐν Δελφοῖσι ἐς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τὸν βάρβαρον κατελοῦσι. σὺν τε
 ὧν αὕτη τῇ νηὶ τῇ αὐτομολησάσῃ ἐς Σαλαμίνα καὶ τῇ πρότερον ἐπ'
 Ἀρτεμίσιον τῇ Δημνίῃ ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἕλλησι ἐς τὰς
 340 ὀγδώκοντα καὶ τριηκοσίας νέας· δύο γὰρ δὴ νεῶν τότε κατέδεε ἐς τὸν
 ἀριθμόν. (83) τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὥς πιστὰ δὴ τὰ λεγόμενα ἦν τῶν Τηνίων

345 ῥήματα, παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχῆσοντες. ἡὼς τε <δὴ> διέφαινε καὶ
 οἱ σύλλογον τῶν ἐπιβατέων ποιησάμενοι ... προηγόρευε εὖ ἔχοντα μὲν
 ἐκ πάντων Θεμιστοκλῆς· τὰ δὲ ἔπεα ἦν πάντα <τὰ> κρέσσω τοῖσι
 ἥσσοσι ἀντιτιθέμενα, ὅσα δὴ ἐν ἀνθρώπου φύσι καὶ καταστάσι
 350 ἐγγίνεται· παραινέσας δὲ τούτων τὰ κρέσσω αἰρέεσθαι καὶ καταπλέξας
 τὴν ῥήσιν, ἐσβαίνειν ἐκέλευσε ἐς τὰς νέας. καὶ οὗτοί τε δὴ ἐσέβαινον,
 καὶ ἦκε ἡ ἀπ' Αἰγίνης τριήρης, ἡ κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀπεδήμησε.
 ἐνθαῦτα ἀνήγον τὰς νέας ἀπάσας <οἱ> Ἕλληνες, ἀναγομένοισι δὲ σφι
 αὐτίκα ἐπεκέατο οἱ βάρβαροι. (84) οἱ μὲν δὴ ἄλλοι Ἕλληνες [ἐπὶ]
 355 πρύμνην ἀνεκρούοντο καὶ ὤκελλον τὰς νέας, Ἀμεινίης δὲ Παλληνεὺς
 ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐξαναχθεὶς νηὶ ἐμβάλλει· συμπλεκείσῃς δὲ τῆς νεὸς καὶ
 οὐ δύναμένων ἀπαλλαγῆναι, οὕτω δὴ οἱ ἄλλοι Ἀμεινίῃ βοηθόντες
 συνέμισγον. Ἀθηναῖοι μὲν οὕτω λέγουσι τῆς ναυμαχίης γενέσθαι τὴν
 ἀρχήν, Αἰγινῆται δὲ τὴν κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀποδημήσασαν ἐς
 355 Αἶγιναν, ταύτην εἶναι τὴν ἄρξασαν. λέγεται δὲ καὶ τάδε, ὡς φάσμα σφι
 γυναικὸς ἐφάνη, φανεῖσαν δὲ διακελεύεσθαι ὥστε καὶ ἅπαν ἀκοῦσαι
 τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον, ὀνειδίσασαν πρότερον τάδε· «ὦ
 δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούεσθε;»

360 (85) Κατὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους ἐτετάχατο Φοῖνικες (οὗτοι γὰρ εἶχον
 τὸ πρὸς Ἑλευσίνος τε καὶ ἐσπέρης κέρας), κατὰ δὲ Λακεδαιμονίους
 Ἴωνες· οὗτοι δ' εἶχον τὸ πρὸς τὴν ἡῶ τε καὶ τὸν Πειραιέα.
 ἐθελοκάκεον μέντοι αὐτῶν κατὰ τὰς Θεμιστοκλέος ἐντολὰς ὀλίγοι, οἱ
 δὲ πλέονες οὔ. ἔχω μὲν νυν συγχῶν οὐνόματα τριηράρχων καταλέξει
 365 τῶν νέας Ἑλληνίδας ἐλόντων, χρήσομαι δὲ αὐτοῖσι οὐδὲν πλὴν
 Θεομήστορος τε τοῦ Ἀνδροδάμαντος καὶ Φυλάκου τοῦ Ἰστιαίου,
 Σαμίων ἀμφοτέρων. τοῦδε <δὲ> εἵνεκα μέμνημαι τούτων μούνων, ὅτι
 Θεομήστωρ μὲν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Σάμου ἐτυράννευσε
 καταστησάντων τῶν Περσέων, Φύλακος δὲ εὐεργέτης βασιλέος
 370 ἀνεγράφη καὶ χώρη ἐδωρήθη πολλῇ. οἱ δ' εὐεργέται βασιλέος
 ὀροσάγγαι καλέονται Περσιστί. (86) περὶ μὲν νυν τούτους οὕτω εἶχε.
 τὸ δὲ πλῆθος τῶν νεῶν ἐν τῇ Σαλαμῖνι ἐκεραΐζετο, αἱ μὲν ὑπ'
 Ἀθηναίων διαφθειρόμεναι, αἱ δὲ ὑπ' Αἰγινητέων ἅτε γὰρ τῶν μὲν
 Ἑλλήνων σὺν κόσμῳ ναυμαχεόντων <καὶ> κατὰ τάξιν, τῶν δὲ
 375 βαρβάρων οὔτε τεταγμένων ἔτι οὔτε σὺν νόῳ ποιεύντων οὐδέν, ἔμελλε
 τοιοῦτό σφι συνοίεσθαι οἷόν περ ἀπέβη. καίτοι ἥσάν γε καὶ ἐγένοντο
 ταύτην τὴν ἡμέρην μακρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἐωυτῶν ἢ πρὸς Εὐβοίῃ, πᾶς
 τις προθυμώμενος καὶ δειμαίνων Ξέρξην, ἐδόκεε τε ἕκαστος ἐωυτὸν
 θεήσασθαι βασιλέα.

380 (87) Κατὰ μὲν δὴ τοὺς ἄλλους οὐκ ἔχω [μετεξετέρους] εἰπεῖν
 ἀτρεκέως ὥς ἕκαστοι τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλλήνων ἡγωνίζοντο κατὰ
 δὲ Ἀρτεμισίην τάδε ἐγένετο, ἀπ' ὧν εὐδοκίμησε μᾶλλον ἔτι παρὰ
 βασιλείῃ. ἐπειδὴ γὰρ ἐς θόρυβον πολλὸν ἀπίκετο τὰ βασιλέος
 πρήγματα, ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ ἡ νηὺς ἡ Ἀρτεμισίης ἐδιώκετο ὑπὸ νεὸς
 385 Ἀττικῆς· καὶ ἡ οὐκ ἔχουσα διαφυγεῖν (ἔμπροσθε γὰρ αὐτῆς ἦσαν ἄλλαι
 νέες φίλιναι, ἡ δὲ αὐτῆς πρὸς τῶν πολεμίων μάλιστα ἐτύγγανε ἐοῦσα),
 ἔδοξέ οἱ τόδε ποιῆσαι, τὸ καὶ συνήνεικε ποιησάσῃ· διωκομένη γὰρ ὑπὸ
 τῆς Ἀττικῆς φέρουσα ἐνέβαλε νηὶ φιλήνδρων τε Καλυνδέων καὶ
 αὐτοῦ ἐπιπλέοντος τοῦ Καλυνδέων βασιλέος Δαμασιθύμου. εἰ μὲν καί
 τι νεῖκος πρὸς αὐτόν <οἱ> ἐγεγόνεε ἔτι περὶ Ἑλλήσποντον ἐόντων, οὐ
 390 μέντοι ἔχω γε εἰπεῖν, οὔτε εἰ ἐκ προνοίης αὐτὰ ἐποίησε, οὔτε εἰ
 συνεκύρησε ἡ τῶν Καλυνδέων κατὰ τύχην παραπεσοῦσα νηὺς. ὥς δὲ
 ἐνέβαλέ τε καὶ κατέδυσε, εὐτυχίῃ χρησαμένη διπλὰ ἐωυτὴν ἀγαθὰ
 ἐργάσατο· ὃ τε γὰρ τῆς Ἀττικῆς νεὸς τριήραρχος ὥς εἶδέ μιν
 ἐμβάλλουσιν νηὶ ἀνδρῶν βαρβάρων, νομίσας τὴν νέα τὴν Ἀρτεμισίης
 395 ἢ Ἑλληνίδα εἶναι ἢ αὐτομολέειν ἐκ τῶν βαρβάρων καὶ αὐτοῖσι
 ἀμύνειν, ἀποστρέψας πρὸς ἄλλας ἐτράπετο. <...>

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Еврипид (ок. 480–406 гг. до н. э.) – младший из трех знаменитых греческих трагиков – получил прекрасное образование, являлся учеником философа Анаксагора, был знаком с философами Протагором и Сократом. По всей вероятности, Еврипид не участвовал в общественной деятельности и не слишком ценился современниками, особенно согражданами-афинянами. Это заставило его перебраться в Македонию, ко двору царя Архелая. Еврипид умер в македонском городе Пелла, по преданию, растерзанный стаей собак.

Драматическое творчество Еврипида насчитывало 92 пьесы, из которых сохранились 17 трагедий и 1 сатировская драма. Сюжеты своих произведений драматург брал из мифологии, отыскивая малоизвестные версии мифов или интерпретируя известные версии согласно своим воззрениям.

Еврипид был убежден, что не существует разницы между свободным и рабом, греком и варваром и что главным критерием достоинства человека является нравственность. Он считается автором нового типа трагедии – трагедии страстей, которые часто ведут к краху человеческих судеб. Войну Еврипид называл огромным злом, угрожающим человеческим ценностям. Острота драматических конфликтов, заканчивающихся в основном гибелью героя или его близких, делает Еврипида, по мнению Аристотеля, «самым трагическим среди поэтов».

Высоко ценил Еврипида Платон. Кроме того, произведения Еврипида оказали влияние на творчество римского философа Луция Аннея Сенеки, переработавшего несколько его трагедий. В Риме произведения Еврипида переводили чаще, чем трагедии Эсхила и Софокла.

Немецкий поэт И. В. Гёте с большим пиететом относился к творчеству Еврипида. «Произвели ли все народы мира после Еврипида хоть одного драматурга, достойного подавать ему туфли?» – спрашивал он.

ΜΗΔΕΙΑ*

<ΠΡΟΛΟΓΟΣ>

ΤΡΟΦΟΣ

- 1 Εἴθ' ὦφελ' Ἀργοῦς μὴ διαπτάσθαι σκάφος
Κόλχων ἐς αἶαν κυανέας Συμπληγάδας,
μηδ' ἐν νάπαισι Πηλίου πεσεῖν ποτε
τιμηθεῖσα πεύκη, μηδ' ἐρετμῶσαι χέρας
5 ἀνδρῶν ἀριστέων οἱ τὸ πάγχρυσον δέρος
Πελίᾳ μετῆλθον. οὐ γὰρ ἂν δέσποιν' ἐμὴ
Μήδεια πύργους γῆς ἔπλευσ' Ἰωλκίας
ἔρωτι θυμὸν ἐκπλαγεῖς Ἰάσωνος·
οὐδ' ἂν κτανεῖν πείσασα Πελιάδας κόρας
10 πατέρα κατῴκει τήνδε γῆν Κορινθίαν
ξὺν ἀνδρὶ καὶ τέκνοισιν, ἀνδάνουσα μὲν
φυγῇ πολιτῶν ὧν ἀφίκετο χθόνα
αὐτῷ τε πάντα ξυμφέρουσ' Ἰάσωνι·
ἥπερ μεγίστη γίγνεται σωτηρία,
15 ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
νῦν δ' ἐχθρὰ πάντα καὶ νοσεῖ τὰ φίλτατα.
προδοὺς γὰρ αὐτοῦ τέκνα δεσπότην τ' ἐμὴν
γάμοις Ἰάσων βασιλικοῖς ἐνδάζεται,
γῆμας Κρέοντος παῖδ', ὃς αἰσυμνᾷ χθονός.
20 Μήδεια δ' ἡ δύστηνος ἠτιμασμένη
βοᾷ μὲν ὄρκους, ἀνακαλεῖ δὲ δεξιᾶς
πίστιν μεγίστην, καὶ θεοὺς μαρτύρεται
οἷας ἀμοιβῆς ἐξ Ἰάσωνος κυρεῖ.
κεῖται δ' ἄσιτος, σῶμ' ὑφεῖς ἀλγηδόσιν,
25 τὸν πάντα συντήκουσα δακρύοις χρόνον
ἐπεὶ πρὸς ἀνδρὸς ἦσθητ' ἡδίκημένη,
οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρους' οὔτ' ἀπαλλάσσοις γῆς
πρόσωπον· ὥς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος
κλύδων ἀκούει νουθετουμένη φίλων,

* Фрагменты трагедии «Медeia» приводятся по изданию: Euripidis fabulae / ed. J. Diggle. Oxford : Clarendon Press, 1984. Vol. 1.

30 ἦν μή ποτε στρέψασα πάλλευκον δέριον
 αὐτὴ πρὸς αὐτὴν πατέρ' ἀποιμώξῃ φίλον
 καὶ γαῖαν οἴκους θ', οὓς προδοῦς' ἀφίκετο
 μετ' ἀνδρὸς ὅς σφε νῦν ἀτιμάσας ἔχει.
 ἔγνωκε δ' ἡ τάλαινα συμφορᾶς ὑπο
 35 οἷον πατρώας μὴ ἀπολείπεσθαι χθονός.
 στυγεῖ δὲ παῖδας οὐδ' ὀρῶς' εὐφραίνεται.
 δέδοικα δ' αὐτὴν μὴ τι βουλευσὴ νέον·
 [βαρεῖα γὰρ φρήν, οὐδ' ἀνέξεται κακῶς
 πάσχουσ'. ἐγὼ δα τήνδε, δειμαίνω τέ νιν
 40 μὴ θηκτὸν ὥσῃ φάσανον δι' ἥπατος,
 σιγῇ δόμους ἐσβᾶς' ἵν' ἔστρωται λέχος,
 ἢ καὶ τύραννον τόν τε γήμαντα κτάνῃ
 κᾶπειτα μείζω συμφορὰν λάβῃ τινά.]
 δεινὴ γάρ· οὐτοὶ ῥαδίως γε συμβαλὼν
 45 ἔχθραν τις αὐτῇ καλλίνικον ἔσεται.
 ἀλλ' οἶδε παῖδες ἐκ τρόχων πεπαυμένοι
 στείχουσι, μητρὸς οὐδὲν ἐννοοῦμενοι
 κακῶν· νέα γὰρ φροντὶς οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ. <...>

<ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ>

ΜΗΔΕΙΑ

213 Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων
 215 μὴ μοί τι μέμνησθ'· οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
 σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἅπο,
 τοὺς δ' ἐν θυραίοις· οἱ δ' ἅφ' ἡσύχου ποδὸς
 δύσκληϊαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.
 δίκη γὰρ οὐκ ἔνεστ' ἐν ὀφθαλμοῖς βροτῶν,
 220 ὅστις πρὶν ἀνδρὸς σπλάγχχον ἐκμαθεῖν σαφῶς
 στυγεῖ δεδορκῶς, οὐδὲν ἡδίκημένος.
 χρηὴ δὲ ξένον μὲν κάρτα προσχωρεῖν πόλει·
 οὐδ' ἄστων ἦνεσ' ὅστις αὐθαδὴς γεγῶς
 πικρὸς πολίταις ἐστὶν ἀμαθίας ὑπο.
 225 ἐμοὶ δ' ἄελπτον πρᾶγμα προσπεσὸν τόδε
 ψυχὴν διέφθορκ'· οἷχομαι δὲ καὶ βίου
 χάριν μεθεῖσα κατθανεῖν χρήζω, φίλαι.
 ἐν ᾧ γὰρ ἦν μοι πάντα, γινώσκω καλῶς,
 κάκιστος ἀνδρῶν ἐκβέβηχ' οὐμὸς πόσις.

230 πάντων δ' ὅς' ἔστ' ἔμψυχα καὶ γνώμην ἔχει
 γυναικές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν·
 ὣς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
 πόσιν πρίασθαι δεσπότην τε σώματος
 λαβεῖν· κακοῦ γάρ τοῦτ' ἔτ' ἄλγιον κακόν.
 235 κὰν τῷδ' ἀγὼν μέγιστος, ἢ κακὸν λαβεῖν
 ἢ χρηστόν· οὐ γὰρ εὐκλεεῖς ἀπαλλαγὰι
 γυναιξὶν οὐδ' οἷόν τ' ἀνήνασθαι πόσιν.
 ἐς καινὰ δ' ἦθη καὶ νόμους ἀφιγμένην
 δεῖ μάντιν εἶναι, μὴ μαθοῦσαν οἴκοθεν,
 240 οἷφ' μάλιστα χρήσεται ξυνευνέτη.
 κὰν μὲν τάδ' ἡμῖν ἐκπονουμέναισιν εὖ
 πόσις ξυνοικῇ μὴ βίᾳ φέρων ζυγόν,
 ζηλωτὸς αἰών· εἰ δὲ μή, θανεῖν χρεών.
 ἀνὴρ δ', ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθεται ξυνών,
 245 ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίαν ἄσης
 [ἢ πρὸς φίλον τιν' ἢ πρὸς ἥλικα τραπεῖς].
 ἡμῖν δ' ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν.
 λέγουσι δ' ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον βίον
 ζῶμεν κατ' οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
 250 κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα
 στήναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον ἢ τεκεῖν ἄπαξ.
 ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πρὸς σὲ κάμ' ἥκει λόγος·
 σοὶ μὲν πόλις θ' ἦδ' ἐστὶ καὶ πατὴρ δόμοι
 βίου τ' ὄνησις καὶ φίλων συνουσία,
 255 ἐγὼ δ' ἔρημος ἄπολις οὗς' ὑβρίζομαι
 πρὸς ἀνδρός, ἐκ γῆς βαρβάρου λελησμένη,
 οὐ μητέρ', οὐκ ἀδελφόν, οὐχὶ συγγενῇ
 μεθορμίσασθαι τῆσδ' ἔχουσα συμφορᾶς.
 τοσοῦτον οὖν σου τυγχάνειν βουλήσομαι,
 260 ἢν μοι πόρος τις μηχανή τ' ἐξευρεθῇ
 πόσιν δίκην τῶνδ' ἀντιτείσσασθαι κακῶν
 [τὸν δόντα τ' αὐτῷ θυγατέρ' ἦν τ' ἐγῆματο],
 σιγᾶν. γυνὴ γὰρ τᾶλλα μὲν φόβου πλέα
 κακὴ τ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν·
 265 ὅταν δ' ἐς εὐνήν ἡδικομένη κυρῇ,
 οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μαιφονωτέρα. <...>

<ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ>

ΙΑΣΩΝ

- 446 Οὐ νῦν κατεῖδον πρῶτον ἀλλὰ πολλάκις
τραχεῖαν ὁργὴν ὡς ἀμήχανον κακόν.
σοὶ γὰρ παρὸν γῆν τήνδε καὶ δόμους ἔχειν
κούφως φερούσῃ κρεισσόνων βουλευμένα,
450 λόγων ματαίων οὔνεκ' ἐκπεσῇ χθονός.
κάμοι μὲν οὐδὲν πρᾶγμα· μὴ παύσῃ ποτὲ
λέγουσ' Ἰάσον' ὡς κάκιστός ἐστ' ἀνὴρ.
ἂ δ' ἐς τυράννους ἐστί σοι λελεγμένα,
πᾶν κέρδος ἡγοῦ ζημιουμένη φυγῇ.
455 κἀγὼ μὲν αἰεὶ βασιλέων θυμουμένων
ὀργὰς ἀφήρουν καὶ σ' ἐβουλόμην μένειν·
σὺ δ' οὐκ ἀνίεις μωρίας, λέγουσ' αἰ
κακῶς τυράννους· τοιγάρ ἐκπεσῇ χθονός.
ὅμως δὲ κακὰ τῶνδ' οὐκ ἀπειρηκῶς φίλοις
460 ἦκω, τὸ σὸν δὲ προσκοπούμενος, γύναι,
ὡς μήτ' ἀχρήμων σὺν τέκνοισιν ἐκπέσῃς
μήτ' ἐνδεής του· πόλλ' ἐφέλκεται φυγῇ
κακὰ ξὺν αὐτῇ. καὶ γὰρ εἰ σὺ με στυγεῖς,
οὐκ ἂν δυναίμην σοὶ κακῶς φρονεῖν ποτε.
465 ΜΗ. ὦ παγκάκιστε, τοῦτο γάρ σ' εἶπεῖν ἔχω
γλώσση μέγιστον εἰς ἀνανδρίαν κακόν·
ἦλθες πρὸς ἡμᾶς, ἦλθες ἔχθιστος γεγώς
[θεοῖς τε κάμοι παντὶ τ' ἀνθρώπων γένει];
οὔτοι θράσος τόδ' ἐστὶν οὐδ' εὐτολμία,
470 φίλους κακῶς δράσαντ' ἐναντίον βλέπειν,
ἀλλ' ἡ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων
πασῶν, ἀναίδει'. εὖ δ' ἐποίησας μολῶν·
ἐγὼ τε γὰρ λέξασα κουφισθήσομαι
ψυχὴν κακῶς σὲ καὶ σὺ λυπήσῃ κλύων.
475 ἐκ τῶν δὲ πρώτων πρῶτον ἄρξομαι λέγειν·
ἔσωσά σ', ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι
ταῦτ' οὐ συνεισέβησαν Ἀργῶν σκάφος,
πεμφθέντα ταύρων πυρπνῶων ἐπιστάτην
ζεύγλαισι καὶ σπεροῦντα θανάσιμον γύην·
480 δράκοντά θ', ὃς πάγχρυσον ἀμπέχων δέρος
σπεύραις ἔσφζε πολυπλόκοις ἄπνοος ὦν,
κτείνασ' ἀνέσχον σοι φάος σωτήριον.
αὐτὴ δὲ πατέρα καὶ δόμους προδοῦσ' ἐμοὺς
τὴν Πηλιῶτιν εἰς Ἴωλκὸν ἰκόμην

485 σὺν σοί, πρόθυμος μάλλον ἢ σοφωτέρα·
 Περίαν τ' ἀπέκτειν', ὥσπερ ἄλγιστον θανεῖν,
 παίδων ὕπ' αὐτοῦ, πάντα τ' ἐξεῖλον δόμον.
 καὶ ταῦθ' ὕφ' ἡμῶν, ὃ κάκιστ' ἀνδρῶν, παθὼν
 490 προύδωκας ἡμᾶς, καὶνὰ δ' ἐκτίσω λέχη,
 παίδων γεγώτων· εἰ γὰρ ἦσθ' ἅπαις ἔτι,
 συγγνώστ' ἂν ἦν σοι τοῦδ' ἐρασθῆναι λέχους.
 ὄρκων δὲ φρούδη πίστις, οὐδ' ἔχω μαθεῖν
 εἰ θεοὺς νομίζεις τοὺς τότε· οὐκ ἄρχειν ἔτι
 495 ἢ καὶνὰ κεῖσθαι θέσμι' ἀνθρώποις τὰ νῦν,
 ἐπεὶ σύνοισθά γ' εἰς ἔμ' οὐκ εὖορκος ὢν.
 φεῦ δεξιὰ χεῖρ, ἥς σὺ πόλλ' ἐλαμβάνου,
 καὶ τῶνδε γονάτων, ὡς μάρτην κεχρῶσμεθα
 κακοῦ πρὸς ἀνδρός, ἐλπίδων δ' ἡμάρτομεν.
 ἄγ', ὡς φίλῳ γὰρ ὄντι σοι κοινώσομαι
 500 (δοκοῦσα μὲν τί πρὸς γε σοῦ πράξειν καλῶς;
 ὅμως δ', ἐρωτηθεὶς γὰρ αἰσχύων φανῇ)·
 νῦν ποῖ τράπωμαι; πότῃ πρὸς πατρός δόμους,
 οὓς σοὶ προδοῦσα καὶ πάτραν ἀφικόμεν;
 ἢ πρὸς ταλαίνας Περιάδας; καλῶς γ' ἂν οὖν
 505 δέξαιντό μ' οἴκοις ὢν πατέρα κατέκτανον.
 ἔχει γὰρ οὕτω· τοῖς μὲν οἴκοθεν φίλοις
 ἐχθρὰ κατέστηχ', οὓς δέ μ' οὐκ ἐχρῆν κακῶς
 δρᾶν, σοὶ χάριν φέρουσα πολέμιους ἔχω.
 τοιγάρ με πολλὰς μακαρίαν Ἑλληνίδων
 510 ἔθηκας ἀντὶ τῶνδε· θαυμαστὸν δέ σε
 ἔχω πόσιν καὶ πιστὸν ἢ τάλαιν' ἐγώ,
 εἰ φεύξομαί γε γαῖαν ἐκβεβλημένη,
 φίλων ἔρημος, σὺν τέκνοις μόνη μόνοις·
 καλὸν γ' ὄνειδος τῷ νεωστὶ νυμφίῳ,
 515 πτωχοὺς ἀλᾶσθαι παῖδας ἢ τ' ἔσωσά σε.
 ὦ Ζεῦ, τί δὴ χρυσοῦ μὲν δὲ κίβδηλος ἦ
 τεκμήρι' ἀνθρώποισιν ὥπασας σαφῆ,
 ἀνδρῶν δ' ὅτῳ χρὴ τὸν κακὸν διειδέναι
 οὐδεὶς χαρακτῆρ ἐμπέφυκε σώματι;

ΧΟΡΟΣ

520 δεινὴ τις ὀργὴ καὶ δυσίατος πέλει,
 ὅταν φίλοι φίλοισι συμβάλωσ' ἔριν.

IA. δεῖ μ', ὥς ἔοικε, μὴ κακὸν φῦναι λέγειν,
 ἀλλ' ὥστε ναὸς κεδνὸν οἰακοστρόφον
 525 ἄκροισι λαίφους κρασπέδοις ὑπεκδραμεῖν
 τὴν σὴν στόμαργον, ᾧ γύναι, γλωσσαλγίαν.
 ἐγὼ δ', ἐπειδὴ καὶ λίαν πυργοῖς χάριν,
 Κύπριν νομίζω τῆς ἐμῆς ναυκληρίας
 σώτειραν εἶναι θεῶν τε κἀνθρώπων μόνην.
 530 σοὶ δ' ἔστι μὲν νοῦς λεπτός· ἀλλ' ἐπίφθοнос
 λόγος διελθεῖν ὥς Ἔρωσ σ' ἠνάγκασεν.
 τόξοις ἀφύκτοις τοῦμόν ἐκσῶσαι δέμας.
 ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς αὐτὸ θήσομαι λίαν·
 ὅπῃ γὰρ οὖν ὤνησας οὐ κακῶς ἔχει.
 535 μείζω γε μέντοι τῆς ἐμῆς σωτηρίας
 εἴληφας ἢ δέδωκας, ὥς ἐγὼ φράσω.
 πρῶτον μὲν Ἑλλάδ' ἀντὶ βαρβάρου χθονὸς
 γαῖαν κατοικεῖς καὶ δίκην ἐπίστασαι
 νόμοις τε χρῆσθαι μὴ πρὸς ἰσχύος χάριν·
 540 πάντες δέ σ' ἥσθοντ' οὐσαν Ἑλληνες σοφὴν
 καὶ δόξαν ἔσχε· εἰ δὲ γῆς ἐπ' ἐσχάτοις
 ὄροισιν ᾤκεις, οὐκ ἂν ἦν λόγος σέθεν.
 εἴη δ' ἔμοιγε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις
 μήτ' Ὀρφέως κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος,
 εἰ μὴ ἴσιμος ἢ τύχη γένοιτό μοι.
 545 τοσαῦτα μὲν σοι τῶν ἐμῶν πόνων πέρι
 ἔλεξ'· ἄμιλλαν γὰρ σὺ προύθηκας λόγων.
 ἃ δ' ἐς γάμους μοι βασιλικοὺς ὠνείδισας,
 ἐν τῷδε δείξω πρῶτα μὲν σοφὸς γεγώς,
 550 ἔπειτα σώφρων, εἰτά σοι μέγας φίλος
 καὶ παισὶ τοῖς ἐμοῖσιν· ἀλλ' ἔχ' ἥσυχος.
 ἐπεὶ μετέστην δεῦρ' Ἰωλκίας χθονὸς
 πολλὰς ἐφέλκων συμφορὰς ἀμηχάνους,
 τί τοῦδ' ἂν εὖρημ' ἠῶρον εὐτυχέστερον
 ἢ παῖδα γῆμαι βασιλέως φυγὰς γεγώς;
 555 οὐχ, ἦ σὺ κνίζῃ, σὸν μὲν ἐχθαίρων λέχος
 καινῆς δὲ νύμφης ἱμέρω πεπληγμένος
 οὐδ' εἰς ἄμιλλαν πολύτεκνον σπουδὴν ἔχων·
 ἄλλις γὰρ οἱ γεγῶτες οὐδὲ μέφομαι·
 ἀλλ' ὥς, τὸ μὲν μέγιστον, οἰκοῖμεν καλῶς

560 καὶ μὴ σπανιζοίμεσθα, γινώσκων ὅτι
 πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκποδὼν φίλον,
 παῖδας δὲ θρέψαιμ' ἀξίως δόμων ἐμῶν
 σπείρας τ' ἀδελφοὺς τοῖσιν ἐκ σέθεν τέκνοις
 565 ἐς ταὐτὸ θείην καὶ ξυναρτήσας γένος
 εὐδαιμονοίην· σοί τε γὰρ παίδων τί δεῖ;
 ἐμοί τε λύει τοῖσι μέλλουσιν τέκνοις
 τὰ ζῶντ' ὀνήσαι. μὴν βεβούλευμαι κακῶς;
 οὐδ' ἂν σὺ φαίης, εἴ σε μὴ κνίζοι λέχος.
 570 ἄλλ' ἐς τοσοῦτον ἤκεθ' ὥστ' ὀρθομένης
 εὐνῆς γυναιῖκες πάντ' ἔχειν νομίζετε,
 ἦν δ' αὖ γένηται ξυμφορά τις ἐς λέχος,
 τὰ λῶστα καὶ κάλλιστα πολεμιώτατα
 τίθεσθε. χρῆν γὰρ ἄλλοθεν ποθεν βροτοὺς
 575 παῖδας τεκνοῦσθαι, θῆλυ δ' οὐκ εἶναι γένος·
 χοῦτως ἂν οὐκ ἦν οὐδὲν ἀνθρώποις κακόν.
 XO. Ἰᾶσον, εὖ μὲν τούσδ' ἐκόσμησας λόγους·
 ὅμως δ' ἔμοιγε, κεῖ παρὰ γνώμην ἐρῶ,
 δοκεῖ προδοὺς σὴν ἄλοχον οὐ δίκαια δρᾶν.
 MH. ἦ πολλὰ πολλοῖς εἰμι διάφορος βροτῶν.
 580 ἐμοὶ γὰρ ὅστις ἄδικος ὢν σοφὸς λέγειν
 πέφυκε, πλείστην ζημίαν ὀφλισκάνει·
 γλώσση γὰρ αὐχῶν τᾶδικ' εὖ περιστελεῖν
 τολμᾷ πανουργεῖν· ἔστι δ' οὐκ ἄγαν σοφός.
 ὥς καὶ σύ· μή νυν εἰς ἔμ' εὐσχήμεων γένη
 585 λέγειν τε δεινός· ἐν γὰρ ἔκτενεῖ σ' ἔπος,
 χρῆν σ', εἴπερ ἦσθα μὴ κακός, πείσαντά με
 γαμεῖν γάμον τόνδ', ἀλλὰ μὴ σιγῇ φίλων.
 IA. καλῶς γ' ἂν, οἶμαι, τῷδ' ὑπηρέτεις λόγῳ,
 εἴ σοι γάμον κατεῖπον, ἥτις οὐδὲ νῦν
 590 τολμᾷς μεθεῖναι καρδίας μέγαν χόλον.
 MH. οὐ τοῦτό σ' εἶχεν, ἀλλὰ βάρβαρον λέχος
 πρὸς γῆρας οὐκ εὐδοξον ἐξεβαίνε σοι.
 IA. εὖ νυν τόδ' ἴσθι, μὴ γυναικὸς οὐνεκα
 γῆμαί με λέκτρα βασιλέων ἂ νυν ἔχω,
 595 ἄλλ', ὥσπερ εἶπον καὶ ἄρως, σῶσαι θέλω
 σέ, καὶ τέκνοισι τοῖς ἐμοῖς ὁμοσπόρους
 φῦσαι τυράννους παῖδας, ἔρυμα δώμασιν.
 MH. μή μοι γένοιτο λυπρὸς εὐδαίμων βίος
 μηδ' ὄλβος ὅστις τὴν ἐμὴν κνίζοι φρένα.

- 600 IA. οἷσθ' ὥς μέτευξαι καὶ σοφωτέρα φανῇ·
τὰ χρηστὰ μὴ σοι λυπρὰ φαίνεσθαί ποτε,
μηδ' εὐτυχοῦσα δυστυχῆς εἶναι δοκεῖν.
- MH. ὕβριζ', ἐπειδὴ σοὶ μὲν ἔστ' ἀποστροφῇ,
ἐγὼ δ' ἔρημος τήνδε φευξοῦμαι χθόνα.
- 605 IA. αὐτὴ τὰδ' εἴλου· μηδέν' ἄλλον αἰτιῶ.
- MH. τί δρῶσα; μὲν γαμοῦσα καὶ προδοῦσά σε;
- IA. ἄρας τυράννοις ἀνοσίους ἄρωμένη.
- MH. καὶ σοὶς ἀραία γ' οὖσα τυγχάνω δόμοις.
- IA. ὥς οὐ κρινοῦμαι τῶνδ' ἐσοὶ τὰ πλείονα.
- 610 ἀλλ', εἴ τι βούλῃ παῖσιν ἢ σαυτῇ φυγῆς
προσωφέλημα χρημάτων ἐμῶν λαβεῖν,
λέγ'· ὥς ἔτοιμος ἀφθόνῳ δοῦναι χερὶ
ξένοις τε πέμπειν σύμβολ', οἷ δράσουσί σ' εὔ.
- καὶ ταῦτα μὴ θέλουσα μωρανεῖς, γύναι·
- 615 λήξασα δ' ὀργῆς κερδανεῖς ἀμείνονα.
- MH. οὐτ' ἂν ξένοι σοὶ τοῖσι σοὶς χρησαίμεθ' ἂν
οὐτ' ἂν τι δεξαίμεσθα, μηδ' ἡμῖν δίδου·
κακοῦ γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει.
- IA. ἀλλ' οὐκ ἐγὼ μὲν δαίμονας μαρτύρομαι
620 ὥς πάνθ' ὑπουργεῖν σοὶ τε καὶ τέκνοις θέλω·
σοὶ δ' οὐκ ἀρέσκει τὰγάθ', ἀλλ' αὐθαδία
φίλους ἀπωθῇ· τοιγὰρ ἀलगυνῇ πλέον.
- MH. χώρει· πόθῳ γὰρ τῆς νεοδημῆτος κόρης
αἶρῃ χρονίζων δωμάτων ἐξώπιος.
- 625 νύμφευ· ἴσως γάρ, σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται,
γαμεῖς τοιοῦτον ὥστε θρηνηῖσθαι γάμον. <...>

ИΠΠΟΛΥΤΟΣ*

<ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ>

ΤΡΟΦΟΣ

- 176 <...> ὦ κακὰ θνητῶν συγχεραὶ τε νόσοι·
τί σ' ἐγὼ δράσω, τί δὲ μὴ δράσω;
τόδε σοι φέγγος, λαμπρὸς ὄδ' αἰθήρ,
ἔξω δὲ δόμων ἤδη νοσερᾷς

* Фрагменты трагедии «Ипполит» приводятся по изданию: Euripidis fabulae / ed. J. Diggle. Oxford : Clarendon Press, 1984. Vol. 1.

180 δέμνια κοίτης.
 δεῦρο γὰρ ἔλθεῖν πᾶν ἔπος ἦν σοι,
 τάχα δ' ἐς θαλάμους σπεύσεις τὸ πάλιν.
 ταχὺ γὰρ σφάλῃ κούδενι χαίρεις,
 οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρόν, τὸ δ' ἀπὸν
 185 φίλτερον ἦγῃ.
 κρεῖσσον δὲ νοσεῖν ἢ θεραπεύειν·
 τὸ μὲν ἐστὶν ἀπλοῦν, τῷ δὲ συνάπτει
 λύπη τε φρενῶν χερσὶν τε πόνος.
 πᾶς δ' ὀδυνηρὸς βίος ἀνθρώπων
 190 κοῦκ ἔστι πόνων ἀνάπαυσις.
 ἀλλ' ὅτι τοῦ ζῆν φίλτερον ἄλλο
 σκότος ἀμπίσχων κρύπτει νεφέλαις.
 δυσέρωτες δὴ φαινόμεθ' ὄντες
 τοῦδ' ὅτι τοῦτο στίλβει κατὰ γῆν
 195 δι' ἀπειροσύνην ἄλλου βιότου
 κοῦκ ἀπόδειξιν τῶν ὑπὸ γαίας,
 μύθοις δ' ἄλλως φερόμεσθα.

ΦΑΙΔΡΑ

αἵρετέ μου δέμας, ὀρθοῦτε κάρα·
 λέλυμαι μελέων σύνδεσμα φίλων.
 200 λάβετε εὐπήχεις χεῖρας, πρόπολοι.
 βαρὺ μοι κεφαλῆς ἐπὶ κρανὸν ἔχειν·
 ἄφελ', ἀμπέτασον βόστρυχον ὥμοις.
 TP. θάρσει, τέκνον, καὶ μὴ χαλεπῶς
 μετάβαλλε δέμας·
 205 ῥᾶον δὲ νόσον μετὰ θ' ἡσυχίας
 καὶ γενναίου λήματος οἴσεις.
 μοχθεῖν δὲ βροτοῖσιν ἀνάγκη.
 ΦΑ. αἰαῖ·
 208 πῶς ἂν δροσερᾶς ἀπὸ κρηνίδος
 καθαρῶν ὑδάτων πῶμ' ἀρυσσάιμαν,
 210 ὑπὸ τ' αἰγείροις ἔν τε κομήτῃ
 λειμῶνι κλιθεῖς ἀναπαυσαίμαν;
 TP. ὦ παῖ, τί θροεῖς;
 οὐ μὴ παρ' ὄχλῳ τάδε γηρύση,
 μανίας ἔποχον ῥίπτουσα λόγον;

- 215 ΦΑ. πέμπετέ μ' εἰς ὄρος· εἶμι πρὸς ὕλαν
καὶ παρὰ πεύκας, ἵνα θηροφόνοι
στεῖβουσι κύνες
βαλιαῖς ἐλάφοις ἐγχιριπτόμεναι.
πρὸς θεῶν· ἔραμαι κυσὶ θωύξαι
- 220 καὶ παρὰ χαίταν ξανθὰν ῥίψαι
Θεσσαλὸν ὄρπακ', ἐπίλογχον ἔχουσ'
ἐν χειρὶ βέλος.
- ΤΡ. τί ποτ', ὦ τέκνον, τάδε κηραίνεις;
τί κυνηγεσίων καὶ σοὶ μελέτη;
- 225 τί δὲ κρηναίων νασμῶν ἔρασαι;
πάρα γὰρ δροσερὰ πύργοις συνεχῆς
κλειτύς, ὅθεν σοι πῶμα γένοιτ' ἄν.
- ΦΑ. δέσποιν' ἀλίας Ἄρτεμι Λίμνας
καὶ γυμνασίων τῶν ἵπποκρότων,
- 230 εἶθε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις
πώλους Ἐνετὰς δαμαλιζομένα.
- ΤΡ. τί τόδ' αὖ παράφρων ἔρρίψας ἔπος;
νῦν δὴ μὲν ὄρος βᾶς' ἐπὶ θήρας
πόθον ἐστέλλου, νῦν δ' αὖ ψαμάθοις
- 235 ἐπ' ἀκυμάντοις πώλων ἔρασαι.
τάδε μαντείας ἄζια πολλῆς,
ὅστις σε θεῶν ἀνασειράζει
καὶ παρακόπτει φρένας, ὦ παῖ.
- ΦΑ. δύστηνος ἐγώ, τί ποτ' εἰργασάμην;
ποῖ παρεπλάγχθην γνώμης ἀγαθῆς;
- 240 ἐμάνην, ἔπεσον δαίμονος ἄτη.
φεῦ φεῦ τλήμων.
μαῖα, πάλιν μου κρύψον κεφαλὴν,
αἰδούμεθα γὰρ τὰ λελεγμένα μοι.
- 245 κρύπτε· κατ' ὅσων δάκρυ μοι βαίνει
καὶ ἐπ' αἰσχύνην ὄμμα τέτραπται.
τὸ γὰρ ὀρθοῦσθαι γνώμην ὀδυνᾷ,
τὸ δὲ μαινόμενον κακόν· ἀλλὰ κρατεῖ
μὴ γινώσκοντ' ἀπολέσθαι.
- 250 ΤΡ. κρύπτω· τὸ δ' ἐμὸν πότε δὴ θάνατος
σῶμα καλύψει;
πολλὰ διδάσκει μ' ὁ πολλὸς βίοτος·
χρὴν γὰρ μετρίας εἰς ἀλλήλους
φιλίας θνητοὺς ἀνακίρνασθαι

255 καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς,
 εὐλύτα δ' εἶναι στέργηθρα φρενῶν
 ἀπὸ τ' ὄσασθαι καὶ ξυντεῖναι·
 τὸ δ' ὑπὲρ δισσῶν μίαν ὠδίνειν
 260 ψυχὴν χαλεπὸν βάρος, ὥς κἀγὼ
 τῆσδ' ὑπεραλγῶ.
 βιότου δ' ἀτρεκεῖς ἐπιτηδεύσεις
 φασὶ σφάλλειν πλέον ἢ τέρπειν
 τῇ θ' ὑγιείᾳ μᾶλλον πολεμεῖν.
 οὕτω τὸ λίσσον ἥσσον ἐπαινῶ
 265 τοῦ μηδὲν ἄγαν·
 καὶ ξυμφήσουσι σοφοί μοι. <...>
 373 ΦΑ. Τροζήνιαι γυναῖκες, αἱ τόδ' ἔσχατον
 οἰκεῖτε χώρας Πελοπίας προνώπιον,
 375 ἥδη ποτ' ἄλλως νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ
 θνητῶν ἐφρόντισ' ἥ διέφθαρται βίος.
 καὶ μοι δοκοῦσιν οὐ κατὰ γνώμης φύσιν
 πράσσειν κακίον· ἔστι γὰρ τό γ' εὖ φρονεῖν
 πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῆδ' ἀθρητέον τόδε·
 380 τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν,
 οὐκ ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο,
 οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ
 ἄλλην τιν'· εἰσὶ δ' ἡδοναὶ πολλαὶ βίου,
 μακραί τε λέσχει καὶ σχολή, τερπνὸν κακόν,
 385 αἰδώς τε· δισσαι δ' εἰσίν, ἡ μὲν οὐ κακή,
 ἡ δ' ἄχθος οἴκων· εἰ δ' ὁ καιρὸς ἦν σαφής,
 οὐκ ἂν δύ' ἦσθιν ταῦτ' ἔχοντε γράμματα.
 ταῦτ' οὖν ἐπειδὴ τυγχάνω φρονοῦς' ἐγώ,
 οὐκ ἔσθ' ὁποῖω φαρμάκῳ διαφθερεῖν
 390 ἔμελλον, ὥστε τοῦμπαλιν πεσεῖν φρενῶν.
 λέξω δὲ καὶ σοι τῆς ἐμῆς γνώμης ὁδόν.
 ἐπεὶ μ' ἔρωσ ἔτρωσεν, ἐσκόπουν ὅπως
 κάλλιστ' ἐνέγκαιμ' αὐτόν· ἡρξάμην μὲν οὖν
 ἐκ τοῦδε, σιγᾶν τήνδε καὶ κρύπτειν νόσον·
 395 γλώσση γὰρ οὐδὲν πιστόν, ἡ θυραῖα μὲν
 φρονήματ' ἀνδρῶν νουθετεῖν ἐπίσταται,
 αὐτὴ δ' ὑφ' αὐτῆς πλεῖστα κέκτεται κακά.
 τὸ δεύτερον δὲ τὴν ἄνοιαν εὖ φέρειν
 τῷ σωφρονεῖν νικῶσα προυνοησάμην.

400 τρίτον δ', ἐπειδὴ τοισίδ' οὐκ ἐξήνυτον
 Κύπριν κρατῆσαι, κατθανεῖν ἔδοξέ μοι,
 κράτιστον (οὐδεὶς ἀντερεῖ) βουλευμάτων.
 ἐμοὶ γὰρ εἴη μήτε λανθάνειν καλὰ
 μήτ' αἰσχρὰ δρώσῃ μάρτυρας πολλοὺς ἔχειν.
 405 τὸ δ' ἔργον ἤδη τὴν νόσον τε δυσκλεῖ,
 γυνή τε πρὸς τοῖσδ' οὐς' ἐγίγνωσκον καλῶς,
 μίσσημα πᾶσιν· ὥς ὅλοιτο παγκάκως
 ἥτις πρὸς ἄνδρας ἥρξατ' αἰσχύνην λέγει
 πρώτη θυραίους. ἐκ δὲ γενναίων δόμων
 410 τόδ' ἤρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν·
 ὅταν γὰρ αἰσχρὰ τοῖσιν ἐσθλοῖσιν δοκῇ,
 ἢ κάρτα δόξει τοῖς κακοῖς γ' εἶναι καλὰ.
 μισῶ δὲ καὶ τὰς σῶφρονας μὲν ἐν λόγοις,
 λάθρα δὲ τόλμας οὐ καλὰς κεκτημένας·
 415 αἶ πῶς ποτ', ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι,
 βλέπουσιν ἐς πρόσωπα τῶν ξυνευνετῶν
 οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην
 τέραμνά τ' οἴκων μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ;
 ἡμᾶς γὰρ αὐτὸ τοῦτ' ἀποκτείνει, φίλοι,
 420 ὥς μή ποτ' ἄνδρα τὸν ἐμὸν αἰσχύνας' ἄλῳ,
 μὴ παῖδας οὐς ἔτικτον· ἀλλ' ἐλεύθεροι
 παρρησίᾳ θάλλοντες οἰκοῖεν πόλιν
 κλεινῶν Ἀθηνῶν, μητρὸς οὐνεκ' εὐκλεεῖς.
 δουλοὶ γὰρ ἄνδρα, κἂν θρασύπλαγχνός τις ᾖ,
 425 ὅταν ξυνειδῇ μητρὸς ἢ πατρὸς κακά.
 μόνον δὲ τοῦτό φασ' ἀμιλλᾶσθαι βίῳ,
 γνώμην δικαίαν ἀγαθὴν ὅτῳ παρῇ·
 κακοὺς δὲ θνητῶν ἐξέφην' ὅταν τύχῃ,
 προθεὶς κάτοπτρον ὥστε παρθένω νέᾳ,
 430 χρόνος παρ' οἷσι μή ποτ' ὀφθεῖν ἐγώ.

ΧΟΡΟΣ

φεῦ φεῦ, τὸ σῶφρον ὥς ἀπανταχοῦ καλὸν
 καὶ δόξαν ἐσθλὴν ἐν βροτοῖς καρπίζεται.
 ΤΡ. δέσποινα, ἐμοὶ τοι συμφορὰ μὲν ἀρτίως
 ἢ σὴ παρέσχε δεινὸν ἐξαίφνης φόβον·

435 νῦν δ' ἐννοοῦμαι φαῦλος οὖσα, κὰν βροτοῖς
 αἰ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι.
 οὐ γὰρ περισσὸν οὐδὲν οὐδ' ἔξω λόγου
 πέπονθας, ὀργαὶ δ' ἐς σ' ἀπέσκηψαν θεᾶς.
 440 ἐρᾶς (τί τοῦτο θαῦμα;) σὺν πολλοῖς βροτῶν·
 κᾶπυτ' ἔρωτος οὐνεκα ψυχὴν ὀλεῖς;
 οὐ τᾶρα λύει τοῖς ἐρῶσι τῶν πέλας,
 ὅσοι τε μέλλουσ', εἰ θανεῖν αὐτοὺς χρεῶν.
 445 Κύπρις γὰρ οὐ φορητὸν ἦν πολλὴ ῥυτῇ,
 ἢ τὸν μὲν εἰκονθ' ἡσυχῇ μετέρχεται,
 ὃν δ' ἂν περισσὸν καὶ φρονοῦνθ' εὖρη μέγα,
 τοῦτον λαβοῦσα πῶς δοκεῖς καθύβρισεν.
 φοιτᾷ δ' ἂν αἰθέρ', ἔστι δ' ἐν θαλασσίῳ
 κλύδωνι Κύπρις, πάντα δ' ἐκ ταύτης ἔφυ·
 450 ἥδ' ἐστὶν ἡ σπεῖρουσα καὶ διδοῦσ' ἔρον,
 οὗ πάντες ἐσμὲν οἱ κατὰ χθόν' ἔκγονοι.
 ὅσοι μὲν οὖν γραφάς τε τῶν παλαιτέρων
 ἔχουσιν αὐτοῖ τ' εἰσὶν ἐν μούσαις ἀεὶ
 ἴσασι μὲν Ζεὺς ὥς ποτ' ἠράσθη γάμων
 455 Σεμέλης, ἴσασι δ' ὥς ἀνήρπασέν ποτε
 ἡ καλλιφεγγῆς Κέφαλον ἐς θεοὺς Ἔως
 ἔρωτος οὐνεκ'· ἀλλ' ὅμως ἐν οὐρανῷ
 ναίουσι κοῦ φεύγουσιν ἐκποδὼν θεοὺς,
 στέργουσι δ', οἶμαι, ξυμφορᾷ νικώμενοι.
 σὺ δ' οὐκ ἀνέξῃ; χρεὶν σ' ἐπὶ ῥητοῖς ἄρα
 460 πατέρα φυτεύειν ἢ πὶ δεσπόταις θεοῖς
 ἄλλοισιν, εἰ μὴ τοῦσδε γε στέρξεις νόμους.
 πόσους δοκεῖς δὴ κάρτ' ἔχοντας εὐ φρενῶν
 νοσοῦνθ' ὀρῶντας λέκτρα μὴ δοκεῖν ὀρᾶν;
 πόσους δὲ παισὶ πατέρας ἡμαρτηκόσιν
 465 συνεκκομίζειν Κύπριν; ἐν σοφοῖσι γὰρ
 τόδ' ἐστὶ θνητῶν, λανθάνειν τὰ μὴ καλὰ.
 οὐδ' ἐκπονεῖν τοι χρὴ βίον λίσαν βροτούς·
 οὐδὲ στέγην γὰρ ἢ κατηρεφεῖς δόμοι
 καλῶς ἀκριβώσαις ἂν· ἐς δὲ τὴν τύχην
 470 πεσοῦσ' ὅσην σύ, πῶς ἂν ἐκνεῦσαι δοκεῖς;
 ἀλλ' εἰ τὰ πλείω χρηστὰ τῶν κακῶν ἔχεις,
 ἄνθρωπος οὖσα κάρτα γ' εὖ πράξειας ἂν.
 ἀλλ', ὦ φίλη παῖ, λῆγε μὲν κακῶν φρενῶν,
 λῆξον δ' ὑβρίζουσ', οὐ γὰρ ἄλλο πλὴν ὕβρις

475 τάδ' ἐστί, κρείσσω δαιμόνων εἶναι θέλιν,
 τόλμα δ' ἐρῶσα· θεὸς ἐβουλήθη τάδε·
 νοσοῦσα δ' εὖ πως τὴν νόσον καταστρέφου.
 εἰσὶν δ' ἐπωδαὶ καὶ λόγοι θελκτήριοι·
 φανήσεται τι τῆσδε φάρμακον νόσου.
 480 ἢ τάρ' ἂν ὀψέ γ' ἄνδρες ἐξεύροιεν ἄν,
 εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὕρησομεν.
 XO. Φαίδρα, λέγει μὲν ἦδε χρησιμώτερα
 πρὸς τὴν παροῦσαν ξυμφορὰν, αἰνῶ δὲ σέ.
 ὁ δ' αἶνος οὗτος δυσχερέστερος λόγων
 485 τῶν τῆσδε καὶ σοι μᾶλλον ἀλγίων κλύειν.
 ΦA. τοῦτ' ἔσθ' ὃ θνητῶν εὖ πόλεις οἰκουμένας
 δόμους τ' ἀπόλλυσ', οἱ καλοὶ λίσαν λόγοι·
 οὐ γάρ τι τοῖσιν ὥσὶ τερπνὰ χρή λέγειν
 ἀλλ' ἐξ ὅτου τις εὐκλεῆς γενήσεται.
 490 TP. τί σεμνομυθεῖς; οὐ λόγων εὐσημόνων
 δεῖ σ' ἀλλὰ τάνδρός, ὥς τάχος διυστέον,
 τὸν εὐθὺς ἐξειπόντας ἅμφι σοῦ λόγον.
 εἰ μὲν γὰρ ἦν σοι μὴ 'πὶ συμφοραῖς βίος
 495 τοιαῖσδε, σῶφρων δ' οὐσ' ἐτύγχανες γυνή,
 οὐκ ἂν ποτ' εὐνῆς οὔνεχ' ἡδονῆς τε σῆς
 προῆγον ἂν σε δεῦρο· νῦν δ' ἄγῶν μέγας,
 σῶσαι βίον σόν, κοῦκ ἐπίφθονον τόδε.
 ΦA. ὦ δεινὰ λέξας', οὐχὶ συγκλήσεις στόμα
 καὶ μὴ μεθήσεις αὐθις αἰσχίστους λόγους;
 500 TP. αἴσχυρ', ἀλλ' ἀμείνω τῶν καλῶν τάδ' ἐστί σοι·
 κρείσσον δὲ τοῦργον, εἴπερ ἐκσώσει γέ σε,
 ἢ τοῦνομ', ᾧ σὺ κατθανῇ γαυρουμένη.
 ΦA. ἃ μὴ σε πρὸς θεῶν, εὖ λέγεις γὰρ αἰσχυρὰ δέ,
 505 πέρα προβῆς τῶνδ'· ὥς ὑπείργασμαι μὲν εὖ
 ψυχὴν ἔρωτι, τᾶσχυρὰ δ' ἦν λέγῃς καλῶς
 ἐς τοῦθ' ὃ φεύγω νῦν ἀναλωθήσομαι.
 TP. εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὐ σ' ἀμαρτάνειν,
 εἰ δ' οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις.
 ἔστιν κατ' οἴκους φίλτρα μοι θελκτήρια
 510 ἔρωτος, ἧλθε δ' ἄρτι μοι γνώμης ἔσω,
 ἃ σ' οὔτ' ἐπ' αἰσχροῖς οὔτ' ἐπὶ βλάβῃ φρενῶν
 παύσει νόσου τῆσδ', ἦν σὺ μὴ γένη κακή.
 δεῖ δ' ἐξ ἐκείνου δῆ τι τοῦ ποθομένου
 σημεῖον, ἢ πλόκον τιν' ἢ πέπλων ἄπο,
 515 λαβεῖν, συνάψαι τ' ἐκ δυοῖν μίαν χάριν.

- ΦΑ. πότερα δὲ χριστὸν ἢ ποτὸν τὸ φάρμακον;
 ΤΡ. οὐκ οἶδ'· ὄνασθαι, μὴ μαθεῖν, βούλου, τέκνον.
 ΦΑ. δέδοιχ' ὅπως μοι μὴ λίσαν φανῆς σοφῇ.
 ΤΡ. πάντ' ἂν φοβηθεῖς· ἴσθι. δειμαίνεις δὲ τί;
 520 ΦΑ. μή μοί τι Θησέως τῶνδε μηνύσης τόκω.
 ΤΡ. ἕασον, ὦ παῖ· ταῦτ' ἐγὼ θήσω καλῶς.
 μόνον σὺ μοι, δέσποινα ποντία Κύπρι,
 συνεργὸς εἶης· ἄλλα δ' οἶ' ἐγὼ φρονῶ
 τοῖς ἔνδον ἡμῖν ἀρκέσει λέξαι φίλοις.

<ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ>

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ

- 616 <...> ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν
 γυναῖκας ἐς φῶς ἡλίου κατῴκισας;
 εἰ γὰρ βρότειον ἤθελες σπεῖραι γένος,
 οὐκ ἐκ γυναικῶν χρῆν παρασχέσθαι τόδε,
 620 ἀλλ' ἀντιθέοντας σοῖσιν ἐν ναοῖς βροτοῦς
 ἢ χαλκὸν ἢ σίδηρον ἢ χρυσοῦ βάρος
 παίδων πρίασθαι σπέρμα του τιμῆματος,
 τῆς ἀξίας ἕκαστον, ἐν δὲ δώμασιν
 ναίειν ἐλευθέροισι θηλειῶν ἄτερ.
 625 [νῦν δ' ἐς δόμους μὲν πρῶτον ἄξεσθαι κακὸν
 μέλλοντες ὄλβον δωμάτων ἐκτίνομεν.]
 τούτῳ δὲ δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα·
 προσθεῖς γὰρ ὁ σπείρας τε καὶ θρέψας πατὴρ
 φερνὰς ἀπόκισ', ὡς ἀπαλλαχθῆ κακοῦ.
 630 ὁ δ' αὖ λαβὼν ἀτηρὸν ἐς δόμους φυτὸν
 γέγηθε κόσμον προστιθεὶς ἀγάλαματι
 καλὸν κακίστῳ καὶ πέπλοισιν ἐκπονεῖ
 δύστηνος, ὄλβον δωμάτων ὑπεξελάων.
 [ἔχει δ' ἀνάγκην· ὥστε κηδεύσας καλῶς
 635 γαμβροῖσι χαίρων σφάζεται πικρὸν λέχος,
 ἢ χρηστὰ λέκτρα πενθεροῦς δ' ἀνωφελεῖς
 λαβὼν πιέζει τὰγαθὸν τὸ δυστυχές.]
 ῥᾶστον δ' ὅτῳ τὸ μηδέν· ἀλλ' ἀνωφελὴς
 εὐηθία κατ' οἶκον ἵδρυται γυνή.

640 σοφὴν δὲ μισῶ· μὴ γὰρ ἔν γ' ἐμοῖς δόμοις
 εἷη φρονοῦσα πλείον' ἢ γυναῖκα χρή.
 τὸ γὰρ κακοῦργον μᾶλλον ἐντίκει Κύπρις
 ἐν ταῖς σοφαῖσιν· ἡ δ' ἀμήχανος γυνή
 γνῶμη βραχεῖα μωρίαν ἀφηρέθη.
 645 χρῆν δ' ἐς γυναῖκα πρόσπολον μὲν οὐ περᾶν,
 ἄφθογγα δ' αὐταῖς συγκατοικίζειν δάκη
 θηρῶν, ἵν' εἶχον μήτε προσφωνεῖν τινα
 μήτ' ἐξ ἐκείνων φθέγμα δέξασθαι πάλιν.
 νῦν δ' αἱ μὲν ἔνδον δρῶσιν αἱ κακαὶ κακὰ
 650 βουλευματ', ἔξω δ' ἐκφέρουσι πρόσπολοι.
 ὥς καὶ σύ γ' ἡμῖν πατρός, ὃ κακὸν κάρα,
 λέκτρων ἀθίκτων ἤλθες ἐς συναλλαγὰς·
 ἄγῳ ῥυτοῖς νασμοῖσιν ἐξομόρξομαι
 ἐς ὧτα κλύζων. πῶς ἂν οὖν εἶην κακός,
 655 ὃς οὐδ' ἀκούσας τοιάδ' ἀγνεύειν δοκῶ;
 εὖ δ' ἴσθι, τοῦμόν σ' εὐσεβὲς σφάζει, γύναι·
 εἰ μὴ γὰρ ὅρκοις θεῶν ἄφαρκτος ἦρέθην,
 οὐκ ἂν ποτ' ἔσχον μὴ οὐ τάδ' ἐξειπεῖν πατρί.
 νῦν δ' ἐκ δόμων μὲν, ἔστ' ἂν ἐκδημῇ χθονὸς
 660 Θησεύς, ἄπειμι, σῖγα δ' ἔξομεν στόμα·
 θεάσομαι δὲ σὺν πατρός μολῶν ποδὶ
 πῶς νιν προσόψῃ, καὶ σὺ καὶ δέσποινα σή.
 [τῆς σῆς δὲ τόλμης εἶσομαι γεγευμένος.]
 ὄλοισθε. μισῶν δ' οὐ ποτ' ἐμπλησθήσομαι
 665 γυναῖκας, οὐδ' εἴ φησί τίς μ' αἰεὶ λέγειν·
 αἰεὶ γὰρ οὖν πῶς εἰσι κάκεῖναι κακαί.
 ἢ νύν τις αὐτὰς σωφρονεῖν διδαξάτω
 ἢ κάμ' ἐάτω ταῖσδ' ἐπεμβαίνειν αἰεὶ. <...>

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

Фукидид (ок. 460 – ок. 396 гг. до н. э.) – греческий историк. Он происходил из знатной семьи, получил хорошее образование и, вероятно, был учеником философа Анаксагора. В годы Пелопоннесской войны (431–404 гг. до н. э.) Фукидид был стратегом (полководцем). Не сумев помешать спартанцам в 424 г. до н. э. занять город Амфиполь, он был осужден на двадцатилетнее изгнание. В Афины он возвратился в конце Пелопоннесской войны. Этой войне и посвящена его «История» в 8 книгах. Сочинение не было закончено Фукидидом, завершил его другой греческий историк – Ксенофонт.

Фукидид, критически подходивший к источникам, считается родоначальником реалистического метода в греческой историографии. Все военные действия «Истории» описываются в хронологическом порядке, год за годом, с разделением на лето и зиму.

По мнению Фукидида, главной задачей историка является поиск истины и верная передача событий. Он считал, что только такое описание может помочь будущим политикам и государственным деятелям, которые, анализируя события прошлого, смогут легче принимать правильные решения в сложившейся конкретной ситуации. Исторический метод Фукидида считается вершиной античной историографии.

Фукидида ценили и ему подражали римские историки Гай Саллюстий Крисп, Публий Корнелий Тацит, Аммиан Марцеллин. На латинский язык труд Фукидида перевел Лоренцо Вала (XV в.). Однако истинное признание пришло к нему только в XVIII–XIX вв. благодаря английским историкам. «История» Фукидида переведена почти на все европейские языки.

ΕΥΓΓΡΑΦΗ*

- 1 Α'.Ι. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν
Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὥς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους,
ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ
ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε
5 ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν

* Фрагменты «Истории» приводятся по изданию: Thucydidis historiae : in 2 vol. / ed. H. S. Jones and J. E. Powell. Oxford : Clarendon Press, 1942.

ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ
διανοούμενον. (2) κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο
καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὥς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλείστον
ἀνθρώπων. (3) τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν
10 εὐρεῖν διὰ χρόνου πληθὸς ἀδύνατα ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων ὧν ἐπὶ
μακρότατον σκοποῦντί μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει οὐ μεγάλα νομίζω
γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα.

II. Φαίνεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλὰς καλουμένη οὐ πάλοι βεβαίως
οἰκουμένη, ἀλλὰ μεταναστάσεις τε οὔσαι τὰ πρότερα καὶ ῥαδίως
15 ἕκαστοι τὴν ἑαυτῶν ἀπολείποντες βιαζόμενοι ὑπὸ τινων αἰεὶ πλειόνων.
(2) τῆς γὰρ ἐμπορίας οὐκ οὔσης, οὐδ' ἐπιμειγνύντες ἀδεῶς ἀλλήλοις
οὔτε κατὰ γῆν οὔτε διὰ θαλάσσης, νεμόμενοί τε τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ὅσον
ἀποζῆν καὶ περιουσίαν χρημάτων οὐκ ἔχοντες οὐδὲ γῆν φυτεύοντες,
20 ἄδηλον ὃν ὁπότε τις ἐπελθὼν καὶ ἀτειχίστων ἅμα ὄντων ἄλλος
ἀφαιρήσεται, τῆς τε καθ' ἡμέραν ἀναγκαίου τροφῆς πανταχοῦ ἂν
ἡγούμενοι ἐπικρατεῖν, οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο, καὶ δι' αὐτὸ οὔτε
μεγέθει πόλεων ἰσχυον οὔτε τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ. (3) μάλιστα δὲ τῆς
γῆς ἡ ἀρίστη αἰεὶ τὰς μεταβολὰς τῶν οἰκητόρων εἶχεν, ἥ τε νῦν
Θεσσαλία καλουμένη καὶ Βοιωτία Πελοποννήσου τε τὰ πολλὰ πλὴν
25 Ἀρκαδίας, τῆς τε ἄλλης ὅσα ἦν κράτιστα. (4) διὰ γὰρ ἀρετὴν γῆς αἶ' τε
δυνάμεις τισὶ μείζους ἐγγιγνόμεναι στάσεις ἐνεποιοῦν ἐξ ὧν
ἐφθείροντο, καὶ ἅμα ὑπὸ ἀλλοφύλων μᾶλλον ἐπεβουλεύοντο. (5) τὴν
γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον διὰ τὸ λεπτόγεον ἀστασίαστον
οὔσαν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ. (6) καὶ παράδειγμα τόδε τοῦ
30 λόγου οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι διὰ τὰς μετοικίας ἐς τὰ ἄλλα μὴ ὁμοίως
αὐξηθῆναι· ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ πολέμοι ἢ στάσεις ἐκπίπτοντες
παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι ὥς βέβαιοι ὃν ἀνεχώρουν, καὶ πολῖται
γιγνόμενοι εὐθύς ἀπὸ παλαιοῦ μείζω ἔτι ἐποίησαν πλήθει ἀνθρώπων
τὴν πόλιν, ὥστε καὶ ἐς Ἰωνίαν ὕστερον ὥς οὐχ ἱκανῆς οὔσης τῆς
35 Ἀττικῆς ἀποικίας ἐξέπεμψαν.

III. Δηλοῖ δέ μοι καὶ τόδε τῶν παλαιῶν ἀσθένειαν οὐχ ἥκιστα· πρὸ
γὰρ τῶν Τρωϊκῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῇ ἐργασαμένη ἡ
Ἑλλὰς· (2) δοκεῖ δέ μοι, οὐδὲ τοῦνομα τοῦτο ξύμπασά πω εἶχεν, ἀλλὰ
τὰ μὲν πρὸ Ἑλληνος τοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνυ οὐδὲ εἶναι ἡ
40 ἐπὶ κλησις αὕτη, κατὰ ἔθνη δὲ ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικὸν ἐπὶ πλείστον
ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐπωνυμίαν παρέχεσθαι, Ἑλληνος δὲ καὶ τῶν παίδων
αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώτιδι ἰσχυσάντων, καὶ ἐπαγομένων αὐτοὺς ἐπ' ὠφελίᾳ
ἐς τὰς ἄλλας πόλεις, καθ' ἑκάστους μὲν ἤδη τῇ ὁμιλίᾳ μᾶλλον

καλεῖσθαι Ἑλληνας, οὐ μέντοι πολλοῦ γε χρόνου [ἐδύνατο] καὶ
45 ἅπασιν ἐκνικῆσαι. τεκμηριοῖ δὲ μάλιστα Ὅμηρος· (3) πολλῶ γὰρ
ὕστερον ἔτι καὶ τῶν Τρωϊκῶν γενόμενος οὐδαμοῦ τοὺς ξύμπαντας
ὠνόμασεν, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος, οἵ περ
καὶ πρῶτοι Ἑλληνες ἦσαν, Δαναοὺς δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι καὶ Ἀργεῖους καὶ
Ἀχαιοὺς ἀνακαλεῖ. οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἴρηκε διὰ τὸ μηδὲ
50 Ἑλληνάς πω, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον ἐς ἐν ὄνομα ἀποκεκρίσθαι.
(4) οἱ δ' οὖν ὥς ἕκαστοι Ἑλληνες κατὰ πόλεις τε ὅσοι ἀλλήλων
ξυνέεισαν καὶ ξύμπαντες ὕστερον κληθέντες οὐδὲν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν
δι' ἀσθένειαν καὶ ἀμειζίαν ἀλλήλων ἄθροοι ἔπραξαν. ἀλλὰ καὶ ταύτην
τὴν στρατείαν θαλάσση ἤδη πλείω χρώμενοι ξυνεξήλθον.

55 IV. Μίνως γὰρ παλαιάτατος ὢν ἀκοῇ ἴσμεν ναυτικὸν ἐκτίησατο καὶ
τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πλείστον ἐκράτησε καὶ τῶν
Κυκλάδων νήσων ἡρξέ τε καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο,
Κἄρας ἐξελάσας καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας· τό τε
ληστικόν, ὥς εἰκός, καθήρει ἐκ τῆς θαλάσσης ἐφ' ὅσον ἐδύνατο, τοῦ
60 τὰς προσόδους μᾶλλον ἰέναι αὐτῷ.

V. Οἱ γὰρ Ἑλληνες τὸ πάλαι καὶ τῶν βαρβάρων οἱ τε ἐν τῇ ἡπείρῳ
παραθαλάσσιοι καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἥρξαντο μᾶλλον
περαιουῖσθαι ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτράποντο πρὸς ληστείαν,
ἡγουμένων ἀνδρῶν οὐ τῶν ἀδυνατωτάτων κέρδους τοῦ σφετέρου
65 αὐτῶν ἕνεκα καὶ τοῖς ἀσθενέσι τροφῆς, καὶ προσπίπτοντες πόλεσιν
ἀτειχίστοις καὶ κατὰ κώμας οἰκουμέναις ἡρπάζον καὶ τὸν πλείστον τοῦ
βίου ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο, οὐκ ἔχοντός πω αἰσχύνῃν τούτου τοῦ ἔργου,
φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον· (2) δηλοῦσι δὲ τῶν τε ἡπειρωτῶν
τινὲς ἔτι καὶ νῦν, οἷς κόσμος καλῶς τοῦτο δρᾶν, καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν
70 ποιητῶν τὰς πύστεις τῶν καταπλεόντων πανταχοῦ ὁμοίως ἐρωτῶντες εἰ
λησταὶ εἰσιν, ὥς οὔτε ὧν πυθάνονται ἀπαξιούντων τὸ ἔργον, οἷς τε
ἐπιμελὲς εἶη εἰδέναι οὐκ ὀνειδιζόντων. (3) ἐλήζοντο δὲ καὶ κατ'
ἡπειρον ἀλλήλους. καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ παλαιῷ
τρόπῳ νέμεται περὶ τε Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ
75 Ἀκαρνανὰς καὶ τὴν ταύτην ἡπειρον. τό τε σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς
ἡπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένηκεν.

VI. Πᾶσα γὰρ ἡ Ἑλλὰς ἐσιδηροφόρει διὰ τὰς ἀφάρκτους τε
οἰκῆσεις καὶ οὐκ ἀσφαλεῖς παρ' ἀλλήλους ἐφόδους, καὶ ξυνήθη τὴν
δίαιταν μεθ' ὅπλων ἐποιήσαντο ὥσπερ οἱ βάρβαροι. (2) σημεῖον δ'
80 ἐστὶ ταῦτα τῆς Ἑλλάδος ἔτι οὕτω νεμόμενα τῶν ποτὲ καὶ ἐς πάντας
ὁμοίων διαιτημάτων. (3) ἐν τοῖς πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι τόν τε σίδηρον

κατέθεντο καὶ ἀνειμένη τῇ διαίτῃ ἐς τὸ τρυφερώτερον μετέστησαν. καὶ οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῖς τῶν εὐδαιμόνων διὰ τὸ ἀβροδαίαιτον οὐ πολλὸς χρόνος ἐπειδὴ χιτῶνάς τε λινοῦς ἐπαύσαντο φοροῦντες καὶ χρυσῶν
85 τεττίγων ἐνέρσει κρωβύλον ἀναδούμενοι τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν· ἄφ' οὗ καὶ Ἰώνων τοὺς πρεσβυτέρους κατὰ τὸ συγγενὲς ἐπὶ πολὺ αὕτη ἡ σκευὴ κατέσχευεν. (4) μετρία δ' αὖ ἐσθῆτι καὶ ἐς τὸν νῦν τρόπον πρῶτοι Λακεδαιμόνιοι ἐχρήσαντο καὶ ἐς τὰ ἄλλα πρὸς τοὺς πολλοὺς οἱ τὰ
90 μείζω κεκτημένοι ἰσοδαίται μάλιστα κατέστησαν. ἐγυμνώθησάν τε πρῶτοι καὶ ἐς τὸ φανερὸν ἀποδύντες λίπα μετὰ τοῦ γυμνάζεσθαι ἡλείψαντο· τὸ δὲ πάλαι καὶ ἐν τῷ Ὀλυμπικῷ ἀγῶνι διαζώματα ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἡγωνίζοντο, καὶ οὐ πολλὰ ἔτι ἐπειδὴ πέπαυται. (5) ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις ἔστιν οἷς νῦν, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀσιανοῖς, πυγμῆς καὶ πάλης ἄθλα τίθεται, καὶ διεζωμένοι τοῦτο
95 δρῶσιν. (6) πολλὰ δ' ἂν καὶ ἄλλα τις ἀποδείξειε τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν ὁμοιότροπα τῷ νῦν βαρβαρικῷ διαιτώμενον.

VII. Τῶν δὲ πόλεων ὅσαι μὲν νεώτατα ᾠκίσθησαν καὶ ἤδη πλωϊμωτέρων ὄντων, περιουσίας μᾶλλον ἔχουσαι χρημάτων ἐπ' αὐτοῖς
100 τοῖς αἰγιαλοῖς τείχεσιν ἐκτίζοντο καὶ τοὺς ἰσθμοὺς ἀπελάμβανον ἐμπορίας τε ἔνεκα καὶ τῆς πρὸς τοὺς προσοίκους ἕκαστοι ἰσχύος· αἱ δὲ παλαιαὶ διὰ τὴν ληστείαν ἐπὶ πολὺ ἀντίσχευον ἀπὸ θαλάσσης μᾶλλον ᾠκίσθησαν, αἱ τε ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν ταῖς ἡπείροις (ἔφερον γὰρ ἀλλήλους τε καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ὄντες οὐ θαλάσσιοι κάτω ὄκουν), καὶ μέχρι τοῦδε ἔτι ἀνγκισμένοι εἰσίν.

VIII. Καὶ οὐχ ἥσσον λησταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται, Κᾶρες τε ὄντες καὶ Φοίνικες· οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστας τῶν νήσων ᾤκησαν. μαρτύριον δέ· Διήλου γὰρ καθαιρομένης ὑπὸ Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν
110 θηκῶν ἀναιρεθεισῶν ὅσαι ἦσαν τῶν θεονεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἡμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὅπλων ξυνεθαμμένη καὶ τῷ τρόπῳ ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσιν. (2) καταστάντος δὲ τοῦ Μίνω ναυτικοῦ πλωϊμώτερα ἐγένετο παρ' ἀλλήλους (οἱ γὰρ ἐκ τῶν νήσων κακοῦργοι ἀνέστησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὅτε περ καὶ τὰς πολλὰς αὐτῶν κατᾠκίζε), (3) καὶ οἱ παρὰ θάλασσαν ἄνθρωποι μᾶλλον ἤδη τὴν κτῆσιν τῶν χρημάτων ποιούμενοι βεβαιοτέρων ὄκουν, καὶ τινες καὶ τεῖχη περιεβάλλοντο ὥς
115 πλουσιώτεροι ἑαυτῶν γιγνόμενοι· ἐφιέμενοι γὰρ τῶν κερδῶν οἱ τε ἥσσους ὑπέμενον τὴν τῶν κρεισσόνων δουλείαν, οἱ τε δυνατώτεροι περιουσίας ἔχοντες προσεποιῶντο ὑπηκόους τὰς ἐλάσσους πόλεις. (4) καὶ ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ μᾶλλον ἤδη ὄντες ὕστερον χρόνῳ ἐπὶ Τροίαν ἐστράτευσαν.

- 120 IX. Ἀγαμέμνων τέ μοι δοκεῖ τῶν τότε δυνάμει προύχων καὶ οὐ
τοσοῦτον τοῖς Τυνδάρεω ὄρκοις κατελιγμένους τοὺς Ἑλένης
μνηστῆρας ἄγων τὸν στόλον ἀγεῖραι. (2) λέγουσι δὲ καὶ οἱ τὰ
σαφέστατα Πελοποννησίων μνήμη παρὰ τῶν πρότερον δεδεγμένοι
125 Πέλοπά τε πρῶτον πλήθει χρημάτων, ἃ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχων ἐς
ἀνθρώπους ἀπόρους, δύναμιν περιποιησάμενον τὴν ἐπωνυμίαν τῆς
χώρας ἔπηλυν ὄντα ὅμως σχεῖν, καὶ ὕστερον τοῖς ἐγγόνιοις ἔτι μείζω
ξυνενεχθῆναι, Εὐρυσθέως μὲν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπὸ Ἡρακλειδῶν
ἀποθανόντος, Ἀτρέως δὲ μητρὸς ἀδελφοῦ ὄντος αὐτῷ, καὶ
ἐπιτρέψαντος Εὐρυσθέως, ὅτ' ἐστράτευε, Μυκίνας τε καὶ τὴν ἀρχὴν
130 κατὰ τὸ οἰκεῖον Ἀτρεῖ (τυγχάνειν δὲ αὐτὸν φεύγοντα τὸν πατέρα διὰ
τὸν Χρυσίππου θάνατον), καὶ ὥς οὐκέτι ἀνεχώρησεν Εὐρυσθέως,
βουλομένων καὶ τῶν Μυκηναίων φόβῳ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ ἅμα
δυνατὸν δοκοῦντα εἶναι καὶ τὸ πλῆθος τεθεραπευκότα τῶν Μυκηναίων
τε καὶ ὅσων Εὐρυσθεὺς ἤρχε τὴν βασιλείαν Ἀτρέα παραλαβεῖν, καὶ
135 τῶν Περσειδῶν τοὺς Πελοπίδας μείζους καταστήναι. (3) ἃ μοι δοκεῖ
Ἀγαμέμνων παραλαβὼν καὶ ναυτικῷ [τε] ἅμα ἐπὶ πλεόν τῶν ἄλλων
ἰσχύσας, τὴν στρατείαν οὐ χάριτι τὸ πλεόν ἢ φόβῳ ξυναγαγὼν
ποιήσασθαι. (4) φαίνεται γὰρ ναυσί τε πλείσταις αὐτὸς ἀφικόμενος καὶ
Ἀρκάσι προσπαρασχών, ὥς Ὅμηρος τοῦτο δεδήλωκεν, εἴ τῳ ἱκανὸς
140 τεκμηριῶσαι. καὶ ἐν τοῦ σκῆπτρου ἅμα τῇ παραδόσει εἶρηκεν αὐτὸν
πολλῇσι νήσοις καὶ Ἄργεϊ παντὶ ἀνάσσειν· οὐκ ἂν οὖν νήσων ἔξω
τῶν περιοικίδων (αὗται δὲ οὐκ ἂν πολλαὶ εἴεν) ἡπειρώτης ὧν ἐκράτει,
εἰ μὴ τι καὶ ναυτικὸν εἶχεν. εἰκάζειν δὲ χρή καὶ ταύτῃ τῇ στρατείᾳ οἷα
ἦν τὰ πρὸ αὐτῆς. <...>
- 145 Β'. XXXIV. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ
χρώμενοι δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο τῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πρώτων
ἀποθανόντων τρόπῳ τοιῷδε. (2) τὰ μὲν ὅσα προτίθενται τῶν
ἀπογενομένων πρότιστα σκηνὴν ποιήσαντες, καὶ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ
ἕκαστος ἦν τι βούληται· (3) ἐπειδὰν δὲ ἡ ἐκφορὰ ἦ, λάρνακας
150 κυπαρισσῖνας ἄγουσιν ἅμαξαι, φυλῆς ἐκάστης μίαν· ἐνεστι δὲ τὰ ὅσα
ἦς ἕκαστος ἦν φυλῆς. μία δὲ κλίνη κενὴ φέρεται ἐστρωμένη τῶν
ἀφανῶν, οἱ ἂν μὴ εὐρεθῶσιν ἐς ἀναίρεσιν. (4) ξυνεκφέρει δὲ ὁ
βουλούμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, καὶ γυναῖκες ἀρείσιν αἱ
προσῆκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι. (5) τιθέασιν οὖν ἐς τὸ
155 δημόσιον σῆμα, ὃ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστείου τῆς πόλεως, καὶ
αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων, πλήν γε τοὺς ἐν
Μαραθῶνι· ἐκείνων δὲ διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτοῦ καὶ τὸν

τάφον ἐποίησαν. (6) ἐπειδὴν δὲ κρύψωσι γῆ, ἀνὴρ ἡρημένος ὑπὸ τῆς
πόλεως, ὃς ἂν γνώμη τε δοκῇ μὴ ἀξύνετος εἶναι καὶ ἀξιῶσει προήκη.
160 λέγει ἐπ' αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρέποντα· μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται.
(7) ὧδε μὲν θάπτουσιν· καὶ διὰ παντὸς τοῦ πολέμου, ὁπότε ξυμβαίη
αὐτοῖς, ἐχρῶντο τῷ νόμῳ. (8) ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε Περικλῆς
ὁ Ξανθίππου ἡρέθη λέγειν. καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προελθὼν
ἀπὸ τοῦ σήματος ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν πεποιημένον, ὅπως ἀκούοιτο ὡς
165 ἐπὶ πλεῖστον τοῦ ὁμίλου, ἔλεγε τοιάδε.

XXXV. «Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε ἤδη εἰρηκότες ἐπαινοῦσι τὸν
προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν
πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτόν. ἐμοὶ δὲ ἀρκοῦν ἂν ἐδόκει
εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργῳ γενομένων ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι τὰς τιμὰς,
170 οἷα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα ὁρᾶτε,
καὶ μὴ ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετὰς κινδυνεύεσθαι εὖ τε καὶ χεῖρον
εἰπόντι πιστευθῆναι. (2) χαλεπὸν γὰρ τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν ᾧ μόλις καὶ
ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὅ τε γὰρ ξυνειδὼς καὶ εὖνους
ἀκροατῆς τάχ' ἂν τι ἐνδεεστερώς πρὸς ἃ βούλεται τε καὶ ἐπίσταται
175 νομίσειε δηλοῦσθαι, ὅ τε ἄπειρος ἔστιν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι, διὰ
φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀκούει. μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ
ἔπαινοί εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος
οἴηται ἱκανὸς εἶναι δρᾶσαι τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν
φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν. (3) ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάλοι οὕτως
180 ἐδοκιμάσθη ταῦτα καλῶς ἔχειν, χρῆ καὶ ἐμὲ ἐπόμενον τῷ νόμῳ
πειρᾶσθαι ὑμῶν τῆς ἐκάστου βουλήσεώς τε καὶ δόξης τυχεῖν ὡς ἐπὶ
πλεῖστον».

XXXVI. «Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γὰρ
αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης
185 δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν
ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν. (2) καὶ
ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν· κτησάμενοι
γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν
προσκατέλιπον. (3) τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες
190 μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς
πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐτὰρ κεστᾶτην.
(4) ὧν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτίθη, ἢ εἴ τι
αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλλήνα πολέμιον ἐπιόντα
προθύμως ἡμυνάμεθα, μακρηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος ἐάσω·
195 ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας

καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῆ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ζύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν».

200 XXXVII. «Χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούση τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὥς ἕκαστος ἔν τῳ
205 εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεόν ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκάλυται. (2) ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτευόμεν καὶ ἐς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθ' ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν, οὐ δι' ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δρᾷ,
210 ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὥφει ἀχθηδόνας προστιθέμενοι. (3) ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων κεῖνται καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνῃ ὁμολογουμένην φέρουσιν».

215 XXXVIII. «Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μὲν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ' ἡμέραν ἢ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει. (2) ἐπεσέρχεται δὲ διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειοτέρᾳ τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων».

225 XXXIX. «Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντίων τοῖσδε. τὴν τε γὰρ πόλιν κοινὴν παρέχομεν, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις ἀπείργομέν τινα ἢ μαθήματος ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἂν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠφεληθεῖη, πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τὸ πλεόν καὶ ἀπάταις ἢ τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ· καὶ ἐν ταῖς παιδείαις οἱ μὲν ἐπιπόνῳ ἀσκήσει εὐθύς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνειμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἥσσον ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. (2) τεκμήριον δέ· οὕτε γὰρ
230 Λακεδαιμόνιοι καθ' ἑαυτούς, μεθ' ἀπάντων δὲ ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύουσι, τὴν τε τῶν πέλας αὐτοὶ ἐπελθόντες οὐ χαλεπῶς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τοὺς περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνομένους μαχόμενοι τὰ πλείω κρατοῦμεν. (3) ἀθρόα τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδεὶς πῶ πολέμιος ἐνέτυχε

235 διὰ τὴν τοῦ ναυτικοῦ τε ἅμα ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῇ ἐπὶ πολλὰ
ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν· ἦν δέ που μορίῳ τινὶ προσμείξωσι,
κρατήσαντές τέ τινας ἡμῶν πάντας ἀλχοῦσιν ἀπεῶσθαι καὶ νικηθέντες
ὑφ' ἀπάντων ἡσησθῆναι. (4) καίτοι εἰ ῥαθυμία μᾶλλον ἢ πόνων μελέτη
καὶ μὴ μετὰ νόμων τὸ πλεόν ἢ τρόπων ἀνδρείας ἐθέλομεν κινδυνεύειν,
240 περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκαμίνειν, καὶ ἐς
αὐτὰ ἐλθοῦσι μὴ ἀτολμοτέρους τῶν αἰεὶ μοχλοῦντων φαίνεσθαι, καὶ ἔν
τε τούτοις τὴν πόλιν ἀξίαν εἶναι θαυμάζεσθαι καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις».

XL. «Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ
μαλακίας· πλούτῳ τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρώμεθα,
καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ
245 αἴσχιον. (2) ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια,
καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι·
μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον
νομίζομεν, καὶ οἱ αὐτοὶ ἥτοι κρίνομέν γε ἢ ἐνθυμούμεθα ὀρθῶς τὰ
πράγματα, οὐ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλάβην ἡγούμενοι, ἀλλὰ μὴ
250 προδιδαχθῆναι μᾶλλον λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ᾧ δεῖ ἔργῳ ἐλθεῖν.
(3) διαφερόντως γὰρ δὴ καὶ τόδε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ
μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὁ τοῖς ἄλλοις
ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κράτιστοι δ' ἂν τὴν
ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τὰ τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα
255 γιγνώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων.
(4) καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἐνηντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ πάσχοντες εὖ,
ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ δράσας τὴν
χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε σφύζειν· ὁ δὲ ἀντοφείλων
ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ' ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν
260 ἀποδώσων. (5) καὶ μόνοι οὐ τοῦ ξυμφέροντος μᾶλλον λογισμῷ ἢ τῆς
ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινὰ ὠφελοῦμεν».

XLI. «Ξυνελών τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν
εἶναι καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ
πλείστ' ἂν εἶδῃ καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἂν εὐτραπέλως τὸ σῶμα
265 αὐταρκες παρέχεσθαι. (2) καὶ ὥς οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε
μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτὴ ἢ δύναμις τῆς πόλεως, ἦν ἀπὸ
τῶνδε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. (3) μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς
κρείσσων ἐς πείραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολεμίῳ ἐπελθόντι
ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷων κακοπαθεῖ οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατὰμεμψιν ὥς
270 οὐχ ὑπ' ἀξίων ἄρχεται. (4) μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δὴ τοι
ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα

275 θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεισι μὲν τὸ αὐτίκα τέρψει, τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθεια βλάψει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ
κακῶν τε κἀγαθῶν ἀΐδια ξυγκατοικίσαντες. (5) περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως δικαιούντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκὸς ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν».

280 XLII. «Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς τῶνδε μὴδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ' οἷς νῦν λέγω φανεράν σημείοις καθιστάς. (2) καὶ εἴρηται αὐτῆς τὰ μέγιστα· ἃ γὰρ τὴν πόλιν ὕμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἂν
285 πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἰσόρροπος ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν πρώτη τε μὴνούουσα καὶ τελευταία βεβαιούουσα ἢ νῦν τῶνδε καταστροφὴ. (3) καὶ γὰρ τοῖς ἅλλα χεῖροσι δίκαιον τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι· ἀγαθῷ γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν
290 ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἐβλάψαν. (4) τῶνδε δὲ οὔτε πλούτου τις τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλπίδι, ὥς κὰν ἔτι διαφυγὼν αὐτὴν πλουτήσκειν, ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν αὐτῶν λαβόντες καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβουλήθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν
295 τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἐφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσκειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἤδη ὀρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν μᾶλλον ἡγησάμενοι ἢ [τὸ] ἐνδόντες σφῆζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου ἔφυγον, τὸ δ' ἔργον τῷ σώματι ὑπέμειναν καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἅμα ἀκμῇ
300 τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν».

XLIII. «Καὶ οἶδε μὲν προσηκόντως τῇ πόλει τοιοῖδε ἐγένοντο· τοὺς δὲ λοιποὺς χρὴ ἀσφαλεστέραν μὲν εὐχεσθαι, ἀτολμοτέραν δὲ μὴδὲν ἀξιοῦν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἔχειν, σκοποῦντας μὴ λόγῳ μόνῳ τὴν ὠφελίαν, ἦν ἂν τις πρὸς οὐδὲν χεῖρον αὐτοὺς ὑμᾶς εἰδότας
305 μηκύνει, λέγων ὅσα ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἀγαθὰ ἔνεστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς πόλεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ θεωμένους καὶ ἐραστὰς γιγνομένους αὐτῆς, καὶ ὅταν ὑμῖν μεγάλη δόξη εἶναι, ἐνθυμουμένους ὅτι τολμῶντες καὶ γιγνώσκοντες τὰ δέοντα καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχυρόμενοι ἄνδρες αὐτὰ ἐκτίσαντο, καὶ ὁπότε καὶ πείρα του

310 σφαλεῖεν, οὐκ οὖν καὶ τὴν πόλιν γε τῆς σφετέρας ἀρετῆς ἀξιοῦντες
στερίσκειν, κάλλιστον δὲ ἔρανον αὐτῇ προῖέμενοι. (2) κοινῇ γὰρ τὰ
σώματα διδόντες ἰδίᾳ τὸν ἀγῆρων ἔπαινον ἐλάμβανον καὶ τὸν τάφον
ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ
315 τῷ ἐντυχόντι αἰεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ αἰείμνηστος
καταλείπεται. (3) ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν
μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ
ἄγραφος μνήμη παρ' ἐκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου
ἐνδιστοιχεῖται. (4) οὗς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες καὶ τὸ εὐδαιμον τὸ
ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον κρίναντες μὴ περιορᾶσθε τοὺς
320 πολεμικοὺς κινδύνους. (5) οὐ γὰρ οἱ κακοπραγοῦντες δικαιότερον
ἀφειδοῖεν ἂν τοῦ βίου, οἷς ἐλπίς οὐκ ἔστιν ἀγαθοῦ, ἀλλ' οἷς ἡ ἐναντία
μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται καὶ ἐν οἷς μάλιστα μεγάλα τὰ
διαφέροντα, ἦν τι παύσασιν. (6) ἀλγεινότερα γὰρ ἀνδρὶ γε φρόνημα
ἔχοντι ἢ μετὰ τοῦ [ἐν τῷ] μαλακισθῆναι κάκως ἢ ὁ μετὰ ῥώμης καὶ
325 κοινῆς ἐλπίδος ἅμα γιγνόμενος ἀναίσθητος θάνατος».

XLIV. «Δι' ὅπερ καὶ τοὺς τῶνδε νῦν τοκέας, ὅσοι πάρεστε, οὐκ
ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθήσομαι. ἐν πολυτρόποις γὰρ ξυμφοραῖς
ἐπίστανται τραφέντες· τὸ δ' εὐτυχές, οἱ ἂν τῆς εὐπρεπεστάτης λάχωσιν,
ὥσπερ οἶδε μὲν νῦν, τελευτῆς, ὑμεῖς δὲ λύπης, καὶ οἷς ἐνευδαιμονῆσαι
330 τε ὁ βίος ὁμοίως καὶ ἐντελευτῆσαι ξυμεμετρήθη. (2) χαλεπὸν μὲν οὖν
οἶδα πείθειν ὄν, ὧν καὶ πολλάκις ἔξετε ὑπομνήματα ἐν ἄλλων
εὐτυχίαις, αἷς ποτὲ καὶ αὐτοὶ ἠγάλλεσθε· καὶ λύπη οὐχ ὧν ἂν τις μὴ
πειρασάμενος ἀγαθῶν στερίσκηται, ἀλλ' οὗ ἂν ἐθὰς γενόμενος
ἀφαιρεθῇ. (3) καρτερεῖν δὲ χρὴ καὶ ἄλλων παίδων ἐλπίδι, οἷς ἔτι
335 ἡλικία τέκνωσιν ποιεῖσθαι· ἰδίᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ ὄντων λήθη οἱ
ἐπιγιγνόμενοί τισιν ἔσονται, καὶ τῇ πόλει διχόθεν, ἔκ τε τοῦ μὴ
ἐρημουθῆναι καὶ ἀσφαλείᾳ, ξυνοίσει· οὐ γὰρ οἷόν τε ἵσον τι ἢ δίκαιον
βουλεύεσθαι οἱ ἂν μὴ καὶ παῖδας ἐκ τοῦ ὁμοίου παραβαλλόμενοι
κινδυνεύωσιν. (4) ὅσοι δ' αὖ παρηβήκατε, τόν τε πλεόνα κέρδος ὄν
340 ἠτύχεῖτε βίον ἠγεῖσθε καὶ τόνδε βραχὺν ἔσεσθαι, καὶ τῇ τῶνδε
εὐκλείᾳ κουφίσεσθε. τὸ γὰρ φιλότιμον ἀγῆρων μόνον, καὶ οὐκ ἐν τῷ
ἀχρείᾳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν, ὥσπερ τινὲς φασι, μᾶλλον τέρπει,
ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι».

XLV. «Παῖσι δ' αὖ ὅσοι τῶνδε πάρεστε ἢ ἀδελφοῖς ὁρῶ μέγαν τὸν
345 ἀγῶνα (τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἅπας εἴωθεν ἐπαινεῖν), καὶ μόλις ἂν καθ'
ὑπερβολὴν ἀρετῆς οὐχ ὁμοῖοι, ἀλλ' ὀλίγῳ χεῖρους κριθεῖτε. φθόνος
γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν ἀνανταγωνίστῳ

εὐνοία τετίμηται. (2) εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικειάς τι ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν
χρηεῖα ἔσονται, μνησθῆναι, βραχεῖα παραινέσει ἅπαν σημανθῶ. τῆς τε
350 γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χεῖροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα καὶ
ἥ ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ᾖ».

XLVI. «Εἴρηται καὶ ἐμοὶ λόγῳ κατὰ τὸν νόμον ὅσα εἶχον
πρόσφορα, καὶ ἔργῳ οἱ θαπτόμενοι τὰ μὲν ἤδη κεκόσμηνται, τὰ δὲ
355 αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἡ πόλιν μέχρι ἥβης θρέψει,
ὠφέλιμον στέφανον τοῖσδέ τε καὶ τοῖς λειπομένοις τῶν τοιῶνδε
ἀγώνων προτιθεῖσα· ἄθλα γὰρ οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ
ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσιν. (2) νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι ὃν προσήκει
ἐκάστῳ ἅπιτε».

XLVII. Τοιόσδε μὲν ὁ τάφος ἐγένετο ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ· καὶ
360 διελθόντος αὐτοῦ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου τοῦδε ἐτελεύτα. (2) τοῦ δὲ
θέρους εὐθὺς ἀρχομένου Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τὰ δύο μέρη
ὥσπερ καὶ τὸ πρῶτον ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀττικὴν (ἠγεῖτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ
Ζευξιδάμου Λακεδαιμονίων βασιλεύς), καὶ καθεζόμενοι ἐδήουν τὴν
365 γῆν. (3) καὶ ὄντων αὐτῶν οὐ πολλὰς πῶ ἡμέρας ἐν τῇ Ἀττικῇ ἡ νόσος
πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον
πολλαχόσε ἐγκατασκήναι καὶ περὶ Λῆμνον καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις, οὐ
μέντοι τοσοῦτός γε λοιμὸς οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ
ἐμνημονεύετο γενέσθαι. (4) οὔτε γὰρ ἰατροὶ ἤρκουν τὸ πρῶτον
θεραπεύοντες ἀγνοίᾳ, ἀλλ' αὐτοὶ μάλιστα ἔζησκον ὅσῳ καὶ μάλιστα
370 προσῆσαν, οὔτε ἄλλη ἀνθρωπεῖα τέχνη οὐδεμία· ὅσα τε πρὸς ἱεροῖς
ἰκέτευσαν ἢ μαντείοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀνωφελῆ
ᾗν, τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέστησαν ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικώμενοι.

XLVIII. Ἦρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς
ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ καὶ ἐς Αἴγυπτον καὶ Λιβύην κατέβη καὶ ἐς
375 τὴν βασιλέως γῆν τὴν πολλήν. (2) ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν
ἐξαπιναιῶς ἐσέπεσε, καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Πειραιεῖ ἦσαν τῶν
ἀνθρώπων, ὥστε καὶ ἐλέχθη ὑπ' αὐτῶν ὡς οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα
ἐσβεβλήκοιεν ἐς τὰ φρέατα· κρῆναι γὰρ οὐπὼ ἦσαν αὐτόθι. ὕστερον δὲ
καὶ ἐς τὴν ἅνω πόλιν ἀφίκετο, καὶ ἔζησκον πολλῷ μᾶλλον ἥδη.
380 (3) λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ ὡς ἕκαστος γινώσκει καὶ ἰατρὸς καὶ
ιδιώτης, ἀφ' ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας ἄστινας
νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἱκανὰς εἶναι δύναμιν ἐς τὸ μεταστῆσαι
σχεῖν· ἐγὼ δὲ οἷόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ' ὧν ἂν τις σκοπῶν, εἴ ποτε
καὶ αὐθις ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἂν ἔχοι τι προειδὼς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα
385 δηλώσω αὐτὸς τε νοσήσας καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας.

XLIX. Τὸ μὲν γὰρ ἔτος, ὥς ὠμολογεῖτο, ἐκ πάντων μάλιστα δὴ
 ἐκεῖνο ἄνοσον ἐς τὰς ἄλλας ἀσθενείας ἐτύγγανεν ὅν· εἰ δέ τις καὶ
 προῦκαμνέ τι, ἐς τοῦτο πάντα ἀπεκρίθη. (2) τοὺς δὲ ἄλλους ἀπ’
 οὐδεμιᾶς προφάσεως, ἀλλ’ ἐξαίφνης ὑγίεις ὄντας πρῶτον μὲν τῆς
 390 κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθρήματα καὶ φλόγῳσις
 ἐλάμβανε, καὶ τὰ ἐντός, ἥ τε φάρυγξ καὶ ἡ γλῶσσα, εὐθὺς αἱματώδη ἦν
 καὶ πνεῦμα ἄτοπον καὶ δυσῶδες ἠφίει· (3) ἔπειτα ἐξ αὐτῶν πταρμὸς
 καὶ βράγχος ἐπεγίνετο, καὶ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ κατέβαιναν ἐς τὰ
 395 στήθη ὁ πόνος μετὰ βηχὸς ἰσχυροῦ· καὶ ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν
 στηρίξειεν, ἀνέστρεφε τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι ὅσαι
 ὑπὸ ἱατρῶν ὠνομασμέναι εἰσὶν ἐπῆσαν, καὶ αὗται μετὰ ταλαιπωρίας
 μεγάλης. (4) λύγξ τε τοῖς πλέοσιν ἐνέπιπτε κενή, σπασμὸν ἐνδιδοῦσα
 ἰσχυρόν, τοῖς μὲν μετὰ ταῦτα λωφήσαντα, τοῖς δὲ καὶ πολλῷ ὕστερον.
 (5) καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀπτομένῳ σῶμα οὐτ’ ἄγαν θερμὸν ἦν οὔτε
 400 χλωρόν, ἀλλ’ ὑπέρυθρον, πελιτόν, φλυκταίναις μικραῖς καὶ ἔλκεσιν
 ἐξηθηκόσι· τὰ δὲ ἐντὸς οὕτως ἐκάετο ὥστε μήτε τῶν πάνυ λεπτῶν
 ἱματίων καὶ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς μηδ’ ἄλλο τι ἢ γυμνοὶ ἀνέχεσθαι,
 ἡδιστὰ τε ἂν ἐς ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτοὺς ῥίπτειν. καὶ πολλοὶ τοῦτο
 τῶν ἡμελημένων ἀνθρώπων καὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα, τῇ δὴν ἀπαύστῳ
 405 ξυνεχόμενοι· καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ καθειστήκει τό τε πλεόν καὶ ἔλασσον
 ποτόν. (6) καὶ ἡ ἀπορία τοῦ μὴ ἡσυχάζειν καὶ ἡ ἀγρυπνία ἐπέκειτο διὰ
 παντός. καὶ τὸ σῶμα, ὅσον περ χρόνον καὶ ἡ νόσος ἀκμάζει, οὐκ
 ἐμαραίνετο, ἀλλ’ ἀντεῖχε παρὰ δόξαν τῇ ταλαιπωρίᾳ, ὥστε ἡ
 διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι ἐναταῖοι καὶ ἐβδομαῖοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς
 410 καύματος, ἔτι ἔχοντές τι δυνάμεως, ἢ εἰ διαφύγοιεν, ἐπικατιόντος τοῦ
 νοσήματος ἐς τὴν κοιλίαν καὶ ἐλκώσεώς τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐγγιγνομένης
 καὶ διαρρύοις ἅμα ἀκράτου ἐπιπιπτούσης οἱ πολλοὶ ὕστερον δι’ αὐτὴν
 ἀσθενεῖα διεφθείροντο. (7) διεξήει γὰρ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἄνωθεν
 ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ἰδρυθὲν κακόν, καὶ εἴ τις ἐκ τῶν
 415 μεγίστων περιγένοιτο, τῶν γε ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐτοῦ
 ἐπεσήμαιεν. (8) κατέσκηπτε γὰρ ἐς αἰδοῖα καὶ ἐς ἄκρας χεῖρας καὶ
 πόδας, καὶ πολλοὶ στερισκόμενοι τούτων διέφενγον, εἰσι δ’ οἱ καὶ τῶν
 ὀφθαλμῶν. τοὺς δὲ καὶ λήθη ἐλάμβανε παραυτίκα ἀναστάντας τῶν
 πάντων ὁμοίως, καὶ ἡγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδεῖους.
 420 L. Γενόμενον γὰρ κρεῖσσον λόγου τὸ εἶδος τῆς νόσου τά τε ἄλλα
 χαλεπωτέως ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν προσέπιπτεν ἐκάστῳ καὶ
 ἐν τῷδε ἐδήλωσε μάλιστα ἄλλο τι ὅν ἢ τῶν ξυντρόφων τι· τὰ γὰρ ὄρνεα
 καὶ τετράποδα ὅσα ἀνθρώπων ἄπτεται, πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων ἢ

οὐ προσήει ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. (2) τεκμήριον δέ· τῶν μὲν
425 τοιούτων ὀρνίθων ἐπίλειψις σαφὴς ἐγένετο, καὶ οὐχ ἑωρῶντο οὔτε
ἄλλως οὔτε περὶ τοιοῦτον οὐδέν· οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἴσθησιν
παρεῖχον τοῦ ἀποβαίνοντος διὰ τὸ ζυνδιαιτᾶσθαι.

LI. Τὸ μὲν οὖν νόσημα, πολλὰ καὶ ἄλλα παραλιπόντι ἀτοπίας, ὡς
ἐκάστω ἐτύγχανέ τι διαφερόντως ἐτέρῳ πρὸς ἕτερον γιγνόμενον,
430 τοιοῦτον ἦν ἐπὶ πᾶν τὴν ιδέαν. καὶ ἄλλο παρελύπει κατ' ἐκεῖνον τὸν
χρόνον οὐδὲν τῶν εἰωθότων· ὃ δὲ καὶ γένοιτο, ἐς τοῦτο ἐτελεύτα.
(2) ἔθνησκον δὲ οἱ μὲν ἀμελεία, οἱ δὲ καὶ πάνυ θεραπευόμενοι. ἔν τε
οὐδὲ ἔν κατέστη ἴαμα ὡς εἰπεῖν ὅτι χρῆν προσφέροντας ὠφελεῖν· τὸ
γάρ τῳ ζυνεγεγκὸν ἄλλον τοῦτο ἔβλαπτεν. (3) σῶμά τε αὐταρκες ὃν
435 οὐδὲν διεφάνη πρὸς αὐτὸ ἰσχύος πέρι ἢ ἀσθενείας, ἀλλὰ πάντα ζυνήρει
καὶ τὰ πάσῃ διαίτῃ θεραπευόμενα. (4) δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τοῦ
κακοῦ ἢ τε ἀθυμία ὅποτε τις αἴσθοιτο κάμνων (πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον
εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ πολλῷ μᾶλλον προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ
οὐκ ἀντεῖχον), καὶ ὅτι ἕτερος ἀφ' ἑτέρου θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι
440 ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον· καὶ τὸν πλεῖστον φθόρον τοῦτο ἐνεποίει.
(5) εἴτε γὰρ μὴ 'θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλλυντο
ἐρῆμοι, καὶ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορία τοῦ θεραπεύσοντος·
εἴτε προσίοιεν, διεφθείροντο, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετῆς τι
μεταποιούμενοι· αἰσχύνῃ γὰρ ἡφείδουν σφῶν αὐτῶν ἐσιόντες παρὰ
445 τοὺς φίλους, ἐπεὶ καὶ τὰς ὀλοφύρσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες
καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐξέκαμνον ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικώμενοι. (6) ἐπὶ
πλέον δ' ὅμως οἱ διαπεφυγότες τόν τε θνήσκοντα καὶ τὸν πονούμενον
ᾠκτίζοντο διὰ τὸ προειδέναι τε καὶ αὐτοὶ ἤδη ἐν τῷ θαρσαλέῳ εἶναι·
δις γὰρ τὸν αὐτόν, ὥστε καὶ κτείνειν, οὐκ ἐπελάμβανεν. καὶ
450 ἐμακαρίζοντό τε ὑπὸ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτοὶ τῷ παραχρήμα περιχαρεῖ
καὶ ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐλπίδος τι εἶχον κούφης μῆδ' ἂν ὑπ' ἄλλου
νοσήματός ποτε ἔτι διαφθαρήναι. <...>

ΛΥΣΙΑΣ

Лисий (ок. 445–380 гг. до н. э.) – греческий оратор, учитель красноречия, адвокат, приверженец афинской демократии. Наряду с Исократом, Демосфеном, Эсхином и др. он вошел в канон десяти лучших ораторов Греции. Будучи метеком (человеком без гражданства), Лисий не мог выступать публично, поэтому писал речи для клиентов, которые и оглашали их в суде. Лишь однажды он сам выступил на судебном процессе против олигарха Эратосфена, одного из 30 тиранов, который был виновен в смерти брата Лисия.

Традиция приписывает Лисию более 200 речей, из которых полностью сохранились 23, а фрагментарно – 11. По содержанию они делятся на политические, судебные и торжественные.

Риторическое искусство Лисия весьма почиталось древними. Он обладал уникальной психологичностью, мастерски вживаясь в ситуацию клиента, для которого писал, и считался образцом простого и лаконичного стиля. Лисия признавали самым выдающимся аттическим логографом. Он оказал большое влияние на творчество Демосфена и был образцом для римских аттицистов. Лисия высоко ценил греческий историк и оратор I в. до н. э. Дионисий Галикарнасский.

Речи Лисия являются ценным историческим источником изучения Греции V – нач. IV вв. до н. э., т. к. содержат много деталей из повседневной жизни того времени.

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΡΑΤΟΣΦΕΝΟΥΣ ΦΟΝΟΥ*

<ΑΠΟΛΟΓΙΑ>

- 1 (1) Περὶ πολλοῦ ἂν ποιησαίμην, ὧ ἄνδρες, τὸ τοιούτους ὑμᾶς ἐμοὶ
δικαστὰς περὶ τούτου τοῦ πράγματος γενέσθαι, οἷοί περ ἂν ὑμῖν αὐτοῖς
εἴητε τοιαῦτα πεπονθότες· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι, εἰ τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν
ἄλλων ἔχετε, ἤν περ περὶ ὑμῶν αὐτῶν, οὐκ ἂν εἴη ὅστις οὐκ ἐπὶ τοῖς
5 γεγενημένοις ἀγανακτοίη, ἀλλὰ πάντες ἂν περὶ τῶν τὰ τοιαῦτα
ἐπιτηδεύοντων τὰς ζημίας μικρὰς ἡγοίσθε. (2) καὶ ταῦτα οὐκ ἂν εἴη
μόνον παρ' ὑμῖν οὕτως ἐγνωσμένα, ἀλλ' ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι περὶ

* Речь «Об убийстве Эратосфена» приводится по изданию: Lisia. I discorsi / ed. U. Albin. Florence : Sansoni, 1955.

10 τούτου γὰρ μόνου τοῦ ἀδικήματος καὶ ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ ἡ
 αὕτη τιμωρία τοῖς ἀσθενεστάτοις πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα δυναμένους
 ἀποδέδοται, ὥστε τὸν χείριστον τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τῷ βελτίστῳ· οὕτως,
 ὃ ἄνδρες, ταύτην τὴν ὕβριν ἅπαντες ἄνθρωποι δεινотάτην ἡγοῦνται.
 (3) περὶ μὲν οὖν τοῦ μεγέθους τῆς ζημίας ἅπαντας ὑμᾶς νομίζω τὴν αὐτὴν
 15 διάνοιαν ἔχειν, καὶ οὐδένα οὕτως ὀλιγώρως διακεῖσθαι, ὅστις οἶεται δεῖν
 συγγνώμης τυγχάνειν ἢ μικρᾶς ζημίας ἀξίους ἡγεῖται τοὺς τῶν τοιούτων
 ἔργων αἰτίους· (4) ἡγοῦμαι δέ, ὃ ἄνδρες, τοῦτό με δεῖν ἐπιδειῖναι, ὥς
 ἐμοίχευεν Ἑρατοσθένης τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ ἐκείνην τε διέφθειρε
 καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐμούς· ἤσχυνε καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὕβρισεν εἰς τὴν οἰκίαν
 20 τὴν ἐμὴν εἰσιών, καὶ οὔτε ἔχθρα ἐμοὶ καὶ ἐκείνῳ οὐδεμία ἦν πλὴν ταύτης,
 οὔτε χρημάτων ἔνεκα ἔπραξα ταῦτα, ἵνα πλούσιος ἐκ πένητος γένωμαι,
 οὔτε ἄλλους κέρδους οὐδενὸς πλὴν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τιμωρίας.
 (5) ἐγὼ τοῖνον ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν ἅπαντα ἐπιδείξω τὰ ἐμαυτοῦ πράγματα,
 οὐδὲν παραλείπων, ἀλλὰ λέγων τάληθ· ταύτην γὰρ ἐμαυτῷ μόνην
 25 ἡγοῦμαι σωτηρίαν, ἐὰν ὑμῖν εἰπεῖν ἅπαντα δυνθῶ τὰ πεπραγμένα.
 (6) Ἐγὼ γάρ, ὃ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔδοξε μοι γῆμαι καὶ γυναῖκα
 ἡγαγόμενην εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον οὕτω διεκέμην ὥστε μήτε
 λυπεῖν μήτε λῖαν ἐπ' ἐκείνην εἶναι ὅ τι ἂν ἐθέλη ποιεῖν, ἐφύλαττόν τε ὥς
 οἷόν τε ἦν, καὶ προσεῖχον τὸν νοῦν ὥσπερ εἰκὸς ἦν. ἐπειδὴ δέ μοι παιδίον
 30 γίγνεται, ἐπίστευον ἤδη καὶ πάντα τὰ ἐμαυτοῦ ἐκείνῃ παρέδωκα,
 ἡγοῦμενος ταύτην οἰκειότητα μεγίστην εἶναι· (7) ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ
 χρόνῳ, ὃ Ἀθηναῖοι, πασῶν ἦν βελτίστῃ· καὶ γὰρ οἰκονόμος δεινὴ καὶ
 φειδωλὸς [ἀγαθὴ] καὶ ἀκριβῶς πάντα διοικοῦσα· ἐπειδὴ δέ μοι ἡ μήτηρ
 35 ἐτελεύτησε, ἡ πάντων τῶν κακῶν ἀποθανοῦσα αἰτία μοι γεγένηται.
 (8) ἐπ' ἐκφορὰν γὰρ αὐτῇ ἀκολουθήσασα ἡ ἐμὴ γυνὴ ὑπὸ τούτου τοῦ
 ἀνθρώπου ὀφθεῖσα χρόνῳ διαφθείρεται· ἐπιτηρῶν γὰρ τὴν θεράπαιναν
 τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ λόγους προσφέρων ἀπώλεσεν αὐτήν.
 (9) Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ ἄνδρες, (δεῖ γὰρ καὶ ταῦθ' ὑμῖν διηγήσασθαι)
 οἰκίδιον ἔστι μοι διπλοῦν, ἴσα ἔχον τὰ ἄνω τοῖς κάτω κατὰ τὴν
 40 γυναικωνίτιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρωνίτιν. ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον ἐγένετο
 ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθῆλαξεν· ἵνα δὲ μή, ὅποτε λοῦσθαι δεοί, κινδυνεύῃ
 κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω διητώμην, αἱ δὲ
 γυναῖκες κάτω. (10) καὶ οὕτως ἤδη συνειθισμένον ἦν, ὥστε πολλάκις ἡ
 γυνὴ ἀπῆει κάτω καθευδήσουσα ὥς τὸ παιδίον, ἵνα τὸν τιτθὸν αὐτῷ
 45 διδῶ καὶ μὴ βοᾷ. καὶ ταῦτα πολὺν χρόνον οὕτως ἐγίγνετο, καὶ ἐγὼ
 οὐδέποτε ὑπώπτευσα, ἀλλ' οὕτως ἡλιθίως διεκείμην, ὥστε ὥμην τὴν
 ἐμαυτοῦ γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει.

(11) Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὧ ἄνδρες, ἦκον μὲν ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἀγροῦ, μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τὸ παιδίον ἐβόα καὶ ἐδυσκόλαινεν ὑπὸ τῆς θεραπαίνης ἐπίτηδες λυπούμενον, ἵνα ταῦτα ποιῇ· ὁ γὰρ ἄνθρωπος
 50 ἔνδον ἦν· ὕστερον γὰρ ἅπαντα ἐπυθόμην. (12) καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιθόν, ἵνα παύσῃται κλᾶον. ἡ δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἤθελεν, ὥς ἂν ἀσμένῃ με ἑώρακυῖα ἦκοντα διὰ χρόνου· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ὠργιζόμην καὶ ἐκέλευον αὐτίκα ἀπιέναι, «ἵνα σύ γε» ἔφη «πειρᾶς ἐνταῦθα τὴν παιδίσκην· καὶ
 55 πρότερον δὲ μεθύων εἶλκες αὐτήν». (13) καὶ γὰρ μὲν ἐγέλων, ἐκείνη δὲ ἀναστᾶσα καὶ ἀπιούσα προστίθῃσι τὴν θύραν, προσποιουμένη παίζειν, καὶ τὴν κλεῖν ἐφέλκεται. καὶ γὰρ τούτων οὐδὲν ἐνθυμούμενος οὐδ' ὑπονοῶν ἐκάθευδον ἄσμενος, ἦκων ἐξ ἀγροῦ. (14) ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς ἡμέραν, ἦκεν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀνέωξεν. ἐρομένου δέ μου τί αἱ
 60 θύραι νύκτωρ ψοφοῖεν, ἔφασκε τὸν λύχον ἀποσβεσθῆναι τὸν παρὰ τῷ παιδίῳ, εἴτα ἐκ τῶν γειτόνων ἐνάψασθαι. ἐσιώπων ἐγὼ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἠγούμην. ἔδοξε δέ μοι, ὧ ἄνδρες, τὸ πρόσωπον ἐψιμυθιωσθαι, τοῦ ἀδελφοῦ τεθνεῶτος οὐπω τριάκονθ' ἡμέρας· ὅμως δ' οὐδ' οὕτως οὐδὲν εἰπὼν περὶ τοῦ πράγματος ἐξελθὼν ὠχόμην ἔξω
 65 σιωπῇ.

(15) Μετὰ δὲ ταῦτα, ὧ ἄνδρες, χρόνου μεταξὺ διαγενομένου καὶ ἐμοὶ πολὺ ἀπολελειμμένου τῶν ἑμαυτοῦ κακῶν, προσέρχεται μοί τις πρεσβύτερος ἄνθρωπος, ὑπὸ γυναικὸς ὑποπεμφθεῖσα ἦν ἐκεῖνος ἐμοίχευεν, ὥς ἐγὼ ὕστερον ἤκουον· αὕτη δὲ ὀργιζομένη καὶ ἀδικεῖσθαι
 70 νομίζουσα, ὅτι οὐκέτι ὁμοίως ἐφοῖτα παρ' αὐτήν, ἐφύλαττεν ἕως ἐξηῦρεν ὅ τι εἴη τὸ αἵτιον. (16) προσελθοῦσα οὖν μοι ἐγγὺς ἡ ἄνθρωπος τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἐπιτηροῦσα, «Εὐφίλητε» ἔφη «μηδεμιᾶ πολυπραγμοσύνη προσεληλυθέναι με νόμιζε πρὸς σέ· ὁ γὰρ ἀνὴρ ὁ ὑβρίζων εἰς σέ καὶ τὴν σὴν γυναῖκα ἐχθρὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει. ἐὰν οὖν
 75 λάβῃς τὴν θεράπαιναν τὴν εἰς ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ διακονοῦσαν ὑμῖν καὶ βασανίσῃς, ἅπαντα πεύσῃ». «ἔστι δ'» ἔφη «Ἐρατοσθένης Ὁῆθεν ὁ ταῦτα πράττων, δις οὐ μόνον τὴν σὴν γυναῖκα διέφθορκεν ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς· ταύτην γὰρ [τὴν] τέχνην ἔχει». (17) ταῦτα εἰποῦσα, ὧ ἄνδρες, ἐκείνη μὲν ἀπηλλάγη, ἐγὼ δ' εὐθέως ἐταραττόμην, καὶ πάντα μου εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας, ἐνθυμούμενος μὲν ὥς ἀπεκλήσθην ἐν τῷ δωματίῳ, ἀναμιμνησκόμενος
 80 δὲ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐψόφει ἡ μέταυλος θύρα καὶ ἡ αὐλεις, ὃ οὐδέποτε ἐγένετο, ἔδοξε τέ μοι ἡ γυνὴ ἐψιμυθιωσθαι. ταῦτά μου πάντα

85 εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας. (18) ἐλθὼν δὲ οἴκαδε
 ἐκέλευον ἀκολουθεῖν μοι τὴν θεράπαιναν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀγαγὼν δ' αὐτὴν
 ὡς τῶν ἐπιτηδείων τινὰ ἔλεγον ὅτι ἐγὼ πάντα εἶην πεπυσμένος τὰ
 γινόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ· «σοὶ οὖν» ἔφην «ἔξεσσι δυοῖν ὁπότερον βούλει
 90 ἐλέσθαι, ἢ μαστιγωθεῖσαν εἰς μύλωνα ἐμπεσεῖν καὶ μηδέποτε παύσασθαι
 κακοῖς τοιοῦτοις συνεχομένην, ἢ κατειποῦσαν ἅπαντα τάληθ' ἢ μηδὲν
 παθεῖν κακόν, ἀλλὰ συγγνώμης παρ' ἐμοῦ τυχεῖν τῶν ἡμαρτημένων.
 ψεύση δὲ μηδὲν, ἀλλὰ πάντα τάληθ' ἢ λέγε». (19) κακείνη τὸ μὲν πρῶτον
 ἕξαρνος ἦν, καὶ ποιεῖν ἐκέλευεν ὅ τι βούλομαι· οὐδὲν γὰρ εἰδέναι· ἐπειδὴ
 δὲ ἐγὼ ἐμνήσθην Ἑρατοσθένους πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπον ὅτι οὗτος ὁ φοιτῶν
 εἴη πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐξεπλάγη ἡγησαμένη με πάντα ἀκριβῶς ἐγνωκέναι.
 95 καὶ τότε ἤδη πρὸς τὰ γόνατά μου πεσοῦσα, καὶ πίστιν παρ' ἐμοῦ λαβοῦσα
 μηδὲν πείσεσθαι κακόν, (20) κατηγορεῖ πρῶτον μὲν ὡς μετὰ τὴν ἐκφορὰν
 αὐτῇ προσίοι, ἔπειτα ὡς αὐτὴ τελευτῶσα εἰσαγγεῖλει καὶ ὡς ἐκείνη τῷ
 χρόνῳ πεισθεῖη, καὶ τὰς εἰσόδους οἷς τρόποις προσεῖτο, καὶ ὡς
 Θεοδοφορίους ἐμοῦ ἐν ἀγρῷ ὄντος ὄχγετο εἰς τὸ ἱερὸν μετὰ τῆς μητρὸς τῆς
 100 ἐκείνου· καὶ τᾶλλα τὰ γενόμενα πάντα ἀκριβῶς διηγήσατο. (21) ἐπειδὴ δὲ
 πάντα εἴρητο αὐτῇ, εἶπον ἐγὼ, «ὅπως τοῖνυν ταῦτα μηδεὶς ἀνθρώπων
 πεύσεται· εἰ δὲ μή, οὐδὲν σοὶ κύριον ἔσται τῶν πρὸς ἔμ' ὁμολογημένων.
 ἄξιῶ δέ σε ἐπ' αὐτοφώρῳ ταῦτά μοι ἐπιδεῖξαι· ἐγὼ γὰρ οὐδὲν δέομαι
 λόγων, ἀλλὰ τὸ ἔργον φανερὸν γενέσθαι, εἴπερ οὕτως ἔχει». ὁμολόγει
 105 ταῦτα ποιήσκειν. (22) καὶ μετὰ ταῦτα διεγένοντο ἡμέραι τέτταρες ἢ πέντε,
 <...> ὡς ἐγὼ μεγάλους ὑμῖν τεκμηρίους ἐπιδείξω. πρῶτον δὲ διηγήσασθαι
 βούλομαι τὰ πραχθέντα τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ. Σώστρατος ἦν μοι ἐπιτήδειος
 καὶ φίλος. τούτῳ ἡλίου δεδουκότος ἰόντι ἐξ ἀγροῦ ἀπήνησα. εἰδὼς δ' ἐγὼ
 ὅτι τῆνικαῦτα ἀφιγμένος οὐδὲν [ἂν] καταλήσσοιτο οἶκοι τῶν ἐπιτηδείων,
 110 ἐκέλευον συνδειπνεῖν· καὶ ἐλθόντες οἴκαδε ὡς ἐμέ, ἀναβάντες εἰς τὸ
 ὑπερῶον ἐδειπνοῦμεν. (23) ἐπειδὴ δὲ καλῶς αὐτῷ εἶχεν, ἐκεῖνος μὲν ἀπὼν
 ὄχγετο, ἐγὼ δ' ἐκάθευδον. ὁ δ' Ἑρατοσθένης, ὃ ἄνδρες, εἰσέρχεται, καὶ ἡ
 θεράπαινα ἐπεγείρασά με εὐθὺς φράζει ὅτι ἔνδον ἐστί. καὶ γὰρ εἶπὼν ἐκείνῃ
 ἐπιμελεῖσθαι τῆς θύρας, καταβὰς σιωπῇ ἐξέρχομαι, καὶ ἀφικνούμαι ὡς τὸν
 115 καὶ τόν, καὶ τοὺς μὲν <οὐκ> ἔνδον κατέλαβον, τοὺς δὲ οὐδ' ἐπιδημοῦντας
 ἡῦρον. (24) παραλαβὼν δ' ὡς οἶόν τε ἦν πλείστους ἐκ τῶν παρόντων
 ἐβάδιζον. καὶ δᾶδας λαβόντες ἐκ τοῦ ἐγγύτατα καπηλείου εἰσερχόμεθα,
 ἀνεφγμένης τῆς θύρας καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου παρεσκευασμένης. ὥσαντες
 δὲ τὴν θύραν τοῦ δωματίου οἱ μὲν πρῶτοι εἰσιόντες ἔτι εἶδομεν αὐτὸν
 κατακείμενον παρὰ τῇ γυναικί, οἱ δ' ὕστερον ἐν τῇ κλίνῃ γυμνὸν ἐστηκότα.

120 (25) ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες, πατάξας καταβάλλω αὐτόν, καὶ τὸ χεῖρε
 περιαγαγὼν εἰς τοῦπισθεν καὶ δῆσας ἡρώτων διὰ τί ὑβρίζει εἰς τὴν οἰκίαν
 τὴν ἐμὴν εἰσιών. κάκεινος ἀδικεῖν μὲν ὡμολόγει, ἡντεβόλει δὲ καὶ ἰκέτευε
 μὴ ἀποκτεῖναι ἀλλ' ἀργύριον πράξασθαι. (26) ἐγὼ δ' εἶπον ὅτι «οὐκ ἐγὼ
 125 σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος, ὃν σὺ παραβαίνων περὶ ἐλάττονος
 τῶν ἡδονῶν ἐποιήσω, καὶ μᾶλλον εἴλου τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐξαμαρτάνειν
 εἰς τὴν γυναικα τὴν ἐμὴν καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἢ τοῖς νόμοις
 πείθεσθαι καὶ κόσμιος εἶναι». (27) οὕτως, ὦ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν
 ὧν περ οἱ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας, οὐκ εἰσαρπασθεὶς
 130 ἐκ τῆς ὁδοῦ, οὐδ' ἐπὶ τὴν ἐστίαν καταφυγόν, ὥσπερ οὗτοι λέγουσι· πῶς
 γὰρ ἂν, ὅστις ἐν τῷ δωματίῳ πληγεὶς κατέπεσεν εὐθύς, περιέστρεψα δ'
 αὐτοῦ τὸ χεῖρε, ἔνδον δὲ ἦσαν ἄνθρωποι τοσοῦτοι, οὓς διαφυγεῖν οὐκ
 ἐδύνατο, οὔτε σίδηρον οὔτε ξύλον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔχων, ὃ τοὺς
 εἰσελθόντας ἂν ἡμύνατο. (28) ἀλλ', ὦ ἄνδρες, οἶμαι καὶ ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι οἱ
 μὴ τὰ δίκαια πράττοντες οὐχ ὁμολογοῦσι τοὺς ἐχθροὺς λέγειν ἁληθῆ, ἀλλ'
 135 αὐτοὶ ψευδόμενοι καὶ τὰ τοιαῦτα μηχανώμενοι ὀργὰς τοῖς ἀκούουσι κατὰ
 τῶν τὰ δίκαια πραττόντων παρασκευάζουσι.

Πρῶτον μὲν οὖν ἀνάγνωθι τὸν νόμον.

<NOMOS>

(29) Οὐκ ἡμφεσβήτη, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὡμολόγει ἀδικεῖν, καὶ ὅπως μὲν
 140 μὴ ἀποθάνῃ ἡντεβόλει καὶ ἰκέτευεν, ἀποτίνειν δ' ἔτοιμος ἦν χρήματα.
 ἐγὼ δὲ τῷ μὲν ἐκείνου τιμῆματι οὐ συνεχώρουν, τὸν δὲ τῆς πόλεως νόμον
 ἡξίου εἶναι κυριώτερον, καὶ ταύτην ἔλαβον τὴν δίκην, ἣν ὑμεῖς
 δικαιωτάτην εἶναι ἡγησάμενοι τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσιν ἐτάξατε.

Καί μοι ἀνάβητε τούτων μάρτυρες.

145 <MARTYRES>

(30) Ἀνάγνωθι δέ μοι καὶ τοῦτον τὸν νόμον <τὸν> ἐκ τῆς στήλης
 τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου.

<NOMOS>

Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες, ὅτι αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ τῷ ἐξ Ἀρείου πάγου, ὃ καὶ
 150 πᾶτριόν ἐστι καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀποδέδοται τοῦ φόνου τὰς δίκας δικάζειν,
 διαρρήδη ἐῖρηται τούτου μὴ καταγιγνώσκειν φόνον, ὃς ἂν ἐπὶ δάμαρτι τῇ
 ἑαυτοῦ μοιχὸν λαβὼν ταύτην τὴν τιμωρίαν ποιήσῃται. (31) καὶ οὕτω
 σφόδρα ὁ νομοθέτης ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς γυναιξὶ δίκαια ταῦτα ἡγήσατο εἶναι,
 ὥστε καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς ταῖς ἐλάττονος ἀξίαις τὴν αὐτὴν δίκην
 155 ἐπέθηκε. καίτοι δῆλον ὅτι, εἴ τινα εἶχε ταύτης μείζω τιμωρίαν ἐπὶ ταῖς
 γαμεταῖς, ἐποίησεν ἂν. νῦν δὲ οὐχ οἷός τε ὢν ταύτης ἰσχυροτέραν ἐπ'
 ἐκείναις ἐξευρεῖν, τὴν αὐτὴν καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς ἡξίωσε γίνεσθαι.

Ἀνάγνωθι δέ μοι καὶ τοῦτον τὸν νόμον.

<ΝΟΜΟΣ>

160 (32) Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες, ὅτι κελεύει, ἐάν τις ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἢ
παῖδα αἰσχύνῃ βία, διπλὴν τὴν βλάβην ὀφείλῃν· ἐὰν δὲ γυναῖκα, ἐφ'
αἷσπερ ἀποκτείνειν ἔξεστιν, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι· οὕτως, ὦ ἄνδρες,
τοὺς βιαζομένους ἐλάττονος ζημίας ἀξίους ἡγήσατο εἶναι ἢ τοὺς πείθον
165 (33) ἡγούμενος τοὺς μὲν διαπραττομένους βία ὑπὸ τῶν βιασθέντων
μισεῖσθαι, τοὺς δὲ πείσαντας οὕτως αὐτῶν τὰς ψυχὰς διαφθείρειν, ὥστ'
οἰκειοτέρας αὐτοῖς ποιεῖν τὰς ἀλλοτρίας γυναῖκας ἢ τοῖς ἀνδράσι, καὶ
πᾶσαν ἐπ' ἐκείνοις τὴν οἰκίαν γεγονέναι, καὶ τοὺς παῖδας ἀδῆλους
εἶναι ὁποτέρων τυγχάνουσιν ὄντες, τῶν ἀνδρῶν ἢ τῶν μοιχῶν. ἀνθ' ὧν
170 ὁ τὸν νόμον τιθεὶς θάνατον αὐτοῖς ἐποίησε τὴν ζημίαν.

(34) Ἐμοῦ τοίνυν, ὦ ἄνδρες, οἱ μὲν νόμοι οὐ μόνον ἀπεγνωκότες εἰσὶ
μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ κεκελευκότες ταύτην τὴν δίκην λαμβάνειν· ἐν ὑμῖν
δ' ἐστὶ πότερον χρὴ τούτους ἰσχυροὺς ἢ μηδενὸς ἀξίους εἶναι. (35) ἐγὼ
μὲν γὰρ οἶμαι πάσας τὰς πόλεις διὰ τοῦτο τοὺς νόμους τίθεσθαι, ἵνα περὶ
175 ὧν ἂν πραγμάτων ἀπορῶμεν, παρὰ τούτους ἐλθόντες σκεψώμεθα ὅ τι
ἡμῖν ποιητέον ἐστίν. οὗτοι τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων τοῖς ἀδικουμένοις
τοιαύτην δίκην λαμβάνειν παρακελεύονται. (36) οἷς ὑμᾶς ἀξιῶ τὴν αὐτὴν
γνώμην ἔχειν· εἰ δὲ μή, τοιαύτην ἄδειαν τοῖς μοιχοῖς ποιήσετε, ὥστε καὶ
τοὺς κλέπτας ἐπαρεῖτε φάσκῃ μοιχοὺς εἶναι, εὖ εἰδότας ὅτι, ἐὰν ταύτην
180 τὴν αἰτίαν περὶ ἑαυτῶν λέγωσι καὶ ἐπὶ τούτῳ φάσκωσιν εἰς τὰς
ἀλλοτρίας οἰκίας εἰσιέναι, οὐδεὶς αὐτῶν ἄψεται. πάντες γὰρ εἴσονται ὅτι
τοὺς μὲν νόμους τῆς μοιχείας χαίρειν ἔαν δεῖ, τὴν δὲ ψῆφον τὴν ὑμετέραν
δεδιέναι· αὕτη γάρ ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει κυριωτάτη.

(37) Σκέψασθε δέ, ὦ ἄνδρες· κατηγοροῦσι γάρ μου ὡς ἐγὼ τὴν
185 θεράπαιναν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετελθεῖν ἐκέλευσα τὸν νεανίσκον. ἐγὼ
δέ, ὦ ἄνδρες, δίκαιον μὲν ἂν ποιεῖν ἡγούμην ὥτινι οὖν τρόπῳ τὸν τὴν
γυναῖκα τὴν ἐμὴν διαφθείραντα λαμβάνων (38) εἰ μὲν γὰρ λόγων
εἰρημένων ἔργου δὲ μηδενὸς γεγεννημένου μετελθεῖν ἐκέλευον ἐκεῖνον,
ἡδίκουν ἂν· εἰ δὲ ἤδη πάντων διαπεπραγμένων καὶ πολλάκις
190 εἰσεληλυθότος εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν ὥτινι οὖν τρόπῳ ἐλάμβανον αὐτόν,
σώφρον' ἂν ἔμαυτὸν ἡγούμην· (39) σκέψασθε δὲ ὅτι καὶ ταῦτα
ψεύδονται· ῥαδίως δὲ ἐκ τῶνδε γνώσεσθε. ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες, ὅπερ καὶ
πρότερον εἶπον, φίλος ὢν Σώστρατος καὶ οἰκείως διακείμενος ἀπαντήσας
ἐξ ἀγροῦ περὶ ἡλίου δυσμὰς συνεδεῖπνει, καὶ ἐπειδὴ καλῶς εἶχεν αὐτῷ,

195 ἀπιὼν ὄχγετο. (40) καίτοι πρῶτον μὲν, ὃ ἄνδρες, ἐνθυμήθητε· [ὅτι] εἰ ἐν
ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐγὼ ἐπεβούλευον Ἑρατοσθένει, πότερον ἦν μοι κρεῖττον
αὐτῷ ἐτέρωθι δειπνεῖν ἢ τὸν συνδειπνήσοντά μοι εἰσαγαγεῖν; οὕτω γὰρ
200 ἂν ἦττον ἐτόλμησεν ἐκεῖνος εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν. εἴτα δοκῶ ἂν ὑμῖν
τὸν συνδειπνοῦντα ἀφείξαι μόνος καταλειφθῆναι καὶ ἔρημος γενέσθαι, ἢ
κελεύειν ἐκεῖνον μένειν, ἵνα μετ' ἐμοῦ τὸν μοιχὸν ἐτιμωρεῖτο;
(41) ἔπειτα, ὃ ἄνδρες, οὐκ ἂν δοκῶ ὑμῖν τοῖς ἐπιτηδεύουσιν μεθ' ἡμέραν
παραγγεῖλαι, καὶ κελεύσαι αὐτοὺς συλλεγῆναι εἰς οἰκίαν <του> τῶν
φίλων τῶν ἐγγυτάτῳ, μᾶλλον ἢ ἐπειδὴ τάχιστα ἡσθόμην τῆς νυκτὸς
περιτρέχειν, οὐκ εἰδὼς ὄντινα οἴκοι καταλήψομαι καὶ ὄντινα ἔξω; καὶ ὥς
205 Ἀρμόδιον μὲν καὶ τὸν δεῖνα ἦλθον οὐκ ἐπιδημοῦντας (οὐ γὰρ ἦδειν),
ἐτέρους δὲ οὐκ ἔνδον ὄντας κατέλαβον, οὓς δ' οἴός τε ἦν λαβὼν ἐβάδιζον.
(42) καίτοιγε εἰ προῆδειν, οὐκ ἂν δοκῶ ὑμῖν καὶ θεράποντας
παρασκευάσασθαι καὶ τοῖς φίλοις παραγγεῖλαι, ἵν' ὥς ἀσφαλέστατα μὲν
αὐτοὺς εἰσῆειν (τί γὰρ ἦδειν εἴ τι κἀκεῖνος εἶχε σιδήριον;), ὥς μετὰ
210 πλείστων δὲ μαρτύρων τὴν τιμωρίαν ἐποιούμην; νῦν δ' οὐδὲν εἰδὼς τῶν
ἐσομένων ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, οὓς οἴός τε ἦν παρέλαβον.

Καί μοι ἀνάβητε τούτων μάρτυρες.

<MARTYRES>

(43) Τῶν μὲν μαρτύρων ἀκηκόατε, ὃ ἄνδρες· σκέψασθε δὲ παρ' ὑμῖν
215 αὐτοῖς οὕτως περὶ τούτου τοῦ πράγματος, ζητοῦντες εἴ τις ἐμοὶ καὶ
Ἑρατοσθένει ἔχθρα πώποτε γεγένηται πλὴν ταύτης. οὐδεμίαν γὰρ
εὐρήσετε. (44) οὔτε γὰρ συκοφαντῶν γραφάς με ἐγράψατο, οὔτε
ἐκβάλλειν ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρησεν, οὔτε ἰδίας δίκας ἐδικάζετο, οὔτε
συνῆδει κακὸν οὐδὲν ὃ ἐγὼ δεδιὼς μή τις πύθεται ἐπεθύμουν αὐτὸν
220 ἀπολέσαι, οὔτε εἰ ταῦτα διαπραξαίμην, ἢ ληπίζον ποθεν χρήματα
λήψεσθαι· ἔνιοι γὰρ τοιούτων πραγμάτων ἕνεκα θάνατον ἀλλήλοις
ἐπιβουλεύουσι. (45) τοσοῦτου τοίνυν δεῖ ἢ λαιμορρία ἢ παροινία ἢ ἄλλη
τις διαφορὰ ἡμῖν γεγονέναι, ὥστε οὐδὲ ἑωρακὼς ἦν τὸν ἄνθρωπον
πώποτε πλὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ. τί ἂν οὖν βουλόμενος ἐγὼ τοιοῦτον
225 κίνδυνον ἐκινδύνεον, εἰ μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀδικημάτων ἦν ὑπ' αὐτοῦ
ἡδικομένος; (46) ἔπειτα παρακαλέσας αὐτὸς μάρτυρας ἡσέβουν, ἐξόν μοι,
εἴπερ ἀδίκως ἐπεθύμουν αὐτὸν ἀπολέσαι, μηδένα μοι τούτων συνειδέναι;

(47) Ἐγὼ μὲν οὖν, ὃ ἄνδρες, οὐκ ἰδίαν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ νομίζω ταύτην
γενέσθαι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπάσης· οἱ γὰρ τὰ τοιαῦτα
230 πράττοντες, ὁρῶντες οἷα τὰ ἄθλα πρόκειται τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων,
ἦττον εἰς τοὺς ἄλλους ἐξαμαρτήσονται, ἐὰν καὶ ὑμᾶς ὁρῶσι τὴν αὐτὴν
γνώμην ἔχοντας. (48) εἰ δὲ μή, πολὺ κάλλιον τοὺς μὲν κειμένους νόμους

235

ἐξαλειψαι, ἐτέρους δὲ θεῖναι, οἵτινες τοὺς μὲν φυλάττοντας τὰς ἑαυτῶν
γυναῖκας ταῖς ζημίαις ζημιώσουσι, τοῖς δὲ βουλομένοις εἰς αὐτὰς
ἀμαρτάνειν πολλὴν ἄδειαν ποιήσουσι. (49) πολὺ γὰρ οὕτω δικαιότερον ἢ
ὑπὸ τῶν νόμων τοὺς πολίτας ἐνεδρεύεσθαι, οἳ κελεύουσι μὲν, ἐάν τις
μοιχὸν λάβῃ, ὅ τι ἂν οὖν βούληται χρῆσθαι, οἳ δ' ἀγῶνες δεινότεροι τοῖς
ἀδικουμένοις καθεστήκασιν ἢ τοῖς παρὰ τοὺς νόμους τὰς ἀλλοτρίας
καταισχύνουσι γυναῖκας. (50) ἐγὼ γὰρ νῦν καὶ περὶ τοῦ σώματος καὶ
περὶ τῶν χρημάτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κινδυνεύω, ὅτι τοῖς τῆς
πόλεως νόμοις ἐπειθόμην.

240

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Αριστοφάν (ок. 446 – ок. 386 г. до н. э.) – греческий комедиограф, «отец комедии». Родился в Афинах. Литературная деятельность Аристофана пришлась на годы Пелопоннесской войны, а следовательно – на время кризиса афинской демократии.

До нас дошло 11 из 44 комедий Аристофана («Ахарняне», «Всадники», «Облака», «Осы», «Мир», «Птицы», «Лисистрата», «Женщины на празднике Фесмофорий», «Лягушки», «Женщины в народном собрании», «Плутос»). Они отличаются удивительным остроумием и смелостью. Аристофан не боится показать в смешном виде государственных и общественных деятелей, обличает главные недостатки своего времени, давая тем самым начало социальной сатире.

Если в первых своих произведениях Аристофан изображал в основном политическую жизнь, то в более поздних она отступает на второй план. В одной из последних пьес Аристофана «Кокалос» юноша соблазняет девушку, но затем, узнав о ее происхождении, женится на ней; считается, что данная пьеса положила начало новой комедии.

Аристофана высоко ценил голландский гуманист Э. Роттердамский, французские драматурги Ф. Рабле и Ж. Расин. Приемы аристофановской гиперболы и безжалостного гротеска использовал английский писатель и драматург Г. Филдинг.

ΝΕΦΕΛΑΙ*

<ΠΑΡΟΔΟΣ>

ΣΤΡΕΨΙΑΔΗΣ

314 <...> Πρὸς τοῦ Διός, ἀντιβόλῳ σε, φράσον, τίνες εἶς', ὃ Σώ-
κρατες, αὐτὰι

315 αἱ φθεγξάμεναι τοῦτο τὸ σεμνόν; μῶν ἡρῶναί τινές εἰσιν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ἦκιστ', ἀλλ' οὐράνιαι Νεφέλαι, μεγάλαι θεαὶ ἀνδράσιν ἀργοῖς,
αἵ περ γνῶμην καὶ διάλεξιν καὶ νοῦν ἡμῖν παρέχουσιν
καὶ τερατείαν καὶ περίλεξιν καὶ κροῦσιν καὶ κατάληψιν.

ΣΤ. ταῦτ' ἄρ' ἀκούσας αὐτῶν τὸ φθέγμ' ἢ ψυχὴ μου πεπότηται

* Фрагменты комедии «Облака» приводятся по изданию: Aristophanes. Clouds / ed. K. J. Dover. Oxford : Clarendon Press, 1968.

- 320 καὶ λεπτολογεῖν ἤδη ζητεῖ καὶ περὶ καπνοῦ στενολεσχεῖν
καὶ γνωμίδῳ γνώμην νύξας· ἑτέρῳ λόγῳ ἀντιλογῆσαι·
ὥστ' εἴ πως ἐστίν, ἰδεῖν αὐτὰς ἤδη φανερώς ἐπιθυμῶ.
ΣΩ. βλέπε νυν δευρὶ πρὸς τὴν Πάρνηθ'· ἤδη γὰρ ὁρῶ κατιούσας
ἡσυχῇ αὐτάς.
- 324 ΣΤ. φέρε ποῦ; δεῖξον.
ΣΩ. χωροῦς' αὐταὶ πάνυ πολλαὶ
325 διὰ τῶν κοίλων καὶ τῶν δασέων, αὐταὶ πλάγαι.
ΣΤ. τί τὸ χρῆμα;
326 ὥς οὐ καθορῶ.
ΣΩ. παρὰ τὴν εἴσοδον.
ΣΤ. ἤδη νυνὶ μόλις οὕτως.
ΣΩ. νῦν γέ τοι ἤδη καθορᾶς αὐτάς, εἰ μὴ λημᾶς κολοκύνταις.
ΣΤ. νῆ Δί' ἔγωγ'. ὦ πολυτίμητοι· πάντα γὰρ ἤδη κατέχουσιν.
ΣΩ. ταύτας μέντοι σὺ θεὰς οὔσας οὐκ ἤδεις οὐδ' ἐνόμιζες;
330 ΣΤ. μὰ Δί', ἀλλ' ὁμίχλην καὶ δρόσον αὐτὰς ἡγούμην καὶ καπνὸν
εἶναι.
331 ΣΩ. οὐ γὰρ μὰ Δί' οἶσθ' ὅτι πλείστους αὐταὶ βόσκουσι σοφιστάς,
Θουριομάνεις, ἱατροτέχνας, σφραγιδονυχαργοκομήτας·
κυκλίων τε χορῶν ἡσματοκάμπτας, ἄνδρας μετεωροφένakas,
οὐδὲν δρῶντας βόσκουσ' ἄργους, ὅτι ταύτας μουσοποοῦσιν.
335 ΣΤ. ταῦτ' ἄρ' ἐποίουν «ὕγρᾱν Νεφελᾶν στρεπταίγλαν δάϊον
ὀρμάν»,
336 «πλοκάμους θ' ἑκατογκεφάλα Τυφῶ» «πρημαινούσας τε
θυέλλας»,
337 εἴτ' «ἀερίας διεράς» «γαμψούς τ' οἰωνοὺς ἀερονηγεῖς»
«ὄμβρους θ' ὑδάτων δροσερᾶν νεφελᾶν»· εἴτ' ἀντ' αὐτῶν
κατέπινον
339 κεστρᾶν τεμάχη μεγαλᾶν ἀγαθᾶν κρέα τ' ὀρνίθεια κιχηλᾶν.
340 ΣΩ. διὰ μέντοι τάσδ'. οὐχὶ δικαίως;
ΣΤ. λέξον δὴ μοι, τί παθοῦσαι,
341 εἴπερ νεφέλαι γ' εἰσὶν ἀληθῶς, θνηταῖς εἷξασι γυναιξίν;
342 οὐ γὰρ ἐκείναι γ' εἰσὶ τοιαῦται.
ΣΩ. φέρε, ποῖαι γὰρ τινές εἰσιν;
343 ΣΤ. οὐκ οἶδα σαφῶς· εἷξασιν δ' οὖν ἐρίοισιν πεπταμένοισιν,
κοῦχὶ γυναιξίν, μὰ Δί', οὐδ' ὅτιοῦν· αὐταὶ δὲ ῥίνας ἔχουσιν.
345 ΣΩ. ἀπόκριναί νυν ἅττ' ἂν ἔρωμαι.
ΣΤ. λέγε νυν ταχέως ὅτι βούλει.

- 346 ΣΩ. ἤδη ποτ' ἀναβλέψας εἶδες νεφέλην κενταύρῳ ὁμοίαν
ἢ παρδάλει ἢ λύκῳ ἢ ταύρῳ;
- ΣΤ. νῆ Δί' ἔγωγ'· εἶτα τί τοῦτο;
- 348 ΣΩ. γίνονται πάνθ' ὅτι βούλονται· κᾶτ' ἦν μὲν ἴδωσι κομήτην
ἄγριόν τινα τῶν λασίων τούτων, οἷόνπερ τὸν Ξενοφάντου,
- 350 σκώπτουσαι τὴν μανίαν αὐτοῦ κενταύροις ἤκασαν αὐτάς.
- ΣΤ. τί γὰρ ἦν ἄρπαγα τῶν δημοσίων κατίδωσι Σίμωνα, τί δρῶσιν;
- ΣΩ. ἀποφαίνουσαι τὴν φύσιν αὐτοῦ λύκοι ἐξαίφνης ἐγένοντο.
- ΣΤ. ταῦτ' ἄρα, ταῦτα Κλεώνυμον αὐται τὸν ῥίψασπιν χθὲς
ἰδοῦσαι,
- 354 ὅτι δειλότατον τοῦτον ἑώρων, ἔλαφοι διὰ τοῦτ' ἐγένοντο.
- 355 ΣΩ. καὶ νῦν γ' ὅτι Κλεισθένη εἶδον, ὄρθς, διὰ τοῦτ' ἐγένοντο
γυναῖκες.
- 356 ΣΤ. χαίρετε τοίνυν, ὃ δέσποιναι· καὶ νῦν, εἵπερ τινὶ κάλλω,
οὐρανομήκη ρήξατε κάμοι φωνήν, ὃ παμβασιλειαί.
- ΧΟ. χαῖρ', ὃ πρεσβῦτα παλαιογενές, θηρατὰ λόγων φιλομούσων.
σύ τε, λεπτοτάτων λήρων ἱερεῦ, φράζε πρὸς ἡμᾶς ὅτι χρήξεις·
- 360 οὐ γὰρ ἂν ἄλλω γ' ὑπακούσαιμεν τῶν νῦν μετεωροσοφιστῶν
πλὴν ἢ Προδίκῳ, τῷ μὲν σοφίας καὶ γνώμης οὐνεκα, σοὶ δὲ
ὅτι βρενθύει τ' ἐν ταῖσιν ὁδοῖς καὶ τῷ φθαλμῷ παραβάλλεις
κάνυπόδητος κακὰ πόλλ' ἀνέχει κάφ' ἡμῖν σεμνοπροσωπεῖς.
- ΣΤ. ὃ Γῆ, τοῦ φθέγματος, ὡς ἱερὸν καὶ σεμνὸν καὶ τερατῶδες.
- 365 ΣΩ. αὐται γάρ τοι μόναι εἰσὶ θεαί, τᾶλλα δὲ πάντ' ἐστὶ φλύαρος.
- ΣΤ. ὁ Ζεὺς δ' ὑμῖν, φέρε, πρὸς τῆς Γῆς, Οὐλύμπιος οὐ θεός ἐστιν;
- ΣΩ. ποῖος Ζεύς; οὐ μὴ ληρήσεις, οὐδ' ἐστὶ Ζεύς.
- ΣΤ. τί λέγεις σύ;
- 368 ἀλλὰ τίς ὕει; τουτὶ γὰρ ἔμοιγ' ἀπόφηναι πρῶτον ἀπάντων.
- ΣΩ. αὐται δὴ που· μεγάλοις δέ σ' ἐγὼ σημείοις αὐτὸ διδάξω.
- 370 φέρε, ποῦ γὰρ πόποτε' ἄνευ νεφελῶν ὕοντ' ἤδη τεθέασαι;
καίτοι χρῆν αἰθρίας ὕειν αὐτόν, ταύτας δ' ἀποδημεῖν.
- ΣΤ. νῆ τὸν Ἀπόλλω, τοῦτό γε τοι τῷ νυνὶ λόγῳ εὖ προσέφυσας.
καίτοι πρότερον τὸν Δί' ἀληθῶς ὥμην διὰ κοσκίνου οὐρεῖν.
ἀλλ' ὅστις ὁ βροντῶν ἐστὶ φράσον, τοῦθ' ὃ με ποιεῖ τετρε-
μαίνειν.
- 375 ΣΩ. αὐται βροντῶσι κυλινδόμεναι.
- ΣΤ. τῷ τρόπῳ, ὃ πάντα σὺν τολμῶν;
- 376 ΣΩ. ὅταν ἐμπλησθῶσ' ὕδατος πολλοῦ κἀναγκασθῶσι φέρεσθαι
κατακρημνόμεναι πλήρεις ὄμβρου δι' ἀνάγκην, εἶτα βαρεῖαι

- εἰς ἀλλήλας ἐμπίπτουσαι ῥήγνυνται καὶ παταγοῦσιν.
 ΣΤ. ὁ δ' ἀναγκάζων ἐστὶ τίς αὐτάς – οὐχ ὁ Ζεὺς; – ὥστε φέρεσθαι;
 380 ΣΩ. ἦκιστ', ἀλλ' αἰθέριος δῖνος.
 ΣΤ. Δῖνος; τουτί μ' ἐλελήθει,
 381 ὁ Ζεὺς οὐκ ὦν, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ Δῖνος νυνὶ βασιλεύων.
 ἀτὰρ οὐδέν πω περὶ τοῦ πατάγου καὶ τῆς βροντῆς μ'
 ἐδίδασκας.
 ΣΩ. οὐκ ἤκουσάς μου τὰς νεφέλας ὕδατος μεστὰς ὅτι φημί
 ἐμπιπτούσας εἰς ἀλλήλας παταγεῖν διὰ τὴν πυκνότητα;
 385 ΣΤ. φέρε, τουτί τῷ χρὴ πιστεύειν;
 ΣΩ. ἀπὸ σαυτοῦ ἴγῳ σε διδάξω.
 386 ἤδη ζωμοῦ Παναθηναίοις ἐμπλησθεῖς εἴτ' ἐταράχθης
 τὴν γαστέρα καὶ κλόνος ἐξαίφνης αὐτὴν διεκορκορύγησεν;
 ΣΤ. νῆ τὸν Ἀπόλλω, καὶ δεινὰ ποεῖ γ' εὐθύς μοι καὶ τετάρακται,
 χῶσπερ βροντὴ τὸ ζωμίδιον παταγεῖ καὶ δεινὰ κέκραγεν,
 390 ἀτρέμας πρῶτον, παππᾶξ παππᾶξ, κάπειτ' ἐπάγει παπα-
 παππᾶξ;
 391 χῶταν χέζω, κομιδῇ βροντᾶ, παπαπαππᾶξ, ὥσπερ ἐκεῖναι.
 ΣΩ. σκέψαι τοίνυν ἀπὸ γαστριδίου τυννουτοῦ οἷα πέπορδας·
 τὸν δ' ἄερα τόνδ' ὄντ' ἀπέραντον πῶς οὐκ εἰκὸς μέγα
 βροντᾶν;
 394 ταῦτ' ἄρα καὶ τῶνόματ' ἀλλήλοιν, «βροντὴ» καὶ «πορδὴ»,
 ὁμοίω.
 395 ΣΤ. ἀλλ' ὁ κεραυνὸς πόθεν αὖ φέρεται λάμπων πυρί, τοῦτο
 δίδασκον,
 396 καὶ καταφρύγει βάλλων ἡμᾶς, τοὺς δὲ ζῶντας περιφλύει.
 τοῦτον γὰρ δὴ φανερώς ὁ Ζεὺς ἴησ' ἐπὶ τοὺς ἐπιόρκους.
 ΣΩ. καὶ πῶς, ὦ μῶρε σὺ καὶ Κρονίων ὄζων καὶ βεκεκεσέληνε,
 εἴπερ βάλλει τοὺς ἐπιόρκους, δῆτ' οὐχὶ Σίμων' ἐνέπρησεν
 400 οὐδὲ Κλεώνυμον οὐδὲ Θέωρον; καίτοι σφόδρα γ' εἴς'
 ἐπίορκοι.
 401 ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ γε νεὼν βάλλει καὶ Σούνιον, ἄκρον Ἀθηνέων,
 καὶ τὰς δρυὺς τὰς μεγάλας, τί μαθών; οὐ γὰρ δὴ δρυὺς γ' ἐπι-
 ορκεῖ.
 403 ΣΤ. οὐκ οἶδ'· ἀτὰρ εὖ σὺ λέγειν φαίνει. τί γάρ ἐστιν δῆθ' ὁ
 κεραυνός;
 404 ΣΩ. ὅταν εἰς ταύτας ἄνεμος ξηρὸς μετεωρισθεὶς κατακλεισθῇ,
 405 ἔνδοθεν αὐτὰς ὥσπερ κύστιν φυσᾷ, κάπειθ' ὑπ' ἀνάγκης

410 ρήξας αὐτὰς ἔξω φέρεται σοβαρὸς διὰ τὴν πυκνότητα,
 ὑπὸ τοῦ ροίβδου καὶ τῆς ῥύμης αὐτὸς ἑαυτὸν κατακάων.
 ΣΤ. νῆ Δί' ἐγὼ γοῦν ἀτεχνῶς ἔπαθον τουτί ποτε Διασίοισιν.
 ὁπτῶν γαστέρα τοῖς συγγένεσιν κᾶτ' οὐκ ἔσχων ἀμελήσας,
 ἡ δ' ἄρ' ἐφυσᾶτ', εἴτ' ἐξαίφνης διαλακήσασα πρὸς αὐτὼ
 τῷφθαλμῷ μου προσετίλησεν καὶ κατέκαυσεν τὸ πρόσωπον.

<ΧΟΡΟΣ>

415 ὃ τῆς μεγάλης ἐπιθυμήσας σοφίας ἄνθρωπε παρ' ἡμῶν,
 ὡς εὐδαίμων ἐν Ἀθηναίοις καὶ τοῖς Ἑλλήσι γενήσῃ
 εἰ μνήμων εἴ καὶ φροντιστῆς καὶ τὸ ταλαίπωρον ἔνεστιν
 ἐν τῇ ψυχῇ καὶ μὴ κάμνεις μήθ' ἐστὼς μήτε βαδίζων
 μήτε ῥιγῶν ἄχθει λίαν μήτ' ἀριστᾶν ἐπιθυμεῖς
 οἴνου τ' ἀπέχει καὶ γυμνασίῳ καὶ τῶν ἄλλων ἀνοήτων
 καὶ βέλτιστον τοῦτο νομίζεις, ὅπερ εἰκὸς δεξιὸν ἄνδρα,
 νικᾶν πράττων καὶ βουλευῶν καὶ τῇ γλώττῃ πολεμίζων.
 420 ΣΤ. ἀλλ' εἵνεκα γε ψυχῆς στερῆράς δυσκολοκοίτου τε μερίμνης
 καὶ φειδωλοῦ καὶ τρυσιβίου γαστροῦ καὶ θυμβρεπιδείπνου,
 ἀμέλει, θαρρῶν εἵνεκα τούτων ἐπιχαλκεύειν παρέχοιμ' ἄν.
 ΣΩ. ἄλλο τι δῆτ' οὐ νομιεῖς ἥδη θεὸν οὐδένα πλὴν ἅπερ ἡμεῖς,
 τὸ Χάος τουτί καὶ τὰς Νεφέλας καὶ τὴν Γλῶτταν, τρία ταυτί;
 425 ΣΤ. οὐδ' ἂν διαλεχθείην γ' ἀτεχνῶς τοῖς ἄλλοις οὐδ' ἂν ἀπαντῶν,
 οὐδ' ἂν θύσαιμ' οὐδ' ἂν σπείσαιμ' οὐδ' ἐπιθείην λιβανωτόν.
 ΧΟ. λέγε νυν ἡμῖν ὅ τι σοι δρῶμεν θαρρῶν, ὡς οὐκ ἀτυχήσεις
 ἡμᾶς τιμῶν καὶ θαυμάζων καὶ ζητῶν δεξιὸς εἶναι.
 ΣΤ. ὃ δέσποιναι, δέομαι τοίνυν ὑμῶν τουτί πάνυ μικρόν,
 430 τῶν Ἑλλήνων εἶναι με λέγειν ἑκατὸν σταδίοισιν ἄριστον.
 ΧΟ. ἀλλ' ἔσται σοι τοῦτο παρ' ἡμῶν· ὥστε τὸ λοιπόν γ' ἀπὸ τουδὶ
 ἐν τῷ δήμῳ γνώμας οὐδεὶς νικήσῃ πλείονας ἢ σύ.
 ΣΤ. μή μοι γε λέγειν γνώμας μεγάλας· οὐ γὰρ τούτων ἐπιθυμῶ,
 ἀλλ' ὅς' ἐμαυτῷ στρεψοδικῆσαι καὶ τοὺς χρήστας διολισθεῖν.
 435 ΧΟ. τεύξει τοίνυν ὧν ἱμεῖρες· οὐ γὰρ μεγάλων ἐπιθυμεῖς.
 ἀλλὰ σεαυτὸν παράδος θαρρῶν τοῖς ἡμετέροις προπόλοισιν.
 ΣΤ. δράσω ταῦθ' ὑμῖν πιστεύσας· ἡ γὰρ ἀνάγκη με πιέζει
 διὰ τοὺς ἵππους τοὺς κοππατίας καὶ τὸν γάμον ὃς μ' ἐπέτριπεν.
 440 νῦν οὖν [χρήσθων] ἀτεχνῶς ὅτι βούλονται
 τουτί τό γ' ἐμὸν σῶμ' αὐτοῖσιν
 παρέχω, τύπτειν, πεινῆν, διψῆν,

445 αὐχμεῖν, ῥιγῶν, ἄσκον δαίρειν,
 εἵπερ τὰ χρέα διαφενεζοῦμαι,
 τοῖς τ' ἀνθρώποις εἶναι δόξω
 θρασύς, εὐγλωττος, τολμηρός, ἵτης,
 βδελυρός, ψευδῶν συγκολλητής,
 εὐρησιεπής, περίτριμμα δικῶν,
 κύρβις, κρόταλον, κίναδος, τρύμη,
 μάσθλης, εἴρων, γλοιός, ἀλαζών,
 450 κέντρων, μιάρος, στρόφισ, ἀργαλέος,
 ματιολοιχός.
 ταῦτ' εἴ με καλοῦσ' ἀπαντῶντες,
 δρώντων ἀτεχνῶς ὅτι χρήζουσιν·
 κεί βούλονται,
 455 νῆ τὴν Δήμητρ' ἔκ μου χορδῇν
 τοῖς φροντισταῖς παραθέντων.
 XO. λῆμα μὲν πάρεστι τῷδέ γ'
 οὐκ ἄτολμον
 ἀλλ' ἔτοιμον. ἴσθι δ' ὥς
 ταῦτα μαθὼν παρ' ἐμοῦ κλέος οὐρανόμηκες
 460 ἐν βροτοῖσιν ἔξεις.
 ΣΤ. τί πείσομαι;
 XO. τὸν πάντα χρόνον μετ' ἐμοῦ ζη-
 λωτότατον βίον ἀνθρώπων διάξεις.
 465 ΣΤ. ἄρά γε τοῦτ' ἄρ' ἐγὼ ποτ'
 ὄψομαι;
 XO. ὥστε γέ σου πολ-
 λούς ἐπὶ ταῖσι θύραις ἀεὶ καθῆσθαι,
 470 βουλομένους ἀνακοινοῦ-
 σθαι τε καὶ εἰς λόγον ἐλθεῖν
 πράγματα κἀντιγραφᾶς
 πολλῶν ταλάντων
 ἄξια σῇ φρενὶ συμβου-
 λευσομένους μετὰ σοῦ.
 475 ἀλλ' ἐγχείρει τὸν πρεσβύτερον ὅ τι περ μέλλεις προδιδάσκειν
 καὶ διακίνει τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ τῆς γνώμης ἀποπειρῶ.
 ΣΩ. ἄγε δὴ, κάτειπέ μοι σὺ τὸν σαυτοῦ τρόπον,
 ἵν' αὐτὸν εἰδῶς ὅστις ἐστὶ μηχανὰς
 480 ἦδη 'πὶ τούτοις πρὸς σὲ καινὰς προσφέρω.

ΣΤ.	τί δέ; τειχομαχεῖν μοι διανοεῖ, πρὸς τῶν θεῶν;
ΣΩ.	οὐκ, ἀλλὰ βραχέα σου πυθέσθαι βούλομαι, εἰ μνημονικὸς εἶ.
ΣΤ.	δύο τρόπῳ, νῆ τὸν Δία. ἦν μὲν γ' ὀφείληται τι μοι, μνήμων πάνυ, ἔαν δ' ὀφείλω σχέτλιος, ἐπιλήσμων πάνυ.
485 ΣΩ.	ἔνεστι δῆτά σοι λέγειν ἐν τῇ φύσει;
ΣΤ.	λέγειν μὲν οὐκ ἔνεστ', ἀποστερεῖν δ' ἔνι.
ΣΩ.	πῶς οὖν δυνήσει μανθάνειν;
ΣΤ.	ἀμέλει, καλῶς.
489 ΣΩ.	ἄγε νυν ὅπως, ὅταν τι προβάλλωμαι σοφὸν περὶ τῶν μετεώρων, εὐθέως ὑφαρπάσει.
490 ΣΤ.	τί δαί; κυνηδὸν τὴν σοφίαν σιτήσομαι;
ΣΩ.	ἄνθρωπος ἀμαθὴς οὕτοσί καὶ βάρβαρος. δέδοικά σ', ὥ πρεσβῦτα, μὴ πληγῶν δέει. φέρ' ἴδω, τί δρᾷς ἦν τις σε τύπη;
ΣΤ.	τύπτομαι, κᾶπειτ' ἐπισχὼν ὀλίγον ἐπιμαρτύρομαι· εἴτ' αὖθις ἀκαρῇ διαλιπὼν δικάζομαι.
495 ΣΩ.	ἴθι νυν κατὰθου θοίμάτιον.
ΣΤ.	ἡδίκηκά τι;
498 ΣΩ.	οὐκ, ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται.
ΣΤ.	ἀλλ' οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.
500 ΣΩ.	κατάθου. τί ληρεῖς;
ΣΤ.	εἰπὲ δὴ νυν μοι τοδί· ἦν ἐπιμελὴς ὧ καὶ προθύμως μανθάνω, τῷ τῶν μαθητῶν ἐμπερὴς γενήσομαι; οὐδὲν διοίσεις Χαιρεφῶντος τὴν φύσιν.
ΣΩ.	οἷμοι κακοδαίμων, ἡμιθνής γενήσομαι.
505 ΣΩ.	οὐ μὴ λαλήσεις, ἀλλ' ἀκολουθήσεις ἐμοὶ ἀνύσας τι δευρὶ θᾶττον.
ΣΤ.	εἰς τὸ χεῖρ ἐν νυν δός μοι μελιτοῦτταν πρότερον, ὥς δέδοικ' ἐγὼ εἴσω καταβαίνων ὥσπερ εἰς Τροφωνίου.
ΣΩ.	χῶρει. τί κυπτάζεις ἔχων περὶ τὴν θύραν; <...>

ΞΕΝΟΦΩΝ

Ксенофонт (не позже 444 – не ранее 355 гг. до н. э.) – греческий историк и писатель, ученик Сократа. Он происходил из знатного афинского рода и получил прекрасное образование. Ксенофонт интересовался политикой и военным делом, принимал участие в походе персидского царевича Кира против Артаксеркса. Когда в битве при Кунаксе Кир был убит, Ксенофонт встал во главе 10 000 греческих наемников и повел их на родину. Поход Кира и возвращение наемников описаны Ксенофонтом в его сочинении «Анабасис».

Ксенофонт идеализировал спартанское государство, воевал на стороне Спарты против Афин и тем самым обрек себя на изгнание из родного города. Спартанцы щедро одарили «солдата удачи»: он получил поместье близ Олимпии.

Кроме «Анабасиса», Ксенофонт оставил труды самых различных направлений и разнообразной тематики: историко-политический педагогический роман «О воспитании Кира» («Киропедия»), где проявляются монархические идеалы писателя (еще объемнее они прослеживаются в диалоге «Гieron»); «Греческая история», которую автор считал продолжением труда Фукидида; «Апология Сократа»; «Воспоминания о Сократе»; «Пир»; «Домострой»; «Агесилай»; «О прибыли» («Доходы города Афин»); «Об охоте с собаками» («Охота»); «О верховной езде» («О коннице») и др.

Сочинения Ксенофонта являются неисчерпаемым источником истории, повседневности, военного дела, политики, международных отношений стран Малой Азии и Средиземноморья.

Ксенофонт писал на аттическом диалекте. Его труды считаются образцом классической прозы.

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ*

- 1 Α'.Ι. Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος
μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κύρος· ἐπεὶ δὲ ἡσθένει Δαρεῖος καὶ
ὕπνῳ τευε τελευτῇ τοῦ βίου, ἐβούλετο τῶ παίδε ἀμφοτέρῳ παρῆναι. (2) ὁ
μὲν οὖν πρεσβύτερος παρὼν ἐτύγχανε· Κύρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς
5 ἀρχῆς ἣς αὐτὸν σατράπην ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε
πάντων ὅσοι ἐς Καστωλοῦ πεδῖον ἀθροίζονται. ἀναβαίνει οὖν ὁ Κύρος

* Фрагменты «Анабасиса» приводятся по изданию: Xenophon. Anabasis // Xenophon's opera omnia / ed. E. C. Marchant. Oxford, 1904. Vol. 3.

λαβὼν Τισσαφέρνην ὡς φίλον, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ὀπλίτας ἀνέβη
 τριακοσίους, ἄρχοντα δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παρρῆσιον. (3) ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε
 10 Δαρεῖος καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης
 διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς ἐπιβουλεύει αὐτῷ. ὁ δὲ
 πείθεται καὶ συλλαμβάνει Κῦρον ὡς ἀποκτενῶν· ἡ δὲ μήτηρ ἐξαίτησάμενη
 αὐτὸν ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. (4) ὁ δ' ὡς ἀπῆλθε κινδυνεύσας καὶ
 ἀτιμασθεὶς, βουλεύεται ὅπως μήποτε ἔτι ἔσται ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλά, ἣν
 15 δύνηται, βασιλεύσει αὐτ' ἐκεῖνου. Παρύσατις μὲν δὴ ἡ μήτηρ ὑπῆρχε τῷ
 Κύρῳ, φιλοῦσα αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρξη. (5) ὅστις δ'
 ἀφικνεῖτο τῶν παρὰ βασιλέως πρὸς αὐτὸν πάντας οὕτω διατιθεὶς
 ἀπεπέμπετο ὥστε αὐτῷ μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. καὶ τῶν παρ'
 20 ἑαυτῷ δὲ βαρβάρων ἐπεμελεῖτο ὡς πολεμεῖν τε ἱκανοὶ εἴησαν καὶ
 εὐνοϊκῶς ἔχοιεν αὐτῷ. (6) τὴν δὲ Ἑλληνικὴν δύναμιν ἤθροιζεν ὡς μάλιστα
 ἐδύνατο ἐπικρυπτόμενος, ὅπως ὅτι ἀπαρασκευότατον λάβοι βασιλέα. ὧδε
 οὖν ἐποιεῖτο τὴν συλλογὴν. ὁπόσας εἶχε φυλακὰς ἐν ταῖς πόλεσι
 25 παρηγγεῖλε τοῖς φρουράρχοις ἐκάστοις λαμβάνειν ἄνδρας Πελοποννησίους
 ὅτι πλείστους καὶ βελτίστους, ὡς ἐπιβουλεύοντος Τισσαφέρνους ταῖς
 πόλεσι. καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρνους τὸ ἀρχαῖον ἐκ
 βασιλέως δεδομένα, τότε δὲ ἀφειστήκεσαν πρὸς Κῦρον πᾶσαι πλὴν
 30 Μιλήτου· (7) ἐν Μιλήτῳ δὲ Τισσαφέρνης προαισθόμενος τὰ αὐτὰ ταῦτα
 βουλευομένους [ἀποστήναι πρὸς Κῦρον], τοὺς μὲν [αὐτῶν] ἀπέκτεινε τοὺς
 δ' ἐξέβαλεν. ὁ δὲ Κῦρος ὑπολαβὼν τοὺς φεύγοντας συλλέξας στράτευμα
 ἐπολιόρκει Μίλητον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ἐπειράτο
 35 κατὰγειν τοὺς ἐκπεπτωκότας, καὶ αὕτη αὖ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ
 ἄθροϊζειν στράτευμα. (8) πρὸς δὲ βασιλέα πέμπων ἡξίου ἀδελφὸς ὢν
 αὐτοῦ δοθῆναι οἱ ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρνην ἄρχειν αὐτῶν,
 καὶ ἡ μήτηρ συνέπραττεν αὐτῷ ταῦτα· ὥστε βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν
 ἐπιβουλὴν οὐκ ἤσθάνετο, Τισσαφέρνει δ' ἐνόμιζε πολεμοῦντα αὐτὸν ἀμφὶ
 40 τὰ στρατεύματα δαπανᾶν· ὥστε οὐδὲν ἤχθετο αὐτῶν πολεμούντων. καὶ γὰρ
 ὁ Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς γιγνομένους δασμοὺς βασιλεῖ ἐκ τῶν πόλεων ὧν
 Τισσαφέρνους ἐτύγγανεν ἔχων. ἄλλο δὲ στράτευμα αὐτῷ συνελέγετο ἐν
 Χερρόνησῳ τῇ κατ' ἀντιπέρας Ἀβύδου· τόνδε τὸν τρόπον. (9) Κλέαρχος
 Λακεδαιμόνιος φυχὰς ἦν· τούτῳ συγγενόμενος ὁ Κῦρος ἠγάσθη τε αὐτὸν
 καὶ δίδωσιν αὐτῷ μυρίους δαρεικοὺς. ὁ δὲ λαβὼν τὸ χρυσίον στράτευμα
 συνέλεξεν ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων καὶ ἐπολέμει ἐκ Χερρόνησου
 ὁρμώμενος τοῖς Θραξὶ τοῖς ὑπὲρ Ἑλλησποντον οἰκοῦσι καὶ ὠφέλει τοὺς
 Ἕλληνας· ὥστε καὶ χρήματα συνεβάλλοντο αὐτῷ εἰς τὴν τροφὴν
 τῶν στρατιωτῶν αἱ Ἑλλησποντιακαὶ πόλεις ἐκοῦσαι. τοῦτο δ' αὖ οὕτω

45 τρεφόμενον ἐλάνθανεν αὐτῷ τὸ στράτευμα. (10) Ἀρίστιππος δὲ ὁ
 Θετταλὸς ξένος ὢν ἐτύγγανεν αὐτῷ, καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἴκοι
 ἀντιστασιωτῶν ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον καὶ αἰτεῖται αὐτὸν εἰς δισχιλίους
 ξένους καὶ τριῶν μηνῶν μισθόν, ὥς οὕτως περιγενόμενος ἂν τῶν
 50 ἀντιστασιωτῶν. ὁ δὲ Κῦρος δίδωσιν αὐτῷ εἰς τετρακισχιλίους καὶ ἑξ
 μηνῶν μισθόν, καὶ δεῖται αὐτοῦ μὴ πρόσθεν καταλῶσαι πρὸς τοὺς
 ἀντιστασιώτας πρὶν ἂν αὐτῷ συμβουλευσῇται. οὕτω δὲ αὐτὸ ἐν Θετταλίᾳ
 ἐλάνθανεν αὐτῷ τρεφόμενον στράτευμα. (11) Πρόξενον δὲ τὸν Βοιωτίον
 ξένον ὄντα ἐκέλευσε λαβόντα ἄνδρας ὅτι πλείστους παραγενέσθαι, ὥς ἐς
 55 Πισίδας βουλόμενος στρατεύεσθαι, ὥς πράγματα παρεχόντων τῶν
 Πισιδῶν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ. Σοφαίνετον δὲ τὸν Στυμφάλιον καὶ Σωκράτην
 τὸν Ἀχαιοῖν, ξένους ὄντας καὶ τούτους, ἐκέλευσεν ἄνδρας λαβόντας ἐλθεῖν
 ὅτι πλείστους, ὥς πολεμήσων Τισσαφέρνει σὺν τοῖς φυγάσι τοῖς
 Μιλησίων. καὶ ἐποίουν οὕτως οὗτοι.

II. Ἐπεὶ δ' ἐδόκει ἤδη πορεύεσθαι αὐτῷ ἄνω, τὴν μὲν πρόφασιν
 60 ἐποιεῖτο ὥς Πισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας· καὶ
 ἀθροίζει ὥς ἐπὶ τούτους τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικόν. ἐνταῦθα καὶ
 παραγγέλλει τῷ τε Κλεάρχῳ λαβόντι ἥκειν ὅσον ἦν αὐτῷ στράτευμα καὶ
 τῷ Ἀριστίππῳ συναλλαγέντι πρὸς τοὺς οἴκοι ἀποπέμψαι πρὸς ἑαυτὸν ὃ
 εἶχε στράτευμα· καὶ Ξενία τῷ Ἀρκάδι, ὃς αὐτῷ προειστήκει τοῦ ἐν ταῖς
 65 πόλεσι ξενικοῦ, ἥκειν παραγγέλλει λαβόντα τοὺς ἄλλους πλὴν ὁπόσοι
 ἱκανοὶ εἶησαν τὰς ἀκροπόλεις φυλάττειν. (2) ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς
 Μίλητον πολιορκούντας, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκέλευσε σὺν αὐτῷ
 στρατεύεσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, εἰ καλῶς καταπράξειεν ἐφ' ἃ
 70 ἐστρατεύετο, μὴ πρόσθεν παύσεσθαι πρὶν αὐτοὺς καταγάγοι οἴκαδε. οἱ δὲ
 ἡδέως ἐπείθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ· καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα παρῆσαν εἰς
 Σάρδεις. (3) Ξενίας μὲν δὴ τοὺς ἐκ τῶν πόλεων λαβὼν παρεγένετο εἰς
 Σάρδεις ὀπλίτας εἰς τετρακισχιλίους, Πρόξενος δὲ παρῆν ἔχων ὀπλίτας
 μὲν εἰς πεντακοσίους καὶ χιλίους, γυμνήτας δὲ πεντακοσίους, Σοφαίνετος
 75 δὲ ὁ Στυμφάλιος ὀπλίτας ἔχων χιλίους, Σωκράτης δὲ ὁ Ἀχαιὸς ὀπλίτας
 ἔχων ὥς πεντακοσίους, Πασίων δὲ ὁ Μεγαρεὺς τριακοσίους μὲν ὀπλίτας,
 τριακοσίους δὲ πελταστὰς ἔχων παρεγένετο· ἦν δὲ καὶ οὗτος καὶ ὁ
 Σωκράτης τῶν ἀμφὶ Μίλητον στρατευομένων. οὗτοι μὲν εἰς Σάρδεις αὐτῷ
 ἀφίκοντο. (4) Τισσαφέρνης δὲ κατανοήσας ταῦτα, καὶ μείζονα
 80 ἡγησάμενος εἶναι ἢ ὥς ἐπὶ Πισίδας τὴν παρασκευὴν, πορεύεται ὥς
 βασιλέα ἢ ἐδύνατο τάχιστα ἰππέας ἔχων ὥς πεντακοσίους. (5) καὶ
 βασιλεὺς μὲν δὴ ἐπεὶ ἤκουσε [παρὰ] Τισσαφέρνους τὸν Κύρου στόλον,
 ἀντιπαρασκευάζετο.

Κῦρος δὲ ἔχων οὐδὲ εἴρηκα ὥρματο ἀπὸ Σάρδεων· καὶ ἐξελαύνει διὰ τῆς
 Λυδίας σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσι καὶ δύο ἐπὶ τὸν Μαίανδρον
 85 ποταμόν. τούτου τὸ εὖρος δύο πλέθρα· γέφυρα δὲ ἐπὶν ἐξευγμένη πλοίοις
 ἐπτά. (6) τοῦτον διαβάς ἐξελαύνει διὰ Φρυγίας σταθμὸν ἓνα παρασάγγας
 ὀκτὼ εἰς Κολοσσάς, πόλιν οἰκουμένην [καὶ] εὐδαίμονα καὶ μεγάλην.
 ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας ἐπτά· καὶ ἦκε Μένων ὁ Θετταλὸς ὀπλίτας ἔχων
 90 χιλίους καὶ πελταστὰς πεντακοσίους, Δόλοπας καὶ Αἰνιᾶνας καὶ
 Ὀλυνθίους. (7) ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσιν εἰς
 Κελαινάς, τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. ἐνταῦθα
 Κύρῳ βασιλεία ἦν καὶ παράδεισος μέγας ἀγρίων θηρίων πλήρης, ἃ ἐκεῖνος
 ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου, ὅποτε γυμνάσαι βούλοιοτο ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἵππους.
 95 διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ρεῖ ὁ Μαίανδρος ποταμός· αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ
 εἰσιν ἐκ τῶν βασιλείων· ρεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως. (8) ἔστι δὲ καὶ
 μεγάλου βασιλέως βασιλεία ἐν Κελαιναῖς ἐρυμνὰ ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ
 Μαρσίου ποταμοῦ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει· ρεῖ δὲ καὶ οὗτος διὰ τῆς πόλεως καὶ
 ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον· τοῦ δὲ Μαρσίου τὸ εὖρος ἐστὶν εἴκοσι καὶ
 100 πέντε ποδῶν. ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν νικήσας
 ἐρίζοντά οἱ περὶ σοφίας, καὶ τὸ δέρμα κρεμάσαι ἐν τῷ ἄντρῳ ὅθεν αἱ πηγαί·
 διὰ δὲ τοῦτο ὁ ποταμὸς καλεῖται Μαρσύας. (9) ἐνταῦθα Ξέρξης, ὅτε ἐκ τῆς
 Ἑλλάδος ἦτηθη εἰς τὴν μάχην ἀπεχώρει, λέγεται οἰκοδομῆσαι ταῦτά τε τὰ
 βασιλεία καὶ τὴν Κελαινῶν ἀκρόπολιν. ἐνταῦθα ἔμεινε Κῦρος ἡμέρας
 105 τριάκοντα· καὶ ἦκε Κλέαρχος ὁ Λακεδαιμόνιος φυγὰς ἔχων ὀπλίτας χιλίους
 καὶ πελταστὰς Θοῤῃκας ὀκτακοσίους καὶ τοξότας Κρήτας διακοσίους, ἅμα
 δὲ καὶ Σῶσις παρὴν ὁ Συρακόσιος ἔχων ὀπλίτας τριακοσίους, καὶ
 Σοφαίνετος Ἀρκάδας ἔχων ὀπλίτας χιλίους, καὶ ἐνταῦθα Κῦρος ἐξέτασιν καὶ
 ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐγένοντο οἱ
 110 σύμπαντες ὀπλίται μὲν μύριοι χίλιοι, πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους.
 (10) ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Πέλτας, πόλιν
 οἰκουμένην. ἐνταῦθ' ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς· ἐν αἷς Ξενίας ὁ Ἄρκας τὰ Λύκαια
 ἔθυσσε καὶ ἀγῶνα ἔθηκε· τὰ δὲ ἄλλα ἦσαν στλεγγίδες χρυσαῖ· θεαῶρει δὲ τὸν
 ἀγῶνα καὶ Κῦρος. ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δώδεκα εἰς
 115 Κεράμων ἀγοράν, πόλιν οἰκουμένην, ἐσχάτην πρὸς τῇ Μυσίᾳ χώρα.
 (11) ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας τριάκοντα εἰς
 Καύστρου πεδῖον, πόλιν οἰκουμένην. ἐνταῦθ' ἔμεινεν ἡμέρας πέντε· καὶ
 τοῖς στρατιώταις ὠφείλετο μισθὸς πλεον ἢ τριῶν μηνῶν, καὶ πολλὰκις
 120 ἰόντες ἐπὶ τὰς θύρας ἀπήτουν. ὁ δὲ ἐλπίδας λέγων διῆγε καὶ δῆλος ἦν
 ἀνιώμενος· οὐ γὰρ ἦν πρὸς τοῦ Κύρου τρόπου ἔχοντα μὴ ἀποδιδόναί.
 (12) ἐνταῦθα ἀφικνεῖται Ἐπύαξα ἡ Συεννέσιος γυνὴ τοῦ Κιλικίων βασιλέως

παρὰ Κῦρον· καὶ ἐλέγετο Κύρῳ δοῦναι χρήματα πολλά. τῇ δ' οὖν στρατιᾷ
 τότε ἀπέδωκε Κύρος μισθὸν τεττάρων μηνῶν. εἶχε δὲ ἡ Κίλισσα φυλακὴν
 [καὶ φύλακας] περὶ αὐτὴν Κίλικας καὶ Ἀσπενδίους· ἐλέγετο δὲ καὶ
 125 συγγενέσθαι Κῦρον τῇ Κίλισσῃ. (13) ἐντεῦθεν δὲ ἐλαύνει σταθμοὺς δύο
 παρασάγγας δέκα εἰς Θύμβριον, πόλιν οἰκουμένην. ἐνταῦθα ἦν παρὰ τὴν
 ὁδὸν κρήνη ἡ Μίδου καλουμένη τοῦ Φρυγῶν βασιλέως, ἐφ' ἣ λέγεται Μίδας
 τὸν Σάτυρον θηρεῦσαι οἶνω κεράσας αὐτήν. (14) ἐντεῦθεν ἐξελαύνει
 σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Τυριάειον, πόλιν οἰκουμένην. ἐνταῦθα
 130 ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς. καὶ λέγεται δεηθῆναι ἡ Κίλισσα Κύρου ἐπιδειῖναι τὸ
 στράτευμα αὐτῇ· βουλόμενος οὖν ἐπιδειῖναι ἐξέτασιν ποιεῖται ἐν τῷ πεδίῳ
 τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων. (15) ἐκέλευσε δὲ τοὺς Ἕλληνας ὡς νόμος
 αὐτοῖς εἰς μάχην οὕτω ταχθῆναι καὶ στήναι, συντάξαι δ' ἕκαστον τοὺς
 ἑαυτοῦ. ἐτάχθησαν οὖν ἐπὶ τεττάρων· εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Μένων καὶ οἱ
 σὺν αὐτῷ, τὸ δὲ εὐώνυμον Κλέαρχος καὶ οἱ ἐκείνου, τὸ δὲ μέσον οἱ ἄλλοι
 135 στρατηγοί. (16) ἐθεώρει οὖν ὁ Κύρος πρῶτον μὲν τοὺς βαρβάρους· οἱ δὲ
 παρήλαυνον τεταγμένοι κατὰ ἴλας καὶ κατὰ τάξεις· εἶτα δὲ τοὺς Ἕλληνας,
 παρελαύνων ἐφ' ἄρματος καὶ ἡ Κίλισσα ἐφ' ἄρμαμάξης. εἶχον δὲ πάντες
 κράνη χαλκᾶ καὶ χιτῶνας φοινικοῦς καὶ κνημίδας καὶ τὰς ἀσπίδας
 ἐκκεκαλυμμένας. (17) ἐπειδὴ δὲ πάντας παρήλασε, στήσας τὸ ἄρμα πρὸ τῆς
 140 φάλαγγος μέσης, πέμψας Πίγρητα τὸν ἐρμηνέα παρὰ τοὺς στρατηγούς τῶν
 Ἑλλήνων ἐκέλευσε προβαλέσθαι τὰ ὅπλα καὶ ἐπιχωρῆσαι ὅλην τὴν
 φάλαγγα. οἱ δὲ ταῦτα προεῖπον τοῖς στρατιώταις· καὶ ἐπεὶ ἐσάλπιγξε,
 προβαλόμενοι τὰ ὅπλα ἐπῆσαν. ἐκ δὲ τούτου θάπτον προϊόντων σὺν κραυγῇ
 ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου δρόμος ἐγένετο τοῖς στρατιώταις ἐπὶ τὰς σκηνάς, τῶν δὲ
 145 βαρβάρων φόβος πολὺς, καὶ ἡ τε Κίλισσα ἔφυγεν ἐπὶ τῆς ἄρμαμάξης καὶ οἱ
 ἐκ τῆς ἀγορᾶς καταλιπόντες τὰ ὄνια ἔφυγον. οἱ δὲ Ἕλληνες σὺν γέλῳ ἐπὶ
 τὰς σκηνάς ἤλθον. (18) ἡ δὲ Κίλισσα ἰδοῦσα τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν τάξιν
 τοῦ στρατεύματος ἐθαύμασε. Κύρος δὲ ἥσθη τὸν ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς
 βαρβάρους φόβον ἰδών. (19) ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς
 150 παρασάγγας εἴκοσι εἰς Ἰκόνιον, τῆς Φρυγίας πόλιν ἐσχάτην. ἐνταῦθα
 ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας. ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Λυκαονίας σταθμοὺς πέντε
 παρασάγγας τριάκοντα. ταύτην τὴν χώραν ἐπέτρεψε διαρπάσαι τοῖς
 Ἕλλησιν ὡς πολεμίαν οὖσαν. (20) ἐντεῦθεν Κύρος τὴν Κίλισσαν εἰς τὴν
 155 Κιλικίαν ἀποπέμπει τὴν ταχίστην ὁδόν· καὶ συνέπεμψεν αὐτῇ στρατιώτας
 οὓς Μένων εἶχε καὶ αὐτόν. Κύρος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελαύνει διὰ
 Καππαδοκίας σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι καὶ πέντε πρὸς
 Δάναν, πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας
 τρεῖς· ἐν ᾧ Κύρος ἀπέκτεινεν ἄνδρα Πέρσην Μεγαφέρνην, φοινικιστὴν

160 βασιλείον, καὶ ἕτερόν τινα τῶν ὑπάρχων δυνάστην, αἰτιασάμενος
 ἐπιβουλεύειν αὐτῷ. (21) ἐντεῦθεν ἐπειρῶντο εἰσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν· ἡ
 δὲ εἰσβολὴ ἦν ὁδὸς ἀμαξιτὸς ὁρθία ἰσχυρῶς καὶ ἀμήχανος εἰσελθεῖν
 στρατεύματι, εἴ τις ἐκόλυεν. ἐλέγετο δὲ καὶ Συνέννες εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων
 φυλάττων τὴν εἰσβολήν· διὸ ἔμεινεν ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ. τῇ δ' ὑστεραίᾳ
 165 ἦκεν ἄγγελος λέγων ὅτι λελοιπὼς εἴη Συνέννες τὰ ἄκρα, ἐπεὶ ἦσθετο ὅτι τὸ
 Μένωνος στράτευμα ἤδη ἐν Κιλικίᾳ εἴη εἴσω τῶν ὁρέων, καὶ ὅτι τριήρεις
 ἦκουε περιπλεούσας ἀπ' Ἰωνίας εἰς Κιλικίαν Ταμῶν ἔχοντα τὰς
 Λακεδαιμονίων καὶ αὐτοῦ Κύρου. (22) Κύρος δ' οὖν ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη
 οὐδενὸς κωλύοντος, καὶ εἶδε τὰς σκηνὰς οὗ οἱ Κίλικες ἐφύλαττον. ἐντεῦθεν
 170 δὲ κατέβαιναν εἰς πεδίον μέγα καὶ καλόν, ἐπὶ ῥύτον, καὶ δένδρων
 παντοδαπῶν σύμπλεων καὶ ἀμπέλων· πολλὴ δὲ καὶ σήσαμον καὶ μελίην καὶ
 κέγγρον καὶ πυροὺς καὶ κριθὰς φέρει. ὄρος δ' αὐτὸ περιεῖχεν ὄχυρόν καὶ
 ὑψηλὸν πάντῃ ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν. (23) καταβὰς δὲ διὰ τούτου τοῦ
 πεδίου ἦλασε σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας πέντε καὶ εἴκοσιν εἰς
 175 Ταρσοὺς, τῆς Κιλικίας πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα, οὗ ἦν τὰ Συνέννης
 βασιλεία τοῦ Κιλικίων βασιλέως· διὰ μέσου δὲ τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμὸς
 Κύδνος ὄνομα, εὖρος δύο πλέθρων. (24) ταύτην τὴν πόλιν ἐξέλιπον οἱ
 ἐνοικοῦντες μετὰ Συνέννης εἰς χωρίον ὄχυρόν ἐπὶ τὰ ὄρη πλὴν οἱ τὰ
 καπηλεῖα ἔχοντες· ἔμειναν δὲ καὶ οἱ παρὰ τὴν θάλατταν οἰκοῦντες ἐν Σόλοις
 180 καὶ ἐν Ἰσοῖς. (25) Ἐπύαξα δὲ ἡ Συνέννης γυνὴ προτέρα Κύρου πέντε
 ἡμέραις εἰς Ταρσοὺς ἀφίκετο· ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὁρέων τῇ εἰς τὸ πεδίον
 δύο λόχοι τοῦ Μένωνος στρατεύματος ἀπώλοντο· οἱ μὲν ἔφασαν
 ἀρπάζοντάς τι κατακοπῆναι ὑπὸ τῶν Κιλικίων, οἱ δὲ ὑπολειφθέντας καὶ οὐ
 δυναμένους εὐρεῖν τὸ ἄλλο στράτευμα οὐδὲ τὰς ὁδοὺς εἶτα πλανωμένους
 185 ἀπολέσθαι ἦσαν δ' οὖν οὗτοι ἑκατὸν ὀπλίται. (26) οἱ δ' ἄλλοι ἐπεὶ ἤκον, τὴν
 τε πόλιν τοὺς Ταρσοὺς διήρπασαν, διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν συστρατιωτῶν
 ὀργιζόμενοι, καὶ τὰ βασιλεία τὰ ἐν αὐτῇ. Κύρος δ' ἐπεὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν
 πόλιν, μετεπέμπετο τὸν Συνέννησιν πρὸς ἑαυτόν· ὁ δ' οὔτε πρότερον οὐδενί
 190 πω κρεῖττονι ἑαυτοῦ εἰς χεῖρας ἔλθεῖν ἔφη οὔτε τότε Κύρῳ ἰέναι ἤθελε, πρὶν
 ἢ γυνὴ αὐτὸν ἔπεισε καὶ πίστει ἔλαβε. (27) μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεὶ συνεγένοντο
 ἀλλήλοισι, Συνέννης μὲν ἔδωκε Κύρῳ χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν,
 Κύρος δὲ ἐκείνῳ δῶρα ἃ νομίζεται παρὰ βασιλεῖ τίμια, ἵππων χρυσοχάλινον
 καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν καὶ ψέλια καὶ ἀκινάκην χρυσοῦν καὶ στολὴν
 Περσικὴν, καὶ τὴν χώραν μηκέτι διαρπάζεσθαι· τὰ δὲ ἡρπασμένα
 ἀνδράποδα, ἣν που ἐντυγάνωσιν, ἀπολαμβάνειν. <...>

195 VI. Ἐντεῦθεν προϊόντων ἐφαίνετο ἵχνια ἵππων καὶ κόπρος· εἰκάζετο
 δ' εἶναι ὁ στίβος ὡς δισχιλίῳ ἵππων. οὗτοι προϊόντες ἔκαιον καὶ χιλὸν

καὶ εἴ τι ἄλλο χρήσιμον ἦν. Ὀρόντας δέ, Πέρσης ἀνὴρ, γένει τε
 προσήκων βασιλεῖ καὶ τὰ πολέμια λεγόμενος ἐν τοῖς ἀρίστοις Περσῶν
 ἐπιβουλεύει Κύρῳ καὶ πρόσθεν πολεμήσας, καταλλαγεὶς δέ. (2) οὗτος
 200 Κύρῳ εἶπεν, εἰ αὐτῷ δοίῃ ἱππέας χιλίους, ὅτι τοὺς προκατακαίοντας
 ἱππέας ἢ κατακαίνοι ἂν ἐνεδρεύσας ἢ ζῶντας πολλοὺς αὐτῶν ἂν ἔλοι καὶ
 κωλύσειε τοῦ καίειν ἐπιόντας καὶ ποιήσειεν ὥστε μήποτε δύνασθαι
 αὐτοὺς ἰδόντας τὸ Κύρου στράτευμα βασιλεῖ διαγγεῖλαι. τῷ δὲ Κύρῳ
 ἀκούσαντι ταῦτα ἐδόκει ὠφέλιμα εἶναι, καὶ ἐκέλευεν αὐτὸν λαμβάνειν
 205 μέρος παρ' ἐκάστου τῶν ἡγεμόνων. (3) ὁ δ' Ὀρόντας νομίσας ἐτοιμοὺς
 εἶναι αὐτῷ τοὺς ἱππέας γράφει ἐπιστολὴν παρὰ βασιλέα ὅτι ἥξει ἔχων
 ἱππέας ὡς ἂν δύνηται πλείστους· ἀλλὰ φράσαι τοῖς αὐτοῦ ἱππεῦσιν
 ἐκέλευεν ὡς φίλιον αὐτὸν ὑποδέχεσθαι. ἐνῆν δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ καὶ τῆς
 πρόσθεν φιλίας ὑπομνήματα καὶ πίστεως. ταύτην τὴν ἐπιστολὴν δίδωσι
 210 πιστῷ ἀνδρί, ὡς ᾔετο· ὁ δὲ λαβὼν Κύρῳ δίδωσιν. (4) ἀναγνοὺς δὲ αὐτὴν ὁ
 Κύρος συλλαμβάνει Ὀρόνταν, καὶ συγκαλεῖ εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν
 Πέρσας τοὺς ἀρίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐπτά, καὶ τοὺς τῶν Ἑλλήνων
 στρατηγοὺς ἐκέλευσεν ὀπλίτας ἀγαγεῖν, τούτους δὲ θέσθαι τὰ ὅπλα περὶ
 τὴν αὐτοῦ σκηνήν. οἱ δὲ ταῦτα ἐποίησαν, ἀγαγόντες ὡς τρισχιλίους
 215 ὀπλίτας. (5) Κλέαρχον δὲ καὶ εἴσω παρεκάλεσε σύμβουλον, ὅς γε καὶ
 αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει προτιμηθῆναι μάλιστα τῶν Ἑλλήνων. ἐπεὶ
 δ' ἐξῆλθεν, ἀπήγγειλε τοῖς φίλοις τὴν κρίσιν τοῦ Ὀρόντα ὡς ἐγένετο· οὐ
 γὰρ ἀπόρρητον ἦν. (6) ἔφη δὲ Κύρον ἄρχειν τοῦ λόγου ᾧδε. Παρεκάλεσα
 220 ὑμᾶς, ἄνδρες φίλοι, ὅπως σὺν ὑμῖν βουλευόμενος ὃ τι δίκαιόν ἐστι καὶ
 πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώπων, τοῦτο πράξω περὶ Ὀρόντα τουτουί.
 τουτον γὰρ πρῶτον μὲν ὁ ἐμὸς πατὴρ ἔδωκεν ὑπήκοον εἶναι ἐμοί· ἐπεὶ δὲ
 ταχθεὶς, ὡς ἔφη αὐτός, ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ οὗτος ἐπολέμησεν ἐμοὶ
 225 ἔχων τὴν ἐν Σάρδεσιν ἀκρόπολιν, καὶ ἐγὼ αὐτὸν προσπολεμῶν ἐποίησα
 ὥστε δόξαι τούτῳ τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου παύσασθαι, καὶ δεξιᾶν ἔλαβον
 καὶ ἔδωκα, μετὰ ταῦτα, ἔφη, Ὀρόντα, ἔστιν ὃ τι σε ἡδίκησα; ἀπεκρίνατο
 ὅτι οὐ. (7) πάλιν δὲ ὁ Κύρος ἠρώτα· Οὐκοῦν ὕστερον, ὡς αὐτὸς σὺ
 ὁμολογεῖς, οὐδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικούμενος ἀποστὰς εἰς Μυσοὺς κακῶς
 ἐποίηεις τὴν ἐμὴν χώραν ὃ τι ἐδύνω; ἔφη Ὀρόντας· Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κύρος,
 230 ὁπότ' αὖ ἔγνως τὴν σαυτοῦ δύναμιν, ἔλθων ἐπὶ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος βωμὸν
 μεταμέλεις τέ σοι ἔφρησθα καὶ πείσας ἐμὲ πιστὰ πάλιν ἔδωκάς μοι καὶ
 ἔλαβες παρ' ἐμοῦ; καὶ ταῦθ' ὁμολογεῖ Ὀρόντας. (8) Τί οὖν, ἔφη ὁ Κύρος,
 ἀδικηθεὶς ὑπ' ἐμοῦ νῦν τὸ τρίτον ἐπιβουλεύων μοι φανερὸς γέγονας;
 εἰπόντος δὲ τοῦ Ὀρόντα ὅτι οὐδὲν ἀδικηθεὶς, ἠρώτησεν ὁ Κύρος
 αὐτόν· Ὁμολογεῖς οὖν περὶ ἐμὲ ἀδικος γεγενῆσθαι; Ἦ γὰρ ἀνάγκη, ἔφη

235 Ὅρόντας. ἐκ τούτου πάλιν ἠρώτησεν ὁ Κύρος· Ὅτι οὖν ἂν γένοιτο τῷ ἐμῷ
ἀδελφῷ πολέμιος, ἐμοὶ δὲ φίλος καὶ πιστός; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐδ' εἰ
γενοίμην, ὦ Κύρε, σοὶ γ' ἂν ποτε ἔτι δόξαιμι. (9) πρὸς ταῦτα Κύρος εἶπε
τοῖς παροῦσιν· Ὁ μὲν ἀνὴρ τοιαῦτα μὲν πεποίηκε, τοιαῦτα δὲ λέγει· ὑμῶν
240 δὲ σὺ πρῶτος, ὦ Κλέαρχε, ἀπόφηναι γνώμην ὅ τι σοι δοκεῖ. Κλέαρχος δὲ
εἶπε τάδε. Συμβουλευώ ἐγὼ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκποδὸν ποιεῖσθαι ὥς
τάχιστα, ὥς μηκέτι δέη τοῦτον φυλάττεσθαι, ἀλλὰ σχολῇ ἢ ἡμῖν, τὸ κατὰ
τοῦτον εἶναι, τοὺς ἐθελοντάς τούτους εἶ ποιεῖν. (10) ταύτη δὲ τῇ γνώμῃ
ἔφη καὶ τοὺς ἄλλους προσθέσθαι. μετὰ ταῦτα, ἔφη, κελεύοντος Κύρου
245 ἔλαβον τῆς ζώνης τὸν Ὅρόνταν ἐπὶ θανάτῳ ἅπαντες ἀναστάντες καὶ οἱ
συγγενεῖς· εἶτα δ' ἐξήγον αὐτὸν οἷς προσετάχθη. ἐπεὶ δὲ εἶδον αὐτὸν
οἷπερ πρόσθεν προσεκύνουν, καὶ τότε προσεκύνησαν, καίπερ εἰδότες ὅτι
ἐπὶ θάνατον ἄγοιτο. (11) ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Ἀρταπάτα σκηνὴν εἰσῆχθη, τοῦ
πιστοτάτου τῶν Κύρου σκηπτούχων, μετὰ ταῦτα οὔτε ζῶντα Ὅρόνταν
οὔτε τεθνηκότα οὐδεὶς εἶδε πώποτε, οὐδὲ ὅπως ἀπέθανεν οὐδεὶς εἰδὼς
250 ἔλεγεν· εἵκαζον δὲ ἄλλοι ἄλλως· τάφος δὲ οὐδεὶς πώποτε αὐτοῦ ἐφάνη.

VII. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Βαβυλωνίας σταθμοὺς τρεῖς
παρασάγγας δώδεκα. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ σταθμῷ Κύρος ἐξέτασιν ποιεῖται
τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐν τῷ πεδίῳ περὶ μέσας νύκτας·
ἐδόκει γὰρ εἰς τὴν ἐπιούσαν ἕω ἥξειν βασιλέα σὺν τῷ στρατεύματι
255 μαχομένον· καὶ ἐκέλευε Κλέαρχον μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως ἡγεῖσθαι,
Μένωνα δὲ τὸν Θετταλὸν τοῦ εὐωνύμου, αὐτὸς δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διέταξε.
(2) μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν ἅμα τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἦκοντες αὐτόμολοι παρὰ
μεγάλου βασιλέως ἀπήγγελλον Κύρῳ περὶ τῆς βασιλέως στρατιᾶς. Κύρος
δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς καὶ λοχαγοὺς τῶν Ἑλλήνων
260 συνεβουλευέτο τε πῶς ἂν τὴν μάχην ποιοῖτο καὶ αὐτὸς παρήγειν θαρβύρων
τοιάδε. (3) ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐκ ἀνθρώπων ἀπορῶν βαρβάρων
συμμάχους ὑμᾶς ἄγω, ἀλλὰ νομίζων ἀμείνονας καὶ κρείττους πολλῶν
βαρβάρων ὑμᾶς εἶναι, διὰ τοῦτο προσέλαβον. ὅπως οὖν ἔσεσθε ἄνδρες
ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας ἧς κέκτησθε καὶ ἧς ὑμᾶς ἐγὼ εὐδαιμονίζω. εἴ γὰρ
265 ἴστε ὅτι τὴν ἐλευθερίαν ἐλοίμην ἂν ἀντὶ ὧν ἔχω πάντων καὶ ἄλλων
πολλαπλασίων. (4) ὅπως δὲ καὶ εἰδῆτε εἰς οἷον ἔρχεσθε ἄγῳνα, ὑμᾶς εἰδὼς
διδάξω. τὸ μὲν γὰρ πληθὺς πολὺ καὶ κραυγῇ πολλῇ ἐπίαςιν· ἂν δὲ ταῦτα
ἀνάσχησθε, τὰ ἄλλα καὶ αἰσχύνεσθαι μοι δοκῶ οἷους ἡμῖν γνώσεσθε τοὺς
ἐν τῇ χώρᾳ ὄντας ἀνθρώπους. ὑμῶν δὲ ἀνδρῶν ὄντων καὶ εἴ τῶν ἐμῶν
270 γενομένων, ἐγὼ ὑμῶν τὸν μὲν οἵκαδε βουλόμενον ἀπέναι τοῖς οἴκοι
ζηλωτὸν ποιήσω ἀπελθεῖν, πολλοὺς δὲ οἶμαι ποιήσιν τὰ παρ' ἐμοὶ
ἐλέσθαι ἀντὶ τῶν οἴκοι. (5) ἐνταῦθα Γαυλίτης παρών, φυγὰς Σάμιος,

πιστὸς δὲ Κύρῳ, εἶπεν· Καὶ μὴν, ὦ Κύρε, λέγουσί τινες ὅτι πολλὰ ὑπισχνῇ
 νῦν διὰ τὸ ἐν τοιοῦτῳ εἶναι τοῦ κινδύνου προσιόντος, ἂν δὲ εὖ γένηται τι,
 275 οὐ μεμνήσεσθαι σέ φασιν· ἔνιοι δὲ οὐδ' εἰ μεμνήῳ τε καὶ βούλοιο δύνασθαι
 ἂν ἀποδοῦναι ὅσα ὑπισχνῇ. (6) ἀκούσας ταῦτα ἔλεξεν ὁ Κύρος· Ἄλλ', ἔστι
 μὲν ἡμῖν, ὦ ἄνδρες, ἀρχὴ πατρώα πρὸς μὲν μεσημβρίαν μέχρι οὗ διὰ
 καῦμα οὐ δύνανται οἰκεῖν ἄνθρωποι, πρὸς δὲ ἄρκτον μέχρι οὗ διὰ χειμῶνα·
 280 τὰ δ' ἐν μέσῳ τούτων πάντα σατραπεύουσιν οἱ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ φίλοι.
 (7) ἦν δ' ἡμεῖς νικήσωμεν, ἡμᾶς δεῖ τοὺς ἡμετέρους φίλους τούτων
 ἐγκρατεῖς ποιῆσαι. ὥστε οὐ τοῦτο δέδοικα, μὴ οὐκ ἔχω ὅ τι δῶ ἐκάστῳ τῶν
 φίλων, ἂν εὖ γένηται, ἀλλὰ μὴ οὐκ ἔχω ἱκανοὺς οἷς δῶ. ὑμῶν δὲ τῶν
 Ἑλλήνων καὶ στέφανον ἐκάστῳ χρυσοῦν δώσω. (8) οἱ δὲ ταῦτα
 285 ἀκούσαντες αὐτοὶ τε ἦσαν πολὺ προθυμότεροι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγγέλλον.
 εἰσῆσαν δὲ παρ' αὐτὸν οἱ τε στρατηγοὶ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς
 ἀξιούντες εἰδέναι τί σφίσιν ἔσται, ἐὰν κρατήσωσιν. ὁ δὲ ἐμπιπλὰς
 ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπεμπε. (9) παρεκελεύοντο δὲ αὐτῷ πάντες
 ὅσοι περ διελέγοντο μὴ μάχεσθαι, ἀλλ' ὅπισθεν ἑαυτῶν τάττεσθαι. ἐν δὲ τῷ
 290 καιρῷ τούτῳ Κλέαρχος ᾧδὲ πως ἦρετο τὸν Κύρον· Οἷε γάρ σοι μαχεῖσθαι,
 ὦ Κύρε, τὸν ἀδελφόν; Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κύρος, εἶπερ γε Δαρείου καὶ
 Παρυσάτιδος ἔστι παῖς, ἐμὸς δὲ ἀδελφός, οὐκ ἀμαχεῖ ταῦτ' ἐγὼ λήνομαι.
 (10) ἐνταῦθα δὴ ἐν τῇ ἐξοπλισίᾳ ἀριθμὸς ἐγένετο τῶν μὲν Ἑλλήνων ἄσπιδες
 μυρία καὶ τετρακοσία, πελτασταὶ δὲ δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τῶν δὲ
 295 μετὰ Κύρου βαρβάρων δέκα μυριάδες καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἀμφὶ τὰ
 εἴκοσι. (11) τῶν δὲ πολεμίων ἐλέγοντο εἶναι ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μυριάδες
 καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα διακόσια. ἄλλοι δὲ ἦσαν ἑξακισχίλιοι ἰππεῖς, ὧν
 Ἀρταγέρσης ἦρχεν· οὗτοι δ' αὖ πρὸ αὐτοῦ βασιλέως τεταγμένοι ἦσαν.
 (12) τοῦ δὲ βασιλέως στρατεύματος ἦσαν ἄρχοντες καὶ στρατηγοὶ καὶ
 ἡγεμόνες τέτταρες, τριάκοντα μυριάδων ἕκαστος, Ἀβροκόμας,
 300 Τισσαφέρνης, Γωβρύας, Ἀρβάκης. τούτων δὲ παρεγένοντο ἐν τῇ μάχῃ
 ἐνενήκοντα μυριάδες καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα·
 Ἀβροκόμας δὲ ὑστέρησε τῆς μάχης ἡμέραις πέντε, ἐκ Φοινίκης ἐλαύνων.
 (13) ταῦτα δὲ ἡγγέλλον πρὸς Κύρον οἱ αὐτομολήσαντες [ἐκ τῶν πολεμίων]
 305 παρὰ μεγάλου βασιλέως πρὸ τῆς μάχης, καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ὕστερον
 ἐλήφθησαν τῶν πολεμίων ταῦτά ἡγγέλλον. (14) ἐντεῦθεν δὲ Κύρος
 ἐξελαύνει σταθμὸν ἓνα παρασάγγας τρεῖς συντεταγμένῳ τῷ στρατεύματι
 παντὶ καὶ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τῷ βαρβαρικῷ· ὥετο γὰρ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ
 310 μαχεῖσθαι βασιλέα· κατὰ γὰρ μέσον τὸν σταθμὸν τοῦτον τάφρος ἦν ὀρυκτὴ
 βαθεῖα, τὸ μὲν εὖρος ὀργυιαί πέντε, τὸ δὲ βάθος ὀργυιαί τρεῖς.
 (15) παρετέτατο δὲ ἡ τάφρος ἄνω διὰ τοῦ πεδίου ἐπὶ δώδεκα παρασάγγας

μέχρι τοῦ Μηδίας τείχους. [ἔνθα αἱ διώρυχες, ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ
 ῥέουσιν· εἰσὶ δὲ τέτταρες, τὸ μὲν εὖρος πλεθριαῖαι, βαθεῖαι δὲ ἰσχυρῶς,
 καὶ πλοῖα πλεῖ ἐν αὐταῖς σιταγωγὰ· εἰσβάλλουσι δὲ εἰς τὸν Εὐφράτην,
 διαλείπουσι δ' ἐκάστη παρασάγγην, γέφυραι, δ' ἔπεισιν.] ἦν δὲ παρὰ τὸν
 315 Εὐφράτην πάροδος στενὴ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς τάφρου ὡς εἴκοσι
 ποδῶν τὸ εὖρος· (16) ταύτην δὲ τὴν τάφρον βασιλεὺς ποιεῖ μέγας ἀντὶ
 ἐρύματος, ἐπειδὴ πυνθάνεται Κύρον προσελάνοντα. ταύτην δὴ τὴν
 πάροδον Κύρος τε καὶ ἡ στρατιὰ παρήλθε καὶ ἐγένοντο εἴσω τῆς τάφρου.
 (17) ταύτη μὲν οὖν τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἐμαχέσατο βασιλεὺς, ἀλλ'
 320 ὑποχωρούντων φανερά ἦσαν καὶ ἵππων καὶ ἀνθρώπων ἵχνη πολλά.
 (18) ἐνταῦθα Κύρος Σιλανὸν καλέσας τὸν Ἀμπρακιώτην μάντιν ἔδωκεν
 αὐτῷ δαρεικοὺς τρισχιλίους, ὅτι τῇ ἐνδεκάτῃ ἀπ' ἐκείνης ἡμέρᾳ [πρότερον]
 θυόμενος εἶπεν αὐτῷ ὅτι βασιλεὺς οὐ μαχεῖται δέκα ἡμερῶν, Κύρος δ'
 εἶπεν· Οὐκ ἄρα ἔτι μαχεῖται, εἰ ἐν ταύταις οὐ μαχεῖται ταῖς ἡμέραις· ἐὰν δ'
 325 ἀληθεύσης, ὑπισχνούμαι σοι δέκα τάλαντα. τοῦτο τὸ χρυσίον τότε
 ἀπέδωκεν, ἐπεὶ παρήλθον αἱ δέκα ἡμέραι. (19) ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῇ τάφρῳ οὐκ
 ἐκώλυε βασιλεὺς τὸ Κύρου στράτευμα διαβαίνειν, ἔδοξε καὶ Κύρῳ καὶ
 τοῖς ἄλλοις ἀπεγνωκέναι τοῦ μάχεσθαι· ὥστε τῇ ὑστεραίᾳ Κύρος
 ἐπορεύετο ἡμελημένως μᾶλλον. (20) τῇ δὲ τρίτῃ ἐπὶ τε τοῦ ἄρματος
 330 καθημένος τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ ὀλίγους ἐν τάξει ἔχων πρὸ αὐτοῦ, τὸ
 δὲ πολὺ αὐτῷ ἀνατεταραγμένον ἐπορεύετο καὶ τῶν ὅπλων τοῖς
 στρατιώταις πολλὰ ἐπὶ ἁμαξῶν ἦγοντο καὶ ὑποζυγίων.

VIII. Καὶ ἦδη τε ἦν ἀμφὶ ἀγορὰν πλήθουσιν καὶ πλησίον ἦν ὁ σταθμὸς
 ἔνθα ἔμελλε καταλύειν, ἡνίκα Πατιγύας, ἀνὴρ Πέρσης τῶν ἀμφὶ Κύρον
 335 χρηστός, προφαίνεται ἐλαύνων ἀνὰ κράτος ἰδροῦντι τῷ ἵππῳ, καὶ εὐθὺς
 πᾶσιν οἷς ἐνετίγχανεν ἐβόα καὶ βαρβαρικῶς καὶ ἑλληνικῶς ὅτι βασιλεὺς
 σὺν στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένος.
 (2) ἔνθα δὴ πολὺς ταραχὸς ἐγένετο· αὐτίκα γὰρ ἐδόκουν οἱ Ἕλληνες καὶ
 πάντες δὲ ἀτάκτοις σφίσιν ἐπιπείσασθαι· (3) Κύρος τε καταπηδήσας ἀπὸ
 340 τοῦ ἄρματος τὸν θώρακα ἐνεδύετο καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον τὰ παλὰ εἰς
 τὰς χεῖρας ἔλαβε, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλεν ἐξοπλίσασθαι καὶ
 καθίστασθαι εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἕκαστον. (4) ἔνθα δὴ σὺν πολλῇ σπουδῇ
 καθίσταντο, Κλέαρχος μὲν τὰ δεξιὰ τοῦ κέρατος ἔχων πρὸς τῷ Εὐφράτῃ
 ποταμῷ, Πρόξενος δὲ ἔχόμενος, οἱ δ' ἄλλοι μετὰ τούτον, Μένων δὲ καὶ τὸ
 345 στράτευμα τὸ εὐώνυμον κέρας ἔσχε τοῦ Ἑλληνικοῦ. (5) τοῦ δὲ βαρβαρικοῦ
 ἱππεῖς μὲν Παφλαγόνες εἰς χιλίους παρὰ Κλέαρχον ἔστησαν ἐν τῷ δεξιῷ
 καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πελταστικόν, ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ Ἀριαῖός τε ὁ Κύρου
 ὑπαρχὸς καὶ τὸ ἄλλο βαρβαρικόν. (6) Κύρος δὲ καὶ ἱππεῖς τούτου ὅσον

350 ἑξακόσιοι <κατὰ τὸ μέσον>, ὥπλισμένοι θώραξι μὲν αὐτοὶ καὶ
 παραμηριδίοις καὶ κράνεσι πάντες πλὴν Κύρου· Κύρος δὲ ψιλὴν ἔχων τὴν
 κεφαλὴν εἰς τὴν μάχην καθίστατο [λέγεται δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Πέρσας
 ψιλαῖς ταῖς κεφαλαῖς ἐν τῷ πολέμῳ διακινδυνεύειν]. (7) οἱ δ' ἵπποι πάντες
 [οἱ μετὰ Κύρου] εἶχον καὶ προμετωπίδια καὶ προστερνίδια· εἶχον δὲ καὶ
 355 μαχαίρας οἱ ἵππεῖς Ἑλληνικάς. (8) καὶ ἤδη τε ἦν μέσον ἡμέρας καὶ οὐπω
 καταφανεῖς ἦσαν οἱ πολέμοι· ἥνίκα δὲ δεῖλη ἐγίνετο, ἐφάνη κονιορτὸς
 ὥσπερ νεφέλη λευκή, χρόνῳ δὲ συχνῷ ὕστερον ὥσπερ μελανία τις ἐν τῷ
 πεδίῳ ἐπὶ πολὺ. ὅτε δὲ ἐγγύτερον ἐγίνοντο, τάχα δὴ καὶ χαλκός τις
 ἥστραπτε καὶ λόγχοι καὶ αἱ τάξεις καταφανεῖς ἐγίνοντο. (9) καὶ ἦσαν
 360 ἵππεῖς μὲν λευκοθώρακες ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου τῶν πολεμίων· Τισσαφέρνης
 ἐλέγετο τούτων ἄρχειν· ἐχόμενοι δὲ γεῖροφόροι, ἐχόμενοι δὲ ὀπλίται σὺν
 ποδήρεσι ξυλίναις ἀσπίσιν. Αἰγύπτιοι δ' οὗτοι ἐλέγοντο εἶναι· ἄλλοι δ'
 ἵππεῖς, ἄλλοι τοξόται. πάντες δ' οὗτοι κατὰ ἔθνη ἐν πλαισίῳ πλήρει
 ἀνθρώπων ἕκαστον τὸ ἔθνος ἐπορεύετο. (10) πρὸ δὲ αὐτῶν ἄρματα
 διαλείποντα συχνὸν ἀπ' ἀλλήλων τὰ δὴ δρεπανηφόρα καλούμενα· εἶχον δὲ
 365 τὰ δρέπανα ἐκ τῶν ἀξόνων εἰς πλάγιον ἀποτεταμένα καὶ ὑπὸ τοῖς δίφροις
 εἰς γῆν βλέποντα, ὥς διακόπτειν ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν. ἡ δὲ γνώμη ἦν ὥς εἰς
 τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ἐλθόντα καὶ διακόποντα. (11) ὁ μέντοι Κύρος
 εἶπεν ὅτε καλέσας παρεκελεύετο τοῖς Ἑλλήσι τὴν κραυγὴν τῶν βαρβάρων
 ἀνέχεσθαι, ἐνψύσθῃ τοῦτο· οὐ γὰρ κραυγὴ ἀλλὰ σιγῇ ὥς ἀνυστὸν καὶ
 370 ἡσυχίᾳ ἐν ἴσῳ καὶ βραδέως προσῆσαν. (12) καὶ ἐν τούτῳ Κύρος
 παρελαύνων αὐτὸς σὺν Πίγρητι τῷ ἑρμηνεῖ καὶ ἄλλοις τρισὶν ἢ τέτταρσι
 τῷ Κλεάρχῳ ἐβόα ἄγειν τὸ στράτευμα κατὰ μέσον τὸ τῶν πολεμίων, ὅτι
 ἐκεῖ βασιλεὺς εἴη· κἄν τοῦτ', ἔφη, νικῶμεν, πάνθ' ἡμῖν πεποιήται.
 (13) ὁρῶν δὲ ὁ Κλεάρχος τὸ μέσον στίφος καὶ ἀκούων Κύρου ἕξω ὄντα
 375 τοῦ Ἑλληνικοῦ εὐωνύμου βασιλέα (τοσοῦτον γὰρ πλήθει περιῖν βασιλεὺς
 ὥστε μέσον τῶν ἑαυτοῦ ἔχων τοῦ Κύρου εὐωνύμου ἕξω ἦν), ἀλλ' ὅμως ὁ
 Κλεάρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρας,
 φοβούμενος μὴ κυκλωθεῖ ἑκατέρωθεν, τῷ δὲ Κύρῳ ἀπεκρίνατο ὅτι αὐτῷ
 380 μέλει ὅπως καλῶς ἔχοι. (14) καὶ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ τὸ μὲν βαρβαρικὸν
 στράτευμα ὁμαλῶς προῆει, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ μένον
 συνετάττετο ἐκ τῶν ἔτι προσιόντων. καὶ ὁ Κύρος παρελαύνων οὐ πάνυ
 πρὸς αὐτῷ στρατεύματι κατεθεῖτο ἑκατέρωσε ἀποβλέπων εἰς τε τοὺς
 πολεμίους καὶ τοὺς φίλους. (15) ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ
 385 Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, πελάσας ὥς συναντῆσαι ἤρετο εἴ τι παραγγέλλοι· ὁ δ'
 ἐπιστήσας εἶπε καὶ λέγειν ἐκέλευε πᾶσιν ὅτι καὶ τὰ ἱερὰ καλὰ καὶ τὰ
 σφάγια καλὰ. (16) ταῦτα δὲ λέγων θορύβου ἤκουσε διὰ τῶν τάξεων ἰόντος,

καὶ ἤρετο τίς ὁ θόρυβος εἴη. ὁ δὲ [Κλέαρχος] εἶπεν ὅτι σύνθημα
παρέρχεται δεύτερον ἤδη. καὶ ὃς ἐθαύμασε τίς παραγγέλλει καὶ ἤρετο ὅ τι
εἴη τὸ σύνθημα. ὁ δ' ἀπεκρίνατο· Ζεὺς σωτὴρ καὶ νίκη. (17) ὁ δὲ Κῦρος
390 ἀκούσας, Ἀλλὰ δέχομαι τε, ἔφη, καὶ τοῦτο ἔστω. ταῦτα δ' εἰπὼν εἰς τὴν
αὐτοῦ χώραν ἀπήλυνε. καὶ οὐκέτι τρία ἢ τέτταρα στάδια διειχέτην τῷ
φάλαγγι ἀπ' ἀλλήλων ἡνίκα ἐπαιάνιζόν τε οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχοντο ἄντιοι
ἰέναι τοῖς πολέμοις. (18) ὥς δὲ πορευομένων ἐξεκύναινε τὴ τῆς φάλαγγος,
395 τὸ ὑπολειπόμενον ἤρξατο δρόμῳ θεῖν· καὶ ἅμα ἐφθέγγαντο πάντες οἷον τῷ
Ἐνυαλίῳ ἐλελίζουσι, καὶ πάντες δὲ ἔθεον. λέγουσι δὲ τινες ὥς καὶ ταῖς
ἀσπίσι πρὸς τὰ δόρατα ἐδοῦπησαν φόβον ποιοῦντες τοῖς ἵπποις. (19) πρὶν
δὲ τόξευμα ἐξικνεῖσθαι ἐκκλίνουσιν οἱ βάρβαροι καὶ φευγουσι. καὶ
ἐνταῦθα δὴ ἐδίδωκον μὲν κατὰ κράτος οἱ Ἕλληνες, ἐβόων δὲ ἀλλήλοις μὴ
θεῖν δρόμῳ, ἀλλ' ἐν τάξει ἔπεσθαι. (20) τὰ δ' ἄρματα ἐφέροντο τὰ μὲν δι'
400 αὐτῶν τῶν πολέμων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων κενὰ ἡνιόχων. οἱ δ' ἐπεὶ
προΐδοιεν, δίσταντο· ἔστι δ' ὅστις καὶ κατελήφθη ὥσπερ ἐν ἵπποδρόμῳ
ἐκπλαγεῖς· καὶ οὐδὲν μέντοι οὐδὲ τοῦτον παθεῖν ἔφασαν, οὐδ' ἄλλος δὲ
τῶν Ἑλλήνων ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἔπαθεν οὐδεὶς οὐδέν, πλὴν ἐπὶ τῷ
εὐωνύμῳ τοξευθῆναι τις ἐλέγετο. (21) Κῦρος δ' ὀρῶν τοὺς Ἕλληνας
405 νικῶντας τὸ καθ' αὐτοὺς καὶ διώκοντας, ἡδόμενος καὶ προσκυνούμενος
ἤδη ὥς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἁμφ' αὐτόν, οὐδ' ὥς ἐξήχθη διώκειν, ἀλλὰ
συνεσπειραμένην ἔχων τὴν τῶν σὺν ἑαυτῷ ἐξακοσίων ἱππέων τάξιν
ἐπεμελεῖτο ὅ τι ποιήσει βασιλεὺς. καὶ γὰρ ᾔδει αὐτόν ὅτι μέσον ἔχοι τοῦ
Περσικοῦ στρατεύματος. (22) καὶ πάντες δ' οἱ τῶν βαρβάρων ἄρχοντες
410 μέσον ἔχοντες τὸ αὐτῶν ἡγοῦνται, νομίζοντες οὕτω καὶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ
εἶναι, ἢν ἢ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἐκατέρωθεν, καὶ εἴ τι παραγγεῖλαι χρήζοιεν,
ἡμίσει ἂν χρόνῳ αἰσθάνεσθαι τὸ στράτευμα. (23) καὶ βασιλεὺς δὴ τότε
μέσον ἔχων τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ὅμως ἔξω ἐγένετο τοῦ Κύρου εὐωνύμου
κέρματος. ἐπεὶ δ' οὐδεὶς αὐτῷ ἐμάχετο ἐκ τοῦ ἀντίου οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ
415 τεταγμένοις ἔμπροσθεν, ἐπέκαμπεν ὥς εἰς κύκλωσιν. (24) ἔνθα δὴ Κῦρος
δείσας μὴ ὅπισθεν γενόμενος κατακόψη τὸ Ἑλληνικὸν ἐλαύνει ἀντίος· καὶ
ἐμβαλὼν σὺν τοῖς ἐξακοσίοις νικᾷ τοὺς πρὸ βασιλέως τεταγμένους καὶ εἰς
φυγὴν ἔτρεψε τοὺς ἐξακισχιλίους, καὶ ἀποκτεῖναι λέγεται αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ
χειρὶ Ἀρταγέρσην τὸν ἄρχοντα αὐτῶν. (25) ὥς δ' ἡ τροπὴ ἐγένετο,
420 διασπείρονται καὶ οἱ Κύρου ἐξακόσιοι εἰς τὸ διώκειν ὀρμήσαντες, πλὴν
πάνυ ὀλίγοι ἁμφ' αὐτόν κατελείφθησαν, σχεδὸν οἱ ὁμοτράπεζοι
καλούμενοι. (26) σὺν τούτοις δὲ ὦν καθορᾷ βασιλέα καὶ τὸ ἁμφ' ἐκεῖνον
στῖφος· καὶ εὐθὺς οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰπὼν Τὸν ἄνδρα ὁρῶ ἵτο ἐπ' αὐτόν
καὶ παῖει κατὰ τὸ στέρνον καὶ τιτρώσκει διὰ τοῦ θώρακος, ὥς φησι

425 Κτησίας ὁ ἰατρός, καὶ ἰᾶσθαι αὐτὸς τὸ τραυμά φησι. (27) παίοντα δ' αὐτὸν ἀκοντίζει τις παλτῶ ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν βιαίως· καὶ ἐνταῦθα μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος καὶ οἱ ἄμφ' αὐτοὺς ὑπὲρ ἑκατέρου, ὁπόσοι μὲν τῶν ἄμφι βασιλέα ἀπέθνησκον Κτησίας λέγει· παρ' ἐκείνῳ γὰρ ἦν· Κῦρος δὲ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ ὁκτὼ οἱ ἄριστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἔκειντο ἐπ' αὐτῶ. 430 (28) Ἀρταπάτης δ' ὁ πιστότατος αὐτῶ τῶν σκηπτοῦχων [θεράπων] λέγεται, ἐπεὶ δὴ πεπτωκότα εἶδε Κῦρον, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου περιπεσεῖν αὐτῶ. (29) καὶ οἱ μὲν φασὶ βασιλέα κελεῦσαι τινα ἐπισφάζαι αὐτὸν Κύρῳ, οἱ δ' ἑαυτὸν ἐπισφάξασθαι σπασάμενον τὸν ἀκινάκην· εἶχε γὰρ χρυσοῦν· 435 καὶ στρεπτὸν δ' ἐφόρει καὶ ψέλια καὶ τᾶλλα ὥσπερ οἱ ἄριστοι Περσῶν· ἐτετίμητο γὰρ ὑπὸ Κύρου δι' εὐνοίαν τε καὶ πιστότητα.

IX. Κῦρος μὲν οὖν οὕτως ἐτελεύτησεν, ἀνὴρ ὢν Περσῶν τῶν μετὰ Κῦρον τὸν ἀρχαῖον γενομένων βασιλικώτατος τε καὶ ἄρχειν ἀξιώτατος, ὥς παρὰ πάντων ὁμολογεῖται τῶν Κύρου δοκούντων ἐν πείρᾳ γενέσθαι. 440 (2) πρῶτον μὲν γὰρ ἔτι παῖς ὢν, ὅτ' ἐπαιδεύετο καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις παισὶ, πάντων πάντα κράτιστος ἐνομίζετο. (3) πάντες γὰρ οἱ τῶν ἀρίστων Περσῶν παῖδες ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις παιδεύονται· ἐνθα πολλὴν μὲν σωφροσύνην καταμάθοι ἂν τις, αἰσχρὸν δ' οὐδὲν οὔτ' ἀκοῦσαι οὔτ' ἰδεῖν ἔστι. (4) θεῶνται δ' οἱ παῖδες καὶ τιμωμένους ὑπὸ βασιλέως καὶ ἀκούουσι, καὶ ἄλλους ἀτιμαζομένους· ὥστε εὐθὺς παῖδες ὄντες 445 μανθάνουσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι. (5) ἐνθα Κῦρος αἰδημονέστατος μὲν πρῶτον τῶν ἡλικιωτῶν ἐδόκει εἶναι, τοῖς τε πρεσβυτέροις καὶ τῶν ἑαυτοῦ ὑποδεεστέρων μᾶλλον πείθεσθαι, ἔπειτα δὲ φιλιππότατος καὶ τοῖς ἵπποις ἄριστα χρῆσθαι· ἔκρινον δ' αὐτὸν καὶ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων, τοξικῆς 450 τε καὶ ἀκοντίσεως, φιλομαθέστατον εἶναι καὶ μελετηρότατον. (6) ἐπεὶ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἔπρεπε, καὶ φιλοθηρότατος ἦν καὶ πρὸς τὰ θηρία μέντοι φιλοκινδυνότατος. καὶ ἄρκτον ποτὲ ἐπιφερομένην οὐκ ἔτρεσεν, ἀλλὰ συμπεσὼν κατεσπάσθη ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ τὰ μὲν ἔπαθεν, ὧν καὶ τὰς ὠτειλὰς εἶχεν, τέλος δὲ κατέκανε· καὶ τὸν πρῶτον μέντοι βοηθήσαντα 455 πολλοῖς μακαριστὸν ἐποίησεν. (7) ἐπεὶ δὲ κατεπέμφθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς σατράπης Λυδίας τε καὶ Φρυγίας τῆς μεγάλης καὶ Καππαδοκίας, στρατηγὸς δὲ καὶ πάντων ἀπεδείχθη οἷς καθήκει εἰς Καστωλοῦ πεδῖον ἄθροίζεσθαι, πρῶτον μὲν ἐπέδειξεν αὐτόν, ὅτι περὶ πλείστου ποιοῖτο, εἴ τῳ σπείσαιτο καὶ εἴ τῳ συνθοῖτο καὶ εἴ τῳ ὑπόσχοιτό τι, μηδὲν ψεύδεσθαι. 460 (8) καὶ γὰρ οὖν ἐπίστευον μὲν αὐτῷ αἱ πόλεις ἐπιτρεπόμεναι, ἐπίστευον δ' οἱ ἄνδρες· καὶ εἴ τις πολέμιος ἐγένετο, σπείσαμένου Κύρου ἐπίστευε μηδὲν ἂν παρὰ τὰς σπονδὰς παθεῖν. (9) τοιγαροῦν ἐπεὶ Τισσαφέρνει ἐπολέμησε, πᾶσαι αἱ πόλεις ἐκοῦσαι Κῦρον εἴλοντο ἀντὶ Τισσαφέρνου πλὴν

465 Μιλησίων· οὔτοι δὲ ὅτι οὐκ ἤθελε τοὺς φεύγοντας προσέθαι ἐφοβοῦντο
 αὐτόν. (10) καὶ γὰρ ἔργῳ ἐπεδείκνυτο καὶ ἔλεγεν ὅτι οὐκ ἂν ποτε προῖτο,
 ἐπεὶ ἅπαξ φίλος αὐτοῖς ἐγένετο, οὐδ' εἴ ἔτι μὲν μείους γένοιτο, ἔτι δὲ
 470 κάκιον πράξειαν. (11) φανερός δ' ἦν καὶ εἴ τις τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν
 ποιήσειεν αὐτόν, νικᾶν πειρώμενος· καὶ εὐχὴν δέ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον ὥς
 εὖχοιτο τοσοῦτον χρόνον ζῆν ἔστε νικῶν καὶ τοὺς εὖ καὶ κακῶς ποιούντας
 475 ἀλεξόμενος. (12) καὶ γὰρ οὖν πλεῖστοι δὴ αὐτῷ ἐνὶ γε ἀνδρὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν
 ἐπεθύμησαν καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα προσέθαι.
 (13) οὐ μὲν δὴ οὐδὲ τοῦτ' ἂν τις εἴποι, ὥς τοὺς κακούργους καὶ ἀδίκους εἶα
 καταγελᾶν, ἀλλὰ ἀφειδέστατα πάντων ἐτιμωρεῖτο· πολλὰκις δ' ἦν ἰδεῖν
 485 παρὰ τὰς στειβομένας ὁδοὺς καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν
 στερομένους ἀνθρώπους· ὥστ' ἐν τῇ Κύρου ἀρχῇ ἐγένετο καὶ Ἑλλήνι καὶ
 βαρβάρῳ μὴδὲν ἀδικοῦντι ἀδεῶς πορεύεσθαι ὅπῃ τις ἤθελεν, ἔχοντι ὅ τι
 προχωροίη. (14) τοὺς γε μέντοι ἀγαθοὺς εἰς πόλεμον ὠμολόγητο
 490 διαφερόντως τιμᾶν. καὶ πρῶτον μὲν ἦν αὐτῷ πόλεμος πρὸς Πισίδας καὶ
 Μυσούς· στρατευόμενος οὖν καὶ αὐτὸς εἰς ταύτας τὰς χώρας, οὓς ἑώρα
 ἐθέλοντας κινδυνεύειν, τούτους καὶ ἄρχοντας ἐποίει ἥς κατεστρέφετο
 χώρας, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλοις δώροις ἐτίμα· (15) ὥστε φαίνεσθαι τοὺς μὲν
 ἀγαθοὺς εὐδαιμονεστάτους, τοὺς δὲ κακοὺς δούλους τούτων ἀξιοῦσθαι
 495 εἶναι. τοιγαροῦν πολλὰ ἦν ἀφθονία αὐτῷ τῶν ἐθέλοντων κινδυνεύειν, ὅπου
 τις οἶοιτο Κῦρον αἰσθήσεσθαι. (16) εἰς γε μὴν δικαιοσύνην εἴ τις φανερός
 485 γένοιτο ἐπιδείκνυσθαι βουλόμενος, περὶ παντὸς ἐποιεῖτο τούτους
 πλουσιωτέρους ποιεῖν τῶν ἐκ τοῦ ἀδίκου φιλοκερδούντων. (17) καὶ γὰρ
 οὖν ἄλλα τε πολλὰ δικαίως αὐτῷ διεχειρίζετο καὶ στρατεύματι ἀληθινῶ
 ἐχρήσατο. καὶ γὰρ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, οἱ χρημάτων ἕνεκα πρὸς
 490 ἐκείνον ἔπλευσαν, ἔγνωσαν κερδαλεώτερον εἶναι Κύρῳ καλῶς ἄρχειν ἢ τὸ
 κατὰ μῆνα κέρδος. (18) ἀλλὰ μὴν εἴ τις γέ τι αὐτῷ προστάξαντι καλῶς
 ὑπηρετήσκειν, οὐδενὶ πώποτε ἀχάριστον εἶασε τὴν προθυμίαν. τοιγαροῦν
 495 δὴ κράτιστοι ὑπρέτει παντὸς ἔργου Κύρῳ ἐλέχθησαν γενέσθαι. (19) εἰ δέ
 τινα ὁρῶν δεινὸν ὄντα οἰκονόμον ἐκ τοῦ δικαίου καὶ κατασκευάζοντά τε ἥς
 ἄρχοι χώρας καὶ προσόδους ποιοῦντα, οὐδένα ἂν πώποτε ἀφείλετο, ἀλλ'
 500 αἰεὶ πλείω προσεδίδου· ὥστε καὶ ἡδέως ἐπόνουν καὶ θαρρῶν αἰεὶ ἐκτῶντο
 καὶ ὃ ἐπέπατο αὐτὸς τις ἥκιστα Κῦρον ἔκρυπτεν· οὐ γὰρ φθονῶν τοῖς
 φανερῶς πλουτοῦσιν ἐφαίνετο, ἀλλὰ πειρώμενος χρῆσθαι τοῖς τῶν
 ἀποκρυπτομένων χρήμασι. (20) φίλους γε μὴν, ὅσους ποιήσαιο καὶ
 εὖνους γνοίη ὄντας καὶ ἱκανοὺς κρίνειε συνεργοὺς εἶναι ὃ τι τυγχάνει
 500 βουλόμενος κατεργάζεσθαι, ὁμολογεῖται πρὸς πάντων κράτιστος δὴ
 γενέσθαι θεραπεύειν. (21) καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο οὐπὲρ αὐτὸς ἕνεκα φίλων

ὥετο δεῖσθαι, ὡς συνεργοὺς ἔχει, καὶ αὐτὸς ἐπειράτο συνεργὸς τοῖς φίλοις
 κράτιστος εἶναι τούτου ὅτου αἰσθάνοιτο ἕκαστον ἐπιθυμοῦντα. (22) δῶρα
 δὲ πλεῖστα μὲν οἶμαι εἰς γε ἀνὴρ ἐλάμβανε διὰ πολλά· ταῦτα δὲ πάντων δὴ
 505 μάλιστα τοῖς φίλοις διεδίδου, πρὸς τοὺς τρόπους ἑκάστου σκοπῶν καὶ
 ὅτου μάλιστα ὁρῶν ἕκαστον δεόμενον. (23) καὶ ὅσα τῷ σώματι αὐτοῦ
 πέμποι τις ἢ ὡς εἰς πόλεμον ἢ ὡς εἰς καλλωπισμόν, καὶ περὶ τούτων λέγειν
 αὐτὸν ἔφασαν ὅτι τὸ μὲν ἑαυτοῦ σῶμα οὐκ ἂν δύναιτο τούτοις πᾶσι
 510 κοσμηθῆναι, φίλους δὲ καλῶς κεκοσμημένους μέγιστον κόσμον ἀνδρὶ
 νομίζοι. (24) καὶ τὸ μὲν τὰ μεγάλα νικᾶν τοὺς φίλους εὖ ποιοῦντα οὐδὲν
 θαυμαστόν, ἐπειδὴ γε καὶ δυνατώτερος ἦν· τὸ δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ περιεῖναι
 τῶν φίλων καὶ τῷ προθυμεῖσθαι χαρίζεσθαι, ταῦτα ἔμοιγε μᾶλλον δοκεῖ
 ἀγαστὰ εἶναι. (25) Κῦρος γὰρ ἔπεμπε βίκους οἴνου ἡμιδεεῖς πολλάκις
 515 ὁπότε πάνυ ἡδὺν λάβοι, λέγων ὅτι οὐπω δὴ πολλοῦ χρόνου τούτου ἡδίστον
 οἶνον ἐπιτῶν· τοῦτον οὖν σοὶ ἔπεμψε καὶ δεῖται σου τήμερον τοῦτον
 ἐκπιεῖν σὺν οἷς μάλιστα φιλεῖς. (26) πολλάκις δὲ χῆνας ἡμιβρώτους
 ἔπεμπε καὶ ἄρτων ἡμίσεια καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐπιλέγειν κελεύων τὸν
 φέροντα· Τούτοις ἦσθη Κῦρος· βούλεται οὖν καὶ σὲ τούτων γεύσασθαι.
 (27) ὅπου δὲ χιλὸς σπάνιος πάνυ εἴη, αὐτὸς δὲ ἐδύνατο παρασκευάσασθαι
 520 διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν ὑπηρέτας καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν, διαπέμπων ἐκέλευε
 τοὺς φίλους τοῖς τὰ ἑαυτῶν σώματα ἄγουσιν ἵπποις ἐμβάλλειν τοῦτον τὸν
 χιλόν, ὡς μὴ πεινῶντες τοὺς ἑαυτοῦ φίλους ἄγωσιν. (28) εἰ δὲ δὴ ποτε
 πορεύοιτο καὶ πλεῖστοι μέλλοιεν ὄψεσθαι, προσκαλῶν τοὺς φίλους
 ἐσπουδαιολογεῖτο, ὡς δηλοῖ ὅς τιμᾷ. ὥστε ἐγὼ μὲν γε, ἐξ ὧν ἀκούω,
 525 οὐδένα κρίνω ὑπὸ πλείονων πεφιλησθαι οὔτε Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων.
 (29) τεκμήριον δὲ τούτου καὶ τόδε. παρὰ μὲν Κύρου δούλου ὄντος οὐδεὶς
 ἀπῆι πρὸς βασιλέα, πλὴν Ὀρόντας ἐπεχείρησε· καὶ οὗτος δὴ ὃν ὥετο
 πιστόν οἱ εἶναι ταχὺ αὐτὸν ἤρε Κύρῳ φιλαίτερον ἢ ἑαυτῷ· παρὰ δὲ
 βασιλέως πολλοὶ πρὸς Κῦρον ἀπῆλθον, ἐπειδὴ πολέμιοι ἀλλήλοις
 530 ἐγένοντο, καὶ οὗτοι μέντοι οἱ μάλιστα ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπώμενοι, νομίζοντες
 παρὰ Κύρῳ ὄντες ἀγαθοὶ ἀξιοτέρας ἂν τιμῆς τυγχάνειν ἢ παρὰ βασιλεῖ.
 (30) μέγα δὲ τεκμήριον καὶ τὸ ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ βίου αὐτῷ γενόμενον ὅτι
 καὶ αὐτὸς ἦν ἀγαθὸς καὶ κρίνειν ὀρθῶς ἐδύνατο τοὺς πιστοὺς καὶ εὔνοους
 καὶ βεβαίους. (31) ἀποθνήσκοντος γὰρ αὐτοῦ πάντες οἱ περὶ αὐτὸν φίλοι
 535 καὶ συντράπεζοι ἀπέθανον μαχόμενοι ὑπὲρ Κύρου πλὴν Ἀριαίου· οὗτος δὲ
 τεταγμένος ἐτύγχανεν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ τοῦ ἵππικοῦ ἄρῳ· ὡς δ' ἦσθετο
 Κῦρον πεπτωκότα, ἔφηνεν ἔχων καὶ τὸ στράτευμα πᾶν οὐ ἡγεῖτο. <...>

Γ'. I. [Ὅσα μὲν δὴ ἐν τῇ Κύρου ἀναβάσει οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν
 μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κῦρος ἐτελεύτησεν ἐγένετο ἀπιόντων

540 τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέρνηι ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ
 δεδηλωται.] (2) Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν καὶ τῶν
 λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπωλώλεσαν, ἐν πολλῇ
 545 δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ἐννοοῦμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις
 ἦσαν, κύκλῳ δὲ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμια
 ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν ἔμελλεν, ἀπείχον δὲ τῆς Ἑλλάδος
 οὐ μείον ἢ μύρια στάδια, ἡγεμὼν δ' οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ
 διειργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, προυδεδώκεσαν δὲ
 550 αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι, μόνοι δὲ
 καταλειτουργοῦντες ἦσαν οὐδὲ ἵππεα οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστε
 εὐδηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἂν κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ
 αὐτῶν οὐδεὶς ἂν λειφθεῖν. (3) ταῦτ' ἐννοοῦμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες
 ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ
 ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὄπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτην τὴν νύκτα,
 555 ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου ἐτύγχανον ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεῦδειν ὑπὸ
 λύπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὐποτ'
 ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι. οὕτω μὲν δὴ διακείμενοι πάντες ἀνεπαύοντο.

(4) Ἦν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε
 λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει, ἀλλὰ Πρόξενος αὐτὸν
 μετεπέμψατο οἰκοθεν ξένος ὢν ἀρχαῖος· ὑπισχεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον
 560 αὐτὸν Κύρῳ ποιήσειν, ὃν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἑαυτῷ νομίζειν τῆς πατρίδος.
 (5) ὁ μέντοι Ξενοφῶν ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακινουταὶ Σωκράτει τῷ
 Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. καὶ ὁ Σωκράτης ὑποπτεύσας μὴ τι πρὸς τῆς
 πόλεως ὑπαίτιον εἶη Κύρῳ φίλον γενέσθαι, ὅτι ἐδόκει ὁ Κύρος προθύμως
 τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τὰς Ἀθήνας συμπολεμήσαι, συμβουλεύει τῷ
 565 Ξενοφῶντι ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς ἀνακινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς πορείας.
 (6) ἐλθὼν δ' ὁ Ξενοφῶν ἐπῆρετο τὸν Ἀπόλλω τίνι ἂν θεῶν θύων καὶ
 εὐχόμενος κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔλθοι τὴν ὁδὸν ἣν ἐπινοεῖ καὶ καλῶς
 πράξας σωθεῖν. καὶ ἀνείλεν αὐτῷ ὁ Ἀπόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν. (7) ἐπεὶ
 δὲ πάλιν ἦλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. ὁ δ' ἀκούσας ἡτῆτο αὐτὸν
 570 ὅτι οὐ τοῦτο πρῶτον ἡρώτα πότερον λῶν εἶη αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν,
 ἀλλ' αὐτὸς κρίνας ἰτέον εἶναι τοῦτ' ἐπυνθάνετο ὅπως ἂν κάλλιστα
 πορευθεῖν. ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἦρου, ταῦτ', ἔφη, χρὴ ποιεῖν ὅσα ὁ θεὸς
 ἐκέλευσεν. (8) ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν οὕτω θυσάμενος οἷς ἀνείλεν ὁ θεὸς
 575 ὁρμᾶν τὴν ἄνω ὁδόν, καὶ συνεστάθῃ Κύρῳ. (9) προθυμουμένου δὲ τοῦ
 Προξένου καὶ ὁ Κύρος συμπροθυμεῖτο μέναι αὐτόν, εἶπε δὲ ὅτι ἐπειδὴν
 τάχιστα ἢ στρατεία λήξῃ, εὐθὺς ἀποπέμψει αὐτόν. ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος εἶναι

580 εἰς Πισίδας. (10) ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὕτως ἐξαπατηθεὶς – οὐχ ὑπὸ
 Προξένου· οὐ γὰρ ἤδει τὴν ἐπὶ βασιλέα ὁρμὴν οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν
 Ἑλλήνων πλὴν Κλεάρχου· ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἦλθον, σαφὲς πᾶσιν ἤδη
 ἐδόκει εἶναι ὅτι ὁ στόλος εἴη ἐπὶ βασιλέα. φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν καὶ
 ἄκοντες ὅμως οἱ πολλοὶ δι’ αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου
 συνηκολούθησαν· ὧν εἷς καὶ Ξενοφῶν ἦν. (11) ἐπεὶ δὲ ἀπορία ἦν, ἐλυπεῖτο
 585 μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεύδειν· μικρὸν δ’ ὕπνου λαχὼν
 εἶδεν ὄναρ. ἔδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν
 πατρίαν οἰκίαν, καὶ ἐκ τούτου λάμπεσθαι πᾶσα. (12) περίφοβος δ’ εὐθὺς
 ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄναρ τῇ μὲν ἔκρινεν ἀγαθόν, ὅτι ἐν πόνοις ὧν καὶ
 κινδύνοις φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἰδεῖν ἔδοξε· τῇ δὲ καὶ ἐφοβέιτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς
 μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλῳ δὲ ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ
 590 πῦρ, μὴ οὐ δύναιτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ’ εἴργετο
 πάντοθεν ὑπὸ τινων ἀποριῶν. (13) ὁποῖόν τι μὲν δὴ ἐστὶ τὸ τοιοῦτον ὄναρ
 ἰδεῖν ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. γίγνεται γὰρ τάδε.
 εὐθὺς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει· τί κατάκειμαι; ἡ
 δὲ νύξ προβαίνει· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολεμίους ἤξειν. εἰ δὲ
 595 γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα
 ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότερα παθόντας ὑβριζομένους ἀποθανεῖν;
 (14) ὅπως δ’ ἀμυνόμεθα οὐδεὶς παρασκευάζεται οὐδὲ ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ
 κατακεῖμεθα ὥσπερ ἐξὸν ἡσυχίαν ἄγειν. ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως
 στρατηγὸν προσδοκῶ ταῦτα πράξειν; ποίαν δ’ ἡλικίαν ἐμαυτῷ ἐλθεῖν
 600 ἀναμείνω; οὐ γὰρ ἔγωγ’ ἔτι πρεσβύτερος ἔσομαι, ἔαν τήμερον προδῶ
 ἐμαυτὸν τοῖς πολεμίῳ. (15) ἐκ τούτου ἀνίσταται καὶ συγκαλεῖ τοὺς
 Προξένου πρῶτον λοχαγούς. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν· Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες
 λοχαγοί, οὔτε καθεύδειν δύναμαι, ὥσπερ οἶμαι οὐδ’ ὑμεῖς, οὔτε κατακεῖσθαι
 ἔτι, ὁρῶν ἐν οἴοις ἐσμέν. (16) οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι δῆλον ὅτι οὐ πρότερον
 605 πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφηναν πρὶν ἐνόμισαν καλῶς τὰ ἑαυτῶν
 παρασκευάσασθαι, ἡμῶν δ’ οὐδεὶς οὐδὲν ἀντεπιμελεῖται ὅπως ὡς κάλλιστα
 ἀγωνιούμεθα. (17) καὶ μὴν εἰ ὑφησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τί
 οἰόμεθα πείσεσθαι; ὅς καὶ τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἤδη
 610 ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ἀνεσταύρωσεν· ἡμᾶς δέ, οἷς κηδεμῶν
 μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύσαμεν δὲ ἐπ’ αὐτόν ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλέως
 ποιήσοντες καὶ ἀποκτενοῦντες εἰ δυνάμεθα, τί ἂν οἰόμεθα παθεῖν; (18) ἄρ’
 οὐκ ἂν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι ὡς ἡμᾶς τὰ ἔσχατα αἰκισάμενος πᾶσιν ἀνθρώποις
 φόβον παράσχοι τοῦ στρατεύσαι ποτε ἐπ’ αὐτόν; ἀλλ’ ὅπως τοι μὴ ἐπ’
 ἐκείνῳ γενησόμεθα πάντα ποιητέον. (19) ἐγὼ μὲν οὖν ἔστε μὲν αἱ σπονδαὶ
 615 ἦσαν οὔποτε ἐπανόμην ἡμᾶς μὲν οἰκτίρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ

μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν ὅσῃν μὲν χώραν καὶ οἶαν ἔχοιεν, ὥς δὲ
 ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτήνη, χρυσὸν δέ,
 ἐσθῆτα δέ· (20) τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ὁπότε ἐνθυμοίμην, ὅτι τῶν μὲν
 620 ἀγαθῶν τούτων οὐδενὸς ἡμῖν μετεῖη, εἰ μὴ πριαίμεθα, ὅτου δ' ὠνησόμεθα
 ᾗδεν ἔτι ὀλίγους ἔχοντας, ἄλλως δέ πως πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἢ
 ὠνουμένους ὄρκους ἤδη κατέχοντας ἡμᾶς ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνίστε τὰς
 σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμην ἢ νῦν τὸν πόλεμον. (21) ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖνοι
 ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσασθαι μοι δοκεῖ καὶ ἡ ἐκείνων ὕβρις καὶ ἡ
 625 ἡμετέρα ὑποψία. ἐν μέσῳ γὰρ ἤδη κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἅθλα ὁπότεροι ἂν
 ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσιν, ἀγωνοθέται δ' οἱ θεοὶ εἰσιν, οἱ σὺν ἡμῖν, ὥς τὸ
 εἰκός, ἔσσονται. (22) οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρκήκασιν· ἡμεῖς δὲ πολλὰ
 ὀρῶντες ἀγαθὰ στεῖρῶς αὐτῶν ἀπειχόμεθα διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους· ὥστε
 ἐξεῖναι μοι δοκεῖ ἰέναι ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολὺν σὺν φρονήματι μείζονι ἢ
 630 τούτοις. (23) ἔτι δ' ἔχομεν σώματα ἱκανώτερα τούτων καὶ ψυχὴ καὶ θάληπ
 καὶ πόνους φέρειν· ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς ἀμείνονας· οἱ δὲ
 ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θνητοὶ μᾶλλον ἡμῶν, ἢν οἱ θεοὶ ὥσπερ τὸ πρόσθεν
 νίκην ἡμῖν διδῶσιν. (24) ἀλλ' ἴσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτά ἐνθυμοῦνται, πρὸς
 τῶν θεῶν μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ
 κάλλιστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἄρξωμεν τοῦ ἐξορμῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν
 635 ἀρετὴν· φάνητε τῶν λοχαγῶν ἄριστοι καὶ τῶν στρατηγῶν
 ἀξιοστρατηγότεροι. (25) καγὼ δέ, εἰ μὲν ὑμεῖς ἐθέλετε ἐξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα,
 ἔπεσθαι ὑμῖν βούλομαι, εἰ δ' ὑμεῖς τάττετ' ἐμὲ ἡγεῖσθαι, οὐδὲν
 προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζειν ἡγοῦμαι ἐρύκειν ἀπ'
 ἐμαυτοῦ τὰ κακά.
 640 (26) Ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ἀκούσαντες ἡγεῖσθαι
 ἐκέλευον πάντες, πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βιωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος
 δ' εἶπεν ὅτι φλυαροῖη ὅστις λέγει ἄλλως πως σωτηρίας ἂν τυχεῖν ἢ
 βασιλεία πείσας, εἰ δύναιτο, καὶ ἅμα ἤρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας. (27) ὁ
 μέντοι Ξενοφῶν μεταξὺ ὑπολαβὼν ἔλεξεν ὧδε. ὦ θαυμασιώτατε
 645 ἄνθρωπε, σύγε οὐδὲ ὀρῶν γιγνώσκεις οὐδὲ ἀκούων μέμνησαι. ἐν ταῦτῳ
 γε μέντοι ἦσθα τούτοις ὅτε βασιλεύς, ἐπεὶ Κῦρος ἀπέθανε, μέγα
 φρονήσας ἐπὶ τούτῳ πέμπων ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα. (28) ἐπεὶ
 δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ' ἐξοπλισάμενοι ἐλθόντες
 παρεσκηνήσαμεν αὐτῷ, τί οὐκ ἐποίησε πρέσβεις πέμπων καὶ σπονδὰς
 650 αἰτῶν καὶ παρέχων τὰ ἐπιτήδεια, ἔστε σπονδῶν ἔτυχεν; (29) ἐπεὶ δ' αὖ
 οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὥσπερ δὴ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς
 ἄνευ ὅπλων ἦλθον πιστεύσαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι
 παῖοι μὲν, κεντούμενοι, ὑβριζόμενοι οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες

655 δύνανται, καὶ μάλ' οἶμαι ἐρῶντες τούτου; ἂ σὺ πάντα εἰδὼς τοὺς μὲν
 ἀμύνασθαι κελεύοντας φλυαρεῖν φῆς, πείθειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας;
 (30) ἐμοί, ὃ ἄνδρες, δοκεῖ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσίεσθαι εἰς
 ταῦτ' ἡμῖν αὐτοῖς ἀφελομένους τε τὴν λοχαγίαν σκευὴ ἀναθέντας ὡς
 τοιοῦτ' χρῆσθαι. οὗτος γὰρ καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει καὶ πᾶσαν
 660 τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἑλλήνων ὢν τοιοῦτός ἐστιν. (31) ἐντεῦθεν ὑπολαβὼν
 Ἀγασίας Στυμφάλιος εἶπεν· Ἀλλὰ τούτῳ γε οὔτε τῆς Βοιωτίας
 προσήκει οὐδὲν οὔτε τῆς Ἑλλάδος παντάπασιν, ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον
 ὥσπερ Λυδὸν ἀμφοτέρα τὰ ὦτα τετυρημένον. καὶ εἶχεν οὕτως.
 (32) τοῦτον μὲν οὖν ἀπήλασαν· οἱ δὲ ἄλλοι παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες,
 665 ὅπου μὲν στρατηγὸς σῶος εἶη, τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν, ὁπόθεν δὲ
 οἴχοιτο, τὸν ὑποστράτηγον, ὅπου δ' αὖ λοχαγὸς σῶος εἶη, τὸν λοχαγόν.
 (33) ἐπεὶ δὲ πάντες συνήλθον, εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὅπλων ἐκαθέζοντο·
 καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἑκατόν.
 ὅτε δὲ ταῦτα ἦν σχεδὸν μέσαι ἦσαν νύκτες. (34) ἐνταῦθα Ἰερώνυμος
 Ἥλειος πρεσβύτατος ὢν τῶν Προξένου λοχαγῶν ἤρχετο λέγειν ὥδε.
 670 Ἥμῖν, ὃ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὁρῶσι τὰ παρόντα ἔδοξε καὶ
 αὐτοῖς συνελθεῖν καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, ὅπως βουλευσάμεθα εἴ τι
 δυναίμεθα ἀγαθόν. λέξον δ', ἔφη, καὶ σύ, ὃ Ξενοφῶν, ἅπερ καὶ πρὸς
 ἡμᾶς. (35) ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάντες
 ἐπιστάμεθα, ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης οὓς μὲν ἐδυνήθησαν
 675 συνεilhφασιν ἡμῶν, τοῖς δ' ἄλλοις δῆλον ὅτι ἐπιβουλεύουσιν, ὡς, ἢν
 δύνωνται, ἀπολέσωσιν. ἡμῖν δέ γε οἶμαι πάντα ποιητέα ὡς μήποτε ἐπὶ
 τοῖς βαρβάροις γενώμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμῖν. (36) εὖ
 τοίνυν ἐπίστασθε ὅτι ὑμεῖς τοσοῦτοι ὄντες ὅσοι νῦν συνεληλύθατε
 μέγιστον ἔχετε καιρόν. οἱ γὰρ στρατιῶται οὗτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς
 680 βλέπουσι, κἂν μὲν ὑμᾶς ὁρῶσιν ἀθύμους, πάντες κακοὶ ἔσονται, ἢν δὲ
 ὑμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ᾗτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ
 τοὺς ἄλλους παρακαλῆτε, εὖ ἴστε ὅτι ἔψονται ὑμῖν καὶ πειράσσονται
 μιμεῖσθαι. (37) ἴσως δέ τοι καὶ δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων.
 ὑμεῖς γάρ ἐστε στρατηγοί, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί· καὶ ὅτε εἰρήνη
 685 ἦν, ὑμεῖς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτεῖτε· (38) καὶ νῦν
 τοίνυν ἐπεὶ πόλεμός ἐστιν, ἀξιοῦν δεῖ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμείνους τε τοῦ
 πλήθους εἶναι καὶ προβουλεύειν τούτων καὶ προπονεῖν, ἢν που δέη.
 καὶ νῦν πρῶτον μὲν οἶομαι ἂν ὑμᾶς μέγα ὠφελεῖται τὸ στράτευμα, εἰ
 ἐπιμεληθεῖητε ὅπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ὡς τάχιστα στρατηγοὶ καὶ
 690 λοχαγοὶ ἀντικατασταθῶσιν. ἄνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἂν οὔτε καλὸν
 οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο ὡς μὲν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς

πολεμικοῖς παντάπασιν. ἡ μὲν γὰρ εὐταξία σφῆζειν δοκεῖ, ἡ δὲ ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπολώλεκεν. (39) ἐπειδὴν δὲ καταστήσῃσθε τοὺς ἄρχοντας ὅσους δεῖ, ἦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ 695 παραθαρῶνῃτε, οἶμαι ἂν ὑμᾶς πάνυ ἐν καιρῷ ποιῆσαι. (40) νῦν γὰρ ἴσως καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε ὡς ἀθύμως μὲν ἦλθον ἐπὶ τὰ ὄπλα, ἀθύμως δὲ πρὸς τὰς φυλακάς· ὥστε οὕτω γ' ἐχόντων οὐκ οἶδα ὅ τι ἂν τις χρήσαιτο αὐτοῖς, εἴτε νυκτὸς δέοι εἴτε καὶ ἡμέρας. (41) ἦν δὲ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ὥς μὴ τοῦτο μόνον ἐννοῶνται, τί πείσονται, ἀλλὰ 700 καὶ τί ποιήσουσι, πολλὸν εὐθυμότεροι ἔσσονται. (42) ἐπίστασθε γὰρ δὴ ὅτι οὔτε πληθὸς ἐστὶν οὔτε ἰσχύς ἡ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα, ἀλλ' ὁπότεροι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐρρώμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τούτους ὥς ἐπὶ τὸ πολλὸν οἱ ἀντίοι οὐ δέχονται. (43) ἐντεθύμῃμαι δ' ἔγωγε, ὦ ἄνδρες, καὶ τοῦτο, ὅτι ὁπόσοι μὲν 705 μαστεύουσι ζῆν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὗτοι μὲν κακῶς τε καὶ αἰσχυρῶς ὥς ἐπὶ τὸ πολλὸν ἀποθνήσκουσιν, ὁπόσοι δὲ τὸν μὲν θάνατον ἐγνώκασιν πᾶσι κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγωνίζονται, τούτους ὁρῶ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνουμένους καὶ ἔως ἂν ζῶσιν εὐδαιμονέστερον διάγοντας. 710 (44) ἃ καὶ ὑμᾶς δεῖ νῦν καταμαθόντας (ἐν τοιούτῳ γὰρ καιρῷ ἐσμεν) αὐτούς τε ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν. ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. (45) μετὰ δὲ τοῦτον εἶπε Χειρίσοφος· Ἀλλὰ πρόσθεν μὲν, ὦ Ξενοφῶν, τοσοῦτον μόνον σε ἐγίγνωσκον ὅσον ἤκουον Ἀθηναῖον εἶναι, νῦν δὲ καὶ ἐπαινῶ σε ἐφ' οἷς λέγεις τε καὶ πράττεις 715 καὶ βουλοίμην ἂν ὅτι πλείστους εἶναι τοιούτους· κοινὸν γὰρ ἂν εἴη τὸ ἀγαθόν. (46) καὶ νῦν, ἔφη, μὴ μέλλωμεν, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ἀπελθόντες ἤδη αἰρεῖσθε οἱ δεόμενοι ἄρχοντας, καὶ ἐλόμενοι ἦκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς αἰρεθέντας ἄγετε· ἔπειτ' ἐκεῖ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώτας. παρέστω δ' ἡμῖν, ἔφη, καὶ Τολμίδης ὁ κῆρυξ. 720 (47) καὶ ἅμα ταῦτ' εἰπὼν ἀνέστη, ὥς μὴ μέλλοιτο ἀλλὰ περαίνοιτο τὰ δέοντα. ἐκ τούτου ἠρέθησαν ἄρχοντες ἀντὶ μὲν Κλεάρχου Τιμασίων Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανθικλῆς Ἀχαιοός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Κλεάνωρ Ἀρκάς, ἀντὶ δὲ Μένωνος Φιλήσιος Ἀχαιοός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενοφῶν Ἀθηναῖος. <...>

ΠΛΑΤΩΝ

Платон (427–347 гг. до н. э.) – знаменитый греческий философ, ученик Сократа, учитель Аристотеля. Он происходил из аристократической семьи, родился и умер в Афинах. Платону принадлежит учение о бессмертии души и об «идеях».

До нас дошли почти все труды Платона, написанные, как правило, в форме диалогов. На мировоззрение философа огромное влияние оказал Сократ. После смерти учителя Платон много путешествовал. Возвратившись в Афины, он открыл свою знаменитую Академию – религиозно-философский союз, названный в честь мифического героя Академа. В ней изучались философия, математика, астрономия, естествознание и другие науки. Основным методом обучения был диалог, или диалектика. Платоновская Академия просуществовала около тысячи лет – до 529 г.

Вплоть до XII в. единственным диалогом Платона, переведенным на латынь, был «Тимей». Целиком наследие философа было переведено на латинский язык итальянским гуманистом М. Фичино только в середине XV в.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ*

(Editionis Stephani pagina 17)

- 1 I. Ὅτι μὲν ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ τῶν ἐμῶν
κατηγόρων, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτῶν ὀλίγου ἔμμαντοῦ
ἐπελαθόμην, οὕτω πιθανῶς ἔλεγον. καίτοι ἀληθές γε ὡς ἔπος εἰπεῖν
οὐδὲν εἰρήκασιν. μάλιστα δὲ αὐτῶν ἐν ἐθαύμασα τῶν πολλῶν ὧν
5 ἐψεύσαντο, τοῦτο ἐν ᾧ ἔλεγον ὡς χρῆν ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι μὴ ὑπ' ἐμοῦ
ἐξαπατηθῆτε ὡς δεινοῦ ^(B) ὄντος λέγειν. τὸ γὰρ μὴ αἰσχυρῆσθαι ὅτι αὐτίκα
ὑπ' ἐμοῦ ἐξελεγχθήσονται ἔργῳ, ἐπειδὴ μὴδ' ὅπως οὖν φαίνωμαι
δεινὸς λέγειν, τοῦτό μοι ἔδοξεν αὐτῶν ἀναισχυρότατον εἶναι, εἰ μὴ ἄρα
δεινὸν καλοῦσιν οὗτοι λέγειν τὸν τάληθι λέγοντα· εἰ μὲν γὰρ τοῦτο
10 λέγουσιν, ὁμολογοῖν ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. οὗτοι μὲν
οὖν, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, ἢ τι ἢ οὐδὲν ἀληθὲς εἰρήκασιν, ὑμεῖς δὲ μου

* Фрагмент «Апологии Сократа» приводится по изданию: Plato. Apologia Socratis // Platonis opera / ed. J. Burnet. Oxford, 1900. Vol. 1.

ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν – οὐ μέντοι μὰ Δία, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὥσπερ οἱ τούτων, ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν οὐδὲ ^(C) κεκοσμημένους, ἀλλ’ ἀκούσεσθε εἰκὴ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχούσιν ὀνόμασιν – πιστεύω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω – καὶ μηδεὶς ὑμῶν
15 προσδοκησάτω ἄλλως· οὐδὲ γὰρ ἂν δῆπου πρόπει, ὧ ἄνδρες, τῆδε τῇ ἡλικίᾳ ὥσπερ μεираκίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. καὶ μέντοι καὶ πάνυ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο ὑμῶν δέομαι καὶ παρίεμαι· ἔαν διὰ τῶν αὐτῶν λόγων ἀκούητέ μου ἀπολογουμένου δι’ ὧν περ εἴωθα λέγειν καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἵνα ὑμῶν πολλοὶ ἀκηκόασι, καὶ ἄλλοι,
20 μῆτε ^(D) θαυμάζειν μῆτε θορυβεῖν τούτου ἔνεκα. ἔχει γὰρ οὕτως. νῦν ἐγὼ πρῶτον ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα, ἔτι γεγωνὸς ἐβδομήκοντα· ἀτεχνῶς οὖν ξένως ἔχω τῆς ἐνθάδε λέξεως. ὥσπερ οὖν ἂν, εἰ τῷ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὧν, συνεγινώσκετε δῆπου ἂν μοι εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ φωνῇ τε καὶ τῷ τρόπῳ ἔλεγον ⁽¹⁸⁾ ἐν οἷσπερ ἐτεθράμμην, καὶ δὴ καὶ νῦν τοῦτο ὑμῶν
25 δέομαι δίκαιον, ὥς γέ μοι δοκῶ, τὸν μὲν τρόπον τῆς λέξεως ἔαν – ἴσως μὲν γὰρ χεῖρων, ἴσως δὲ βελτίων ἂν εἴη – αὐτὸ δὲ τοῦτο σκοπεῖν καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προσέχειν, εἰ δίκαια λέγω ἢ μή· δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετὴ, ῥήτορος δὲ τάληθῃ λέγειν.

II. Πρῶτον μὲν οὖν δίκαιός εἰμι ἀπολογήσασθαι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
30 πρὸς τὰ πρῶτά μου ψευδῇ κατηγορημένα καὶ τοὺς πρώτους κατηγορούς, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ὕστερον καὶ τοὺς ^(B) ὑστέρους. ἐμοῦ γὰρ πολλοὶ κατήγοροι γεγόνασιν πρὸς ὑμᾶς καὶ πάλοι πολλὰ ἤδη ἔτι καὶ οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντες, οὓς ἐγὼ μᾶλλον φοβοῦμαι ἢ τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον, καί περ ὄντας καὶ τούτους δεινούς· ἀλλ’ ἐκεῖνοι δεινότεροι, ὧ ἄνδρες, οἱ ὑμῶν τοὺς
35 πολλοὺς ἐκ παίδων παραλαμβάνοντες ἔπειθόν τε καὶ κατηγοροῦν ἐμοῦ μᾶλλον οὐδὲν ἀληθές, ὥς ἔστιν τις Σωκράτης σοφὸς ἀνὴρ, τά τε μετέωρα φροντιστὴς καὶ τὰ ὑπὸ γῆς πάντα ἀνεζητηκῶς καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῶν. οὗτοι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ^(C) <οἱ> ταύτην τὴν φήμην κατασκεδάσαντες, οἱ δεινοὶ εἰσὶν μοι κατήγοροι· οἱ γὰρ ἀκούοντες
40 ἡγοῦνται τοὺς ταῦτα ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομίζειν. ἔπειτ’ εἰσιν οὗτοι οἱ κατήγοροι πολλοὶ καὶ πολλὸν χρόνον ἤδη κατηγορηκότες, ἔτι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς ἐν ἧ ἂν μάλιστα ἐπιστεύσατε, παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μεираκία, ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες ἀπολογουμένου οὐδενός. ὃ δὲ πάντων ἀλογώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ ὀνόματα οἷόν τε αὐτῶν εἰδέναι καὶ εἰπεῖν, ^(D) πλὴν εἴ τις κωμωδοποιὸς τυγχάνει ὧν.
45 ὅσοι δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑμᾶς ἀνέπειθον – οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους πείθοντες – οὗτοι πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν· οὐδὲ γὰρ ἀναβιάσασθαι οἷόν τ’ ἐστὶν αὐτῶν ἐνταυθοῖ οὐδ’ ἐλέγχει οὐδένα, ἀλλ’

50 ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογούμενον τε καὶ ἐλέγχειν
μηδενὸς ἀποκρινομένου. ἀξιῶσατε οὖν καὶ ὑμεῖς, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, διττούς
μου τοὺς κατηγοροὺς γεγονέναι, ἑτέρους μὲν τοὺς ἄρτι κατηγορήσαντας,
ἑτέρους δὲ ^(B) τοὺς πάλαι οὖς ἐγὼ λέγω, καὶ οἰήθητε δεῖν πρὸς ἐκείνους
πρῶτόν με ἀπολογήσασθαι· καὶ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνων πρότερον ἠκούσατε
κατηγορούντων καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τῶνδε τῶν ὕστερον.

55 Εἶεν· ἀπολογητέον δὴ, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ⁽¹⁹⁾ ἐπιχειρητέον ὑμῶν
ἐξελέσθαι τὴν διαβολὴν ἣν ὑμεῖς ἐν πολλῷ χρόνῳ ἔσχετε ταύτην ἐν οὕτως
ὀλίγῳ χρόνῳ. βουλοίμην μὲν οὖν ἂν τοῦτο οὕτως γενέσθαι, εἴ τι ἄμεινον
καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοί, καὶ πλέον τί με ποιῆσαι ἀπολογούμενον· οἶμαι δὲ αὐτὸ
χαλεπὸν εἶναι, καὶ οὐ πάνυ με λανθάνει οἷόν ἐστιν. ὅμως τοῦτο μὲν ἵτω
60 ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον, τῷ δὲ νόμῳ πειστέον καὶ ἀπολογητέον.

III. Ἀναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστὶν ἐξ ἧς ἡ ἐμὴ
διαβολὴ γέγονεν, ἣ δὴ καὶ ^(B) πιστεύων Μελίτῳ με ἐγράψατο τὴν γραφὴν
ταύτην. εἶεν· τί δὴ λέγοντες διέβαλλον οἱ διαβάλλοντες; ὥσπερ οὖν
κατηγόρων τὴν ἀντωμοσίαν δεῖ ἀναγνῶναι αὐτῶν· «Σωκράτης ἀδικεῖ καὶ
65 περιεργάζεται ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆς καὶ οὐράνια καὶ τὸν ἥττω λόγον
κρείττω ποιῶν καὶ ἄλλους ταῦτα ταῦτα διδάσκων». ^(C) τοιαύτη τίς ἐστίν·
ταῦτα γὰρ ἑώρατε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτη τινὰ
ἐκεῖ περιφερόμενον, φάσκοντά τε ἀεροβατεῖν καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν
φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν περὶ ἐπαίῳ. καὶ οὐχ ὥς
70 ἀτιμάζων λέγω τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην, εἴ τις περὶ τῶν τοιούτων σοφός
ἐστίν – μὴ πως ἐγὼ ὑπὸ Μελίτου τοσαύτας δίκας φεύγοιμι – ἀλλὰ γὰρ
ἐμοὶ τούτων, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν μέτεστιν. μάρτυρας δὲ αὖ ^(D) ὑμῶν
τοὺς πολλοὺς παρέχομαι, καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ἀλλήλους διδάσκειν τε καὶ
φράζειν, ὅσοι ἐμοῦ πώποτε ἀκηκόατε διαλεγομένου – πολλοὶ δὲ ὑμῶν οἱ
75 τοιοῦτοί εἰσιν – φράζετε οὖν ἀλλήλοις εἰ πώποτε ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἤκουσέ
τις ὑμῶν ἐμοῦ περὶ τῶν τοιούτων διαλεγομένου, καὶ ἐκ τούτου γνώσεσθε
ὅτι τοιαῦτ' ἐστὶ καὶ τᾶλλα περὶ ἐμοῦ ἢ οἱ πολλοὶ λέγουσιν.

IV. Ἀλλὰ γὰρ οὔτε τούτων οὐδὲν ἐστίν, οὐδέ γ' εἴ τινας ἀκηκόατε ὥς ἐγὼ
παιδεύειν ἐπιχειρῶ ἀνθρώπους καὶ χρήματα ^(E) πράττομαι, οὐδὲ τοῦτο
80 ἀληθές, ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἷός τ' εἴη παιδεύειν
ἀνθρώπους ὥσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντίνος καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ
Ἰππίας ὁ Ἡλείος. τούτων γὰρ ἕκαστος, ὃ ἄνδρες, οἷός τ' ἐστὶν ἰὼν εἰς
ἐκάστην τῶν πόλεων τοὺς νέους – οἷς ἔξεστι τῶν ἑαυτῶν πολιτῶν προῖκα
συνεῖναι ὅ ἂν βούλωνται – τούτους πείθουσι τὰς ἐκείνων συνουσίας
85 ⁽²⁰⁾ ἀπολιπόντας σφίσιν συνεῖναι χρήματα διδόντας καὶ χάριν προσειδέναι.
ἐπεὶ καὶ ἄλλος ἀνὴρ ἐστὶ Πάριος ἐνθάδε σοφός ὃν ἐγὼ ἡσθόμην

ἐπιδημοῦντα· ἔτυχον γὰρ προσελθὼν ἀνδρὶ ὃς τετέλεκε χρήματα σοφισταῖς
 πλείω ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι, Καλλίᾳ τῷ Ἰππονίκου· τοῦτον οὖν ἀνηρόμην –
 ἐστὸν γὰρ αὐτῷ δύο ὑεῖ – «ἽΩ Καλλία, – ἦν δ' ἐγώ, – εἰ μὲν σου τῷ ὑεῖ
 90 πῶλῳ ἢ μόσχῳ ἐγενέσθην, εἴχομεν ἂν αὐτοῖν ἐπιστάτην λαβεῖν καὶ
 μισθώσασθαι ὃς ἔμελλεν αὐτῷ καλῶ τε κάγαθῶ ποιήσῃν ^(B) τὴν
 προσήκουσαν ἀρετὴν, ἦν δ' ἂν οὗτος ἢ τῶν ἱππικῶν τις ἢ τῶν γεωργικῶν·
 νῦν δ' ἐπειδὴ ἀνθρώπῳ ἐστὸν, τίνα αὐτοῖν ἐν νῷ ἔχεις ἐπιστάτην λαβεῖν; τίς
 95 τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, τῆς ἀνθρωπίνης τε καὶ πολιτικῆς, ἐπιστήμων ἐστίν;
 οἶμαι γὰρ σε ἐσκέφθαι διὰ τὴν τῶν ὑέων κτήσιν. ἔστιν τις, – ἔφην ἐγώ, – ἢ
 οὐ;» «Πάνυ γε», – ἢ δ' ὅς. «Τίς, – ἦν δ' ἐγώ, – καὶ ποδαπός, καὶ πόσου
 διδάσκει;» «Εὐνῆος, – ἔφη, – ὃ Σώκρατες, Πάριος, πέντε μνῶν». καὶ ἐγὼ
 τὸν Εὐνῆον ἐμακάρισα εἰ ὡς ἀληθῶς ἔχοι ταύτην τὴν ^(C) τέχνην καὶ οὕτως
 ἐμμελῶς διδάσκει. ἐγὼ γοῦν καὶ αὐτὸς ἐκαλλυνόμην τε καὶ ἡβρυνόμην ἂν εἰ
 100 ἢ πιστάμην ταῦτα· ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπίσταμαι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι.

V. Ὑπολάβοι ἂν οὖν τις ὑμῶν ἵσως· «Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, τὸ σὸν τί ἐστι
 πρᾶγμα; πόθεν αἱ διαβολαὶ σοι αὐταὶ γέγονασιν; οὐ γὰρ δήπου σοῦ γε οὐδὲν
 τῶν ἄλλων περιττότερον πραγματευομένου ἔπειτα τοσαύτη φήμη τε καὶ
 λόγος γέγονεν, εἰ μὴ τι ἔπραττες ἄλλοιόν ἢ οἱ πολλοί. λέγε οὖν ἡμῖν τί ἐστιν,
 105 ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ ^(D) αὐτοσχεδιάζωμεν». ταυτί μοι δοκεῖ δίκαια λέγειν ὁ
 λέγων, κἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀποδείξαι τί ποτ' ἐστὶν τοῦτο ὃ ἐμοὶ
 πεποίηκεν τό τε ὄνομα καὶ τὴν διαβολήν. ἀκούετε δή. καὶ ἵσως μὲν δόξω
 τισὶν ὑμῶν παῖζειν· εὖ μέντοι ἴστε, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐρῶ. ἐγὼ γάρ,
 ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι' οὐδὲν ἄλλ' ἢ διὰ σοφίαν τινὰ τοῦτο τὸ ὄνομα
 110 ἔσχγκα. ποίαν δὴ σοφίαν ταύτην; ἢ περ ἐστὶν ἵσως ἀνθρωπίνη σοφία· τῷ
 ὄντι γὰρ κινδυνεύω ταύτην εἶναι σοφός. οὗτοι δὲ τάχ' ἂν, οὓς ἄρτι ἔλεγον,
 μεῖζω τινὰ ἢ ^(E) κατ' ἀνθρώπον σοφίαν σοφοὶ εἶεν, ἢ οὐκ ἔχω τί λέγω· οὐ γὰρ
 δὴ ἔγωγε αὐτὴν ἐπίσταμαι, ἀλλ' ὅστις φησὶ ψεύδεται τε καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ
 ἐμῇ λέγει. καὶ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θορυβήσητε, μηδ' ἐὰν δόξω τι
 115 ὑμῖν μέγα λέγειν· οὐ γὰρ ἐμὸν ἐρῶ τὸν λόγον ὃν ἂν λέγω, ἀλλ' εἰς
 ἀξιώχρεον ὑμῖν τὸν λέγοντα ἀνοίσω. τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δὴ τίς ἐστιν σοφία καὶ
 οἷα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ
 ἴστε που. οὗτος ⁽²¹⁾ ἐμός τε ἐταῖρος ἦν ἐκ νέου καὶ ὑμῶν τῷ πληθεὶ ἐταῖρός
 τε καὶ συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην καὶ μεθ' ὑμῶν κατήλθε. καὶ ἴστε δὴ οἷος
 120 ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅτι ὀρμήσειεν. καὶ δὴ ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς
 ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο μαντεύσασθαι – καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ὦ
 ἄνδρες – ἤρετο γὰρ δὴ εἴ τις ἐμοῦ εἴη σοφώτερος. ἀνέειλεν οὖν ἡ Πυθία
 μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ τούτων περὶ ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὐτοσὶ
 μαρτυρήσει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τετελεύτηκεν.

VI. Σκέψασθε δὴ ὧν ἕνεκα ^(B) ταῦτα λέγω· μέλλω γὰρ ὑμᾶς διδάξειν ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονεν. ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας ἐνεθυμούμην οὕτως· «Τί ποτε λέγει ὁ θεός, καὶ τί ποτε αἰνίττεται; ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν σύννοδα ἐμαυτῷ σοφὸς ὢν· τί οὖν ποτε λέγει φάσκων ἐμὲ σοφώτατον εἶναι; οὐ γὰρ δὴ ποὺ ψεύδεται γε· οὐ γὰρ θέμις αὐτῷ». καὶ πολλὸν μὲν χρόνον ἠπόρουν τί ποτε λέγει· ἔπειτα μόγις πάνυ ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ τοιαύτην τινα ἐτραπόμην. ἦλθον ἐπὶ τινα τῶν δοκούντων σοφῶν εἶναι, ὡς ^(C) ἐνταῦθα εἶπερ που ἐλέγξων τὸ μαντεῖον καὶ ἀποφανῶν τῷ χρησμῷ ὅτι «Οὐτοσί ἐμοῦ σοφώτερός ἐστι, σὺ δ' ἐμὲ ἔφησθα». διασκοπῶν οὖν τούτον – ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν, ἦν δέ τις τῶν πολιτικῶν πρὸς ὃν ἐγὼ σκοπῶν τοιοῦτόν τι ἔπαθον, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ – ἔδοξε μοι οὗτος ὁ ἀνὴρ δοκεῖν μὲν εἶναι σοφὸς ἄλλοις τε πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ μάλιστα ἑαυτῷ, εἶναι δ' οὐ· κᾷπειτα ἐπειρώμην αὐτῷ δεικνύναι ὅτι οἶοιτο μὲν εἶναι σοφός, εἴη δ' οὐ. ^(D) ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε ἀπηχθόμην καὶ πολλοῖς τῶν παρόντων· πρὸς ἐμαυτὸν δ' οὖν ἀπιὼν ἐλογιζόμην ὅτι τούτου μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐγὼ σοφώτερός εἰμι· κινδυνεύει μὲν γὰρ ἡμῶν οὐδέτερος οὐδὲν καλὸν κἀγαθὸν εἰδέναι, ἀλλ' οὗτος μὲν οἶεται τι εἰδέναι οὐκ εἰδώς, ἐγὼ δέ, ὥσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι· ἔοικα γοῦν τούτου γε σμικρῷ τινι αὐτῷ τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα οὐδὲ οἶομαι εἰδέναι. ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλον ἦα τῶν ἐκείνου δοκούντων σοφωτέρων εἶναι καὶ μοι ^(E) ταῦτά ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐνταῦθα κἀκείνῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀπηχθόμην.

VII. Μετὰ ταῦτ' οὖν ἤδη ἐφεξῆς ἦα, αἰσθανόμενος μὲν [καὶ] λυπούμενος καὶ δεδιὼς ὅτι ἀπηχθανόμην, ὅμως δὲ ἀναγκαῖον ἐδόκει εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι – ἰτέον οὖν, σκοποῦντι τὸν χρησμὸν τί λέγει, ἐπὶ ἅπαντας τοὺς τι δοκοῦντας εἰδέναι. καὶ νῆ τὸν κύνα, ὃ ἄνδρες ⁽²²⁾ Ἀθηναῖοι – δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς τάληθῆ λέγειν – ἡ μὴν ἐγὼ ἔπαθόν τι τοιοῦτον· οἱ μὲν μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοξάν μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι ζητοῦντι κατὰ τὸν θεόν, ἄλλοι δὲ δοκοῦντες φανυλότεροι ἐπεικέστεροι εἶναι ἄνδρες πρὸς τὸ φρονίμως ἔχειν. δεῖ δὴ ὑμῖν τὴν ἐμὴν πλάνην ἐπιδειῖσαι ὥσπερ πόνους τινὰς πονουσντος ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἡ μαντεία γένοιτο. μετὰ γὰρ τοὺς πολιτικούς ἦα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς τε τῶν τραγωδιῶν καὶ τοὺς τῶν διθυράμβων καὶ τοὺς ἄλλους, ^(B) ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληψόμενος ἐμαυτὸν ἀμαθέστερον ἐκείνων ὄντα. ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα ἃ μοι ἐδόκει μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς, διηρώτων ἂν αὐτοὺς τί λέγοιεν, ἵν' ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι παρ' αὐτῶν. αἰσχύνομαι οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὃ ἄνδρες, τάληθῆ· ὅμως δὲ ρητέον. ὡς ἔπος γὰρ εἰπεῖν ὀλίγου αὐτῶν

165 ἅπαντες οἱ παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν.
 ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ σοφία
 (C) ποιοῖεν ἂ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ οἱ
 θεομάντεις καὶ οἱ χρησμοδοί· καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά,
 ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι. τοιοῦτόν τί μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ
 ποιηταὶ πεπονθότες, καὶ ἅμα ἡσθόμην αὐτῶν διὰ τὴν ποιήσιν οἰομένων
 καὶ τᾶλλα σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων ἂ οὐκ ἦσαν. ἀπῆα οὖν καὶ
 170 ἐντεῦθεν τῷ αὐτῷ οἰόμενος περιγεγονέναι ὥπερ καὶ τῶν πολιτικῶν.

VIII. Τελευτῶν οὖν ἐπὶ τοὺς χειροτέχνας ἦα· ἐμαυτῷ γὰρ συνήδη
 οὐδὲν ἐπισταμένῳ (D) ὡς ἔπος εἰπεῖν, τούτους δὲ γ' ἤδη ὅτι εὐρήσοιμι
 πολλὰ καὶ καλά ἐπισταμένους. καὶ τούτου μὲν οὐκ ἐνψύσθην, ἀλλ'
 ἡπίσταντο ἂ ἐγὼ οὐκ ἡπιστάμην καὶ μοι ταύτῃ σοφώτεροι ἦσαν. ἀλλ',
 175 ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταῦτόν μοι ἔδοξαν ἔχειν ἀμάρτημα ὅπερ καὶ οἱ
 ποιηταὶ καὶ οἱ ἀγαθοὶ δημιουργοί – διὰ τὸ τὴν τέχνην καλῶς
 ἐξεργάζεσθαι ἕκαστος ἡξίου καὶ τᾶλλα τὰ μέγιστα σοφώτατος εἶναι –
 καὶ αὐτῶν αὕτη ἡ πλημμέλεια ἐκείνην τὴν σοφίαν ἀποκρύπτειν· ὥστε
 με ἐμαυτὸν (E) ἀνερωτᾶν ὑπὲρ τοῦ χρησμοῦ πότερα δεξαίμην ἂν οὕτως
 180 ὥσπερ ἔχω ἔχειν, μήτε τι σοφὸς ὢν τὴν ἐκείνων σοφίαν μήτε ἀμαθὴς
 τὴν ἀμαθίαν, ἢ ἀμφοτέρω ἂ ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἔχειν. ἀπεκρινάμην οὖν
 ἐμαυτῷ καὶ τῷ χρησμῷ ὅτι μοι λυσιτελοῖ ὥσπερ ἔχω ἔχειν.

IX. Ἐκ ταυτησί δὴ τῆς ἐξετάσεως, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλὰ μὲν
 ἀπέχθαι μοι (23) γεγόνاسι καὶ οἶαι χαλεπώταται καὶ βαρύταται, ὥστε
 185 πολλὰς διαβολὰς ἀπ' αὐτῶν γεγονέναι, ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι,
 σοφὸς εἶναι· οἶονται γάρ με ἐκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι
 σοφὸν ἂ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω. τὸ δὲ κινδυνεύει, ὧ ἄνδρες, τῷ ὄντι ὁ θεὸς
 σοφὸς εἶναι, καὶ ἐν τῷ χρησμῷ τούτῳ τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη
 σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶν καὶ οὐδενός. καὶ φαίνεται τοῦτον λέγειν
 190 τὸν Σωκράτη, προσκεχρησθαι δὲ τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ παράδειγμα
 (B) ποιοῦμενος, ὥσπερ ἂν <εἰ> εἴποι ὅτι «Οὗτος ὑμῶν, ὧ ἄνθρωποι,
 σοφώτατός ἐστιν, ὅστις ὥσπερ Σωκράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενός ἀξίως
 ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν». ταῦτ' οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι καὶ νῦν περιῶν
 ζητῶ καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεὸν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ξένων ἂν τινα
 195 οἶωμαι σοφὸν εἶναι· καὶ ἐπειδάν μοι μὴ δοκῇ, τῷ θεῷ βοηθῶν
 ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι σοφός. καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ἀσχολίας οὔτε τι
 τῶν τῆς πόλεως πρᾶξαι μοι σχολὴ γέγονεν ἀξίον λόγου οὔτε τῶν
 οἰκείων, ἀλλ' ἐν (C) πενίᾳ μυρίᾳ εἰμι διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν.

X. Πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες – οἷς μάλιστα σχολ
 ἦέστιν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων – αὐτόματοι, χαίρουσιν ἀκούοντες

200 ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἐμὲ μιμοῦνται, εἴτα ἐπιχειροῦσιν ἄλλους ἐξετάζειν· κᾶπεια οἶμαι εὐρίσκουσι πολλὴν ἀφρονίαν οἰομένων μὲν εἰδέναι τι ἀνθρώπων, εἰδότες δὲ ὀλίγα ἢ οὐδέν. ἐντεῦθεν οὖν οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργίζονται, οὐχ αὐτοῖς, καὶ λέγουσιν ὡς
205 Σωκράτης τίς ἐστι μαιώτατος καὶ διαφθείρει ^(D) τοὺς νέους· καὶ ἐπειδὴν τις αὐτοὺς ἐρωτᾷ ὅτι ποιῶν καὶ ὅτι διδάσκων, ἔχουσι μὲν οὐδὲν εἰπεῖν ἀλλ' ἀγνοοῦσιν, ἵνα δὲ μὴ δοκῶσιν ἀπορεῖν, τὰ κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων πρόχειρα ταῦτα λέγουσιν, ὅτι «τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς» καὶ «θεοὺς μὴ νομίζειν» καὶ «τὸν ἥττω λόγον κρεῖττω ποιεῖν». τὰ γὰρ ἀληθῆ
210 οἶμαι οὐκ ἂν ἐθέλοιεν λέγειν, ὅτι κατὰδηλοὶ γίνονται προσποιούμενοι μὲν εἰδέναι, εἰδότες δὲ οὐδέν. ἅτε οὖν οἶμαι ^(E) φιλότιμοι ὄντες καὶ σφοδροὶ καὶ πολλοί, καὶ συντεταμένως καὶ πιθανῶς λέγοντες περὶ ἐμοῦ, ἐμπεπλήκασιν ὑμῶν τὰ ὧτα καὶ πάλαι καὶ σφοδρῶς διαβάλλοντες, ἐκ τούτων καὶ Μέλητος μοι ἐπέθετο καὶ Ἄνυτος καὶ Λύκων, Μέλητος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν
215 ἀχθόμενος, Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, Λύκων ⁽²⁴⁾ δὲ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων· ὥστε, ὅπερ ἀρχόμενος ἐγὼ ἔλεγον, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἷός τ' εἴην ἐγὼ ὑμῶν ταύτην τὴν διαβολὴν ἐξελέσθαι ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ οὕτω πολλὴν γεγонуῖαν.

Ταῦτ' ἔστιν ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τάληθι, καὶ ὑμᾶς οὔτε μέγα
220 οὔτε μικρὸν ἀποκρυψάμενος ἐγὼ λέγω οὐδ' ὑποστειλάμενος. καίτοι οἶδα σχεδὸν ὅτι αὐτοῖς τούτοις ἀπεχθάνομαι, ὃ καὶ τεκμήριον ὅτι ἀληθῆ λέγω καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ διαβολή ἢ ἐμὴ καὶ τὰ αἵτια ταυτὰ ἐστίν. καὶ ἔάντε νῦν ἔάντε ^(B) αὐθις ζητήσητε ταῦτα, οὕτως εὐρήσετε.

XI. Περὶ μὲν οὖν ὧν οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι κατηγοροῦν αὕτη ἔστω
225 ἱκανὴ ἀπολογία πρὸς ὑμᾶς· πρὸς δὲ Μέλητον τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλόπολιν, ὡς φησι, καὶ τοὺς ὑστέρους μετὰ ταῦτα πειράσομαι ἀπολογησασθαι. αὐθις γὰρ δὴ, ὥσπερ ἐτέρων τούτων ὄντων κατηγορῶν, λάβωμεν αὖ τὴν τούτων ἀντωμοσίαν. ἔχει δὲ πως ὧδε· Σωκράτη φησὶν ἀδικεῖν τοὺς τε νέους διαφθείροντα καὶ θεοὺς οὕς ἢ πόλιν νομίζει οὐ νομίζοντα, ἕτερα δὲ
230 ^(C) δαιμόνια καινά. τὸ μὲν δὴ ἔγκλημα τοιοῦτόν ἐστιν· τούτου δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἐν ἑκαστῷ ἐξετάσωμεν.

Φησὶ γὰρ δὴ τοὺς νέους ἀδικεῖν με διαφθείροντα. ἐγὼ δέ γε, ὦ
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικεῖν φημι Μέλητον, ὅτι σπουδῇ χαριεντίζεται, ῥαδίως εἰς ἀγῶνα καθιστὰς ἀνθρώπους, περὶ πραγμάτων
235 προσποιοῦμενος σπουδάζειν καὶ κήδεσθαι ὧν οὐδὲν τούτῳ πώποτε ἐμέλησεν· ὡς δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδείξαι.

XII. Καί μοι δεῦρο, ὦ Μέλητε, εἰπέ· ἄλλο τι ἢ περὶ πλείστου ^(D) ποιῇ ὅπως ὡς βέλτιστοι οἱ νεώτεροι ἔσονται; – «Ἐγώ γε». – Ἴθι δὴ νυν εἰπέ

240 τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιεῖ; δῆλον γὰρ ὅτι οἶσθα, μέλον γέ σοι. τὸν
 μὲν γὰρ διαφθείροντα ἐξευρών, ὡς φῆς, ἐμέ, εἰσάγεις τουτοισὶ καὶ
 κατηγορεῖς· τὸν δὲ δὴ βελτίους ποιοῦντα ἴθι εἰπὲ καὶ μῆνυσον αὐτοῖς τίς
 ἐστίν. Ὅρῃς, ὦ Μέλητε, ὅτι σιγῇ καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν; καίτοι οὐκ
 αἰσχρὸν σοι δοκεῖ εἶναι καὶ ἱκανὸν τεκμήριον οὗ δὴ ἐγὼ λέγω, ὅτι σοι
 οὐδὲν μεμέληκεν; ἀλλ' εἰπέ, ὦγαθέ, τίς αὐτοὺς ἀμείνους ποιεῖ; – «Οἱ
 245 νόμοι». – Ἀλλ' οὐ ^(Ε) τοῦτο ἐρωτῶ, ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος, ὅστις
 πρῶτον καὶ αὐτὸ τοῦτο οἶδε, τοὺς νόμους; – «Οὗτοι, ὦ Σώκρατες, οἱ
 δικασταί». – Πῶς λέγεις, ὦ Μέλητε; οἶδε τοὺς νέους παιδεύειν οἱοί τέ εἰσι
 καὶ βελτίους ποιοῦσιν; – «Μάλιστα». – Πότερον ἅπαντες, ἢ οἱ μὲν αὐτῶν,
 οἱ δ' οὐ; – «Ἄπαντες». – Εὖ γε νῆ τὴν Ἥραν λέγεις καὶ πολλὴν ἀφθονίαν
 250 τῶν ὠφελούντων. τί δὲ δῆ; οἱ δὲ ἀκροαταὶ βελτίους ⁽²⁵⁾ ποιοῦσιν ἢ οὐ; –
 «Καὶ οὗτοι». – Τί δέ, οἱ βουλευταί; – «Καὶ οἱ βουλευταί». – Ἀλλ' ἄρα, ὦ
 Μέλητε, μὴ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ ἐκκλησιασταί, διαφθεῖρουσι τοὺς
 νεωτέρους; ἢ κακῆνοι βελτίους ποιοῦσιν ἅπαντες; – «Κακῆνοι». –
 Πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς καγαθοὺς ποιοῦσι πλὴν ἐμοῦ,
 255 ἐγὼ δὲ μόνος διαφθείρω. οὕτω λέγεις; – «Πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω». –
 Πολλήν γε μου κατέγνωκας δυστυχίαν. καί μοι ἀπόκριναι· ἦ καὶ περὶ
 ἵππους οὕτω σοι δοκεῖ ἔχειν; οἱ μὲν ^(Β) βελτίους ποιοῦντες αὐτοὺς πάντες
 ἄνθρωποι εἶναι, εἷς δέ τις ὁ διαφθείρων; ἢ τούναντίον τούτου πᾶν εἷς μὲν
 260 τις ὁ βελτίους οἶός τ' ὢν ποιεῖν ἢ πᾶν ὀλίγοι, οἱ ἱππικοί, οἱ δὲ πολλοὶ
 ἐάνπερ συνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις, διαφθεῖρουσιν; οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ
 Μέλητε, καὶ περὶ ἵππων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ζώων; πάντως δῆπου,
 ἐάντε σὺ καὶ Ἄνυτος οὐ φῆτε ἐάντε φῆτε· πολλὴ γὰρ ἂν τις εὐδαιμονία
 εἴη περὶ τοὺς νέους εἰ εἷς μὲν μόνος αὐτοὺς διαφθεῖρει, οἱ δ' ἄλλοι
 ὠφελούσιν. ἀλλὰ ^(C) γάρ, ὦ Μέλητε, ἱκανῶς ἐπιδείκνυσαι ὅτι οὐδεπώποτε
 265 ἐφρόντισας τῶν νέων, καὶ σαφῶς ἀποφαίνεις τὴν σαυτοῦ ἀμέλειαν, ὅτι
 οὐδὲν σοι μεμέληκεν περὶ ὧν ἐμέ εἰσάγεις.

XIII. Ἔτι δὲ ἡμῖν εἰπέ, ὦ πρὸς Διὸς Μέλητε, πότερόν ἐστιν οἰκεῖν
 ἄμεινον ἐν πολίταις χρηστοῖς ἢ πονηροῖς; ὦ τάν, ἀπόκριναι· οὐδὲν γάρ τοι
 χαλεπὸν ἐρωτῶ. οὐχ οἱ μὲν πονηροὶ κακόν τι ἐργάζονται τοὺς αἰεὶ ἐγγυτάτω
 270 αὐτῶν ὄντας, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἀγαθόν τι; – «Πάνυ γε». – Ἔστιν οὖν ὅστις
 βούλεται ὑπὸ τῶν συνόντων ^(D) βλάπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι;
 ἀποκρίνου, ὦ ἀγαθέ· καὶ γὰρ ὁ νόμος κελεύει ἀποκρίνεσθαι. ἔσθ' ὅστις
 βούλεται βλάπτεσθαι; – «Οὐ δῆτα». – Φέρε δῆ, πότερον ἐμέ εἰσάγεις δεῦρο
 ὡς διαφθείροντα τοὺς νέους καὶ πονηροτέρους ποιοῦντα ἐκόντα ἢ ἄκοντα; –
 275 «Ἐκόντα ἔγωγε». – Τί δῆτα, ὦ Μέλητε; τοσοῦτον σὺ ἐμοῦ σοφώτερος εἶ
 τηλικούτου ὄντος τηλικόσδε ὢν, ὥστε σὺ μὲν ἐγνωκας ὅτι οἱ μὲν κακοὶ

κακόν τι ἐργάζονται ἀεὶ τοὺς μάλιστα πλησίον ^(Ε) ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ
ἀγαθόν, ἐγὼ δὲ δὴ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἤκω ὥστε καὶ τοῦτ' ἀγνοῶ, ὅτι ἐάν
τινα μοχθηρὸν ποιήσω τῶν συνόντων, κινδυνεύσω κακόν τι λαβεῖν ὑπ'
280 αὐτοῦ, ὥστε τοῦτο <τὸ> τοσοῦτον κακὸν ἐκὼν ποιῶ, ὥς φης σύ; ταῦτα ἐγὼ
σοι οὐ πείθομαι, ὦ Μέλητε, οἷμαι δὲ οὐδὲ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα· ἀλλ' ἢ
οὐ ⁽²⁶⁾ διαφθείρω, ἢ εἰ διαφθείρω, ἄκων, ὥστε σύ γε κατ' ἀμφοτέρα ψεύδη. εἰ
δὲ ἄκων διαφθείρω, τῶν τοιούτων [καὶ ἀκουσίων] ἀμαρτημάτων οὐ δεῦρο
νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλὰ ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νοουθετεῖν· δηλὸν γάρ
285 ὅτι ἐάν μάθω, παύσομαι ὅ γε ἄκων ποιῶ. σὺ δὲ συγγενέσθαι μέν μοι καὶ
διδάξαι ἐφυγες καὶ οὐκ ἠθέλησας, δεῦρο δὲ εἰσάγεις, οἱ νόμος ἐστὶν εἰσάγειν
τοὺς κολάσεως δεομένους ἀλλ' οὐ μαθήσεως.

XIV. Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν ἤδη δηλὸν οὐγὰρ ἔλεγον,
ὅτι ^(Β) Μελήτω τούτων οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν πώποτε ἐμέλησεν. ὅμως δὲ
290 δὴ λέγε ἡμῖν, πῶς με φῆς διαφθεῖρειν, ὦ Μέλητε, τοὺς νεωτέρους; ἢ δηλὸν
δὴ ὅτι κατὰ τὴν γραφὴν ἦν ἐγράψω θεοὺς διδάσκοντα μὴ νομίζειν οὓς ἢ
πόλις νομίζει, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά; οὐ ταῦτα λέγεις ὅτι διδάσκων
διαφθείρω; – «Πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ταῦτα λέγω». – Πρὸς αὐτῶν τοίνυν, ὦ
Μέλητε, τούτων τῶν θεῶν ὧν νῦν ὁ λόγος ἐστίν, εἰπὲ ἔτι ^(C) σαφέστερον
295 καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀνδράσιν τουτοισί. ἐγὼ γάρ οὐ δύναμαι μαθεῖν πότερον
λέγεις διδάσκειν με νομίζειν εἶναί τινας θεοὺς – καὶ αὐτὸς ἄρα νομίζω
εἶναι θεοὺς καὶ οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος οὐδὲ ταύτῃ ἀδικῶ – οὐ μέντοι
οὔσπερ γε ἢ πόλις ἀλλὰ ἐτέρους, καὶ τοῦτ' ἔστιν ὅ μοι ἐγκαλεῖς, ὅτι
ἐτέρους, ἢ παντάπασί με φῆς οὔτε αὐτὸν νομίζειν θεοὺς τοὺς τε ἄλλους
300 ταῦτα διδάσκειν. – «Ταῦτα λέγω, ὥς τὸ παράπαν οὐ νομίζεις θεοὺς». – Ὡ
θαυμάσιε Μέλητε, ἵνα τί ταῦτα λέγεις; οὐδὲ ^(D) ἥλιον οὐδὲ σελήνην ἄρα
νομίζω θεοὺς εἶναι, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι; – «Μὰ Δί', ὦ ἄνδρες
δικασταί, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν». –
Ἀναξαγόρου οἶει κατηγορεῖν, ὦ φίλε Μέλητε; καὶ οὕτω καταφρονεῖς
305 τῶνδε καὶ οἶει αὐτοὺς ἀπείρους γραμμάτων εἶναι ὥστε οὐκ εἰδέναι ὅτι τὰ
Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ Κλαζομενίου γέμει τούτων τῶν λόγων; καὶ δὴ καὶ
οἱ νέοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ μανθάνουσιν, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε εἰ πάνυ πολλοῦ
δραχμῆς ^(Ε) ἐκ τῆς ὀρχήστρας πριαμένοις Σωκράτους καταγελαῖν, ἐάν
προσποιῇται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ οὕτως ἄτοπα ὄντα; ἀλλ', ὦ πρὸς
310 Διός, οὕτωςί σοι δοκῶ; οὐδένα νομίζω θεὸν εἶναι; – «Οὐ μέντοι μὰ Δία
οὐδ' ὅπωςτιοῦν». – Ἀπιστός γ' εἶ, ὦ Μέλητε, καὶ ταῦτα μέντοι, ὥς ἐμοὶ
δοκεῖς, σαυτῷ. ἐμοὶ γάρ δοκεῖ οὕτως, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάνυ εἶναι
ὑβριστῆς καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀτεχνῶς τὴν γραφὴν ταύτην ὕβρει τινὶ καὶ
ἀκολασίᾳ καὶ νεότητι γράψασθαι. ἔοικεν γὰρ ὥσπερ ⁽²⁷⁾ αἰνίγμα συντιθέντι

315 διαπειρωμένῳ· «Ἄρα γινώσεται Σωκράτης ὁ σοφὸς δὴ ἐμοῦ
χαριεντιζομένου καὶ ἐναντί' ἐμαυτῷ λέγοντος, ἢ ἐξαπατήσω αὐτὸν καὶ
τοὺς ἄλλους τοὺς ἀκούοντας;» οὗτος γὰρ ἐμοὶ φαίνεται τὰ ἐναντία λέγειν
αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ γραφῇ ὥσπερ ἂν εἰ εἴποι· «Ἀδικεῖ Σωκράτης θεοὺς οὐ
νομίζων, ἀλλὰ θεοὺς νομίζων». καίτοι τοῦτό ἐστι παίζοντας.

320 XV. Συνεπισκέψασθε δὴ, ὦ ἄνδρες, ἢ μοι φαίνεται ταῦτα λέγειν· σὺ
δὲ ἡμῖν ἀποκρίναι, ὦ Μέλητε. ὑμεῖς δέ, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ὑμᾶς
(B) παρητησάμην, μέμνησθέ μοι μὴ θορυβεῖν ἕαν ἐν τῷ εἰωθότῳ τρόπῳ
τοὺς λόγους ποιῶμαι.

325 Ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων, ὦ Μέλητε, ἀνθρώπεια μὲν νομίζει πράγματ'
εἶναι, ἀνθρώπους δὲ οὐ νομίζει; ἀποκρινέσθω, ὦ ἄνδρες, καὶ μὴ ἄλλα καὶ
ἄλλα θορυβεῖται· ἔσθ' ὅστις ἵππους μὲν οὐ νομίζει, ἵππικὰ δὲ πράγματα; ἢ
ἀσλητὰς μὲν οὐ νομίζει εἶναι, ἀσλητικὰ δὲ πράγματα; οὐκ ἔστιν, ὦ ἄριστε
ἀνδρῶν· εἰ μὴ σὺ βούλει ἀποκρίνεσθαι, ἐγὼ σοὶ λέγω καὶ τοῖς ἄλλοις
τουτοισί. ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ γε ἀποκρίναι· ἔσθ' ὅστις (C) δαιμόνια μὲν
330 νομίζει πράγματ' εἶναι, δαίμονας δὲ οὐ νομίζει; – «Οὐκ ἔστιν». – Ὡς
ᾤκησας ὅτι μόγις ἀπεκρίνω ὑπὸ τουτωνὶ ἀναγκαζόμενος. οὐκοῦν δαιμόνια
μὲν φῆς με καὶ νομίζουν καὶ διδάσκειν, εἴτ' οὖν καινὰ εἴτε παλαιά, ἀλλ'
οὖν δαιμόνιά γε νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ ταῦτα καὶ διωμόσω ἐν τῇ
ἀντιγραφῇ. εἰ δὲ δαιμόνια νομίζω, καὶ δαίμονας δήπου πολλὴ ἀνάγκη
335 νομίζειν μέ ἐστιν· οὐχ οὕτως ἔχει; ἔχει δὴ-τίημι γάρ σε ὁμολογοῦντα,
ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνη. τοὺς δὲ δαίμονας οὐχ ἦτοι (D) θεοὺς γε ἡγούμεθα ἢ
θεῶν παῖδας; φῆς ἢ οὐ; – «Πάνυ γε». – Οὐκοῦν εἴπερ δαίμονας ἡγοῦμαι,
ὥς σὺ φῆς, εἰ μὲν θεοὶ τινὲς εἰσιν οἱ δαίμονες, τοῦτ' ἂν εἴη ὃ ἐγὼ φημί σε
αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι, θεοὺς οὐχ ἡγούμενον φάναι με θεοὺς αὐ
ἡγεῖσθαι πάλιν, ἐπειδὴ περ γε δαίμονας ἡγοῦμαι· εἰ δ' αὖ οἱ δαίμονες θεῶν
340 παῖδές εἰσιν νόθοι τινὲς ἢ ἐκ νυμφῶν ἢ ἐκ τινων ἄλλων ὧν δὴ καὶ
λέγονται, τίς ἂν ἀνθρώπων θεῶν μὲν παῖδας ἡγοῖτο εἶναι, θεοὺς δὲ μὴ;
ὁμοίως γὰρ ἂν ἄτοπον εἶη ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππων μὲν (E) παῖδας ἡγοῖτο ἢ
καὶ ὄνων, τοὺς ἡμιόνους, ἵππους δὲ καὶ ὄνους μὴ ἡγοῖτο εἶναι. ἀλλ', ὦ
Μέλητε, οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχὶ ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω τὴν
345 γραφὴν ταύτην ἢ ἀπορᾶν ὅτι ἐγκαλοῖς ἐμοὶ ἀληθὲς ἀδίκημα· ὅπως δὲ σύ
τινα πείθοις ἂν καὶ σμικρὸν νοῦν ἔχοντα ἀνθρώπων, ὥς οὐ τοῦ αὐτοῦ ἔστιν
καὶ δαιμόνια καὶ θεῖα ἡγεῖσθαι, καὶ αὖ τοῦ αὐτοῦ μήτε δαίμονας μήτε
θεοὺς μήτε (28) ἥρωας, οὐδεμίαν μηχανὴν ἔστιν.

350 XVI. Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥς μὲν ἐγὼ οὐκ ἀδικῶ κατὰ τὴν
Μελήτου γραφὴν, οὐ πολλῆς μοι δοκεῖ εἶναι ἀπολογίας, ἀλλὰ ἱκανὰ καὶ
ταῦτα· ὃ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι πολλή μοι ἀπέχθεια

γέγονεν καὶ πρὸς πολλούς, εὖ ἴστε ὅτι ἀληθές ἐστιν. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ ἐμὲ
αἰρεῖ, ἐάνπερ αἰρή, οὐ Μέλητος οὐδὲ Ἄνυτος ἀλλ' ἡ τῶν πολλῶν
355 διαβολή τε καὶ φθόνος. ἃ δὴ πολλοὺς καὶ ἄλλους καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας
ἥρηκεν, οἷμαι δὲ καὶ αἰρήσει· οὐδὲν ^(B) δὲ δεινὸν μὴ ἐν ἐμοὶ στή.

Ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις· «Εἴτ' οὐκ αἰσχύνῃ, ὃ Σώκρατες, τοιοῦτον
ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύσας ἐξ οὗ κινδυνεύεις νυνὶ ἀποθανεῖν;» ἐγὼ δὲ
τούτῳ ἂν δίκαιον λόγον ἀντεῖποιμι, ὅτι «Οὐ καλῶς λέγεις, ὃ ἄνθρωπε, εἰ
360 οἶει δεῖν κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι καὶ
σμικρὸν ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν ὅταν πράττῃ,
πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει, καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἔργα ἢ κακοῦ.
φᾶντοι γάρ ἂν τῷ γε σῶ λόγῳ εἶεν τῶν ^(C) ἡμιθέων ὅσοι ἐν Τροίᾳ
τετελευτήκασιν οἱ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Θέτιδος υἱός, ὃς τοσοῦτον τοῦ
365 κινδύνου κατεφρόνησεν παρὰ τὸ αἰσχρόν τι ὑπομεῖναι ὥστε, ἐπειδὴ εἶπεν
ἢ μήτηρ αὐτῷ προθυμουμένῳ Ἑκτορα ἀποκτείνειν, θεὸς οὕσα, οὐτωςί
πως, ὥς ἐγὼ οἶμαι· „ὦ παῖ, εἰ τιμωρήσεις Πατρόκλῳ τῷ ἐταίρῳ τὸν
φόνον καὶ Ἑκτορα ἀποκτενεῖς, αὐτὸς ἀποθανῇ – αὐτίκα γάρ τοι, –
φησί, – μεθ' Ἑκτορα πότμος ἐτοῖμος“ – ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας τοῦ μὲν
370 θανάτου καὶ τοῦ κινδύνου ὠλιγόρησε, πολὺ δὲ ^(D) μᾶλλον δεισάς τὸ ζῆν
κακὸς ὢν καὶ τοῖς φίλοις μὴ τιμωρεῖν „Αὐτίκα, – φησί, – τεθναίην, δίκην
ἐπιθεις τῷ ἄδικούντι, ἵνα μὴ ἐνθάδε μένω καταγέλαστος παρὰ νηυσὶ
κορωνίσιν ἄχθος ἀρούρης“. μὴ αὐτὸν οἶει φροντίσαι θανάτου καὶ
κινδύνου;» οὕτω γὰρ ἔχει, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὗ ἂν τις
375 ἑαυτὸν τάξῃ ἡγήσάμενος βέλτιστον εἶναι ἢ ὑπ' ἄρχοντος ταχθῇ, ἐνταῦθα
δεῖ, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν, μὴδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε
θάνατον μήτε ἄλλο μὴδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ.

XVII. Ἐγὼ οὖν δεινὰ ἂν εἶην εἰργασμένος, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ὅτε
μὲν με ^(E) οἱ ἄρχοντες ἔταττον, οὓς ὑμεῖς εἴλεσθε ἄρχειν μου, καὶ ἐν
380 Ποτειδαίᾳ καὶ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ ἐπὶ Δηλῷ, τότε μὲν οὐ ἐκεῖνοι ἔταττον
ἔμενον ὥσπερ καὶ ἄλλος τις καὶ ἐκινδύνευον ἀποθανεῖν, τοῦ δὲ θεοῦ
τάττοντος, ὥς ἐγὼ φήθην τε καὶ ὑπέλαβον, φιλοσοφούντά με δεῖν ζῆν καὶ
ἐξετάζοντα ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐνταῦθα δὲ φοβηθεὶς ἢ θάνατον ἢ
⁽²⁹⁾ ἄλλ' ὅτιοῦν πρᾶγμα λίποιμι τὴν τάξιν. δεινὸν τὰν εἶη, καὶ ὥς ἀληθῶς
385 τότε ἂν με δικαίως εἰσάγοι τις εἰς δικαστήριον, ὅτι οὐ νομίζω θεοὺς εἶναι
ἀπειθῶν τῇ μαντείᾳ καὶ δεδιῶς θάνατον καὶ οἰόμενος σοφὸς εἶναι οὐκ ὦν.
τὸ γὰρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὃ ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν
εἶναι μὴ ὄντα· δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν ἃ οὐκ οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν
θάνατον οὐδ' εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ πάντων μέγιστον ὄν τῶν ἀγαθῶν,
δεδίδασι δ' ὥς εὖ εἰδότες ὅτι μέγιστον τῶν κακῶν ἐστὶ. καίτοι πῶς οὐκ

390 (B) ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ ἐπονείδιστος, ἢ τοῦ οἴεσθαι εἰδέναι ἃ οὐκ οἶδεν; ἐγὼ
δ', ὧ ἄνδρες, τούτῳ καὶ ἐνταῦθα ἴσως διαφέρω τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ
εἰ δὴ τῷ σοφωτέρῳ του φαίην εἶναι, τούτῳ ἄν, ὅτι οὐκ εἰδὼς ἱκανῶς περὶ
τῶν ἐν Αἴδου οὕτω καὶ οἶομαι οὐκ εἰδέναι· τὸ δὲ ἀδικεῖν καὶ ἀπειθεῖν τῷ
395 βελτίῳ καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, ὅτι κακὸν καὶ αἰσχρὸν ἐστὶν οἶδα. πρὸ οὖν
τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν, ἃ μὴ οἶδα εἰ καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει
οὐδέποτε φοβήσομαι οὐδὲ φεύξομαι· ὥστε οὐδ' εἴ με νῦν ὑμεῖς ἀφίετε
(C) Ἀνύτῳ ἀπιστήσαντες, ὃς ἔφη ἢ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐμὲ δεῦρο εἰσελθεῖν ἢ,
ἐπειδὴ εἰσῆλθον, οὐχ οἷόν τ' εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναι με, λέγων πρὸς ὑμᾶς ὡς
400 εἰ διαφευξοίμην ἤδη [ἂν] ὑμῶν οἱ ὑεῖς ἐπιτηδεύοντες ἃ Σωκράτης διδάσκει
πάντες παντάπασι διαφθαρῆσονται, – εἴ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε· «ἽΩ
Σώκρατες, νῦν μὲν Ἀνύτῳ οὐ πεισόμεθα ἀλλ' ἀφίμεν σε, ἐπὶ τούτῳ μέντοι,
ἐφ' ὅτε μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσῃ διατρίβειν μηδὲ φιλοσοφεῖν· ἐάν δὲ
ἀλῶς ἔτι τοῦτο πράττων, ἀποθανῇ» – εἰ οὖν (D) με, ὅπερ εἶπον, ἐπὶ τούτοις
405 ἀφίετε, εἴποιμ' ἂν ὑμῖν ὅτι «Ἐγὼ ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν
καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ ὑμῖν, καὶ ἕωσπερ ἂν ἐμπνέω καὶ
οἷός τε ὧ, οὐ μὴ παύσωμαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός τε καὶ
ἐνδεικνύμενος ὅτῳ ἂν αἰεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων οἷά περ εἶσθα, ὅτι „ἽΩ
ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὢν, πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκιμωτάτης εἰς
410 σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνη ἐπιμελούμενος ὅπως σοι
ἔσται ὡς πλεῖστα, καὶ (E) δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ
τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται οὐκ ἐπιμελῇ οὐδὲ φροντίζεις;“ καὶ ἐάν
τις ὑμῶν ἀμφισβητήσῃ καὶ φῇ ἐπιμελεῖσθαι, οὐκ εὐθὺς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ'
ἄπειμι, ἀλλ' ἐρήσομαι αὐτὸν καὶ ἐξετάσω καὶ ἐλέγξω, καὶ ἐάν μοι μὴ δοκῇ
415 κεκτῆσθαι ἀρετὴν, φάναι δέ, ὀνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου ἄξια περὶ
(30) ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαιλότερα περὶ πλείονος. ταῦτα καὶ νεωτέρῳ
καὶ πρεσβυτέρῳ ὅτῳ ἂν ἐντυγχάνω ποιήσω, καὶ ξένῳ καὶ ἀσπῷ, μᾶλλον δὲ
τοῖς ἀστοῖς, ὅσῳ μου ἐγγυτέρω ἐστὲ γένει. ταῦτα γὰρ κελεύει ὁ θεός, εὖ ἴστε,
καὶ ἐγὼ οἶομαι οὐδέν πω ὑμῖν μεῖζον ἀγαθὸν γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν
420 ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο πράττων ἐγὼ περιέρχομαι ἢ
πειθὼν ὑμῶν καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους μήτε σωμάτων ἐπιμελεῖσθαι
μήτε χρημάτων πρότερον μηδὲ (B) οὕτω σφόδρα ὡς τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς
ἀρίστη ἔσται, λέγων ὅτι „Οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς
χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδία καὶ δημοσία“.
425 εἰ μὲν οὖν ταῦτα λέγων διαφθείρω τοὺς νέους, ταῦτ' ἂν εἴη βλαβερὰ· εἰ δέ
τίς μέ φησιν ἄλλα λέγειν ἢ ταῦτα, οὐδὲν λέγει. πρὸς ταῦτα, – φαίην ἄν, – ὧ
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ πείθεσθε Ἀνύτῳ ἢ μή, καὶ ἢ ἀφίετέ με ἢ μή, ὡς ἐμοῦ
οὐκ ἂν ποιήσαντος ἄλλα, οὐδ' εἰ μέλλω (C) πολλάκις τεθνάναι».

XVIII. Μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐμμένετε μοι οἷς
 430 ἐδεήθην ὑμῶν, μὴ θορυβεῖν ἐφ' οἷς ἂν λέγω ἀλλ' ἀκούειν· καὶ γὰρ, ὥς ἐγὼ
 οἶμαι, ὀνήσεσθε ἀκούοντες· μέλλω γὰρ οὖν ἅττα ὑμῖν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ἐφ' οἷς
 ἴσως βοήσεσθε· ἀλλὰ μηδαμῶς ποιεῖτε τοῦτο. εὖ γὰρ ἴστε, ἐάν με
 ἀποκτείνητε τοιοῦτον ὄντα οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ μείζω βλάβετε ἢ ὑμᾶς
 435 αὐτούς· ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάβειεν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος – οὐδὲ
 γὰρ ἂν δύναιτο – οὐ γὰρ οἶομαι ^(D) θεμιτὸν εἶναι ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ
 χείρονος βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μεντὰν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμώσειεν·
 ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἶεται καὶ ἄλλος τίς που μεγάλη κακὰ, ἐγὼ δ'
 οὐκ οἶομαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἢ οὐτοσί νῦν ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως
 ἐπιχειρεῖν ἀποκτείνουσι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ
 440 ἐμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὥς τις ἂν οἶοιτο, ἀλλὰ ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ τι ἐξαμάρτητε
 περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόσιν ὑμῖν ἐμοῦ κατανηφισάμενοι. ἐάν γάρ με
^(E) ἀποκτείνητε, οὐ ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε, ἀτεχνῶς – εἰ καὶ
 γελοιότερον εἰπεῖν – προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὥσπερ ἴππῳ
 μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέθους δὲ νοθεστέρω καὶ δεομένῳ
 445 ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος, οἷον δὴ μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει
 προστεθηκέναι τοιοῦτόν τινα, ὃς ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ ὀνειδίζων ἓνα
 ἕκαστον ⁽³¹⁾ οὐδὲν παύομαι τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ προσκαθίζων.
 τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ῥαδίως ὑμῖν γενήσεται, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ
 πείθῃσθε, φείσεσθέ μου· ὑμεῖς δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθόμενοι, ὥσπερ οἱ
 450 νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἂν με, πειθόμενοι Ἄνυτῳ, ῥαδίως ἂν
 ἀποκτείναιτε, εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἂν, εἰ μὴ τινα
 ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειεν κηδόμενος ὑμῶν. ὅτι δ' ἐγὼ τυγχάνω ὢν
 τοιοῦτος οἷος ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῇ πόλει δεδόσθαι, ἐνθένδε ἂν ^(B) κατανοήσατε
 οὐ γὰρ ἀνθρωπίνῳ ἔοικε τὸ ἐμὲ τῶν μὲν ἐμαυτοῦ πάντων ἡμεληκέναι καὶ
 455 ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμελουμένων τοσαῦτα ἤδη ἔτη, τὸ δὲ ὑμέτερον
 πράττειν αἰεὶ, ἰδίᾳ ἑκάστῳ προσιόντα ὥσπερ πατέρα ἢ ἀδελφὸν
 πρεσβύτερον πείθοντα ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς, καὶ εἰ μὲν τι ἀπὸ τούτων
 ἀπέλαυνον καὶ μισθὸν λαμβάνων ταῦτα παρεκελεύομην, εἶχον ἂν τινα λόγον·
 νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ καὶ αὐτοὶ ὅτι οἱ κατήγοροι τᾶλλα πάντα ἀναισχύντως οὕτω
 460 κατηγοροῦντες τοῦτό γε οὐχ οἰοί τε ἐγένοντο ἀπαισχυνηταῖ
^(C) παρασχόμενοι μάρτυρα, ὥς ἐγὼ ποτέ τινα ἢ ἐπραξάμην μισθὸν ἢ ἡτήσα.
 ἱκανὸν γάρ, οἶμαι, ἐγὼ παρέχομαι τὸν μάρτυρα ὥς ἀληθῆ λέγω, τὴν πενίαν.

XIX. Ἴσως ἂν οὖν δόξειεν ἄτοπον εἶναι, ὅτι δὴ ἐγὼ ἰδίᾳ μὲν ταῦτα
 συμβουλευῶ περιῶν καὶ πολυπραγμονῶ, δημοσίᾳ δὲ οὐ τολμῶ
 465 ἀναβαίνων εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον συμβουλεύειν τῇ πόλει. τούτου δὲ
 αἰτίον ἐστίν ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ πολλάκις ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι

θεῖόν τι ^(D) καὶ δαιμόνιον γίγνεται [φωνή], ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμωδῶν Μέλητος ἐγράψατο. ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνὴ τις γιγνομένη, ἣ ὅταν γένηται, αἰεὶ ἀποτρέπει με τοῦτο ὃ
 470 ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐποτε. τοῦτ' ἔστιν ὃ μοι ἐναντιοῦται τὰ πολιτικά πράττειν, καὶ παγκάλως γέ μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι· εὖ γὰρ ἴστε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐγὼ πάλαι ἐπεχείρησα πράττειν τὰ πολιτικά πράγματα, πάλαι ἂν ἀπολώλη καὶ οὗτ' ἂν ὑμᾶς ^(E) ὠφελήκη οὐδὲν οὗτ' ἂν ἐμαυτόν. καί μοι μὴ ἄχθεσθε λέγοντι τάληθ'· οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων
 475 σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλω πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος καὶ διακωλύων πολλὰ ἄδικα καὶ παράνομα ἐν τῇ πόλει γίγνεσθαι, ⁽³²⁾ ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχόμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, καὶ εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεσθαι, ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.

XX. Μεγάλα δ' ἔγωγε ὑμῖν τεκμήρια παρέξομαι τούτων, οὐ λόγους
 480 ἀλλ' ὃ ὑμεῖς τιμᾶτε, ἔργα. ἀκούσατε δὴ μοι τὰ συμβεβηκότα, ἵνα εἰδῆτε ὅτι οὐδ' ἂν ἐνὶ ὑπείκᾳθοιμι παρὰ τὸ δίκαιον δέισας θάνατον, μὴ ὑπείκων δὲ ἀλλὰ κἂν ἀπολοίμην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν φορτικὰ μὲν καὶ δικανικά, ἀληθὴ δέ. ἐγὼ γάρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἄλλην μὲν ἀρχὴν ^(B) οὐδεμίαν πώποτε ἥρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ· καὶ ἔτυχεν ἡμῶν ἡ φυλὴ Ἀντιοχίς
 485 πρυτανεύουσα ὅτε ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγούς τοὺς οὐκ ἀνελομένους τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἀθρόους κρίνειν, παρανόμως, ὥς ἐν τῷ ὑστέρω χρόνῳ πᾶσιν ὑμῖν ἔδοξεν. τότε ἐγὼ μόνος τῶν πρυτάνεων ἠναντιώθην ὑμῖν μηδὲν ποιεῖν παρὰ τοὺς νόμους καὶ ἐναντία ἐνηφισάμην· καὶ ἐτοίμων ὄντων ἐνδεικνύμαι με καὶ ἀπάγειν τῶν
 490 ῥητόρων, καὶ ὑμῶν κελευόντων καὶ βοώντων, μετὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ ^(C) δικαίου ὥμην μᾶλλον με δεῖν διακινδυνεύειν ἢ μεθ' ὑμῶν γενέσθαι μὴ δίκαια βουλευομένων, φοβηθέντα δεσμὸν ἢ θάνατον. καὶ ταῦτα μὲν ἦν ἔτι δημοκρατουμένης τῆς πόλεως· ἐπειδὴ δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὖ μεταπεμφάμενοί με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν ἀγαγεῖν
 495 ἐκ Σαλαμῖνος Λέοντα τὸν Σαλαμῖνιον ἵνα ἀποθάνοι, οἷα δὴ καὶ ἄλλοις ἐκεῖνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταπτον, βουλόμενοι ὥς πλείστους ἀναπλῆσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ ^(D) οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὅτι οὐκ, τοῦ δὲ μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν μέλει.
 500 ἐμὲ γὰρ ἐκεῖνὴ ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν, οὕτως ἰσχυρὰ οὖσα, ὥστε ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, οἱ μὲν τέτταρες ὥχοντο εἰς Σαλαμῖνα καὶ ἦγαγον Λέοντα, ἐγὼ δὲ ὥχόμην ἀπὼν οἴκαδε. καὶ ἴσως ἂν διὰ ταῦτα ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη. καὶ τούτων ^(E) ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες.

XXI. Ἄρ' οὖν ἂν με οἴεσθε τοσάδε ἔτη διαγενέσθαι εἰ ἔπραττον τὰ
 505 δημοσία, καὶ πράττων ἀξίως ἄνδρὸς ἀγαθοῦ ἐβοήθουν τοῖς δικαίοις καὶ
 ὥσπερ χρὴ τοῦτο περὶ πλείστου ἐποιουμην; πολλοῦ γε δεῖ, ὃ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς. ⁽³³⁾ ἀλλ' ἐγὼ διὰ παντὸς
 τοῦ βίου δημοσίᾳ τε εἴ ποῦ τι ἔπραξα τοιοῦτος φανοῦμαι, καὶ ἰδίᾳ ὁ
 510 αὐτὸς οὗτος, οὐδενὶ πώποτε συγχωρήσας οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον οὔτε
 ἄλλῳ οὔτε τούτων οὐδενὶ οὐδὲ δὴ διαβάλλοντες ἐμέ φασιν ἐμοὺς μαθητὰς
 εἶναι. ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δέ τίς μου
 λέγοντος καὶ τὰ ἐμαντοῦ πράττοντος ἐπιθυμοὶ ἀκούειν, εἴτε νεώτερος
 εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα, οὐδὲ χρήματα μὲν
 515 ^(B) λαμβάνων διαλέγομαι μὴ λαμβάνων δὲ οὐ, ἀλλ' ὁμοίως καὶ πλουσίῳ
 καὶ πένητι παρέχω ἐμαντὸν ἐρωτᾶν, καὶ ἕαν τις βούληται ἀποκρινόμενος
 ἀκούειν ὧν ἂν λέγω. καὶ τούτων ἐγὼ εἴτε τις χρηστὸς γίγνεται εἴτε μὴ,
 οὐκ ἂν δικαίως τὴν αἰτίαν ὑπέχοιμι, ὧν μήτε ὑπεσχόμην μηδενὶ μηδὲν
 πώποτε μάθημα μήτε ἐδίδαξα· εἰ δέ τίς φησι παρ' ἐμοῦ πώποτέ τι μαθεῖν
 520 ἢ ἀκούσαι ἰδίᾳ ὅτι μὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, εὖ ἴστε ὅτι οὐκ ἀληθῆ λέγει.

XXII. Ἀλλὰ διὰ τί δὴ ποτε μετ' ἐμοῦ χαίρουσί τινες πολὺν χρόνον
^(C) διατρίβοντες; ἀκηκόατε, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν
 ἐγὼ εἶπον· ὅτι ἀκούοντες χαίρουσιν ἐξεταζομένοις τοῖς οἰομένοις μὲν εἶναι
 σοφοῖς, οὗσι δ' οὐ. ἔστι γὰρ οὐκ ἀηδὲς. ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὥς ἐγὼ φημι,
 525 προστέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντείων καὶ ἐξ ἐνυπνίων καὶ
 παντὶ τρόπῳ ᾧπέρ τις ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὅτιοῦν
 προσέταξε πράττειν. ταῦτα, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἀληθὴ ἐστὶν καὶ
 εὐέλεγκτα. εἰ γὰρ δὴ ἔγωγε τῶν νέων τοὺς μὲν διαφθεῖρω ^(D) τοὺς δὲ
 διέφθορα, χρὴν δήπου, εἴτε τινὲς αὐτῶν πρεσβύτεροι γενόμενοι ἔγνωσαν
 530 ὅτι νέοις οὗσιν αὐτοῖς ἐγὼ κακὸν πώποτέ τι συνεβούλευσα, νυνὶ αὐτοὺς
 ἀναβαίνοντας ἐμοῦ κατηγορεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ αὐτοὶ ἤθελον,
 τῶν οἰκείων τινὰς τῶν ἐκείνων, πατέρας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἄλλους τοὺς
 προσήκοντας, εἴπερ ὑπ' ἐμοῦ τι κακὸν ἐπεπόνθεσαν αὐτῶν οἱ οἰκεῖοι, νῦν
 535 μεμνησθαι καὶ τιμωρεῖσθαι. πάντως δὲ ἀρᾶρσιν αὐτῶν πολλοὶ ἐνταυθοῖ
 οὐδὲ ἐγὼ ὁρῶ, πρῶτον μὲν Κρίτων ^(E) οὐτοσί, ἐμὸς ἡλικιωτὴς καὶ δημότης,
 Κριτοβούλου τοῦδε πατὴρ, ἔπειτα Λυσανίας ὁ Σφήττιος, Αἰσχίνου τοῦδε
 πατὴρ, ἔτι δ' Ἀντιφῶν ὁ Κηφισιεὺς οὐτοσί, Ἐπιγένους πατὴρ, ἄλλοι τοίνυν
 οὗτοι ὧν οἱ ἀδελφοὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ γεγόνασιν, Νικόστρατος
 540 Θεοσοτίδου, ἀδελφὸς Θεοδότου – καὶ ὁ μὲν Θεόδοτος τετελεύτηκεν, ὥστε
 οὐκ ἂν ἐκεῖνός γε αὐτοῦ καταδεηθείη – καὶ Παράλιος ὅδε, ὁ Δημοδόκου,
 οὗ ἦν Θεάγης ἀδελφός· ὅδε δὲ ⁽³⁴⁾ Ἀδείμαντος, ὁ Ἀρίστωνος, οὗ ἀδελφός
 οὐτοσί Πλάτων, καὶ Αἰαντόδωρος, οὗ Ἀπολλοδόωρος ὅδε ἀδελφός, καὶ

545 ἄλλους πολλοὺς ἐγὼ ἔχω ὑμῖν εἰπεῖν, ὧν τινα ἐχρῆν μάλιστα μὲν ἐν τῷ
 ἑαυτοῦ λόγῳ παρασχέσθαι Μέλητον μάρτυρα· εἰ δὲ τότε ἐπελάθετο, νῦν
 παρασχέσθω – ἐγὼ παραχωρῶ – καὶ λεγέτω εἴ τι ἔχει τοιοῦτον. ἀλλὰ
 550 τούτου πᾶν τὸυναντίον εὐρήσετε, ὃ ἄνδρες, πάντας ἐμοὶ βοηθεῖν ἐτοίμους
 τῷ διαφθεῖροντι, τῷ κακὰ ἐργαζομένῳ τοὺς οἰκείους αὐτῶν, ὡς φασὶ
 Μέλητος καὶ ^(B) Ἄνυτος. αὐτοὶ μὲν γὰρ οἱ διεφθαρμένοι τάχ' ἂν λόγον
 προσήκοντες, τίνα ἄλλον ἔχουσι λόγον βοηθοῦντες ἐμοὶ ἄλλ' ἢ τὸν ὀρθόν
 τε καὶ δίκαιον, ὅτι συνίσασι Μελήτῳ μὲν ψευδομένῳ, ἐμοὶ δὲ ἀληθεύοντι;

XXIII. Εἶεν δὴ, ὃ ἄνδρες· ἃ μὲν ἐγὼ ἔχοιμ' ἂν ἀπολογεῖσθαι,
 σχεδὸν ἐστὶ ταῦτα ^(C) καὶ ἄλλα ἴσως τοιαῦτα. τάχα δ' ἂν τις ὑμῶν
 555 ἀγανακτήσειεν ἀναμνησθεὶς ἑαυτοῦ, εἰ ὁ μὲν καὶ ἐλάττω τουτουὶ τοῦ
 ἀγῶνος ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος ἐδεήθη τε καὶ ἰκέτευσε τοὺς δικαστὰς
 μετὰ πολλῶν δακρύων, παιδίᾳ τε αὐτοῦ ἀναβιβασάμενος ἵνα ὅτι
 μάλιστα ἐλεηθῇ, καὶ ἄλλους τῶν οἰκείων καὶ φίλων πολλοὺς, ἐγὼ δὲ
 οὐδὲν ἄρα τούτων ποιήσω, καὶ ταῦτα κινδυνεύων, ὡς ἂν δόξαιμι, τὸν
 560 ἐσχατον κίνδυνον. τάχ' ἂν οὖν τις ταῦτα ἐννοήσας αὐθαδέστερον ἂν
 πρὸς με σχοίῃ καὶ ὀργισθεὶς αὐτοῖς τούτοις θεῖτο ἂν μετ' ὀργῆς τὴν
 ψῆφον. εἰ δὴ τις ὑμῶν οὕτως ἔχει – ^(D) οὐκ ἀξιῶ μὲν γὰρ ἔγωγε, εἰ δ'
 οὖν – ἐπιεικῇ ἂν μοι δοκῇ πρὸς τοῦτον λέγειν λέγων ὅτι «Ἐμοί, ὃ
 ἄριστε, εἰσὶν μὲν πού τινες καὶ οἰκεῖοι· καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ τὸ τοῦ
 565 Ὀμήρου, οὐδ' ἐγὼ „ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης“ πέφυκα ἀλλ' ἐξ
 ἀνθρώπων, ὥστε καὶ οἰκεῖοί μοι εἰσι καὶ υἱεῖς γε, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 τρεῖς, εἷς μὲν μειράκιον ἤδη, δύο δὲ παιδίᾳ· ἀλλ' ὅμως οὐδένα αὐτῶν
 δεῦρο ἀναβιβασάμενος δεήσομαι ὑμῶν ἀποψηφίσασθαι».

Τί δὴ οὖν οὐδὲν τούτων ποιήσω; οὐκ αὐθαδιζόμενος, ὃ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, οὐδ' ^(E) ὑμᾶς ἀτιμάζων, ἀλλ' εἰ μὲν θαρράλέως ἐγὼ ἔχω πρὸς
 570 θάνατον ἢ μὴ, ἄλλος λόγος, πρὸς δ' οὖν δόξαν καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν καὶ
 ὅλῃ τῇ πόλει οὐ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι ἐμὲ τούτων οὐδὲν ποιεῖν καὶ
 τηλικόνδε ὄντα καὶ τοῦτο τούνομα ἔχοντα, εἴτ' οὖν ἀληθὲς εἴτ' οὖν
 ψεῦδος, ἀλλ' οὖν δεδογμένον γέ ἐστὶ τῷ Σωκράτῃ διαφέρειν τῶν
 575 ⁽³⁵⁾ πολλῶν ἀνθρώπων. εἰ οὖν ὑμῶν οἱ δοκοῦντες διαφέρειν εἴτε σοφίᾳ
 εἴτε ἀνδρείᾳ εἴτε ἄλλῃ ἡτινιοῦν ἀρετῇ τοιοῦτοι ἔσσονται, αἰσχρὸν ἂν
 εἶη· οἷουςπερ ἐγὼ πολλάκις ἐώρακά τινας ὅταν κρίνονται, δοκοῦντας
 μὲν τι εἶναι, θαυμάσια δὲ ἐργαζομένους, ὡς δεινόν τι οἰομένους
 πείσεσθαι εἰ ἀποθανοῦνται, ὥσπερ ἀθανάτων ἐσομένων ἂν ὑμεῖς
 αὐτοὺς μὴ ἀποκτείνητε· οἱ ἐμοὶ δοκοῦσιν αἰσχύνῃν τῇ πόλει
 περιάπτειν, ὥστ' ἂν τινα καὶ τῶν ξένων ὑπολαβεῖν ὅτι οἱ διαφέροντες

580 Ἀθηναίων εἰς ἀρετὴν, ^(B) οὕς αὐτοὶ ἑαυτῶν ἓν τε ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς
ἄλλαις τιμαῖς προκρίνουσιν, οὗτοι γυναικῶν οὐδὲν διαφέρουσιν. ταῦτα
γάρ, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὔτε ὑμᾶς χρὴ ποιεῖν τοὺς δοκοῦντας καὶ
585 αὐτὸ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι πολὺ μᾶλλον κατανηφιέσθε τοῦ τὰ ἔλαινά
ταῦτα δράματα εἰσάγοντος καὶ καταγέλαστον τὴν πόλιν ποιοῦντος ἢ
τοῦ ἡσυχίαν ἄγοντος.

XXIV. Χωρὶς δὲ τῆς δόξης, ὧς ἄνδρες, οὐδὲ δίκαιόν μοι δοκεῖ εἶναι
δεῖσθαι τοῦ ^(C) δικαστοῦ οὐδὲ δεόμενον ἀποφεύγειν, ἀλλὰ διδάσκειν
590 καὶ πείθειν. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κἀθηται ὁ δικαστής, ἐπὶ τῷ
καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν ταῦτα· καὶ ὁμῶμοκεν οὐ
χαριεῖσθαι οἷς ἂν δοκῇ αὐτῷ, ἀλλὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους. οὐκ οὖν
χρὴ οὔτε ἡμᾶς ἐθίζειν ὑμᾶς ἐπιορκεῖν οὔθ' ὑμᾶς ἐθίζεσθαι· οὐδέτεροι
γάρ ἂν ἡμῶν εὐσεβοῖεν. μὴ οὖν ἄξιούτέ με, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
595 τοιαῦτα δεῖν πρὸς ὑμᾶς πράττειν ἢ μήτε ἡγοῦμαι καλὰ εἶναι μήτε
δίκαια μήτε ὅσια, ^(D) ἄλλως τε μέντοι νῆ Δία πάντως καὶ ἀσεβείας
φεύγοντα ὑπὸ Μελήτου τουτουί. σαφῶς γὰρ ἂν, εἰ πείθοιμι ὑμᾶς καὶ
τῷ δεῖσθαι βιαζοίμην ὁμωμοκότας, θεοὺς ἂν διδάσκοιμι μὴ ἡγεῖσθαι
ὑμᾶς εἶναι, καὶ ἀτεχνῶς ἀπολογούμενος κατηγοροίην ἂν ἐμαυτοῦ ὥς
600 θεοὺς οὐ νομίζω. ἀλλὰ πολλοῦ δεῖ οὕτως ἔχειν· νομίζω τε γάρ, ὧς
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥς οὐδεὶς τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπω
καὶ τῷ θεῷ κρίναι περὶ ἐμοῦ ὅπῃ μέλλει ἐμοὶ τε ἄριστα εἶναι καὶ ὑμῖν.
<...>

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Демосфен (ок. 384–322 гг. до н. э.) – великий греческий оратор и политический деятель. Вошел в канон десяти лучших ораторов Греции.

Демосфен родился в Афинах в семье владельца оружейной и мебельной мастерских. В семь лет он лишился отца и вместе с сестрой пострадал от произвола опекунов, растративших его состояние. В 20 лет Демосфен отстоял свое право наследования в суде, но имущество вернуть не удалось, так что он был вынужден зарабатывать на жизнь составлением речей для клиентов. В то время сам Демосфен не мог выступать в общественных местах, потому что имел недостатки в произношении и слабость голоса. Эти препятствия он преодолел, разработав собственную систему тренировки речи.

К 30 годам Демосфен стал самым известным оратором Греции. В течение 14 лет он вел упорную борьбу против Филиппа Македонского, который стремился подчинить себе всю Грецию. Речи против Филиппа вошли в золотой фонд античного ораторского искусства, став примером для подражания. Впоследствии римский оратор Марк Туллий Цицерон назвал «филиппиками» свои обвинительные речи против Марка Антония.

До нас дошла 61 речь Демосфена из 65. В них на первом месте стоят последовательность, связность, точность умозаключений, отстраняя на второй план декоративные элементы. Язык Демосфена величествен, но в то же время прост и удивительно плавлен. Из-за едкости и желчности обличительных речей современники прозвали оратора «аргом» – «змеей».

Демосфен оказал огромное влияние на формирование риторики как науки.

ΚΑΤΑ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Β’*

- ¹ VI. Ὅταν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λόγοι γίνωνται περὶ ὧν Φίλιππος πρᾶττει καὶ βιάζεται παρὰ τὴν εἰρήνην, αἱ τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν λόγους καὶ δικαίους καὶ φιланθρώπους ὁρῶ φαινομένους, καὶ λέγειν μὲν ἅπαντας αἰεὶ τὰ δέοντα δοκοῦντας τοῖς κατηγοροῦντας Φιλίππου.

* «Вторая речь против Филиппа» приводится по изданию: Demosthenes. Philippica 2 // Demosthenis orationes / ed. S. H. Butcher. Oxford, 1903. Vol. 1.

5 ἅπαντας ἀεὶ τὰ δέοντα δοκοῦντας τοὺς κατηγοροῦντας Φιλίππου,
 γιγνόμενον δ' οὐδὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν τῶν δεόντων, οὐδ' ὧν εἵνεκα
 ταῦτ' ἀκούειν ἄξιον· (2) ἀλλ' εἰς τοῦτ' ἤδη προηγμένα τυγχάνει
 πάντα τὰ πράγματα τῇ πόλει, ὥσθ' ὅσῳ τις ἂν μᾶλλον καὶ
 φανερώτερον ἐξελέγχῃ Φίλιππον καὶ τὴν πρὸς ὑμᾶς εἰρήνην
 10 παραβαίνοντα καὶ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν ἐπιβουλεύοντα, τοσούτῳ τὸ τί
 χρὴ ποιεῖν συμβουλεύσαι χαλεπώτερον. (3) αἴτιον δὲ τούτων, ὅτι
 πάντες, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς πλεονεκτεῖν ζητοῦντας ἔργῳ
 κωλύειν καὶ πράξεσιν, οὐχὶ λόγοις δέον, πρῶτον μὲν ἡμεῖς οἱ
 παριόντες τούτων μὲν ἀφέσταμεν καὶ γράφειν καὶ συμβουλεύειν, τὴν
 πρὸς ὑμᾶς ἀπέχθειαν ὀκνοῦντες, οἷα ποιεῖ δ', ὡς δεινά, καὶ τοιαῦτα
 15 διεξερχόμεθα· ἔπειθ' ὑμεῖς οἱ καθήμενοι, ὡς μὲν ἂν εἴποιτε δικαίους
 λόγους καὶ λέγοντος ἄλλου συνείητε, ἄμεινον Φιλίππου
 παρεσκεύασθε, ὡς δὲ κωλύσαιτ' ἂν ἐκείνον πράττειν ταῦτ' ἐφ' ὧν
 ἐστὶ νῦν, παντελῶς ἀργῶς ἔχετε. (4) συμβαίνει δὴ πρᾶγμ' ἀναγκαῖον,
 οἶμαι, καὶ ἴσως εἰκός· ἐν οἷς ἑκάτεροι διατρίβετε καὶ περὶ ἃ
 20 σπουδάζετε, ταῦτ' ἄμεινον ἑκατέροις ἔχει, ἐκείνῳ μὲν αἱ πράξεις,
 ὑμῖν δ' οἱ λόγοι. εἰ μὲν οὖν καὶ νῦν λέγειν δικαιότερ' ὑμῖν ἐξαρκεῖ,
 ῥάδιον, καὶ πόνος οὐδεὶς πρόσσεσι τῷ πράγματι· (5) εἰ δ' ὅπως τὰ
 παρόντ' ἐπανορθωθήσεται δεῖ σκοπεῖν καὶ μὴ προελθόντ' ἔτι
 πορρώτέρῳ λήσει πάνθ' ἡμᾶς, μηδ' ἐπιστήσεται μέγεθος δυνάμεως
 25 πρὸς ἣν οὐδ' ἀντᾶραι δυνησόμεθα, οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος ὅσπερ
 πρότερον τοῦ βουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγουσιν ἅπασι καὶ τοῖς
 ἀκούουσιν ὑμῖν τὰ βέλτιστα καὶ τὰ σώσοντα τῶν ῥάστων καὶ τῶν
 ἡδίστων προαιρετέον.

(6) Πρῶτον μὲν, εἴ τις, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, θαρρεῖ, ὁρῶν ἡλικὸς ἤδη
 30 καὶ ὅσων κύριός ἐστι Φίλιππος, καὶ μηδέν' οἶται κίνδυνον φέρειν
 τοῦτο τῇ πόλει μηδ' ἐφ' ὑμᾶς πάντα παρασκευάζεσθαι, θαυμάζω, καὶ
 δεηθῆναι πάντων ὁμοίως ὑμῶν βούλομαι τοὺς λογισμοὺς ἀκοῦσαί μου
 διὰ βραχέων, δι' οὓς τάναντί' ἐμοὶ παρέστηκε προσδοκᾶν καὶ δι' ὧν
 ἐχθρὸν ἡγοῦμαι Φίλιππον· ἴν', ἐὰν μὲν ἐγὼ δοκῶ βέλτιον προορᾶν, ἐμοὶ
 35 πεισθῆτε, ἂν δ' οἱ θαρρόντες καὶ πεπιστευκότες αὐτῷ, τούτοις
 προσθῆθε. (7) ἐγὼ τοίνυν, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λογιζομαι· τίνων ὁ
 Φίλιππος κύριος πρῶτον μετὰ τὴν εἰρήνην κατέστη; Πυλῶν καὶ τῶν ἐν
 Φωκεῦσι πραγμάτων. τί οὖν; πῶς τούτοις ἐχρήσατο; ἃ Θηβαίοις
 συμφέρει καὶ οὐχ ἃ τῇ πόλει, πράττειν προείλετο. τί δήποτε; ὅτι πρὸς
 40 πλεονεξίαν, οἶμαι, καὶ τὸ πάνθ' ὑφ' αὐτῷ ποιήσασθαι τοὺς λογισμοὺς
 ἐξετάζων, καὶ οὐχὶ πρὸς εἰρήνην οὐδ' ἡσυχίαν οὐδὲ δίκαιον οὐδέν,

(8) εἶδε τοῦτ' ὀρθῶς, ὅτι τῇ μὲν ἡμετέρᾳ πόλει καὶ τοῖς ἥθεσι τοῖς ἡμετέροις οὐδὲν ἂν ἐνδείξαιτο τοσοῦτον οὐδὲ ποιήσειεν, ὅφ' οὐ πεισθέντες ὑμεῖς τῆς ἰδίας ἔνεκ' ὠφελείας τῶν ἄλλων τινὰς Ἑλλήνων
 45 ἐκείνῳ προοῖσθε, ἀλλὰ καὶ τοῦ δικαίου λόγον ποιούμενοι, καὶ τὴν προσοῦσαν ἀδοξίαν τῷ πράγματι φεύγοντες, καὶ πάνθ' ἃ προσήκει προορώμενοι, ὁμοίως ἐναντιώσεσθε, ἂν τι τοιοῦτ' ἐπιχειρῇ πράττειν, ὥσπερ ἂν εἰ πολεμοῦντες τύχοιτε. (9) τοὺς δὲ Θηβαίους ἡγεῖτο, ὅπερ
 50 συνέβη, ἀντὶ τῶν ἑαυτοῖς γιγνομένων τὰ λοιπὰ ἐάσειν ὅπως βούλεται πράττειν ἑαυτόν, καὶ οὐχ ὅπως ἀντιπράξειν καὶ διακωλύσειν, ἀλλὰ καὶ συστρατεύσειν, ἂν αὐτοὺς κελεύῃ. καὶ νῦν τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους ταῦθ' ὑπειληφὼς εὖ ποιεῖ. ὁ καὶ μέγιστόν ἐστι καθ' ὑμῶν ἐγκώμιον, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι· (10) κέκρισθε γὰρ ἐκ τούτων τῶν ἔργων μόνοι τῶν πάντων μηδεὶς ἂν κέρδους τὰ κοινὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων
 55 προέσθαι, μηδ' ἀνταλλάξασθαι μηδεμιᾶς χάριτος μηδ' ὠφελείας τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας εὖνοιαν. καὶ ταῦτ' εἰκότως καὶ περὶ ὑμῶν οὕτως ὑπείληφε καὶ κατ' Ἀργείων καὶ Θηβαίων ὡς ἑτέρως, οὐ μόνον εἰς τὰ παρόνθ' ὀρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ τούτων λογιζόμενος. (11) εὗρίσκει γάρ, οἶμαι, καὶ ἀκούει τοὺς μὲν ὑμετέρους προγόνους, ἐξὼν αὐτοῖς τῶν
 60 λοιπῶν ἄρχειν Ἑλλήνων ὥστ' αὐτοὺς ὑπακούειν βασιλεῖ, οὐ μόνον οὐκ ἀνασχομένους τὸν λόγον τοῦτον, ἡνίκ' ἦλθεν Ἀλέξανδρος ὁ τούτων πρόγονος περὶ τούτων κῆρυξ, ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν ἐκλιπεῖν προελομένους καὶ παθεῖν ὅτιοῦν ὑπομείναντας, καὶ μετὰ ταῦτα πράξαντας ταῦθ' ἃ πάντες ἀεὶ γλίσχονται λέγειν, ἀξίως δ' οὐδεὶς εἰπεῖν
 65 δεδύνηται, διόπερ καὶ γὰρ παραλείπω, δικαίως (ἔστι γὰρ μείζω τὰ κείνων ἔργα ἢ ὡς τῷ λόγῳ τις ἂν εἴποι), τοὺς δὲ Θηβαίων καὶ Ἀργείων προγόνους τοὺς μὲν συστρατεύσαντας τῷ βαρβάρῳ, τοὺς δ' οὐκ ἐναντιωθέντας. (12) οἶδεν οὖν ἀμφοτέρους ἰδίᾳ τὸ λυσιτελοῦν ἀγαπήσοντας, οὐχ ὅ τι συνοίσει κοινῇ τοῖς Ἕλλησι σκεψομένους. ἡγεῖτ' οὖν, εἰ μὲν ὑμᾶς ἔλοιτο, φίλους ἐπὶ τοῖς δικαίοις αἰρήσεσθαι, εἰ δ' ἐκείνοις προσθεῖτο, συνεργοὺς ἔξειν τῆς αὐτοῦ πλεονεξίας. διὰ ταῦτ' ἐκείνους ἀνθ' ὑμῶν καὶ τότε καὶ νῦν αἰρεῖται. οὐ γὰρ δὴ τριῆρεις γ' ὀρθῶς πλείους αὐτοῖς ἢ ὑμῖν οὔσας· οὐδ' ἐν τῇ μεσογείᾳ τιν' ἀρχὴν εὔρηκε, τῆς δ' ἐπὶ τῇ θαλάττῃ καὶ τῶν ἐμπορίων ἀφέστηκεν· οὐδ' ἀμνημονεῖ τοὺς
 75 λόγους οὐδὲ τὰς ὑποσχέσεις, ἐφ' αἷς τῆς εἰρήνης ἔτυχεν.

(13) Ἀλλὰ νῆ Δί', εἴποι τις ἂν ὡς πάντα ταῦτ' εἰδώς, οὐ πλεονεξίας ἔνεκ' οὐδ' ὧν ἐγὼ κατηγορῶ τότε ταῦτ' ἔπραξεν, ἀλλὰ τῷ δικαιότερα τοὺς Θηβαίους ἢ ὑμᾶς ἀξιοῦν. ἀλλὰ τοῦτον καὶ μόνον πάντων τῶν λόγων οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ νῦν εἰπεῖν· ὁ γὰρ Μεσσήνην Λακεδαιμονίους

80 ἀφιέναι κελεύων, πῶς ἂν Ὀρχομενὸν καὶ Κορώνειαν τότε Θηβαίοις
παραδοὺς τῷ δίκαια νομίζειν ταῦτ' εἶναι πεποιηκέναι σκήψαιτο;

(14) Ἀλλ' ἐβιάσθη νῆ Δία (ταῦτα γὰρ ἐσθ' ὑπόλοιπον) καὶ παρὰ
γνώμην, τῶν Θετταλῶν ἱππέων καὶ τῶν Θηβαίων ὀπλιτῶν ἐν μέσῳ
ληφθεὶς, συνεχώρησε ταῦτα. καλῶς. οὐκοῦν φασὶ μὲν μέλλειν πρὸς τοὺς
85 Θηβαίους αὐτὸν ὑπόπτως ἔχειν, καὶ λογοποιοῦσιν περιόντες τινὲς ὡς
Ἑλάτειαν τειχιεῖ. (15) ὁ δὲ ταῦτα μὲν μέλλει καὶ μελλήσει γ', ὡς ἐγὼ
κρίνω, τοῖς Μεσσηνίοις δὲ καὶ τοῖς Ἀργείοις ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους
συλλαμβάνειν οὐ μέλλει, ἀλλὰ καὶ ξένους εἰσπέμπει καὶ χρήματ'
ἀποστέλλει καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχων αὐτὸς ἐστὶ προσδόκιμος. τοὺς μὲν
90 ὄντας ἐχθροὺς Θηβαίων Λακεδαιμονίους ἀναιρεῖ, οὓς δ' ἀπώλεσεν αὐτὸς
πρότερον Φωκέας νῦν σῴζει; καὶ τίς ἂν ταῦτα πιστεύσειεν; (16) ἐγὼ μὲν
γὰρ οὐκ ἂν ἠγοῦμαι Φίλιππον, οὗτ' εἰ τὰ πρῶτα βιασθεὶς ἄκων ἔπραξεν,
οὗτ' ἂν εἰ νῦν ἀπερίγνωσκε Θηβαίους, τοῖς ἐκείνων ἐχθροῖς συνεχῶς
ἐναντιοῦσθαι, ἀλλ' ἀφ' ὧν νῦν ποιεῖ, κάκεῖν' ἐκ προαιρέσεως δηλὸς ἐστὶ
95 ποιήσας, ἐκ πάντων δ', ἃν τις ὀρθῶς θεωρῇ, πάνθ' ἃ πραγματεύεται κατὰ
τῆς πόλεως συντάττων. (17) καὶ τοῦτ' ἐξ ἀνάγκης τρόπον τιν' αὐτῷ νῦν γε
δὴ συμβαίνει. λογίζεσθε γάρ. ἄρχειν βούλεται, τούτου δ' ἀνταγωνιστὰς
μόνους ὑπέιληφεν ὑμᾶς. ἀδικεῖ πολλὴν ἤδη χρόνον, καὶ τοῦτ' αὐτὸς
ἄριστα σύνοιδεν αὐτῷ· οἷς γὰρ οὓσιν ὑμετέροις ἔχει, τούτοις πάντα ἄλλ'
100 ἀσφαλῶς κέκτηται εἰ γὰρ Ἀμφίπολιν καὶ Ποτεΐδαιαν προεῖτο, οὐδ' ἂν
οἴκοι μένειν βεβαίως ἠγεῖται. (18) ἀμφοτέρ' οὖν οἶδε, καὶ αὐτὸν ὑμῖν
ἐπιβουλεύοντα καὶ ὑμᾶς αἰσθανομένους· εὖ φρονεῖν δ' ὑμᾶς
ὑπολαμβάνων, δικαίως αὐτὸν μισεῖν νομίζει, καὶ παρῶξνται, πείσεσθαι
τι προσδοκῶν, ἂν καιρὸν λάβητε, ἂν μὴ φθάσῃ ποιήσας πρότερος.
105 (19) διὰ ταῦτ' ἐγρήγορεν, ἐφέστηκεν, ἐπὶ τῇ πόλει θεραπεύει τινάς,
Θηβαίους καὶ Πελοποννησίων τοὺς ταῦτά βουλομένους τούτοις, οὓς διὰ
μὲν πλεονεξίαν τὰ παρόντ' ἀγαπήσειεν οἶεται, διὰ δὲ σκαιότητα τρόπων
τῶν μετὰ ταῦτ' οὐδὲν προόψεσθαι. καίτοι σωφρονοῦσί γε καὶ μετρίως
ἐναργῆ παραδείγματα' ἔστιν ἰδεῖν, ἃ καὶ πρὸς Μεσσηνίους καὶ πρὸς
110 Ἀργεῖους ἔμοιγ' εἶπεῖν συνέβη, βέλτιον δ' ἴσως καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐστὶν
εἰρησθαι.

(20) «Πῶς γὰρ οἴεσθ', – ἔφην, – ὧ ἄνδρες Μεσσήνιοι, δυσχερῶς
ἀκούειν Ὀλυνθίους, εἴ τίς τι λέγοι κατὰ Φιλίππου κατ' ἐκείνους τοὺς
χρόνους, ὅτ' Ἀνθεμοῦντα μὲν αὐτοῖς ἀφίει, ἥς πάντες οἱ πρότερον
115 Μακεδονίας βασιλεῖς ἀντεποιοῦντο, Ποτεΐδαιαν δ' ἐδίδου τοὺς
Ἀθηναίων ἀποίκους ἐκβάλλων, καὶ τὴν μὲν ἔχθραν τὴν πρὸς ἡμᾶς
αὐτοὺς ἀνήρητο, τὴν χώραν δ' ἐκείνοις ἐδεδώκει καρποῦσθαι; ἄρα

προσδοκᾶν αὐτοὺς τοιαῦτα πείσεσθαι, ἢ λέγοντος ἄν τις πιστεῦσαι
 οἴεσθε; (21) ἀλλ' ὅμως, – ἔφην ἐγώ, – μικρὸν χρόνον τὴν ἀλλοτριάν
 120 καρπωσάμενοι πολὺν τῆς αὐτῶν ὑπ' ἐκείνου στέρονται, αἰσχροῶς
 ἐκπεσόντες, οὐ κρατηθέντες μόνον, ἀλλὰ καὶ προδοθέντες ὑπ'
 ἀλλήλων καὶ πραθέντες· οὐ γὰρ ἀσφαλεῖς ταῖς πολιτείαις αἱ πρὸς τοὺς
 τυράννους αὐταὶ λίαν ὁμιλίας. (22) τί δ' οἱ Θετταλοί; ἄρ' οἴεσθ', –
 125 ἔφην, – ὅτ' αὐτοῖς τοὺς τυράννους ἐξέβαλλε καὶ πάλιν Νίκαιαν καὶ
 Μαγνησίαν ἐδίδου, προσδοκᾶν τὴν καθεστῶσαν νῦν δεκαδαρχίαν
 ἔσσεσθαι παρ' αὐτοῖς; ἢ τὸν τὴν πυλαίαν ἀποδόντα, τοῦτον τὰς ἰδίας
 αὐτῶν προσόδους παραιρήσεσθαι; οὐκ ἔστι ταῦτα. ἀλλὰ μὴν γέγονεν
 ταῦτα καὶ πᾶσιν ἔστιν εἰδέναι· (23) ὑμεῖς δ', – ἔφην ἐγώ, – διδόντα μὲν
 130 καὶ ὑπισχνούμενον θεωρεῖτε Φίλιππον, ἐξηπατηκότα δ' ἤδη καὶ
 παρακεκρουμένον ἀπεύχεσθε, εἰ σωφρονεῖτε δὴ, ἰδεῖν. ἔστι τοίνυν νῆ
 Δί', – ἔφην ἐγώ, – παντοδαπὰ εὐρημένα ταῖς πόλεσιν πρὸς φυλακὴν
 καὶ σωτηρίαν, οἷον χαρακώματα καὶ τεῖχη καὶ τάφροι καὶ τᾶλλ' ὅσα
 τοιαῦτα. (24) καὶ ταῦτα μὲν ἔστιν ἅπαντα χειροποίητα καὶ δαπάνης
 προσδεῖται· ἐν δέ τι κοινὸν ἢ φύσις τῶν εὖ φρονούντων ἐν αὐτῇ
 135 κέκτηται φυλακτήριον, ὃ πᾶσι μὲν ἔστ' ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μάλιστα
 δὲ τοῖς πλήθεσι πρὸς τοὺς τυράννους, τί οὖν ἔστι τοῦτο; ἀπιστία.
 ταύτην φυλάττετε, ταύτης ἀντέχεσθε· ἂν ταύτην σφῶντε, οὐδὲν μὴ
 δεινὸν πάθητε. τί ζητεῖτ'; – ἔφην, – (25) ἐλευθερίαν; εἴτ' οὐχ ὁράτε
 Φίλιππον ἀλλοτριωτάτας ταύτη καὶ τὰς προσηγορίας ἔχοντα; βασιλεὺς
 140 γὰρ καὶ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος. οὐ
 φυλάξεσθ' ὅπως, – ἔφην, – μὴ πολέμου ζητοῦντες ἀπαλλαγῆναι
 δεσπότην εὕρητε;»

(26) Ταῦτ' ἀκούσαντες ἐκεῖνοι, καὶ θορυβοῦντες ὡς ὀρθῶς λέγεται,
 καὶ πολλοὺς ἑτέρους λόγους παρὰ τῶν πρέσβων καὶ παρόντος ἐμοῦ
 145 καὶ πάλιν ὕστερον, ὡς ἔοικεν, οὐδὲν μᾶλλον ἀποσχίσονται τῆς
 Φιλίππου φιλίας οὐδ' ὧν ἐπαγγέλλεται. (27) καὶ οὐ τοῦτ' ἔστ' ἄτοπον,
 εἰ Μεσσηνιοὶ καὶ Πελοποννησίων τινὲς παρ' ἃ τῷ λογισμῷ βέλτισθ'
 ὀρθῶς τι πράξουσιν, ἀλλ' ὑμεῖς οἱ καὶ συνιέντες αὐτοῖ καὶ τῶν
 λεγόντων ἀκούοντες ἡμῶν, ὡς ἐπιβουλεύεσθε, ὡς περιστοιχίζεσθε, ἐκ
 150 τοῦ μηδὲν ἤδη ποιῆσαι λήσεθ', ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πάνθ' ὑπομείναντες·
 οὕτως ἢ παραυτίχ' ἡδονὴ καὶ ραστώνη μείζον ἰσχύει τοῦ ποθ' ὕστερον
 συνοίσειν μέλλοντος.

(28) Περὶ μὲν δὴ τῶν ἡμῖν πρακτέων καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς ὕστερον
 155 βουλεύσεσθε, ἂν σωφρονῇτε· ἃ δὲ νῦν ἀποκρινάμενοι τὰ δέοντ' ἂν
 εἴητ' ἐψηφισμένοι, ταῦτ' ἤδη λέξω.

<ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ>

Ἦν μὲν οὖν δίκαιον, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς ἐνεγκόντας τὰς
ὑποσχέσεις, ἐφ' αἷς ἐπέισθητε ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην, καλεῖν·
(29) οὔτε γὰρ αὐτὸς ἂν ποθ' ὑπέμεινα πρεσβεῦειν, οὔτ' ἂν ὑμεῖς οἶδ'
160 ὅτι ἐπαύσασθε πολεμοῦντες, εἰ τοιαῦτα πράξειν τυχόντ' εἰρήνης
Φίλιππον ᾤεσθε· ἀλλ' ἦν πολὺ τούτων ἀφεσθηκότα τὰ τότε λεγόμενα.
καὶ πάλιν γ' ἐτέρους καλεῖν. τίνας; τοὺς ὅτ' ἐγὼ γεγонуῖας ἤδη τῆς
εἰρήνης ἀπὸ τῆς ὑστέρας ἤκων πρεσβείας τῆς ἐπὶ τοὺς ὄρκους,
αἰσθόμενος φενακίζομένην τὴν πόλιν, προὔλεγον καὶ διεμαρτυρόμην
165 καὶ οὐκ εἶων προέσθαι Πύλας οὐδὲ Φωκέας, (30) λέγοντας ὡς ἐγὼ μὲν
ὔδωρ πίνων εἰκότως δύστροπος καὶ δύσκολός εἰμί τις ἄνθρωπος,
Φίλιππος δ', ἅπερ εὖξαισθ' ἂν ὑμεῖς, ἂν παρέλθῃ, πράξει, καὶ Θεσπιάς
μὲν καὶ Πλαταιὰς τειχιεῖ, Θηβαίους δὲ παύσει τῆς ὕβρεως,
Χερρόνησον δὲ τοῖς αὐτοῦ τέλεσιν διορύξει, Εὐβοίαν δὲ καὶ τὸν
170 Ἰθρῶπὸν ἄντ' Ἀμφιπόλεως ὑμῖν ἀποδώσει· ταῦτα γὰρ ἅπαντ' ἐπὶ τοῦ
βήματος ἐνταῦθα μνημονεύετ' οἶδ' ὅτι ρηθέντα, καίπερ ὄντες οὐ δεινοὶ
τοὺς ἀδικοῦντας μεμνησθαι. (31) καὶ τὸ πάντων αἰσχιστον, καὶ τοῖς
ἐκγόνοις πρὸς τὰς ἐλπίδας τὴν αὐτὴν εἰρήνην εἶναι ταύτην
ἐψηφίσασθε· οὕτω τελέως ὑπήχθητε. τί δὴ ταῦτα νῦν λέγω καὶ καλεῖν
175 φημί δεῖν τούτους; ἐγὼ νῆ τοὺς θεοὺς τάληθῇ μετὰ παρῆρησίας ἐρῶ
πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι· (32) οὐχ ἔν' εἰς λοιδορίαν ἐμπεσὼν
ἐμαυτῷ μὲν ἐξ ἴσου λόγον παρ' ὑμῖν ποιήσω, τοῖς δ' ἐμοὶ
προσκούσασιν ἐξ ἀρχῆς καὶ νῦν παράσχω πρόφασιν τοῦ πάλιν τι
λαβεῖν παρὰ Φιλίππου, οὐδ' ἔν' ὡς ἄλλως ἀδολεσχῶ· ἀλλ' οἶομαί ποθ'
180 ὑμᾶς λυπήσειν ἃ Φίλιππος πράττει μᾶλλον ἢ τὰ νυνί· (33) τὸ γὰρ
πρᾶγμ' ὁρῶ προβαῖνον, καὶ οὐχὶ βουλοίμην ἂν εἰκάζειν ὁρθῶς,
φοβοῦμαι δὲ μὴ λίαν ἐγγὺς ἦ τοῦτ' ἤδη. ὅταν οὖν μηκέθ' ὑμῖν ἀμελεῖν
ἐξουσία γίγνηται τῶν συμβαινόντων, μηδ' ἀκούθῃ' ὅτι ταῦτ' ἐφ' ὑμᾶς
ἐστὶν ἐμοῦ μηδὲ τοῦ δεινός, ἀλλ' αὐτοὶ πάντες ὁρᾶτε καὶ εὖ εἰδῆτε,
185 ὀργίλους καὶ τραχεῖς ὑμᾶς ἔσεσθαι νομίζω. (34) φοβοῦμαι δὴ μή, τῶν
πρέσβων σεσιωπηκότων ἐφ' οἷς αὐτοῖς συνίσασι δεδοροδοκηότες,
τοῖς ἐπανορθοῦν τι πειρωμένοις τῶν διὰ τούτους ἀπολωλότων τῇ παρ'
ὑμῶν ὀργῇ περιπεσεῖν συμβῇ· ὁρῶ γὰρ ὡς τὰ πόλλ' ἐνίοις οὐκ εἰς τοὺς
αἰτίους, ἀλλ' εἰς τοὺς ὑπὸ χεῖρα μάλιστα τὴν ὀργὴν ἀφιέντας. (35) ἕως
190 οὖν ἔτι μέλλει καὶ συνίσταται τὰ πράγματα καὶ κατακούομεν ἀλλήλων,
ἕκαστον ὑμῶν καίπερ ἀκριβῶς εἰδὼθ' ὅμως ἐπαναμνησάμενοι βούλομαι, τίς
ὁ Φωκέας πείσας καὶ Πύλας προέσθαι, ὧν καταστάς ἐκεῖνος κύριος
τῆς ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ὁδοῦ καὶ τῆς εἰς Πελοπόννησον κύριος γέγονεν,

195 καὶ πεποίχη' ὑμῖν μὴ περὶ τῶν δικαίων μηδ' ὑπὲρ τῶν ἔξω πραγμάτων
 εἶναι τὴν βουλὴν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τοῦ πρὸς τὴν Ἀττικὴν
 πολέμου, δις λυπήσει μὲν ἕκαστον, ἐπειδὴν παρῇ, γέγονεν δ' ἐν ἐκείνῃ
 τῇ ἡμέρᾳ. (36) εἰ γὰρ μὴ παρεκρούσθητε τόθ' ὑμεῖς, οὐδὲν ἂν ἦν τῇ
 πόλει πρᾶγμα· οὔτε γὰρ ναυσὶ δῆπου κρατήσας εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦλθεν
 200 ἂν ποτε στόλῳ Φίλιππος, οὔτε πεζῇ βαδίζων ὑπὲρ τὰς Πύλας καὶ
 Φωκέας, ἀλλ' ἢ τὰ δίκαι' ἂν ἐποίει καὶ τὴν εἰρήνην ἄγων ἡσυχίαν
 εἶχεν, ἢ παραχρῆμ' ἂν ἦν ἐν ὁμοίῳ πολέμῳ δι' ὃν τότε τῆς εἰρήνης
 ἐπεθύμησεν. (37) ταῦτ' οὖν, ὥς μὲν ὑπομνήσαι, νῦν ἱκανῶς εἴρηται, ὥς
 δ' ἂν ἐξετασθεῖη μάλιστ' ἀκριβῶς, μὴ γένοιτ', ὃ πάντες θεοί· οὐδένα
 γὰρ βουλοίμην ἔγωγ' ἄν, οὐδ' εἰ δίκαιός ἐστ' ἀπολωλέναι, μετὰ τοῦ
 205 πάντων κινδύνου καὶ τῆς ζημίας δίκην ὑποσχεῖν.

MENANDROS

Менандр (342–290 гг. до н. э.) – греческий комедиограф, крупнейший представитель новоаттической комедии. Им написано более сотни пьес; полнее других сохранились комедии «Герой», «Третьейский суд», «Самиянка», «Отрезанная коса». «Брюзга» – единственная комедия Менандра, дошедшая до нас полностью. Представление о построении и содержании сочинений Менандра, обрисовке характеров дают пьесы римских драматургов Тита Макция Плавта и Публия Теренция Афры – его последователей и подражателей.

Действующие лица комедий Менандра – обычные люди, оказавшиеся в забавных положениях; нередко это женщины, рабы, бедняки. Римский оратор Марк Фабий Квинтилиан считал Менандра величайшим мастером в изображении «отцов, сыновей, мужей, солдат, крестьян, богачей и бедняков, то сердитых, то вымаливающих, то кротких, то суровых».

Слава к Менандру пришла только после его смерти (он утонул во время купания в Пирейской бухте). Его сочинения оказали большое влияние на развитие европейской комедии, а сам он был известен своими изречениями, сохранившимися в сборнике греческого писателя И. Стобея «Цветник, или Сборник изречений».

ΣΑΜΙΑ*

ΜΟΣΧΙΩΝ

- 616 <...> Ἐγὼ τότε μὲν ἥς εἶχον αἰτίας μάτην
ἐλεύθερος γενόμενος ἡγάπησα καὶ
τοῦθ' ἱκανὸν εὐτύχημ' ἐμαυτῷ γεγονέναι
ὑπέλαβον· ὥς δὲ μᾶλλον ἔννοους γίνομαι
620 καὶ λαμβάνω λογισμόν, ἐξέστηκα νῦν
τελέως ἐμαυτοῦ καὶ παρώξυμαι σφόδρα
ἐφ' οἷς μ' ὁ πατήρ ὑπέλαβεν ἡμαρτηκέναι.
εἰ μὲν καλῶς οὖν εἶχε τὰ περὶ τὴν κόρην
καὶ μὴ τοσαῦτ' ἦν ἐμποδὼν, ὄρκος, πόθος,

* Фрагмент комедии «Самиянка» приводится по изданию: Menander. *Samia* // *Menandri reliquiae selectae* / ed. F. H. Sandbach. Oxford, 1972.

625 χρόνος, συνήθει', οἷς ἐδουλούμην ἐγώ,
οὐκ ἂν παρόντα γ' αὖτις ἡτιάσατο
αὐτόν με τοιοῦτ' οὐδέν, ἀλλ' ἀποφθαρεῖς
ἐκ τῆς πόλεως ἂν ἐκποδὼν εἰς Βάκτρα ποι
ἢ Καρίαν διέτριβον αἰχμάζων ἐκεῖ·
630 νῦν δ' οὐ ποιήσω διὰ σέ, Πλαγγὼν φιλτάτη,
ἀνδρεῖον οὐθέν· οὐ γὰρ ἔξεστ' οὐδ' ἔῃ
ὁ τῆς ἐμῆς νῦν κύριος γνώμης Ἔρω.
οὐ μὴν ταπεινῶς οὐδ' ἀγεννῶς παντελῶς
παριδεῖν με δεῖ τοῦτ', ἀλλὰ τῷ λόγῳ μόνον,
635 εἰ μηθὲν ἄλλ', αὐτὸν φοβῆσαι βούλομαι
φάσκων ἀπαίρειν. μᾶλλον εἰς τὰ λοιπὰ γὰρ
φυλάξεθ' οὗτος μηθὲν εἷς μ' ἀγνωμονεῖν,
ὅταν φέροντα μὴ παρέργως τοῦτ' ἴδῃ.
ἀλλ' οὕτωσ' οὐτοσὶ γὰρ εἰς δέοντά μοι πάνυ
640 καιρὸν πάρεστιν ὃν μάλιστ' ἐβουλόμην. <...>

ΔΥΣΚΟΛΟΣ*

ΧΑΙΡΕΑΣ

50 <...> Τί φης; ἰδὼν ἐνθένδε παῖδ' ἐλευθέραν
τὰς πλησίον Νύμφας στεφανοῦσαν, Σώστρατε,
52 ἐρῶν ἀπῆλθες εὐθύς;

ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ

εὐθύς.

ΧΑΙ.

ὥς ταχύ.

ἦ τοῦτ' ἐβεβούλευσ' ἐξιὼν, ἐρᾶν τινος;

ΣΩ.

σκώπτεις· ἐγὼ δὲ, Χαιρέα, κακῶς ἔχω.

55

ΧΑΙ.

ἀλλ' οὐκ ἀπιστῶ.

ΣΩ.

διόπερ ἤκω παραλαβὼν

σὲ πρὸς τὸ πρᾶγμα, καὶ φίλον καὶ πρακτικὸν
κρίνας μάλιστα.

57

ΣΩ.

κρίνας μάλιστα.

* Фрагмент комедии «Брюзга» приводится по изданию: Menandri reliquiae selectae / ed. F. H. Sandbach. Oxford : Clarendon press, 1972.

- XAI. πρὸς τὰ τοιαῦτα, Σώστρατε,
 οὕτως ἔχω· παραλαμβάνει τις τῶν φίλων
 ἐρῶν ἐταίρας· εὐθὺς ἀρπάσας φέρω,
 60 μεθύω, κατακάω, λόγον ὅλως οὐκ ἀνέχομαι·
 πρὶν ἐξετάσαι γὰρ ἥτις ἐστί, δεῖ τυχεῖν.
 τὸ μὲν βραδύνειν γὰρ τὸν ἔρωτ' αὔξει πολὺ,
 ἐν τῷ ταχέως δ' ἔνεστι παύσασθαι ταχύ.
 γάμον λέγει τις καὶ κόρην ἐλευθέραν·
 65 ἕτερος τίς εἰμ' ἐνταῦθα· πυνθάνομαι γένος,
 βίον, τρόπους. εἰς πάντα τὸν λοιπὸν χρόνον
 μνεῖαν γὰρ ἤδη τῷ φίλῳ καταλείπομαι
 68 ὥς ἂν διοικήσω περὶ ταῦτα.
- ΣΩ. καὶ μάλ' εὖ
 69 (οὐ πάνυ δ' ἀρεσκόντως ἐμοί).
- XAI. καὶ νῦν γε δεῖ
 70 ταῦτα διακοῦσαι πρῶτον ἡμᾶς.
- ΣΩ. ὄρθριον
 τὸν Πυρρῖαν τὸν συγκυνηγὸν οἴκοθεν
 72 ΣΩ. ἐγὼ πέπομφα –
- XAI. πρὸς τίνα;
 ΣΩ. αὐτῷ τῷ πατρὶ
 ἐντευξόμενον τῆς παιδὸς ἢ τῷ κυρίῳ
 74 τῆς οἰκίας ὅστις ποτ' ἐστίν.
- XAI. Ἥράκλεις,
 75 οἶον λέγεις.
- ΣΩ. ἡμαρτον· οὐ γὰρ οἰκέτη
 ἦρμοτ' ἴσως τὸ τοιοῦτ' <ό γ'>. ἀλλ' οὐ ῥάδιον
 ἐρῶντα συνιδεῖν ἐστί τί ποτε συμφέρει·
 καὶ τὴν διατριβὴν ἥτις ἔστ' αὐτοῦ πάλαι
 τεθαύμακ'· εἰρήκειν γὰρ εὐθὺς οἴκαδε
 80 αὐτῷ παρεῖναι πυθομένῳ τὰνταυθὰ μοι.
- ΠΥΡΡΙΑΣ
- 82 πάρες, φυλάττου, πᾶς ἄπελθ' ἐκ τοῦ μέσου·
 μαίνεθ' ὃ διώκων, μαίνεται.
- ΣΩ. τί τοῦτο, παῖ;
 83 ΠΥ. φεύγετε.
- ΣΩ. τί ἐστι;
 ΠΥ. βάλλομαι βώλοις, λίθοις·

84	ἀπόλωλα.	
	ΣΩ.	βάλλει; ποῖ, κακόδαιμον;
	ΠΥ.	οὐκέτι
85	ἴσως διώκει;	
	ΣΩ.	μὰ Δία.
	ΠΥ.	ἐγὼ δ' ὄμην.
	ΣΩ.	τί δαί
86	λέγεις;	
	ΠΥ.	ἀπαλλαγῶμεν, ἵκετεύω σε.
	ΣΩ.	ποῖ;
87	ΠΥ.	ἀπὸ τῆς θύρας ἐντεῦθεν ὡς πορρώτατω.
		Ὅδύνης γὰρ ὑὸς ἦ<ν>· κακοδαιμ<ον>ων τις ἦ
		μελαγχολῶν ἄνθρωπος οἰκῶ[ν ἐνθαδ]ι
90		τὴν οἰκίαν πρὸς ὅν μ' ἔπεμψε
		μεγάλου κακοῦ· τοὺς δακτύλους [κατέαξα γὰρ
92		σχεδόν τι προσπταίων ἅπα[ντας
93	ΣΩ.	ἐλθόν;
	ΠΥ.	τί; πεπαρώνηκε. δεῦ[ρο
94	ΣΩ.	εὐδηλός ἐστι.
	ΠΥ.	νῆ Δί', ἐξώλ[ης ἄρα,
95		Σώστρατ', ἀπολο[ίμην· ἔχε] δέ πως φυλακτικῶς.
		ἀλλ' οὐ δύναμαι λ[έγειν, προ]σέστηκεν δέ μοι
		τὸ πνεῦμα. κόψας τὴν θύραν τῆς οἰκίας
		τὸν κύριον ζητεῖν ἔφην· προῆλθέ μοι
		γραῦς τις κακοδαίμων, αὐτόθεν δ' οὔ νῦν λέγων
100		ἔστηκ' ἔδειξεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ λοφιδίου
		ἐκεῖ περιφθειρόμενον ἀχράδας, ἣ πολλὴν
102		κύφων' ἑαυτῷ συλλέγοντα.
	ΧΑΙ.	ὡς ὀργίλως.
103		τί, ὦ μακάριε;
	ΠΥ.	ἐγὼ μὲν εἰς τὸ χωρίον
		ἐμβὰς ἐπορευόμην πρὸς αὐτὸν καὶ πᾶν
105		πορρώθην, εἶναί τις φιλάνθρωπος σφόδρα
		ἐπιδέξιός τε βουλόμενος προσεῖπα καὶ
		«ἦκω τι, – φημί, – πρὸς σε, πάτερ, ἰδεῖν τί σε
		σπεύδων ὑπὲρ σοῦ πράγμ'»· <ὁ δ'> εὐθύς, «ἀνόσιε
		ἄνθρωπέ, – φησιν, – εἰς τὸ χωρίον δέ μου

- 110 ἦκεις <σύ;> τί μαθών;» βῶλον αἵρεται τινα·
ταύτην ἀφίησ' εἰς τὸ πρόσωπον αὐτό μου.
- 112 ΧΑΙ. ἐς κόρακας.
ΠΥ. ἐν ὧσφ δ' «ἀλλά σ' ὁ Ποσειδῶν» λέγων
κατέμυσσα, χάρακα λαμβάνει πάλιν τινά·
ταύτη μ' ἐκάθαιρε, «σοὶ δὲ κάμοι πρᾶγμα τί
115 ἐστίν;» λέγων, «τὴν δημοσίαν οὐκ οἶσθ' ὁδόν;»
116 ὀξύτατον ἀναβοῶν τι.
- ΧΑΙ. μαινόμενον λέγεις
117 τελέως γεωργόν.
- ΠΥ. τὸ δὲ πέρας· φεύγοντα γὰρ
δεδίωχ' ἴσως με στάδια πέντε καὶ δέκα,
περὶ τὸν λόφον πρώτιστον, εἴθ' οὕτω κάτω
120 εἰς τὸ δασὺ τοῦτο, σφενδονῶν βῶλοις, λίθοις,
ταῖς ἀχράσιν ὥς οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄλλ' ἔτι.
ἀνήμερόν τι πρᾶγμα τελέως, ἀνόσιος
123 γέρων. ἰκετεύω σ', ἄπιτε.
- ΣΩ. δειλίαν λέγεις.
ΠΥ. οὐκ ἴστε τὸ κακὸν οἶόν ἐστι. κατέδεται
125 ἡμᾶς.
- ΧΑΙ. τυχὸν ἴσως <ὁδ'> ὀδυνώμενός τι νῦν
τετύχηκε· διόπερ ἀναβαλέσθαι μοι δοκεῖ
αὐτῷ προσελθεῖν, Σώστρατ'· εὖ τοῦτ' ἴσθ' ὅτι
πρὸς πάντα πράγματ' ἐστὶ πρακτικώτερον
129 εὐκαιρία.
- ΠΥ. νοῦν ἔχετε.
- ΧΑΙ. ὑπέρπικρον δέ τι
130 ἐστὶν πένης γεωργός, οὐχ οὗτος μόνος,
σχεδὸν δ' ἅπαντες. ἀλλ' ἔωθεν αὔριον
ἐγὼ πρόσειμι· αὐτῷ μόνος, τὴν οἰκίαν
ἐπέπερ οἶδα. νῦν δ' ἀπελθὼν οἴκαδε
καὶ σὺ διάτριβε· τοῦτο δ' ἔξει κατὰ τρόπον.
135 ΠΥ. πράττωμεν οὕτως.
- ΣΩ. πρόφασιν οὗτος ἄσμενος
εἴληφεν· εὐθὺς φανερός ἦν οὐχ ἡδέως
μετ' ἐμοῦ βαδίζων οὐδὲ δοκιμάζων πάνυ
τὴν ἐπιβολῇ τὴν τοῦ γάμου. κακὸν δὲ σὲ
κακῶς ἅπαντες ἀπολέσειαν οἱ θεοί,

- 140 μαστιγία.]
 ΠΥ. [τί δ'] ἡδίκηκα, Σώστρατε;
 ΣΩ. κακῶς ἐπό]εις τὸ χωρίον τι δηλαδὴ.
 142 ΠΥ. οὐ μὰ Δί'] ἔκλεπτον.
 ΣΩ. ἀλλ' ἑμαστίγου σέ τις
 143 οὐδὲν ἀδικοῦντα;
 ΠΥ. καὶ πάρεστί γ' οὐτοσί
 αὐτὸς – ὑπάγω, βέλτιστε. σὺ δὲ τούτῳ λάλει.
 145 ΣΩ. οὐκ ἂν δυναίμην· ἀπίθανός τις εἶμ' ἂεὶ
 ἐν τῷ λαλεῖν. ποῖον λέγει []νι;
 οὐ πάνυ φιλάνθρωπον β[λέπειν μ]οι φαίνεται,
 μὰ τὸν Δί'· ὥς δ' ἐσπούδακ'. ἐ[πανάξ]ω βραχὺ
 ἀπὸ τῆς θύρας. βέλτιον. ἀλλὰ κ[αὶ β]οῶ
 150 μόνος βαδίζων. οὐχ ὑγιαίνειν μοι δοκεῖ.
 δέδοικα μέντοι, μὰ τὸν Ἀπόλλω καὶ θεοῦς,
 αὐτόν. τί γὰρ ἂν τις μὴ οὐχὶ τάληθ' ἔλεγαι;
 ΚΝΗΜΩΝ
 εἴτ' οὐ μακάριος ἦν ὁ Περσεὺς κατὰ δύο
 τρόπους ἐκεῖνος, ὅτι πετηνὸς ἐγένετο
 155 κοῦδενὶ συνήντα τῶν βαδίζόντων χαμαί,
 εἴθ' ὅτι τοιοῦτο κτῆμ' ἐκέκτηθ' ὧ λίθους
 ἅπαντας ἐπόει τοὺς ἐνοχλοῦντας; ὅπερ ἐμοὶ
 νυνὶ γένοιτ'· οὐδὲν γὰρ ἀφθονώτερον
 λίθινων γένοιτ' <ἂν> ἀνδριάντων πανταχοῦ.
 160 νῦν δ' οὐ βιωτόν ἐστι, μὰ τὸν Ἀσκληπιόν.
 λαλοῦσ' ἐπεμβαίνοντες εἰς τὸ χωρίον
 ἤδη· παρ' αὐτὴν τὴν ὁδὸν γάρ, νῆ Δία,
 εἴωθα διατρίβειν· ὃς οὐδ' ἐργάζομαι
 τοῦτο τὸ μέρος <τοῦ> χωρίου, πέφνεγα δὲ
 165 διὰ τοὺς παριόντας. ἀλλ' ἐπὶ τοὺς λόφους ἄνω
 ἤδη διώκουσ'. ὦ πολυπληθείας ὄχλου.
 οἴμοι, πάλιν τις οὐτοσὶ πρὸς ταῖς θύραις
 168 ἔστηκεν ἡμῶν.
 ΣΩ. ἄρα τυπτήσῃ γέ με;
 ΚΝ. ἐρημίας οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ τυχεῖν,
 170 οὐδ' ἂν ἀπάγξασθαί τις ἐπιθυμῶν τύχῃ.
 ΣΩ. ἐμοὶ χαλεπαίνει<ς>; περιμένω, πάτερ, τινὰ
 172 ἐνταῦθα· συνεθέμην γάρ.

- KN. οὐκ ἐγὼ ἔλεγον;
τουτὶ στοὰν νενομίκατ' ἢ τὸ τοῦ Λεώ;
πρὸς τὰς ἐμὰς θύρας, ἐὰν ἰδεῖν τινα
175 βούλησθε, συντάττεσθ' ἀπαντᾶν· παντελῶς,
καὶ θῶκον οἰκοδομήσατ', ἂν ἔχητε νοῦν,
μᾶλλον δὲ καὶ συνέδριον. ὦ τᾶλας ἐγώ,
ἐπηρεασμὸς τὸ κακὸν εἶναί μοι δοκεῖ.
ΣΩ. οὐ τοῦ τυχόντος, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, πόνου
180 τουτὶ τὸ πρᾶγμά <γ'> ἀλλὰ συντονωτέρου.
πρόδηλόν ἐστιν. ἄρ' ἐγὼ πορεύσομαι
ἐπὶ τὸν Γέταν τὸν τοῦ πατρός; νῆ τοὺς θεοὺς
ἔγωγ'· ἔχει <τι> διάπυρον καὶπραγμάτων
ἐμπειρὸς ἐστιν παντοδαπῶν· τὸ δύσκολον
185 τὸ τοῦδ' ἐκεῖνος < > ἀπώσετ', οἶδ' ἐγώ.
τὸ μὲν χρόνον γὰρ ἐμποιεῖν τῷ πρᾶγματι
ἀποδοκιμάζω. πόλλ' ἐν ἡμέρᾳ μίᾳ
γένεοιτ' ἄν. ἀλλὰ τὴν θύραν πέπληχέ τις.
- KOPH
οἷμοι τᾶλαινα τῶν ἐμῶν ἐγὼ κακῶν·
190 τί νῦν ποιήσω; τὸν κᾶδον γὰρ ἢ τροφὸς
ἱμῶσ' ἀφῆκεν εἰς τὸ φρέαρ.
- ΣΩ. ὦ Ζεῦ πάτερ,
καὶ Φοῖβε Παιάν, ὦ Διοσκόρω φίλω,
193 κᾶλλους ἀμάχου.
- KO. θερμὸν <δ'> ὕδωρ πρ[οσέταξέ μοι
194 ποιεῖν ὁ πᾶππας ἐξιῶν.
- ΣΩ. ἄνδρε[ς, τέρας.
195 KO. ἐὰν δὲ τοῦτ' αἴσθητ', ἀπολεῖ κακ[
παίων ἐκείνην. οὐ σχολήματ[
ὦ φίλταται Νύμφαι, παρ' ὑμῶν λη[πτέον.
αἰσχύνομαι μὲν, εἴτινες θύουσ' ἄ[ρα
199 ἔνδον, ἐνοχλεῖν –
- ΣΩ. ἀλλ' ἂν ἐμοὶ δι[ῶς, αὐτίκα
200 βάψας ἐγὼ σοι τ[ὴν ὑδρίαν ἥ]ξω φέρων.
- 201 KO. ναὶ πρὸς θεῶν, ἄ[νυσον δέ.]
- ΣΩ. ἐλευθερίως γέ πως
ἄγρoικός ἐστιν. ὦ πολυτίμητοι θεοί,
203 τίς ἂν ἐμὲ σώσαι δ[αιμό]νων;

ΚΟ. τάλαιν' ἐγώ,
τίς ἐνόφηκεν; ἄρ' ὁ πάππας ἔρχεται;
205 ἔπειτα πληγὰς λήψομ' ἂν με καταλάβῃ
206 ἔξω.

ΔΑΟΣ

διατρίβω σοι διακονῶν πάλαι
ἐνταῦθ', ὁ δὲ σκάπτει μόνος. πορευτέον
πρὸς ἐκεῖνόν ἐστιν. ὃ κάκιςτ' ἀπολουμένην
Πενία, τί σ' ἡμεῖς τηλικούτ' ἐφεύρομεν;
210 τί τοσοῦτον ἡμῖν ἐνδεδεχῶς οὗτω χρόνον
211 ἔνδον κάθῃσαι καὶ συνοικεῖς;

ΣΩ. λάμβανε
212 τηνδί.

ΚΟ. φέρε δεῦρο.
ΔΑ. τί ποτε βούλεθ' οὐτοσί
213 ἄνθρωπος;

ΣΩ. ἔρῳσ', ἐπιμελοῦ τε τοῦ πατρός.
οἵμοι, κακοδαίμων. παῦε θρηγῶν, Σώστρατε·
215 ἔσται κατὰ τρόπον.

ΔΑ. κατὰ τρόπον τί;
ΣΩ. μὴ φοβοῦ,
ἀλλ' ὅπερ ἔμελλες ἄρτι τὸν Γέταν λαβὼν
ἐπάνηκ', ἐκείνῳ πᾶν τὸ πρᾶγμ' εἰπὼν σαφῶς.
ΔΑ. τουτὶ τὸ κακὸν τί ποτ' ἐστίν; ὥς οὐ μοι πάνυ
220 τὸ πρᾶγμ' ἀρέσκει. μειράκιον διακονεῖ
κόρη· πονηρόν. ἀλλὰ σ', ὃ Κνήμων, κακὸν
κακῶς ἅπαντες ἀπολέσειαν οἱ θεοί.
ἄκακον κόρην μόνην ἀφείς ἐν ἐρημίᾳ
ἔῃς, φυλακὴν οὐδεμίαν ὥς προσῆκον ἦν
225 ποιούμενος. τουτὶ καταμανθάνων ἴσως
οὗτος προσεβῆρύη, νομίζων ὥσπερ εἰ
ἔρμαιον. οὐ μὴν ἀλλὰ <τ>ἀδελφῷ γε δεῖ
αὐτῆς φράσαι με τὴν ταχίστην ταῦθ', ἵνα
ἐν ἐπιμελείᾳ τῆς κόρης γενώμεθα.
ἤδη δὲ τοῦτ' ἐλθὼν ποιήσειν μοι δοκῶ.
230 καὶ γὰρ προσιόντας τοῦσδε Πανιστάς τινας
εἰς τὸν τόπον δεῦρ' ὑποβεβρεγμένους ὄρω,
οἷς μὴ ἔνοχλεῖν εὐκαιρὸν εἶναι μοι δοκεῖ. <...>

ΑΡΑΤΟΣ Ο ΣΟΛΕΥΣ

Αрат из Сол (ок. 315–240 гг. до н. э.) – греческий дидактический поэт, родом из г. Сола в Киликии (Малая Азия). Из его творческого наследия сохранилась поэма в двух книгах «О небесных явлениях» («Феномены»), посвященная астрономии. В первой книге дается описание звезд и небесного свода; она предназначена для моряков и земледельцев. Вторая книга посвящена прогнозированию погоды на основе изучения небесных явлений, поведения животных и прочих признаков.

Поэма Арата была написана на гомеровском диалекте и считалась образцом утонченного эллинистического стиля. Арат из Сол оказал большое влияние на римских поэтов Тита Лукреция Кара и Публия Вергилия Марона. На латинский язык поэму перевел Марк Туллий Цицерон.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ*

- 19 <...> Οἱ μὲν ὁμῶς πολέες τε καὶ ἄλλυδις ἄλλοι ἐόντες
20 οὐρανῷ ἔλκονται πάντ' ἡμᾶτα συνεχρὲς αἰεὶ·
αὐτὰρ ὅγ' οὐδ' ὀλίγον μετανίσσεται, ἀλλὰ μάλ' αὐτως
ἄξων αἰὲν ἄρηρεν, ἔχει δ' ἀτάλαντον ἀπάντη
μεσσηγὺς γαῖαν, περὶ δ' οὐρανὸν αὐτὸς ἀγινεῖ.
καί μιν πειραίνουσι δύο πόλοι ἀμφοτέρωθεν·
25 ἄλλ' ὁ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὁ δ' ἀντίος ἐκ βορέας
ὑψόθεν ὠκεανοῖο. δύο δέ μιν ἀμφὶς ἔχουσιν
<Ἄρκτοι> ἅμα τροχόωσι· τὸ δὲ καλέονται <Ἄμαξαι>.
αἱ δ' ἦτοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰζύας αἰὲν ἔχουσιν
ἀλλήλων, αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται,

* Фрагмент поэмы «О небесных явлениях» приводится по изданию: Arati phaenomena / ed. J. Martin. Florence : La Nuova Italia Editrice, 1956.

- 30 ἔμπαλιν εἰς ὧμους τετραμμέναι. εἰ ἔτεδον δῆ,
Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν τότε κουρίζοντα
Δίκη ἐν εὐώδει, ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο,
ἄνθρωποι ἐγκατέθεντο καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτόν,
35 Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύδοντο.
καὶ τὴν μὲν <Κυνόσουραν> ἐπὶ κλησὶν καλέουσιν,
τὴν δ' ἑτέραν <Ἑλίκην>. Ἑλίκη γε μὲν ἄνδρες Ἀχαιοὶ
εἰν ἀλλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν·
τῇ δ' ἄρα Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.
40 ἀλλ' ἢ μὲν καθαρὴ καὶ ἐπιφράσσασθαι ἐτοίμη
πολλὴ φαινομένη Ἑλίκη πρώτης ἀπὸ νυκτός·
ἢ δ' ἑτέρα ὀλίγη μὲν, ἀτὰρ ναύτησιν ἀρείων·
μειοτέρη γὰρ πᾶσα περιστρέφεται στροφάλιγγι·
τῇ καὶ Σιδόνιοι ἰθύντατα ναυτίλλονται. <...>

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

Κаллимах (ок. 310 – ок. 240 гг. до н. э.) – выдающийся эллинистический поэт и филолог. Работал в Александрийской библиотеке, где создал «Таблицы» – уникальный библиотечный каталог в 120 книгах. Из художественного наследия Каллимаха до нас дошли 6 гимнов и более 60 эпиграмм.

Главным произведением Каллимаха были «Причины» – сборник из четырех книг, включающий около 7000 стихов. В сборнике излагается история появления обычаев, праздников, предсказаний и т. п.; он включает в себя и знаменитую легенду «Локон Береники», переведенную на латинский язык Гаем Валерием Катуллом.

В гимнах Каллимах, сохраняя основу гомеровской традиции, вводит образ ироничного рассказчика и бытовые детали в повествование.

Кроме Катулла творческое наследие Каллимаха широко использовали римские поэты Публий Овидий Назон и Секст Аврелий Проперций.

ΕΙΣ ΔΗΜΗΤΡΑ*

- 1 Τῷ καλάρῳ κατιόντος ἐπιφθέγξασθε, γυναικες·
«Δάματερ, μέγα χαῖρε, πολυτρόφε πουλυμέδιμνε.
τὸν κάλαθον κατιόντα χαμαὶ θασεῖσθε, βέβαλοι,
μηδ' ἀπὸ τῷ τέγεος μηδ' ὑψόθεν ἀγάσσησθε
5 μὴ παῖς μηδὲ γυνὰ μηδ' ἃ κατεχεύατο χαίταν,
μηδ' ὅκ' ἀφ' ἀαλέων στομάτων πτύωμες ἄπαστοι.
Ἔσπερος ἐκ νεφέων ἐσκέψατο, πανίκα νεῖται,
Ἔσπερος, ὅς τε πιεῖν Δαμάτερα μῶνος ἔπεισεν,
ἄρπαγίμας ὅκ' ἄπυστα μετέστιχεν ἵχνια κόρας.
10 πότνια, πῶς σε δύναντο πόδες φέρεν ἔστ' ἐπὶ θυμᾶς,
ἔστ' ἐπὶ τῷς μέλανας καὶ ὅπα τὰ χρύσεια μᾶλα;
οὐ πῖες οὐτ' ἄρ' ἔδες τῆνον χρόνον οὐδὲ λοέσσαι.
τρὶς μὲν δὴ διέβας Ἀχελώϊον ἀργυροδίναν,
τοσσάκι δ' ἀενάων ποταμῶν ἐπέρασας ἔκαστον,

* Фрагмент гимна «К Деметре» приводится по изданию: Callimachus. In Cere-rem (hymn. 6) // Callimachus / ed. R. Pfeiffer. Oxford, 1953. Vol. 2.

- 15 τρις δ' ἐπὶ Καλλιχόρῳ χαμάδις ἐκαθίσσαο φρητὶ
αὐσταυλέα ἄποτός τε καὶ οὐ φάγες οὐδὲ λοέσσα.
μὴ μὴ ταῦτα λέγωμες ἃ δάκρυον ἄγαγε Διοῖ·
κάλλιον, ὥς πολίεσσιν ἐαδότα τέθμια δῶκε·
κάλλιον, ὥς καλάμαν τε καὶ ἱερὰ δράγματα πράτα
20 ἀσταχύνων ἀπέκοψε καὶ ἐν βόας ἦκε πατήσαι,
ἀνίκα Τριπτόλεμος ἀγαθὰν ἐδιδάσκετο τέχνην·
κάλλιον, ὥς (ἴνα καὶ τις ὑπερβασίας ἀλέηται)
[π] ἰδέσθαι
οὕπῳ τὰν Κνιδίαν, ἔτι Δώτιον ἱρὸν ἔναιον,
25 ἥτιν δ' αὐτῇ^ς καλὸν ἄλλος ἐποίησαντο Πελασγοὶ
δένδρεσιν ἀμφιλαφές· διὰ κεν μόλις ἦνθεν οὔστός·
ἐν πίτυς, ἐν μεγάλαι πετελαί ἔσαν, ἐν δὲ καὶ ὄχναι,
ἐν δὲ καλὰ γλυκύμαλα· τὸ δ' ὥστ' ἀλέκτρινον ὕδωρ
ἐξ ἀμαρᾶν ἀνέθυε. θεὰ δ' ἐπεμαίνετο χόρῳ
30 ὅσπον Ἐλευσῖνι, Τριόπῃ θ' ὅσπον ὁκκόσπον Ἐννᾶ.
ἀλλ' ὅκα Τριοπίδαισιν ὁ δεξιὸς ἄχθετο δαίμων,
τουτάκις ἃ χεῖρων Ἐρυσίχthonος ἄψατο βωλά·
σεύατ' ἔχων θεράποντας ἐείκοσι, πάντας ἐν ἀκμῇ,
πάντας δ' ἀνδρογίγαντας ὅλαν πόλιν ἀρκίος ἄραι,
35 ἀμφοτέρον πελέκεσσι καὶ ἀξίναισιν ὀπλίσσας,
ἐς δὲ τὸ τᾶς Δάματρος ἀναιδέες ἔδραμον ἄλλος.
ἥς δὲ τις αἰγείρος, μέγα δένδρεον αἰθέρι κῦρον,
τῷ ἔπι ταὶ νύμφαι ποτὶ τῶνδ' ἰον ἐπιόωντο·
ἃ πράτα πλαγεῖσα κακὸν μέλος ἵαχεν ἄλλαις. (<...>)

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ

Феокрит (ок. 300 – ок. 260 гг. до н. э.) – греческий поэт, один из видных представителей Александрийской поэзии. Он родился в г. Сиракузы (о-в Сицилия). Некоторое время Феокрит жил в г. Александрия, где пользовался покровительством Птолемея Филадельфа. После возвращения в Сиракузы он написал свои знаменитые идиллии (буколики) – картинки из жизни пастухов, а также стихи-мимы, где правдиво изобразил жизнь простого народа.

Произведения Феокрита оказали значительное влияние на творчество Публия Вергилия Марона и на последующее развитие поэзии буколистического жанра в европейской литературе.

ΘΥΡΣΙΣ Η ΩΙΔΗ*

ΧΑΙΡΕΑΣ

- 1 Ἀδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἃ πίτυς, αἰπόλε, τήνα,
ἃ ποτὶ ταῖς παγαῖσι, μελίσσεται, ἄδὼ δὲ καὶ τὴ
συρίσδες· μετὰ Πᾶνα τὸ δεύτερον ἄθλον ἀποισῇ.
αἶ κα τήνος ἔλη κεραὸν τράγον, αἶγα τὴ λαψῇ·
5 αἶ κα δ' αἶγα λάβη τήνος γέρας, ἐς τὲ καταρῶει
ἃ χίμαρος· χιμάρῳ δὲ καλὸν κρέας, ἔστε κ' ἀμέλξης.

ΑΙΠΟΛΟΣ

- 7 ἄδιον, ὦ ποιμήν, τὸ τεδὸν μέλος ἢ τὸ καταχές
τῇν' ἀπὸ τᾶς πέτρας καταλείβεται ὑψόθεν ὕδωρ.
αἶ κα ταὶ Μοῖσαι τὰν οὔϊδα δῶρον ἄγωνται,
10 ἄρνα τὸ σακίταν λαψῇ γέρας· αἶ δέ κ' ἀρέσκη
τήναις ἄρνα λαβεῖν, τὸ δὲ τὰν οἶν ὕστερον ἄξει.

ΘΥΡΣΙΣ

- 12 λῆς ποτὶ τὰν Νυμφᾶν, λῆς, αἰπόλε, τεῖδε καθίζας,
ὥς τὸ κάταντες τοῦτο γεώλοφον αἶ τε μυρῖκα,
συρίσδεν; τὰς δ' αἶγας ἐγὼν ἐν τῷδε νομευσῶ.

* Идиллия «Тирсит, или Песня» приводится по изданию: Theocritus. Idyllia / ed. A. S. F. Gow. Cambridge : Cambridge University Press, 1952. Vol. 1.

ΑΙΠΟΛΟΣ

- 15 οὐ θέμις, ὦ ποιμήν, τὸ μεσαμβρινὸν οὐ θέμις ἄμμιν
 συρίσδεν. τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες· ἥ γὰρ ἅπ' ἄγρας
 τανίκα κεκμακῶς ἀμπαύεται· ἔστι δὲ πικρός,
 καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖτα χολὰ ποτὶ ρινὶ κάθηται.
 ἀλλὰ τὸ γὰρ δὴ, Θύρσι, τὰ Δάφνιδος ἄλγε' ἀείδες
 20 καὶ τὰς βουκολικᾶς ἐπὶ τὸ πλέον ἵκεο μοίσας,
 δεῦρ' ὑπὸ τὰν πετέλεαν ἐσδώμεθα τῷ τε Πριήπῳ
 καὶ τὰν κρανίδων κατεναντίον, ἧπερ ὁ θῶκος
 τήνους ὁ ποιμενικὸς καὶ ταὶ δρύες, αἱ δὲ κ' ἀείσης
 ὥς ὅκα τὸν Λιβύαθε ποτὶ Χρόμιν ἤσας ἐρίσδων,
 25 αἰγὰ τέ τοι δωσῶ διδυματόκον ἐς τρὶς ἀμέλξαι,
 ἃ δὴ ἔχοισ' ἐρίφως ποταμέλγεται ἐς δύο πέλλας,
 καὶ βαθὺ κισσύβιον κεκλυσμένον ἀδέϊ κηρῷ,
 ἀμφῶες, νεοτευχές, ἔτι γλυφάνοιο ποτόσδον.
 τῷ ποτὶ μὲν χεῖλῃ μαρύεται ὑψόθι κισσός,
 30 κισσὸς ἐλιχρύσῃ κεκονιμένος· ἃ δὲ κατ' αὐτόν
 καρπῷ ἔλιξ εἰλεῖται ἀγαλλομένα κροκόεντι.
 ἔντοσθεν δὲ γυνά, τι θεῶν δαίδαλμα, τέτυκται,
 ἀσκητὰ πέπλῳ τε καὶ ἄμπυκι· πᾶρ δὲ οἱ ἄνδρες
 καλὸν ἐθειράζοντες ἀμοιβὰς ἄλλοθεν ἄλλος
 35 νεικέουσ' ἐπέεσσι· τὰ δ' οὐ φρενὸς ἅπτεται αὐτᾶς·
 ἀλλ' ὅκα μὲν τήνον ποτιδέρκεται ἄνδρα γέλαισα,
 ἄλλοκα δ' αὖ ποτὶ τὸν ῥιπτεῖ νόον· οἱ δ' ὑπ' ἔρωτος
 δηθὰ κυλοιδιόωντες ἐτάσια μοχθίζοντι.
 τοῖς δὲ μετὰ γριπεύς τε γέρων πέτρα τε τέτυκται
 40 λεπράς, ἐφ' ἧ σπεύδων μέγα δίκτυον ἐς βόλον ἔλκει
 ὁ πρέσβυς, κάμνοντι τὸ καρτερὸν ἀνδρὶ ἐοικώς.
 φαίης κεν γυῖον νιν ὅσον σθένος ἔλλοπιεύειν,
 ὧδέ οἱ ᾤδῃκанти κατ' αὐχένα πάντοθεν ἵνες
 καὶ πολιῷ περ ἐόντι· τὸ δὲ σθένος ἄξιον ἄβας.
 45 τυτθὸν δ' ὅσσον ἄπωθεν ἀλιτρύτοιο γέροντος
 περκναῖσι σταφυλαῖσι καλὸν βέβριθεν ἀλώα,
 τὰν ὀλίγος τις κῶρος ἐφ' αἵμασιαῖσι φυλάσσει
 ἥμενος· ἀμφὶ δὲ νιν δὴ ἁλώπεκες, ἃ μὲν ἄν' ὄρχως
 φοιτῇ σινομένα τὰν τρώξιμον, ἃ δ' ἐπὶ πῆρα
 50 πάντα δόλον τευχόισα τὸ παιδίον οὐ πρὶν ἀνησεῖν
 φατὶ πρὶν ἢ ἀκράτιστον ἐπὶ ξηροῖσι καθίξει.

55 αὐτὰρ ὅγ' ἀνθερίκοισι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν
 σχοίνῳ ἐφαρμόσδων· μέλεται δέ οἱ οὔτε τι πῆρας
 οὔτε φυτῶν τοσσῆνον ὅσον περὶ πλέγματι γαθεῖ.
 παντῶ δ' ἄμφι δέπας περιπέπταται ὕγρὸς ἄκανθος,
 αἰπολικὸν θάημα· τέρας κέ το θυμὸν ἀτύξαι.
 τῷ μὲν ἐγὼ πορθμῆϊ Καλυδνίῳ αἰγὰ τ' ἔδωκα
 ὦνον καὶ τυρόεντα μέγαν λευκοῖο γάλακτος·
 60 οὐδέ τί πω ποτὶ χεῖλος ἐμὸν θίγεν, ἀλλ' ἔτι κεῖται
 ἄχραντον. τῷ κά το μάλα πρόφρων ἀρεσαίμαν
 αἶ κά μοι τύ, φίλος, τὸν ἐφίμερον ὕμνον ἀείσης.
 κοῦτι το κερτομέω. πόταγ', ὠγαθέ· τὰν γὰρ ἀοιδάν
 οὐ τί πα εἰς Αἶδαν γε τὸν ἐκλεάθοντα φυλαξεῖς.

ΘΥΡΣΙΣ

64 Ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 65 Θύρσις ὅδ' ὥς Αἴτνας, καὶ Θύρσιδος ἀδέα φωνά.
 πᾶ ποκ' ἄρ' ἦσθ', ὅκα Δάφνις ἐτάκετο, πᾶ ποκα, Νύμφαι,
 ἦ κατὰ Πηνειῷ καλὰ τέμπεα, ἦ κατὰ Πίνδῳ;
 οὐ γὰρ δὴ ποταμοῖο μέγαν ῥόον εἶχετ' Ἀνάκω,
 οὐδ' Αἴτνας σκοπιάν, οὐδ' Ἄκιδος ἱερὸν ὕδωρ.
 70 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 τῆνον μᾶν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο,
 τῆνον χῶκ δρυμοῖο λέων ἔκλαυσε θανόντα.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 75 πολλαί οἱ παρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι,
 πολλαὶ δὲ δαμάλαι καὶ πόρτιες ὠδύραντο.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 ἦνθ' Ἑρμῆς πρᾶτιστος ἀπ' ὄρεος, εἶπε δὲ «Δάφνι,
 τίς το κατατρύχει; τίνος, ὠγαθέ, τόσσον ἔρασαι;»
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 80 ἦνθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, ὥπόλοι ἦνθον·
 πάντες ἀνηρώτευν τί πάθοι κακόν. ἦνθ' ὁ Πρίηπος
 κῆφα «Δάφνι τάλαν, τί τὸ τάκεαι; ἂ δέ το κῶρα
 πάσας ἀνὰ κράνας, πάντ' ἄλσεα ποσσὶ φορεῖται –
 85 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς –
 ζάτεισ'· ἃ δύσερώς τις ἄγαν καὶ ἀμύχανος ἐσσί.
 βούτας μὲν ἐλέγευ, νῦν δ' αἰπόλῳ ἀνδρὶ ἔοικας.
 ὥπόλος, ὅκκ' ἐσορῇ τὰς μηκάδας οἷα βατεῦνται,
 τάκεται ὀφθαλμῶς ὅτι οὐ τράγος αὐτὸς ἔγεντο.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι φίλοι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

90 καὶ τὸ δ' ἐπεὶ κ' ἐσορῆς τὰς παρθένους οἷα γελᾶντι,
 τάκεαι ὀφθαλμῶς ὅτι οὐ μετὰ ταῖσι χορεύεις».
 τὼς δ' οὐδὲν ποτελέξαθ' ὁ βουκόλος, ἀλλὰ τὸν αὐτῷ
 ἄννε πικρὸν ἔρωτα, καὶ ἐς τέλος ἄννε μοίρας.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 95 ἦνθέ γε μὰν ἀδεία καὶ ἡ Κύπρις γελάοισα,
 λάθρη μὲν γελάοισα, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα,
 κεῖπε «τύ θην τὸν Ἑρωτα κατεύχεο, Δάφνι, λυγίζειν·
 ἦ ῥ' οὐκ αὐτὸς Ἑρωτος ὑπ' ἀργαλέω ἐλυγίχθης;»
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 100 τὰν δ' ἄρα χῶ Δάφνις ποταμείβετο· «Κύπρι βαρεῖα,
 Κύπρι νεμεσσατά, Κύπρι θνατοῖσιν ἀπεχθής,
 ἦδη γὰρ φράσδῃ πάνθ' ἄλιον ἄμμι δεδύκειν;
 Δάφνις κῆν Αἶδα κακὸν ἔσσεται ἄλγος Ἑρωτι.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 105 οὐ λέγεται τὰν Κύπριν ὁ βουκόλος; ἔρπε ποτ' Ἴδαν,
 ἔρπε ποτ' Ἀγχίσαν· τηνεὶ δρῦες ἦδὲ κύπειρος,
 αἱ δὲ καλὸν βομβεῦντι ποτὶ σμάνεσσι μέλισσαι.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 ὥραϊος χῶδωνις, ἐπεὶ καὶ μῆλα νομεύει
 110 καὶ πτῶκας βάλλει καὶ θηρία πάντα διώκει.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 αὐτὶς ὅπως στασῇ Διομήδεος ἄσσον ἰοῖσα,
 καὶ λέγε „τὸν βούταν νικῶ Δάφνιν, ἀλλὰ μάχευ μοι“
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 115 ὦ λύκοι, ὦ θῶες, ὦ ἄν' ὥρεα φωλάδες ἄρκτοι,
 χαίρεθ'· ὁ βουκόλος ὕμμιν ἐγὼ Δάφνις οὐκέτ' ἄν' ὕλαν,
 οὐκέτ' ἄν' ὄρυμῶς, οὐκ ἄλσεα. χαῖρ', Ἀρέθοισα,
 καὶ ποταμοὶ τοὶ χεῖτε καλὸν κατὰ Θύβριδος ὕδωρ.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 120 Δάφνις ἐγὼν ὅδε τήνος ὁ τὰς βόας ὥδε νομεύων,
 Δάφνις ὁ τὼς ταύρων καὶ πόρτιας ὥδε ποτίσδων.
 ἄρχετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, πάλιν ἄρχετ' ἀοιδᾶς.
 ὦ Πᾶν Πάν, εἴτ' ἐσσι κατ' ὥρεα μακρὰ Λυκαίω,
 εἴτε τύγ' ἀμφιπολεῖς μέγα Μαίναλον, ἐνθ' ἐπὶ νᾶσον
 125 τὰν Σικελάν, Ἑλίκας δὲ λίπε ῥίον αἰπύ τε σάμα
 τήνω Λυκαονίδαο, τὸ καὶ μακάρεσσιν ἀγητόν.
 λήγετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, ἵτε λήγετ' ἀοιδᾶς.
 ἐνθ', ὦναξ, καὶ τάνδε φέρει πακτοῖο μελίπνουν
 ἐκ κηρῶ σύριγγα καλὸν περὶ χεῖλος ἐλικτάν·

130

ἦ γὰρ ἐγὼν ὑπ' Ἑρωτος ἐς Ἴδαν ἔλκομαι ἤδη.

λήγετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, ἵτε λήγετ' αἰοιδᾶς.
νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαί,
ἀ δὲ καλὰ νάρκισσος ἐπ' ἀρκεύθοισι κομάσαι,
πάντα δ' ἀναλλα γένοιτο, καὶ ἅ πίτυς ὄχνας ἐνεΐκαι,
Δάφνης ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὰς κύνας ὠλαφος ἔλκοι,
κῆξ ὀρέων τοὶ σκῶπες ἀηδόσι γαρύσαιντο».

135

λήγετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, ἵτε λήγετ' αἰοιδᾶς.
χῶ μὲν τόσσ' εἰπὼν ἀπεπαύσατο· τὸν δ' Ἀφροδίτα
ἤθελ' ἀνορθῶσαι· τά γε μὰν λῖνα πάντα λελοΐπει
ἐκ Μοιρᾶν, χῶ Δάφνης ἔβα ῥόον· ἔκλυσε δῖνα
τὸν Μοΐσαις φίλον ἄνδρα, τὸν οὐ Νύμφαισιν ἀπεχθῆ.

140

λήγετε βουκολικᾶς, Μοῖσαι, ἵτε λήγετ' αἰοιδᾶς.
καὶ τὸ δίδου τὰν αἶγα τό τε σκύφος, ὥς κεν ἀμέλξας
σπείσω ταῖς Μοΐσαις· ὦ χαίρετε πολλάκι, Μοῖσαι,
χαίρετ'· ἐγὼ δ' ὕμνιν καὶ ἐς ὕστερον ἄδιον ἄσῳ.

145

ΑἰΠΟΛΟΣ

146

πληρὲς τοι μέλιτος τὸ καλὸν στόμα, Θύρσι, γένοιτο,
πληρὲς δὲ σχαδόνων, καὶ ἀπ' Αἰγίλῳ ἰσχάδα τρώγοις
ἀδεΐαν, τέττιγος ἐπεὶ τύγα φέρτερον ἄδεις.
ἠνίδε τοι τὸ δέπας· θᾶσαι, φίλος, ὥς καλὸν ὅσδει·

150

ὦρᾶν πεπλῦσθαι νιν ἐπὶ κράναισι δοκησεῖς.
ᾧδ' ἴθι, Κισσαίθα· τὸ δ' ἄμελγέ νιν· αἶ δὲ χίμαιραι,
οὐ μὴ σκιρτασῇτε, μὴ ὁ τράγος ὕμνιν ἀναστῇ.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΡΟΔΙΟΣ

Аполлоний Родосский (ок. 290 – ок. 245 гг. до н. э.) – греческий поэт и грамматик, ученик Каллимаха, руководитель Александрийской библиотеки. Основные его работы по филологии были посвящены творчеству греческих поэтов Гомера, Гесиода и Архилоха.

Из поэтического наследия Аполлония Родосского уцелела эпическая поэма «Аргонавтика» в 4 книгах, описывающая путешествие аргонавтов в Колхиду за золотым руном. Считается, что в ней проявились скорее ученость и прилежание автора, чем его поэтический талант.

«Аргонавтика» была переведена на латинский язык римским поэтом Публием Теренцием Варроном; Аполлонию Родосскому подражали Публий Вергилий Марон и Гай Валерий Флакк. Известно, что мифографы использовали «Аргонавтику» в качестве основного источника сказаний об аргонавтах.

ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ*

- III.1 Εἰ δ' ἄγε νῦν Ἑρατώ, παρ' ἔμ' ἴστασο καί μοι ἔνισπε
ἐνθεν ὅπως ἐς Ἴωλκὸν ἀνήγαγε κῶας Ἴησων
Μηδείης ὑπ' ἔρωτι· σὺ γὰρ καὶ Κύπριδος αἴσαν
ἔμμορες, ἀδμήτας δὲ τεοῖς μελεδήμασι θέλγεις
5 παρθενικάς· τῷ καὶ τοι ἐπήρατον οὔνομ' ἀνῆπται.
ᾧ Ως οἱ μὲν πυκινόισιν ἀνωίστως δονάκεσσιν
μίμνον ἀριστῆες λελοχημένοι, αἱ δ' ἐνόησαν
Ἥρῃ Ἀθηναίῃ τε· Διὸς δ' αὐτοῖο καὶ ἄλλων
ἀθανάτων ἀπονόσφι θεῶν θάλαμόνδε κιούσαι
10 βούλευον. πείραζε δ' Ἀθηναίην πάρος Ἥρῃ·
«Αὐτὴ νῦν προτέρη, θύγατερ Διός, ἄρχεο βουλῆς.
τί χρέος; ἥδ' ὁδὸν τινὰ μήσεται ἧ κεν ἐλόντες
χρύσειον Αἰήταο μεθ' Ἑλλάδα κῶας ἄγοιντο,
ἧ καὶ τόνγ' ἐπέεσσι παραιφάμενοι πεπίθοιεν

* Фрагмент поэмы «Аргонавтика» приводится по изданию: Apollonii Rhodii Argonautica / ed. H. Fraenkel. Oxford : Clarendon Press, 1961.

- 15 μειλιχίοις; ἥ μὲν γὰρ ὑπερφίαλος πέλει αἰνῶς,
 ἔμπης δ' οὐ τίνα πεῖραν ἀποτρωπᾶσθαι ἔοικεν».
- ᾽Ως φάτο· τὴν δὲ παρᾶσσον Ἀθηναίη προσέειπεν·
 «Καὶ δ' αὐτὴν ἐμὲ τοῖα μετὰ φρεσὶν ὀρμαίνουσιν,
 Ἵρη, ἀπηλεγέως ἐξείρειαι· ἀλλὰ τοι οὐπω
 20 φράσσασθαι νοέω τοῦτον δόλον ὅστις ὀνήσει
 θυμὸν ἀριστήων, πολέας δ' ἐπεδοίασα βουλᾶς».
- Ἦ· καὶ ἐπ' οὐδέος αἶγε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν,
 ἄνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ σφίσιν· αὐτίκα δ' Ἵρη
 τοῖον μητιόωσα παροιτέρη ἔκφατο μῦθον·
 25 «Δεῦρ' ἵομεν μετὰ Κύπριν, ἐπιπλόμεναι δέ μιν ἄμφω
 παιδὶ ἐῷ εἰπεῖν ὀτρύνομεν, αἶ κε πίθηται,
 κούρην Αἰήτεω πολυφάρμακον οἷσι βέλεσσι
 θέλξαι ῥοῖστεύσας ἐπ' Ἰήσони· τὸν δ' ἂν οἶω
 κεῖνης ἐννεσίησιν ἐς Ἑλλάδα κῶας ἀνάξειν».
- 30 ᾽Ως ἄρ' ἔφη· πυκινὴ δὲ συνεύαδε μῆτις Ἀθήνη,
 καί μιν ἔπειτ' ἐξαυτίς ἀμείβετο μειλιχίοισιν·
 «Ἵρη, νῆϊδα μέν με πατήρ τέκε τοῖο βολάων,
 οὐδέ τίνα χρειῶ θελκτήριοι οἶδα πόθοιο·
 εἰ δέ σοι αὐτῇ μῦθος ἐφاندάνει, ἥ τ' ἂν ἔγωγε
 35 ἐσποίμην, σὺ δέ κεν φαίης ἔπος ἀντιόωσα».
- Ἦ, καὶ ἀναΐξασαι ἐπὶ μέγα δῶμα νέοντο
 Κύπριδος, ὄρῳρά τέ οἱ δεῖμεν πόσις ἀμφιγυήεις,
 ὅππότε μιν τὰ πρῶτα παραὶ Διὸς ἦγεν ἄκοιτιν.
 ἔρκεα δ' εἰσελθοῦσαι, ὑπ' αἰθούσῃ θαλάμοιο
 40 ἔσταν, ἵν' ἐντύνεσκε θεὰ λέχος Ἥφαιστοιο.
 ἀλλ' ὁ μὲν ἐς χαλκεῶνα καὶ ἄκμονας ἦρι βεβήκει,
 νήσοιο Πλαγκτῆς εὐρὺν μυχόν, ᾧ ἐνὶ πάντα
 δαίδαλα χάλκευεν ῥιπῇ πυρός· ἥ δ' ἄρα μούνη
 ἦστο δόμῳ δινωτὸν ῥ' ἀνὰ θρόνον ἄντα θυράων,
 45 λευκοῖσιν δ' ἐκάτερθε κόμας ἐπειμένῃ ὥμοις
 κόσμηι χρυσεῖη διὰ κερκίδι, μέλλε δὲ μακροὺς
 πλέξασθαι πλοκάμους· τὰς δὲ προπάροιθεν ἰδοῦσα
 ἔσχεθεν εἴσω τέ σφε κάλει, καὶ ἀπὸ θρόνου ὦρτο
 εἴσετ' ἐνὶ κλισμοῖσιν· ἀτὰρ μετέπειτα καὶ αὐτῇ
 50 ἴζανεν, ἀψηκτοὺς δὲ χερσὶν ἀνεδήσατο χαίτας. <...>

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Πлутарх (ок. 46 – ок. 127 гг. до н. э.) – греческий писатель, философ, педагог, родоначальник биографического жанра. Он происходил из богатой семьи, проживавшей в г. Херонея (Беотия). После обучения в Афинах Плутарх занимался общественной деятельностью, философией, преподаванием.

Из сочинений Плутарха исторического и философского содержания наибольшее значение имеют параллельные биографии знаменитых людей Греции и Рима – «Сравнительные жизнеописания», а также философско-публицистические труды, известные под общим названием «Моралии».

В XV в. сочинения Плутарха были переведены на латинский язык и оказали большое влияние на становление европейской педагогики. Плутарха почитали философ М. Монтень, поэты У. Шекспир, И. В. Гете. В настоящее время существует серия научно-популярных книг по всем отраслям знаний, которая называется «Детский Плутарх». Труды Плутарха – неоценимый документ эпохи, оказывавший огромное влияние на гуманистические тенденции Европы начиная с эпохи Возрождения.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ*

- 1 <...> VII. Καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσνίκητον μὲν οὔσαν, ἐρίσαντος μὴ βιασθῆναι, ῥαδίως δ' ἀγομένην ὑπὸ λόγου πρὸς τὸ δέον, αὐτὸς τε πείθειν ἐπειρᾶτο μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν
- 5 ἐπιστάσιαν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὥς μείζονος οὔσαν πραγματείας καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα
- πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἅμα,
- μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λογιώτατον Ἀριστοτέλην, καλὰ καὶ πρέποντα διδασκάλια τελέσας αὐτῷ. τὴν γὰρ
- 10 Σταγειριτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ

* Фрагменты «Жизнеописания Александра Македонского» приводятся по изданию: Plutarchus. Alexander // Plutarchi vitae parallelae / ed. K. Ziegler. Leipzig, 1968. Vol. 2.2.

γεγεννημένην συνῴκισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν πολιτῶν ἀποκατέστησε. σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ διατριβὴν τὸ περὶ Μίεξαν Νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἔδρας τε λιθίνας καὶ ὑποσκίους περιπάτους δεικνύουσιν. ἔοικε δ' Ἀλέξανδρος οὐ μόνον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαθυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ ἄνδρες ἰδίως ἀκροατικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύοντες οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλοὺς, μετασχεῖν. ἤδη γάρ εἰς Ἀσίαν διαβεβηκώς, καὶ πυθόμενος λόγους τινὰς ἐν βιβλίοις περὶ τούτων ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐκδεδόσθαι, γράφει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ φιλοσοφίας παρρησιαζόμενος ἐπιστολὴν, ἣς ἀντίγραφόν ἐστιν· «Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροατικοὺς τῶν λόγων· τίνι γὰρ δὴ διοίσωμεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὗς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο». ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης ἀπολογεῖται περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς καὶ ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων. ἀληθῶς γὰρ ἢ περὶ τὰ φυσικὰ πραγματεῖα, πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον, ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται.

VIII. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιατρεῖν Ἀλεξάνδρῳ προστρίψασθαι μᾶλλον ἐτέρων Ἀριστοτέλῃς. οὐ γὰρ μόνον τὴν θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβοήθει τοῖς φίλοις, καὶ συνέταττε θεραπείας τινὰς καὶ διαίτας, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν λαβεῖν ἔστιν. ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος καὶ φιλομαθὴς καὶ φιλιαναγνώστης, καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος ἦν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, εἶχε δ' αἰεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησίκριτος ἱστορῇκε· τῶν δ' ἄλλων βιβλίων οὐκ εὐπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις, Ἄρπαλον ἐκέλευσε πέμψαι, κάκεῖνος ἔπεμψεν αὐτῷ τάς τε Φιλίστου βίβλους καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγωδιῶν συχνάς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου διθυράμβους. Ἀριστοτέλην δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἥττον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρός, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαι τι κακόν, ἀλλ' αἱ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκείνο καὶ στερκτικὸν οὐκ ἔχουσαι πρὸς αὐτόν, ἀλλοτριότητος ἐγένοντο τεκμήριον. ὁ μὲντοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκώς καὶ συντετραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ζῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξεῖρήνῃ τῆς ψυχῆς, ὡς ἢ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει

50 πεντήκοντα τάλαντα καὶ Δάνδαμις καὶ Καλανὸς οὕτω σπουδασθέντες μαρτυροῦσι.

IX. Φιλίππου δὲ στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ἦν μὲν ἐκκαιδέκτης ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγίδος, Μαίδων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἔλων αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξήλασε, 55 συμμείκτους δὲ κατοικίσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. Ἐν δὲ Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἑλλήνας μάχης παρὼν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρῦς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν Μακε- 60 δόνων ἐστίν. ἐκ μὲν οὖν τούτων ὡς εἰκὸς Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν, ὥστε καὶ χαίρειν τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν βασιλέα, Φίλιππον δὲ στρατηγὸν καλοῦντων. Αἱ δὲ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαί, διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ τρόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συννοσοῦσης, πολλὰς αἰτίας καὶ μεγάλας διαφορὰς 65 παρεῖχον, ὅς ἢ τῆς Ὀλυμπιάδος χαλεπότης, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικός, ἔτι μείζονας ἐποίει, παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. ἐκφανεστάτην δ' Ἀτταλὸς παρέσχεν ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ἦν ὁ Φίλιππος ἡγάγετο παρθένον, ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης. θεῖος γὰρ ὢν αὐτῆς ὁ Ἀτταλὸς, ἐν τῷ πότῳ μεθύων παρεκάλει τοὺς 70 Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδοχον τῆς βασιλείας. ἐπὶ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος καὶ εἰπὼν· «ἡμεῖς δέ σοι κακὴ κεφαλὴ νόθοι δοκοῦμεν;» ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν. ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκείνον ἐξανέστη σπασάμενος τὸ ξίφος, εὐτυχίᾳ δ' ἐκατέρου διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον 75 ἔπεσε σφαλεῖς. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἐφυβρίζων «οὗτος μέντοι, – εἶπεν, – ἄνδρες εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται». μετὰ ταύτην τὴν παροινίαν ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ καταστήσας εἰς Ἥπειρον, αὐτὸς ἐν Ἰλλυριοῖς διέτριβεν. ἐν τούτῳ δὲ Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος ὢν τῆς 80 οἰκίας καὶ παρρησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον. μετὰ δὲ τὰς πρῶτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας ἐπερωτῶντος τοῦ Φιλίππου, πῶς ἔχουσιν ὁμονοίας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, «πάνυ γοῦν, – ἔφη, – σοι προσήκει Φίλιππε κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τὸν οἶκον τὸν σεαυτοῦ στάσεως τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας». οὕτω δὲ 85 συμφρονήσας ὁ Φίλιππος ἔπεμψε καὶ κατήγαγε πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον.

90 Χ. Ἐπεὶ δὲ Πιζώδαρος ὁ Καρίας σατράπης, ὑποδύμενος δι'
 οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν, ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην
 τῶν θυγατέρων Ἀρρίδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναῖκα δοῦναι καὶ περὶ
 95 τούτων Ἀριστόκριτον εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλεν, αὐθις ἐγίνοντο λόγοι
 καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὥς
 Ἀρρίδαϊον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι
 100 μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. ὕφ' ὧν διαταραχθεὶς πέμπει Θεσσαλὸν εἰς
 95 Καρίαν τὸν τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτὴν, Πιζωδάρῳ διαλεξόμενον ὥς χρὴ
 τὸν νόθον ἐάσαντα καὶ οὐ φρενήρη μεθαρμοσάσθαι τὸ κῆδος εἰς
 Ἀλέξανδρον. καὶ Πιζωδάρῳ μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν
 100 προτέρων μᾶλλον· ὁ δὲ Φίλιππος αἰσθόμενος ἰόντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς
 τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἓνα Φιλώταν
 τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὥς
 105 ἀγεννῇ καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς
 ἀνθρώπου καὶ βαρβάρῳ βασιλεῖ δουλεύοντος ἀγαπᾷ γαμβρὸς
 γενέσθαι. τὸν δὲ Θεσσαλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ἐν
 πέδαις δεδεμένον, τῶν δ' ἄλλων ἐταίρων Ἄρπαλον καὶ Νέαρχον, ἔτι δ'
 105 Ἐρίγυιον καὶ Πτολεμαῖον ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν, οὓς ὕστερον
 Ἀλέξανδρος καταγαγὼν ἐν ταῖς μεγίσταις ἔσχε τιμαῖς. Ἐπεὶ δὲ
 Πausanias Ἀττάλου γνώμῃ καὶ Κλεοπάτρας ὕβρισθεις καὶ μὴ τυχὼν
 δίκης ἀνείλε Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας
 110 περιῆλθεν, ὥς θυμουμένῳ τῷ νεανίσκῳ προσεγκελευσαμένην καὶ
 παροξύνασαν, ἔθιγε δέ τις καὶ Ἀλεξάνδρου διαβολή. λέγεται γὰρ
 110 ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Πausanias μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην καὶ
 ἀποδυρομένου προενέγκασθαι τὸ τῆς Μηδείας ἱαμβεῖον
 τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην.
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασε,
 καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὥμως
 115 μεταχειρισμένης ἡγανάκτησε.

120 XI. Παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεγωνὸς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, φθόνους
 μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν. οὔτε γὰρ
 τὰ βάρβαρα καὶ πρόσσοικα γένη τὴν δούλωσιν ἔφερε, ποθοῦντα τὰς
 πατρίους βασιλείας, οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ
 120 Φίλιππος οἷον καταξεδῆσαι καὶ τιθασεῦσαι χρόνον ἔσχεν, ἀλλὰ μόνον
 μεταβαλὼν καὶ ταράξας τὰ πράγματα πολὺν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν
 ὑπ' ἀηθείας ἀπέλιπε. φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν καιρόν, καὶ
 τὰ μὲν Ἑλληνικὰ πάντως ἀφεῖναι καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν
 Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δ' ἀφισταμένους τῶν βαρβάρων

125 ἀνακαλεῖσθαι πρῶως καὶ θεραπεύειν τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν,
 αὐτοὺς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν ὥρμησε τόλμη καὶ μεγαλοφροσύνη
 κτᾶσθαι τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν, ὥς κἂν ὅτιοῦν
 130 ὑφιέμενος ὀφθῇ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἀπάντων. τὰ μὲν οὖν
 βαρβαρικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους κατέπαυσεν, ὁξέως
 ἐπιδραμῶν στρατῶ μέχρι πρὸς τὸν Ἰστρον, [ἦ] καὶ Σύρμον ἐνίκησε
 μάχῃ μεγάλη τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν· Θηβαίους δ' ἀφεστάναι
 πυθόμενος καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίους, [ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι]
 εὐθὺς ἦγε διὰ Πυλῶν τὴν δύναμιν, εἰπὼν ὅτι Δημοσθένει, παῖδα μὲν
 135 αὐτὸν ἕως ἦν ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς ἀποκαλοῦντι, μειράκιον δὲ
 περὶ Θετταλίαν γενόμενον, βούλεται πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τείχεσιν
 ἀνὴρ φανῆναι. προσμεῖζας δὲ ταῖς Θήβαις καὶ διδοὺς ἔτι τῶν
 πεπραγμένων μετάνοιαν, ἐξήτει Φοίνικα καὶ Προθύτην καὶ τοῖς
 μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν ἄδειαν ἐκήρυττε. τῶν δὲ Θηβαίων
 ἀντεξαιτούντων μὲν παρ' αὐτοῦ Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον,
 140 κηρυττόντων δὲ τοὺς τὴν Ἑλλάδα βουλομένους συνελευθεροῦν
 τάττεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔτρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς πόλεμον.
 ἡγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δύναμιν ἀρετῇ καὶ προθυμίᾳ τὰ παρὰ τῶν
 Θηβαίων, πολλαπλασίοις οὖσι τοῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντων· ἐπεὶ δὲ
 καὶ τὴν Καδμείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπιπτον
 145 αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κυκλωθέντες οἱ πλεῖστοι κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν
 ἔπεσον, ἡ δὲ πόλις ἦλω καὶ διαρπασθεῖσα κατεσκάφη, τὸ μὲν ὅλον
 προσδοκῆσαντος αὐτοῦ τοὺς Ἑλλήνας ἐκπλαγέντας πάθει τηλικούτῳ
 καὶ πτήξαντας ἀτρεμήσειν, ἄλλως δὲ καὶ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι
 τοῖς τῶν συμμάχων ἐγκλήμασι· καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν
 150 Θηβαίων κατηγορήσαν. ὑπεξελόμενος δὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ξένους
 τῶν Μακεδόνων ἅπαντας καὶ τοὺς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας καὶ τοὺς
 ὑπεναντιωθέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοὺς
 ἄλλους, περὶ τρισμυρίου γενομένους· οἱ δ' ἀποθανόντες ὑπὲρ
 ἑξακισχιλίου ἦσαν.

155 XII. Ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθεσι καὶ χαλεποῖς ἐκείνοις ἃ τὴν πόλιν
 κατέχευε Θοῤᾰκὲς τινες ἐκκόψαντες οἰκίαν Τιμοκλείας, γυναικὸς ἐνδόξου
 καὶ σώφρονος, αὐτοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δ' ἡγεμὼν τῇ
 γυναικὶ πρὸς βίαν συγγενόμενος καὶ καταισχύνας, ἀνέκρινεν εἴ που
 χρυσίον ἔχοι κεκρυμμένον ἢ ἀργύριον. ἡ δ' ἔχειν ὡμολόγησε, καὶ
 160 μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα καὶ δείξασα φρέαρ, ἐνταῦθ' ἔφη τῆς
 πόλεως ἀλικομένης καταβαλεῖν αὐτὴ τὰ τιμώτατα τῶν χρημάτων.
 ἐγκύπτοντος δὲ τοῦ Θοῤᾰκὸς καὶ κατασκεπτομένου τὸν τόπον, ἔωσεν

αὐτὸν ἐξόπισθεν γενομένη, καὶ τῶν λίθων ἐπεμβαλοῦσα πολλοὺς ἀπέκτεινεν. ὥς δ' ἀνήχθη πρὸς Ἀλέξανδρον ὑπὸ τῶν Θρακῶν
 165 δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσσεως ἐφάνη τις ἄξιωματικὴ καὶ μεγάλωφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἐπομένη τοῖς ἄγουσιν ἔπειτα τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος ἥτις εἴη γυναικῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγονέναι τοῦ παραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ πεσόντος ἐν
 170 Χαιρωνείᾳ στρατηγούντος. θαυμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν πρᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων.

XIII. Ἀθηναίοις δὲ διηλλάγη, καίπερ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα· καὶ γὰρ τὴν τῶν μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν
 175 ἔχοντες ὑπὸ πένθους ἀφῆκαν, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάντων μετεδίδοσαν τῶν φιλανθρώπων. ἀλλ' εἴτε μεστὸς ὢν ἤδη τὸν θυμὸν ὥσπερ οἱ λέοντες, εἴτ' ἐπεικὲς ἔργον ὁμοτάτῳ καὶ σκυθρωποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέλευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τὴν
 180 πόλιν, ὥς εἴ τι συμβαίη περὶ αὐτὸν, ἄρξουσιν τῆς Ἑλλάδος. ὕστερον μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἡ Θηβαίων ἀνιάσαι συμφορὰ λέγεται καὶ πρῶτον οὐκ ὀλίγοις παρασχεῖν. ὅλως δὲ καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴῳ γενόμενον, καὶ τὴν πρὸς Ἰνδοὺς τῶν Μακεδόνων ἀποδεδουλοῦσιν, ὥσπερ ἀτελῆ τὴν στρατείαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ
 185 προεμένων, εἰς μῆνιν ἀνῆγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. ἦν δὲ Θηβαίων οὐδεὶς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐντυχὼν τι καὶ δεηθεὶς ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Θήβας. <...>

XXIII. Ἦν δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἤττον ἢ ἐδόκει καταφερέης, ἔδοξε δὲ διὰ τὸν χρόνον, ὃν οὐ πίνων μᾶλλον ἢ λαλῶν εἴλκεν, ἐφ' ἐκάστης
 190 κύλικος ἀεὶ μακρόν τινα λόγον διατιθέμενος, καὶ ταῦτα πολλῆς σχολῆς οὔσης. ἐπεὶ πρὸς γε τὰς πράξεις οὐκ οἶνος ἐκείνον, οὐχ ὕπνος, οὐ παιδιὰ τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρατηγούς, ἐπέσχε· δηλοῖ δ' ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν παντάπασιν πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν. ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς πρῶτον μὲν ἀναστὰς καὶ θύσας
 195 τοῖς θεοῖς, εὐθὺς ἡρίστα καθήμενος· ἔπειτα διημέρευε κυνηγῶν ἢ συντάττων ἢ διδάσκων τι τῶν πολεμικῶν ἢ ἀναγινώσκων. εἰ δ' ὁδὸν βαδίξοι μὴ λίαν ἐπεΐγουσαν, ἐμάνθανεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν ἢ ἐπιβαίνειν ἄρματος ἐλαυνομένου καὶ ἀποβαίνειν. Πολλάκις δὲ παίζων καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευε καὶ ὄρνιθας, ὥς ἔστι λαβεῖν ἐκ τῶν ἐφημερίδων.
 200 καταλύσας δὲ καὶ τρεπόμενος πρὸς λουτρὸν ἢ ἄλειμμα, τοὺς ἐπὶ τῶν

205 σιτοποιῶν καὶ μαγεύρων ἀνέκρινεν, εἰ τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον εὐτρεπῶς
 ἔχουσι. καὶ δειπνεῖν μὲν ὅψε καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος ἤρχετο,
 θαυμαστὴ δ' ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ περίβλεψις ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως
 210 μὴδὲν ἀνίσως μὴδ' ὀλιγώρως διανέμοιτο· τὸν δὲ πότον ὥσπερ εἴρηται
 μακρὸν ὑπ' ἀδολεσχίας ἐξέτεινε. καὶ τᾶλλα πάντων ἥδιστος ὢν
 βασιλέων συνεῖναι καὶ χάριτος οὐδεμιᾶς ἁμοιῶν, τότε ταῖς
 μεγαλαυχίαις ἀηδὴς ἐγίνετο καὶ λίαν στρατιωτικός, αὐτὸς τε πρὸς τὸ
 215 κομπῶδες ὑποφερόμενος, καὶ τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν ἀνεικῶς ἱππᾶσιμον,
 ὅφ' ὢν οἱ χαριέστατοι τῶν παρόντων ἐπετρίβοντο, μὴθ' ἀμιλλᾶσθαι
 τοῖς κόλαξι μῆτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν [αὐτῶν] ἐπαίνων· τὸ μὲν
 γὰρ αἰσχρὸν ἐδόκει, τὸ δὲ κίνδυνον ἔφερε. μετὰ δὲ τὸν πότον
 λουσάμενος, ἐκάθευδε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέρας· ἔστι δ' ὅτε καὶ
 διημέρευεν ἐν τῇ καθεύδειν. αὐτὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατὴς ἦν,
 220 ὥστε καὶ τὰ σπανιώτατα [πολλάκις] τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ
 κομιζομένων ἀκροδρῶν καὶ ἰχθύων ἐκάστω διαπεμπόμενος τῶν
 ἐταίρων, πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ μὴδὲν καταλείπειν. τὸ μέντοι δεῖπνον
 ἦν αἰεὶ μεγαλοπρεπές, καὶ τοῖς εὐτυχήμασι τῆς δαπάνης ἅμα
 συναυξομένης, τέλος εἰς μυρίας δραχμὰς προῆλθεν· ἐνταῦθα δ' ἔστη,
 καὶ τοσοῦτον ὥρισθαι τελεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον.

220 XIV. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἴσῳ πέμψας εἰς Δαμασκόν, ἔλαβε
 τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν
 Περσῶν. καὶ πλεῖστα μὲν ὠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς·
 τούτους γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς διαφερόντως ἐν τῇ μάχῃ γενομένους
 225 ἔπεμψεν ἐπίτηδες, ὠφελῆθαι βουλόμενος· ἐνεπλήσθη δὲ καὶ τὸ
 λοιπὸν εὐπορίας στρατόπεδον, καὶ γευσάμενοι τότε πρῶτον οἱ
 Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ γυναικῶν καὶ διαίτης βαρβαρικῆς,
 ὥσπερ κύνες ἔσπευδον ἀψάμενοι στίβου διώκειν καὶ ἀνιχνεύειν τὸν
 τῶν Περσῶν πλοῦτον. Οὐ μὴν ἀλλ' Ἀλέξανδρῳ πρῶτον ἐδόκει
 230 κρατύνεσθαι τὰ πρὸς θαλάσση. Κύπρον μὲν οὖν εὐθὺς οἱ βασιλεῖς ἦκον
 ἐγχειρίζοντες αὐτῷ καὶ Φοινίκην πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν
 ἐπὶ τὰς μῆνας χώμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ θαλάττης,
 ὄναρ εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ
 καλοῦντα. τῶν δὲ Τυρίων πολλοῖς κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ
 235 Ἀπόλλων λέγειν, ὥς ἅπεισι πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ
 τὰ πρᾶσσόμενα κατὰ τὴν πόλιν. ἀλλ' οὗτοι μὲν ὥσπερ ἄνθρωπον
 αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφῶρ τὸν θεὸν εἰληφότες,
 σειράς τε τῇ κολοσσῷ περιέβαλλον αὐτοῦ, καὶ καθήλουν πρὸς τὴν
 βάσιν, Ἀλεξανδριστὴν καλοῦντες. ἐτέραν δ' ὅψιν Ἀλέξανδρος εἶδε

240 κατὰ τοὺς ὕπνους· σάτυρος αὐτῷ φανεῖς ἐδόκει προσπαίξειν πόρρωθεν,
 εἴτα βουλομένου λαβεῖν ὑπεξέφευγε· τέλος δὲ πολλὰ λιπαρήσαντος
 καὶ περιδραμόντος, ἦλθεν εἰς χειρας. οἱ δὲ μάντις τοῦνομα
 διαιρουντες οὐκ ἀπιθάνως ἔφασαν αὐτῷ· «σὰ γενήσεται Τύρος». καὶ
 κρήνην δὲ τινα δεικνύουσι, πρὸς ἣν κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξε τὸν
 245 σάτυρον. Διὰ μέσου δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ τοὺς Ἀραβας τοὺς
 προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύσας, ἐκινδύνευσε διὰ τὸν
 παιδαγωγὸν Λυσίμαχον· ἐξηκολούθησε γὰρ αὐτῷ, λέγων τοῦ Φοίνικος
 οὐκ εἶναι χεῖρων οὐδὲ πρεσβύτερος. ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὀρεινοῖς
 καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν ἄλλοι πολὺ
 250 προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Λυσίμαχον, ἐσπέρας ἤδη καταλαμβανούσης
 καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων, ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ
 ὑπομένων ἀπολιπεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ παρακομίζων, ἔλαθε
 τοῦ στρατεύματος ἀποσπασθεῖς μετ' ὀλίγων, καὶ σκότους ἅμα καὶ
 ῥίγους σφοδροῦ νυκτερέων ἐν χωρίοις χαλεποῖς, εἶδεν οὐ πόρρω πυρὰ
 255 πολλὰ καιόμενα σποράδην τῶν πολεμίων. θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ
 κουφότητι, καὶ τῷ πονεῖν αὐτὸς ἀεὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπορίαν τῶν
 Μακεδόνων, προσέδραμε τοῖς ἔγγιστα πῦρ καίουσι, καὶ
 περικαθημένους τῇ πυρᾷ δύο βαρβάρους πατάξας τῷ ἐγχειριδίῳ καὶ
 δαλὸν ἀρπάσας ἤκε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ κομίζων. ἐναύσαντες δὲ πῦρ
 260 πολὺ, τοὺς μὲν εὐθὺς ἐφόβησαν ὥστε φυγεῖν, τοὺς δ' ἐπιόντας
 ἐτρέψαντο, καὶ κατηυλίσθησαν ἀκινδύνως. ταῦτα μὲν οὖν Χάρης
 ἱστόρηκεν.

XXV. Ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔσχε πέρας. Ἀλεξάνδρου τὴν μὲν
 πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν
 265 ἔμπροσθεν, ὀλίγους δὲ τινας, ὥς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς
 τείχεσι προσάγοντος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο, καὶ τὰ
 σημεῖα κατιδὼν θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας ἐν ἐκείνῳ
 τῷ μηνὶ πάντως ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν. γενομένου δὲ χλευασμοῦ καὶ
 γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα), διηπορημένον αὐτὸν
 270 ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ συμφιλοτιμούμενος ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν,
 ἐκέλευε μηκέτι τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος
 ἀριθμεῖν, καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀπεπειρᾶτο τῶν τειχῶν
 ἐρρωμενέστερον ἢ περ ἐξ ἀρχῆς διανοήθη. Γενομένης δὲ λαμπρᾶς
 ἐπιβολῆς, καὶ μηδὲ τῶν ἐπὶ στρατοπέδου καρτερούντων, ἀλλὰ
 275 συντρεχόντων καὶ προσβοηθούντων, ἀπεῖπον οἱ Τύριοι, καὶ τὴν πόλιν
 εἴλε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι Γάζαν
 αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βῶλος εἰς τὸν ὄμιον,

ἀφεθείς ἄνωθεν ὑπ' ὄρνιθος· ὁ δ' ὄρνις ὑφ' ἐν τῶν μηχανημάτων
 καθίσας, ἔλαθεν ἐνσχεθεὶς τοῖς νευρίνοις κεκρυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς
 280 ἐπιστροφὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ τὴν
 Ἀριστάνδρου πρόρρησιν· ἐτρώθη μὲν γὰρ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ὦμον,
 ἔλαβε δὲ τὴν πόλιν. Ἀποστέλλων δὲ πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι
 καὶ Κλεοπάτρῃ καὶ τοῖς φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ
 παιδαγωγῷ τάλαντα λιβανωτοῦ πεντακόσια καὶ σμύρνης ἑκατόν,
 285 ἀναμνησθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. ὁ γὰρ Λεωνίδης ὡς ἔοικεν ἐν θυσίᾳ
 ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιδραξάμενον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ καὶ
 καθαγίσαντα τοῦ θυμιάματος, «ὅταν, – ἔφη, – τῆς ἀρωματοφόρου
 κρατήσης Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ
 φειδομένως χρῶ τοῖς παροῦσι». τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς
 290 αὐτόν· «ἀπεστάλκαμέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως
 παύσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς μικρολογούμενος».

XXVI. Κιβωτίου δέ τινος αὐτῷ προσενεχθέντος, οὗ
 πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφάνη τοῖς τὰ Δαρείου χρήματα καὶ τὰς
 ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἡρώτα τοὺς φίλους, ὅ τι δοκοίη μάλιστα
 τῶν ἀξίων σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων,
 295 αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσῃ ἐνταῦθα καταθέμενος· καὶ ταῦτα
 μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιολύστον μεμαρτυρήκασιν. εἰ δ', ὅπερ
 Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν Ἡρακλείδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὐκ οὖν
 [οὐκ] ἀργὸς οὐδ' ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεῦν ἔοικεν Ὀμηρος.
 300 λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς Αἰγύπτου κρατήσας ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ
 πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα συνοικίσας ἐπώνυμον ἑαυτοῦ καταλιπεῖν,
 καὶ τινα τόπον γνώμῃ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ
 περιέβαλλεν. εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος ὅψιν εἶδε θαυμαστήν· ἀνὴρ
 πολὺς εὗ μάλα τὴν κόμην καὶ γεραρὸς τὸ εἶδος ἔδοξεν αὐτῷ παραστὰς
 λέγειν τὰ ἔπη τάδε·

305 νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῃ ἐνὶ πόντῳ,
 Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δέ ἐ κυκλήσκουσιν.
 εὐθὺς οὖν ἐξαναστὰς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἥ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν
 τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ διὰ χώματος
 310 ἀνειληπταὶ πρὸς τὴν ἡπειρόν. ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυῖα διαφέροντα
 (ταινία γάρ ἐστιν ἰσθμῷ πλάτος ἔχοντι σύμμετρον ἐπιεικῶς, διείργουσα
 λίμνην τε πολλὴν καὶ θάλασσαν ἐν λιμένι μεγάλῃ τελευτῶσαν), εἰπὼν
 ὡς Ὀμηρος ἦν ἄρα τά τ' ἄλλα θαυμαστὸς καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων,
 ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττοντας.
 καὶ γῇ μὲν οὐ παρῇν λευκῇ, τῶν δ' ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ

315 μελαγγεῖω κυκλοτερῇ κόλπον ἦγον, οὗ τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθεῖαι
 βάσεις ὥσπερ ἀπὸ κρασπέδων εἰς σχῆμα χλαμύδος ὑπελάμβανον ἐξ
 ἴσου συνάγουσαι τὸ μέγεθος. ἡσθέντος δὲ τῇ διαθέσει τοῦ βασιλέως,
 αἰφνίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης, πλήθει τ' ἄπειροι
 320 καὶ κατὰ γένος παντοδαποὶ καὶ μέγεθος, ἐπὶ τὸν τόπον καταίροντες,
 νέφεσιν ἐοικότες, οὐδὲ μικρὸν ὑπέλιπον τῶν ἀλφίτων, ὥστε καὶ τὸν
 Ἀλέξανδρον διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν
 μᾶντεων θάρρειν παραινούντων (πολυαρκεστᾶτην γὰρ οἰκίζεσθαι
 πόλιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν ἀνθρώπων ἐσομένην τροφόν), ἔργου
 325 κελεύσας ἔχεσθαι τοὺς ἐπιμελητάς, αὐτὸς ὥρμησεν εἰς Ἀμμωνος ὁδὸν
 μακρὰν καὶ πολλὰ μὲν ἔργωδῃ καὶ ταλαίπωρα, κινδύνους δὲ
 δύο, τὸν μὲν ἀνυδρίας, δι' ἣν ἔρημός ἐστιν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν, τὸν δ'
 εἰ λάβρος ἐν ἄμμῳ βαθεῖα καὶ ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὅς
 330 πού καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θίνα
 μεγάλην καὶ κυματώσας τὸ πεδίον, μυριάδας ἀνθρώπων πέντε
 καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι. ταῦτα πάντα σχεδὸν πάντες ἐλογίζοντο,
 χαλεπὸν δ' ἦν Ἀλέξανδρον ἀποτρέψαι πρὸς ὅτιον ὥρμημένον. ἥ τε
 γὰρ τύχη ταῖς ἐπιβολαῖς ὑπέικουσα τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίει, καὶ τὸ
 θυμοειδὲς ἄχρι τῶν πραγμάτων ὑπεξέφερε τὴν φιλονικίαν ἀήττητον, οὐ
 μόνον πολέμιους, ἀλλὰ καὶ τόπους καὶ καιροὺς καταβιαζομένην. <...>

335 XXXVIII. Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον, ἔτυχε μὲν
 εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἐταίροις ἑαυτὸν δεδωκώς, ὥστε καὶ
 γυναῖα συμπίνειν, ἐπὶ κῶμον ἦκοντα πρὸς τοὺς ἐραστάς. ἐν δὲ τούτοις
 εὐδοκιμοῦσα μάλιστα Θαῖς ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον
 340 ἐταῖρα, γένος Ἀττική, τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ δὲ παίζουσα πρὸς
 τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον εἰπεῖν προήχθη, τῷ μὲν τῆς
 πατρίδος ἦθει πρέποντα, μείζονα δ' ἢ καθ' αὐτήν. ἔφη γάρ, ὦν
 πεπόνηκε πεπλανημένη τὴν Ἀσίαν, ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς
 345 ἡμέρας, ἐντροφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασιλείοις· ἔτι δ' ἂν
 ἥδιον ὑποπρῆσαι κωμάσασα τὸν Ξέρξου τοῦ κατακαύσαντος τὰς
 Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ ἄψασα τοῦ βασιλέως ὀρώντος, ὥς ἂν λόγος
 ἔχῃ πρὸς ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων
 στρατηγῶν τὰ μετ' Ἀλεξάνδρου γυναῖα μείζονα δίκην ἐπέθηκε Πέρσαις
 350 ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. ἅμα δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κρότου καὶ θορύβου
 γενομένου καὶ παρακελεύσεως τῶν ἐταίρων καὶ φιλοτιμίας,
 ἐπισπασθεῖς ὁ βασιλεὺς καὶ ἀναπηδήσας ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα
 προῆγεν· οἱ δ' ἐπόμενοι κῶμφ καὶ βοῇ περιστάντο τὰ βασίλεια, καὶ
 τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων

χαίροντες. ἤλπιζον γὰρ ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντός ἐστι τὸν νοῦν καὶ
μὴ μέλλοντος ἐν βαρβάρους οἰκεῖν τὸ πιμπράναι τὰ βασίλεια καὶ
355 διαφθεῖρειν. οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δ' ἀπὸ γνώμης· ὅτι
δ' οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι προσέταξεν, ὁμολογεῖται. <...>

LXX. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος, καὶ συναγαγὼν
πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπὶ δεῖπνον, ἀγῶνα προῦθηκε
καὶ στέφανον ἀκρατοποσίας. ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος ἄχρι
360 χοῶν τεσσάρων προῆλθε· καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον, στέφανον ταλαν-
τ<ιαῖ>ον, ἡμέρας τρεῖς ἐπέζησε· τῶν δ' ἄλλων, ὡς Χάρης φησί,
τετταράκοντα καὶ εἷς ἀπέθανον πίνοντες, ἰσχυροῦ τῇ μέθῃ κρούους
ἐπιγενομένου. Τῶν δ' ἐταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ
λαμβάνων μὲν αὐτὸς γυναῖκα τὴν Δαρείου θυγατέρα Στάτειραν,
365 διανέμων δὲ τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, κοινὸν δὲ τῶν ἤδη
προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον [καλὸν] ἐστίασας, ἐν ᾧ φασιν,
ἐνακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὄντων, ἐκάστω
χρυσὴν φιάλην πρὸς τὰς σπονδὰς δοθῆναι, τὰ τ' ἄλλα θαυμαστῶς
ἐλαμπρύνато, καὶ τὰ χρέα τοῖς δανείσασιν ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς
370 διαλύσας, τοῦ παντὸς ἀναλώματος ἐλάσσονος μυρίων ταλάντων
ἐκατὸν τριάκοντα ταλάντοις γενομένου. ἐπεὶ δ' Ἀντιγένης ὁ
ἐτερόφθαλμος ὡς ὀφείλων ἀπεγράψατο ψευδῶς, καὶ παραγαγὼν τινα
φάσκοντα δεδανεικέναι πρὸς τὴν τράπεζαν ἀπέτεισε τὸ ἀργύριον, εἴτ'
ἐφωράθη ψευδόμενος, ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπῆλασε τῆς αὐλῆς αὐτὸν
375 καὶ παρείλετο τὴν ἡγεμονίαν. ἦν δὲ λαμπρὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς ὁ
Ἀντιγένης, καὶ ἔτι [δὲ] νέος ὢν, Φιλίππου πολιορκούντος Πέρινθον,
ἐμπεσόντος αὐτῷ καταπελτικοῦ βέλους εἰς τὸν ὀφθαλμόν, οὐ παρέσχε
βουλομένοις ἐξελεῖν τὸ βέλος οὐδ' ὑφήκατο πρὶν ὥσασθαι
προσμαχόμενος καὶ κατακλεῖσαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ τεῖχος. οὐ
380 μετρίως οὖν τότε τὴν ἀτιμίαν ἔφερεν, ἀλλὰ δηλὸς ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπῃς
καὶ βαρυθυμίας διαχρησόμενος, καὶ τοῦτο δέσας ὁ βασιλεὺς ἀνῆκε τὴν
ὀργὴν καὶ τὰ χρήματ' ἔχειν ἐκέλευσεν αὐτόν.

LXXI. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρίων, οὓς ἀσκουμένους καὶ
μανθάνοντας ἀπέλιπε, τοῖς τε σώμασιν ἀνδρείων φανέντων καὶ τοῖς
385 εἵδεσιν εὐπρεπῶν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μελέταις εὐχέρειαν καὶ κουφότητα
θαυμαστήν ἐπιδειξαμένων, αὐτὸς μὲν ἦσθη, τοῖς δὲ Μακεδόσι
δυσθυμία παρέστη καὶ δέος, ὡς ἦττον αὐτοῖς τοῦ βασιλέως
προσέζοντος. διὸ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπηρωμένους αὐτοῦ
καταπέμποντος ἐπὶ θάλατταν, ὕβριν ἔφασαν εἶναι καὶ προπηλακισμόν,
390 ἀνθρώποις ἀποχρησάμενον εἰς ἅπαντα, νῦν ἀποτίθεσθαι σὺν αἰσχύνῃ

καὶ προσρίπτειν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς γονεῦσιν, οὐ τοιούτους
 παραλαβόντα. πάντας οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι καὶ πάντας ἀχρήστους
 νομίζειν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τούτους πυρρῆχιστάς, σὺν οἷς
 395 ἐπιὼν κατακτήσεται τὴν οἰκουμένην. πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ
 Ἀλέξανδρος ἔσχε, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργήν,
 ἀπελάσας δὲ τὰς φυλακὰς παρέδωκε Πέρσαις, καὶ κατέστησεν ἐκ
 τούτων δορυφόρους καὶ ῥαβδοφόρους, ὑφ' ὧν ὀρῶντες αὐτὸν
 400 παραπεμπόμενον, αὐτοὺς δ' ἀπειργομένους καὶ προπηλακίζομένους,
 ἐταπεινοῦντο, καὶ διδόντες λόγον εὕρισκον αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν
 μανέντας ὑπὸ ζηλοτυπίας καὶ ὀργῆς. τέλος δὲ συμφρονήσαντες
 ἐβάδιζον ἄνοπλοι καὶ μονοχίτωνες ἐπὶ τὴν σκηνήν, μετὰ βοῆς καὶ
 κλαυθμοῦ παραδιδόντες ἑαυτούς, καὶ χρήσασθαι κελεύοντες ὡς κακοῖς
 καὶ ἀχαρίστοις. ὁ δ' οὐ προσίετο, καίπερ ἤδη μαλασσόμενος· οἱ δ' οὐκ
 405 ἀπέστησαν, ἀλλ' ἡμέρας δύο καὶ νύκτας οὕτω προσεστώτες καὶ
 ὀλοφυρόμενοι καὶ κοίρανον ἀνακαλοῦντες ἐκατέρησαν. τῇ δὲ τρίτῃ
 προελθὼν καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τεταπεινωμένους, ἐδάκρυε
 πολλὸν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος μέτρια καὶ προσαγορεύσας
 φιланθρώπως, ἀπέλυσε τοὺς ἀχρήστους, ὠρησάμενος μεγαλοπρεπῶς
 καὶ γράψας πρὸς Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς
 410 θεάτροις προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέζοιντο. τῶν δὲ
 τεθηγκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς ὄντας ἐμμίσθους ἐποίησεν.

LXXII. Ὡς δ' ἦκεν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας καὶ διώκησε τὰ
 κατεπείγοντα, πάλιν ἦν ἐν θεάτροις καὶ πανηγύρεσιν, ἅτε δὴ
 415 τρισχιλίων αὐτῷ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀφιγμένων. ἔτυχε δὲ περὶ
 τὰς ἡμέρας ἐκείνας Ἡφαιστίων πυρέσσων· οἷα δὲ νέος καὶ
 στρατιωτικὸς οὐ φέρων ἀκριβῆ δίαιταν, ἀλλ' <ἅμα> τῷ τὸν ἱατρὸν
 Γλαῦκον ἀπελθεῖν εἰς τὸ θέατρον περὶ ἄριστον γενόμενος καὶ
 καταφαγὼν ἀλεκτρυόνα ἐφθὼν καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκπιὼν οἴνου,
 420 κακῶς ἔσχε καὶ μικρὸν διαλιπὼν ἀπέθανε. τοῦτ' οὐδενὶ λογισμῷ τὸ
 πάθος Ἀλέξανδρος ἠνεγκεν, ἀλλ' εὐθὺς μὲν ἵππους τε κείρει πάντας
 ἐπὶ πένθει καὶ ἡμιόνους ἐκέλευσε, καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἀφεῖλε τὰς
 ἐπάλλξεις, τὸν δ' ἄθλιον ἱατρὸν ἀνεσταύρωσεν, αὐλοὺς δὲ κατέπαυσε
 καὶ μουσικὴν πᾶσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολλὸν χρόνον, ἕως ἔξ
 425 Ἀμμωνος ἦλθε μαντεῖα, τιμᾶν Ἡφαιστίωνα καὶ θύειν ὡς ἥρωϊ
 παρακελεύουσα. τοῦ δὲ πένθους παρηγορίᾳ τῷ πολέμῳ χρώμενος,
 ὥσπερ ἐπὶ θήραν καὶ κυνηγέσιον ἀνθρώπων ἐξῆλθε καὶ τὸ Κοσσαίων
 ἔθνος κατεστρέφετο, πάντας ἡβηδὸν ἀποσφάττων. τοῦτο δ'
 Ἡφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. τύμβον δὲ καὶ ταφὴν αὐτοῦ καὶ τὸν

430 περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυρίων ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος,
ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν
δαπάνην, ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην, μεγαλουργίαν
τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον.
οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχὼν ἔφη τῶν ὀρῶν μάλιστα τὸν Θράκιον
Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν· ἂν οὖν
435 κελεύῃ, μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον
ἐξεργάσεσθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα
μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ῥεῦμα
δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος. ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο,
πολλῶ δ' ἄτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφίζόμενος τότε καὶ
440 συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν. <...>

LXXVI. Ἐν δὲ ταῖς ἐφημερίσιν οὕτως γέγραπται <τὰ> περὶ τὴν
νόσον. ὁγδόη ἐπὶ δεκάτῃ Δαισίου μηνὸς ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ
τὸ πυρέξαι. τῇ δ' ἑξῆς λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθε, καὶ
διημέρευε πρὸς Μήδιον κυβεύων. εἴτ' ὥσπερ λουσάμενος, καὶ τὰ ἱερὰ
445 τοῖς θεοῖς ἐπιθείς, ἐμφαγὼν διὰ νυκτὸς ἐπύρεξε. τῇ εἰκάδι λουσάμενος
πάλιν ἔθυσσε τὴν εἰθισμένην θυσίαν, καὶ κατακείμενος ἐν τῷ λουτρῶνι
τοῖς περὶ Νέαρχον ἐσχόλαζεν, ἀκροώμενος τὰ περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν
μεγάλην θάλατταν. τῇ δεκάτῃ φθίνοντος ταῦτ' αὖ ποιήσας, μᾶλλον
ἀνεφλέχθη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔσχε, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν
450 ἐπύρεττε σφόδρα. καὶ μεταρθεὶς κατέκειτο παρὰ τὴν μεγάλην
κολυμβήθραν, ὅτε δὴ τοῖς ἡγεμόσι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων
ἡγεμονίας τάξεων, ὅπως καταστήσωσι δοκιμάσαντες. ἐβδόμη σφόδρα
πυρέττων, ἔθυσεν ἐξαρθεὶς πρὸς τὰ ἱερά· τῶν δ' ἡγεμόνων ἐκέλευε
τοὺς μεγίστους διατρίβειν ἐν τῇ αὐλῇ, ταξιάρχους δὲ καὶ
455 πεντακοσιάρχους ἔξω νυκτερεύειν. εἰς δὲ τὰ πέραν βασιλεία
διακομισθεὶς, τῇ ἕκτῃ μικρὸν ὑπνωσεν, ὃ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀνῆκεν·
ἐπελθόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων ἦν ἄφρωνος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν πέμπτην.
διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξε τεθνάναι, καὶ κατεβῶν ἐλθόντες ἐπὶ τὰς
θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς ἐταίροις, ἕως ἐβιάσαντο, καὶ τῶν θυρῶν
460 αὐτοῖς ἀνοιχθειῶν, ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἓνα πάντες παρὰ τὴν κλίνην
παρεξήλθον. ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα καὶ Σέλευκον εἰς τὸ
Σεραπεῖον ἀποσταλέντες, ἡρώτων εἰ κομίσωσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον,
ὃ δὲ θεὸς κατὰ χώραν ἔαν ἀνεῖλε. τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δειλὴν
ἀπέθανε. <...>

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ

Лукиан (ок. 120 – после 180 гг.) – греческий писатель-сатирик сирийского происхождения. Получив хорошее образование, он работал адвокатом и много путешествовал.

Творческое наследие Лукиана насчитывает более 80 произведений: философские диалоги, сатиры, биографии, приключенческие романы. Самыми яркими произведениями Лукиана являются «Разговоры богов», «Морские разговоры» и «Разговоры в царстве мертвых», в которых он пародирует античные верования и мифы, высмеивая глупость и предрассудки своего времени.

Лукиана часто называют первым писателем-фантастом. Считается, что его творчество вдохновило Дж. Свифта на написание «Путешествий Гулливера». Лукиан был любимым автором Ф. Рабле; весьма ценили его Э. Роттердамский и Т. Мор.

ΝΕΚΡΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ*

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1 ΦΙΛΙΠΠΟΣ

(1) Νῦν μὲν, ὦ Ἀλέξανδρε, οὐκ ἂν ἔξαρνος γένοιο μὴ οὐκ ἐμὸς υἱὸς εἶναι· οὐ γὰρ ἂν τεθνήκεις Ἄμμωνός γε ὢν.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

5 Οὐδ' αὐτὸς ἠγνόουν, ὦ πάτερ, ὥς Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου υἱὸς εἰμι, ἀλλ' ἐδεξάμην τὸ μάντευμα, χρήσιμον εἰς τὰ πράγματα εἶναι οἰόμενος.

ΦΙΛ. Πῶς λέγεις; χρήσιμον ἐδόκει σοι τὸ παρέχειν σεαυτὸν ἐξαπατηθησόμενον ὑπὸ τῶν προφητῶν;

10 ΑΛ. Οὐ τοῦτο, ἀλλ' οἱ βάρβαροι κατεπλάγησάν με καὶ οὐδεὶς ἔτι ἀνθίστατο οἰόμενοι θεῷ μάχεσθαι, ὥστε ῥᾶον ἐκράτουν αὐτῶν.

* Диалоги из сборника «Разговоры в царстве мертвых» («Филипп и Александр», «Диоген и Александр», «Александр, Ганнибал, Минос и Сципион») приводятся по изданию: Lucianus. Dialogi mortuorum // Lucian / ed. M. D. Macleod. Cambridge ; Mass., 1961. Vol. 7.

- 15 ΦΙΛ. (2) Τίνων δὲ ἐκράτησας σύ γε ἀξιωμαχῶν ἀνδρῶν, ὃς δειλοῖς
ἀεὶ συνηνέχθης τοξάρια καὶ πελτίδια καὶ γέρρα οἰσύναι
προβεβλημένοις; Ἑλλήνων κρατεῖν ἔργον ἦν, Βοιωτῶν καὶ
Φωκέων καὶ Ἀθηναίων, καὶ τὸ Ἀρκάδων ὀπλιτικὸν καὶ τὴν
Θετταλὴν ἵππον καὶ τοὺς Ἡλείων ἀκοντιστὰς καὶ τὸ Μαντινέων
20 πελταστικὸν ἢ Θυρῶν ἢ Ἰλυριοῦς ἢ καὶ Παίονας
χειρώσασθαι, ταῦτα μεγάλα· Μήδων δὲ καὶ Περσῶν καὶ
Χαλδαίων, χρυσοφόρων ἀνθρώπων καὶ ἄβρων, οὐκ οἶσθα ὥς
πρὸ σοῦ μύριοι μετὰ Κλεάρχου ἀνελθόντες ἐκράτησαν οὐδ' εἰς
χεῖρας ὑπομεινάντων ἐλθεῖν ἐκείνων, ἀλλὰ πρὶν ἢ τόξευμα
ἐξικνεῖσθαι φυγόντων;
- 25 ΑΛ. (3) Ἄλλ' οἱ Σκύθαι γε, ὃ πάτερ, καὶ οἱ Ἰνδῶν ἐλέφαντες οὐκ
εὐκαταφρόνητόν τι ἔργον, καὶ ὅμως οὐ διαστήσας αὐτοὺς οὐδὲ
προδοσίαις ὠνούμενος τὰς νίκας ἐκράτουσιν αὐτῶν· οὐδ'
ἐπιώρκησα πάποτε ἢ ὑποσχόμενος ἐψευσάμην ἢ ἄπιστον
ἔπραξά τι τοῦ νικᾶν ἔνεκα. καὶ τοὺς Ἑλληνας δὲ τοὺς μὲν
ἀναιμωτὶ παρέλαβον, Θηβαίους δὲ ἴσως ἀκούεις ὅπως
μετῆλθον.
- 30 ΦΙΛ. Οἶδα ταῦτα πάντα· Κλεῖτος γὰρ ἀπήγγειλέ μοι, ὃν σὺ τῷ
δορατίῳ διελάσας μεταξὺ δειπνοῦντα ἐφόνευσας, ὅτι με πρὸς
τὰς σὰς πράξεις ἐπαινέσαι ἐτόλμησεν. (4) σὺ δὲ καὶ τὴν
Μακεδονικὴν χλαμύδα καταβαλὼν κἀνδυν, ὥς φασι, μετενέδυσ
35 καὶ τιάραν ὀρθὴν ἐπέθου καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ Μακεδόνων,
ἐλευθέρων ἀνδρῶν, ἡξίους, καὶ τὸ πάντων γελοιότατον, ἐμιμοῦ
τὰ τῶν νενικημένων. ἐγὼ γὰρ λέγειν ὅσα ἄλλα ἔπραξας, λέουσι
συγκατακλείων πεπαιδευμένους ἄνδρας καὶ τοσοῦτους γαμῶν
γάμους καὶ Ἥφαιστίωνα ὑπεραγαπῶν. ἐν ἐπῆνεσα μόνον
ἀκούσας, ὅτι ἀπέσχου τῆς τοῦ Δαρείου γυναικὸς καλῆς οὔσης,
40 καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν θυγατέρων ἐπεμελήθης· βασιλικά
γὰρ ταῦτα.
- ΑΛ. (5) Τὸ φιλοκίνδυνον δέ, ὃ πάτερ, οὐκ ἐπαινεῖς καὶ τὸ ἐν
Ὁξυδράκαις πρῶτον καθαλέσθαι ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ τοσαῦτα
λαβεῖν τραύματα;

- 45 ΦΙΛ. Οὐκ ἐπαινῶ τοῦτο, ὦ Ἀλέξανδρε, οὐχ ὅτι μὴ καλὸν οὔμαι
εἶναι καὶ τιτρώσκεσθαι ποτε τὸν βασιλέα καὶ προκινδυνεύειν
τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὅτι σοι τὸ τοιοῦτο ἥκιστα συνέφερεν· θεὸς
γὰρ εἶναι δοκῶν εἴ ποτε τρωθείης, καὶ βλέποιέν σε φοράδην τοῦ
πολέμου ἐκκομιζόμενον, αἵματι ῥέομενον, οἰμώζοντα ἐπὶ τῷ
50 τραύματι, ταῦτα γέλωτος ἦν τοῖς ὀρθῶσιν, ἦ καὶ ὁ Ἄμμων γόνης καὶ
ψευδόμαντις ἠλέγγετο καὶ οἱ προφητῆται κόλακες. ἦ τίς οὐκ ἂν
ἐγέλασεν ὀρθῶν τὸν τοῦ Διὸς υἱὸν ἀποψύχοντα, δεόμενον τῶν
ἰατρῶν βοηθεῖν; νῦν μὲν γὰρ ὁπότε ἤδη τέθνηκας, οὐκ οἶει
πολλοὺς εἶναι τοὺς τὴν προσποιήσιν ἐκείνην ἐπικερτομοῦντας,
55 ὀρθῶντας τὸν νεκρὸν τοῦ θεοῦ ἐκτάδην κείμενον, μυδῶντας ἤδη
καὶ ἐξωδηκότα κατὰ νόμον ἀπάντων τῶν σωμάτων; ἄλλως τε
καὶ τοῦτο, ὃ χρήσιμον ἔφη, ὦ Ἀλέξανδρε, τὸ διὰ τοῦτο κρατεῖν
ῥῥδίως, πολὺ τῆς δόξης ἀφήρει τῶν κατορθουμένων· πᾶν γὰρ
ἐδόκει ἐνδεὲς ὑπὸ θεοῦ γίνεσθαι δοκοῦν.
- 60 ΑΛ. (6) Οὐ ταῦτα φρονοῦσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ
Ἡρακλεῖ καὶ Διονύσῳ ἐνάμιλλον τιθέασί με. καίτοι τὴν
Ἱορνον ἐκείνην, οὐδετέρου ἐκείνων λαβόντος, ἐγὼ μόνος
ἐχειρωσάμην.
- ΦΙΛ. Ὅρῃς ὅτι ταῦτα ὡς Ἄμμωνος υἱὸς λέγεις, ὃς Ἡρακλεῖ καὶ
65 Διονύσῳ παραβάλλεις σεαυτὸν; καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, ὦ Ἀλέξανδρε,
οὐδὲ τὸν τύπον ἀπομαθήσῃ καὶ γνώσῃ σεαυτὸν καὶ συνήσεις
ἥδη νεκρὸς ὢν;

ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΑΛΕΧΑΝΔΡΟΥ

1 ΔΙΟΓΕΝΗΣ

(1) Τί τοῦτο, ὦ Ἀλέξανδρε; καὶ σὺ τέθνηκας ὥσπερ καὶ
ἡμεῖς ἅπαντες;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

- 5 Ὅρῃς, ὦ Διόγενες· οὐ παράδοξον δέ, εἰ ἄνθρωπος ὢν
ἀπέθανον.

ΔΙΟΓ. Οὐκοῦν ὁ Ἄμμων ἐψεύδετο λέγων ἑαυτοῦ σε εἶναι, σὺ δὲ
Φιλίππου ἄρα ἦσθα;

ΑΛ. Φιλίππου δηλαδὴ· οὐ γὰρ ἂν ἐτεθνήκειν Ἄμμωνος ὢν.

- 10 ΔΙΟΓ. Καὶ μὴν καὶ περὶ τῆς Ὀλυμπιάδος ὅμοια ἐλέγετο, δράκοντα
ὁμιλεῖν αὐτῇ καὶ βλέπεσθαι ἐν τῇ εὐνῇ, εἴτα οὕτω σε τεχθῆναι,
τὸν δὲ Φίλιππον ἐξηπατηθῆναι οἰόμενον πατέρα σου εἶναι.

- ΑΛ. Κάγὼ ταῦτα ἴκουον ὥσπερ σύ, νῦν δὲ ὁρῶ ὅτι οὐδὲν ὑγιὲς οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε οἱ τῶν Ἀμμωνίων προφητὰ ἔλεγον.
- 15 ΔΙΟΓ. Ἀλλὰ τὸ ψεῦδος αὐτῶν οὐκ ἄχρηστόν σοι, ὦ Ἀλέξανδρε, πρὸς τὰ πράγματα ἐγένετο· πολλοὶ γὰρ ὑπέπτησον θεὸν εἰναί σε νομίζοντες. (2) ἀτὰρ εἰπέ μοι, τίني τὴν τοσαύτην ἀρχὴν καταλέλοιπας;
- 20 ΑΛ. Οὐκ οἶδα, ὦ Διόγενες· οὐ γὰρ ἔφθασα ἐπισκῆψαί τι περὶ αὐτῆς ἢ τοῦτο μόνον, ὅτι ἀποθνήσκων Περδίκκᾳ τὸν δακτύλιον ἐπέδωκα. πλὴν ἀλλὰ τί γελᾷς, ὦ Διόγενες;
- ΔΙΟΓ. Τί γὰρ ἄλλο ἢ ἀνεμνήσθην οἷα ἐποίει ἡ Ἑλλάς, ἄρτι σε παρειληφότα τὴν ἀρχὴν κολακεύοντες καὶ προστάτην αἰρούμενοι καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἔνιοι δὲ καὶ τοῖς 25 δώδεκα θεοῖς προστιθέντες καὶ οἰκοδομοῦντές σοι νεῶς καὶ θύοντες ὥς δράκοντος υἱῶ. (3) ἀλλ' εἰπέ μοι, ποῦ σε οἱ Μακεδόνες ἔθασαν;
- ΑΛ. Ἔτι ἐν Βαβυλῶνι κεῖμαι τριακοστὴν ἡμέραν ταύτην, ὑπισχνεῖται δὲ Πτολεμαῖος ὁ ὑπασπιστής, ἦν ποτε ἀγάγῃ 30 σχολὴν ἀπὸ τῶν θορύβων τῶν ἐν ποσίν, εἰς Αἴγυπτον ἀπαγαγὼν θάψειν ἐκεῖ, ὥς γενοίμην εἰς τῶν Αἰγυπτίων θεῶν.
- ΔΙΟΓ. Μὴ γελάσω οὖν, ὦ Ἀλέξανδρε, ὁρῶν καὶ ἐν ἄδου ἔτι σε μωραίνοντα καὶ ἐλπίζοντα Ἄνουβιν ἢ Ὅσιριν γενήσεσθαι; πλὴν ἀλλὰ ταῦτα μέν, ὦ θειότατε, μὴ ἐλπίσης· οὐ γὰρ θέμις ἀνελθεῖν 35 τίνα τῶν ἅπαξ διαπλευσάντων τὴν λίμνην καὶ εἰς τὸ εἶσω τοῦ στομίου παρελθόντων· οὐ γὰρ ἀμελὴς ὁ Αἰακὸς οὐδὲ ὁ Κέρβερος εὐκαταφρόνητος. (4) ἐκεῖνο δέ γε ἡδέως ἂν μάθοιμι παρὰ σοῦ, πῶς φέρεις, ὅποταν ἐννοήσης ὅσῃν εὐδαιμονίαν ὑπὲρ γῆς ἀπολιπὼν ἀφίξαι, σωματοφύλακας καὶ ὑπασπιστάς καὶ 40 σατράπας καὶ χρυσὸν τοσοῦτον καὶ ἔθνη προσκυνοῦντα καὶ Βαβυλῶνα καὶ Βάκτρα καὶ τὰ μεγάλα θηρία καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ τὸ ἐπίσημον εἶναι ἐξελαύνοντα διαδεδεμένον ταινίᾳ λευκῇ τὴν κεφαλὴν πορφυρίδα ἐμπεπορημένον. οὐ λυπεῖ ταῦτά σε ὑπὲρ τὴν μνήμην ἰόντα; τί δακρύεις, ὦ μάταιε; οὐδὲ 45 ταῦτά σε ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης ἐπαίδευσεν μὴ οἶεσθαι βέβαια εἶναι τὰ παρὰ τῆς τύχης;

- ΑΛ. (5) Ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀπάντων κολᾶκων ἐπιτριπτότατος ὢν; ἐμὲ μόνον ἔασον τὰ Ἀριστοτέλους εἰδέναι, ὅσα μὲν ἤτησεν παρ' ἐμοῦ, οἷα δὲ ἐπέστελλεν, ὥς δὲ κατεχρήτό μου τῇ περὶ παιδείαν φιλοτιμίᾳ θωπεύων καὶ ἐπαινῶν ἄρτι μὲν πρὸς τὸ κάλλος, ὥς καὶ τοῦτο μέρος ὃν τὰγαθοῦ, ἄρτι δὲ ἐς τὰς πράξεις καὶ τὸν πλοῦτον. καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτο ἀγαθὸν ἡγεῖτο εἶναι, ὥς μὴ αἰσχύνοιτο καὶ αὐτὸς λαμβάνων γόης, ὃ Διόγενες, ἄνθρωπος καὶ τεχνίτης. πλὴν ἀλλὰ τοῦτό γε ἀπολέλουκα τῆς σοφίας αὐτοῦ, τὸ λυπεῖσθαι ὥς ἐπὶ μεγίστοις ἀγαθοῖς ἐκείνους, ᾧ κατηριθμῆσω μικρῷ γε ἔμπροσθεν.
- ΔΙΟΓ. (6) Ἄλλ' οἴσθα ὃ δρᾶσεις; ἄκος γάρ σοι τῆς λύπης ὑποθήσομαι. ἐπεὶ ἐνταῦθά γε ἐλλέβορος οὐ φύεται, σὺ δὲ κἂν τὸ Λήθης ὕδωρ χανδὼν ἐπισπασάμενος πίε καὶ αὖθις πίε καὶ πολλάκις· οὕτω γὰρ ἂν παύσαιο ἐπὶ τοῖς Ἀριστοτέλους ἀγαθοῖς ἀνιώμενος. καὶ γὰρ Κλεῖτον ἐκεῖνον ὀρῶ καὶ Καλλισθένην καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐπὶ σὲ ὀρμῶντας, ὥς διασπᾶσαιντο καὶ ἀμύναιντο σε ὢν ἔδρασας αὐτούς. ὥστε τὴν ἑτέραν σὺ ταύτην βᾶδιζε καὶ πῖνε πολλάκις, ὥς ἔφην.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ANNIBΟΥ, ΜΙΝΩΟΣ ΚΑΙ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

1 ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

(1) Ἐμὲ δεῖ προκεκρίσθαι σου, ὦ Λίβυ· ἀμείνων γάρ εἰμι.

ANNIBΑΣ

Οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ἐμέ.

5 ΑΛ. Οὐκοῦν ὁ Μίνως δικασάτω.

ΜΙΝΩΣ

Τίνες δὲ ἐστέ;

ΑΛ. Οὗτος μὲν Ἀννίβας ὁ Καρχηδόνιος, ἐγὼ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου.

10 ΜΙΝ. Νῆ Δία ἔνδοξοί γε ἀμφότεροι. ἀλλὰ περὶ τίνος ὑμῖν ἡ ἔρις;

ΑΛ. Περὶ προεδρίας· φησὶ γὰρ οὗτος ἀμείνων γεγενῆσθαι στρατηγὸς ἐμοῦ, ἐγὼ δέ, ὥσπερ ἅπαντες ἴσασι, οὐχὶ τούτου μόνον, ἀλλὰ πάντων σχεδὸν τῶν πρὸ ἐμοῦ φημι διενεγκεῖν τὰ πολέμια.

15 ΜΙΝ. Οὐκοῦν ἐν μέρει ἐκάτερος εἰπάτω, σὺ δὲ πρῶτος ὁ Λίβυς λέγε.

AN.

20

25

30

35

40

45

50

(2) Ἐν μὲν τοῦτο, ὃ Μίνως, ὠνάμην, ὅτι ἐν ταῦθα καὶ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἐξέμαθον· ὥστε οὐδὲ ταύτη πλέον οὗτος ἐνέγκαιτό μου. φημὶ δὲ τούτους μάλιστα ἐπαίνου ἀξίους εἶναι, ὅσοι τὸ μὴδὲν ἐξ ἀρχῆς ὄντες ὅμως ἐπὶ μέγα προεχώρησαν δι' αὐτῶν δύνανται τε περιβαλόμενοι καὶ ἄξιοι δόξαντες ἀρχῆς. ἔγωγ' οὖν μετ' ὀλίγων ἐξορμήσας εἰς τὴν Ἰβηρίαν τὸ πρῶτον ὑπαρχος ὢν τῷ ἀδελφῷ μεγίστων ἡξιώθην ἄριστος κριθεῖς, καὶ τοὺς τε Κελτίβηρας εἶλον καὶ Γαλατῶν ἐκράτησα τῶν ἐσπερίων καὶ τὰ μεγάλα ὄρη ὑπερβάς τὰ περὶ τὸν Ἡριδανὸν ἅπαντα κατέδραμον καὶ ἀναστάτους ἐποίησα τοσαύτας πόλεις καὶ τὴν πεδινὴν Ἰταλίαν ἐχειρωσάμην καὶ μέχρι τῶν προαστείων τῆς προὔχουσας πόλεως ἦλθον καὶ τοσοῦτους ἀπέκτεινα μίᾳς ἡμέρας, ὥστε τοὺς δακτυλίους αὐτῶν μεδίμνοις ἀπομετρήσαι καὶ τοὺς ποταμοὺς γεφυρῶσαι νεκροῖς. καὶ ταῦτα πάντα ἔπραξα οὔτε Ἀμμωνος υἱὸς ὀνομαζόμενος οὔτε θεὸς εἶναι προσποιούμενος ἢ ἐνὺπνια τῆς μητρὸς διεξιὼν, ἀλλ' ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶν, στρατηγοῖς τε τοῖς συνεταῖοις ἀντεξεταζόμενος καὶ στρατιώταις τοῖς μαχιμωτάτοις συμπλεκόμενος, οὐ Μήδους καὶ Ἀρμενίου καταγωνιζόμενος ὑποφεύγοντας πρὶν διώκειν τινὰ καὶ τῷ τολμήσαντι παραδιδόντας εὐθὺς τὴν νίκην. (3) Ἀλέξανδρος δὲ πατρώαν ἀρχὴν παραλαβὼν ἠύξησεν καὶ παρὰ πολὺ ἐξέτεινε χρησάμενος τῇ τῆς τύχης ὁρμῇ. ἐπεὶ δ' οὖν ἐνίκησέ τε καὶ τὸν ὄλεθρον ἐκείνῳ Δαρεῖον ἐν Ἴσῳ τε καὶ Ἀρβήλοις ἐκράτησεν, ἀποστὰς τῶν πατρώων προσκυνεῖσθαι ἡξίου καὶ δίαίταν τὴν Μηδικὴν μετεδιήτησεν ἑαυτὸν καὶ ἐμαιοφόνει ἐν τοῖς συμποσίοις τοὺς φίλους καὶ συνελάμβανεν ἐπὶ θανάτῳ. ἐγὼ δὲ ἦρξα ἐπ' ἴσης τῆς πατρίδος, καὶ ἐπειδὴ μετεπέμπετο τῶν πολεμίων μεγάλῳ στόλῳ ἐπιπλευσάντων τῇ Λιβύῃ, ταχέως ὑπήκουσα, καὶ ἰδιώτην ἑμαυτὸν παρέσχον καὶ καταδικασθεὶς ἦνεγκα εὐγνωμόνως τὸ πρᾶγμα. καὶ ταῦτα ἔπραξα βάρβαρος ὢν καὶ ἀπαίδευτος παιδείας τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οὔτε Ὅμηρον ὥσπερ οὗτος βραψωδῶν οὔτε ὑπ' Ἀριστοτέλει τῷ σοφιστῇ παιδευθεὶς, μόνῃ δὲ τῇ φύσει ἀγαθῇ χρησάμενος. ταῦτά ἐστιν ἃ ἐγὼ Ἀλεξάνδρου ἀμείνων φημὶ εἶναι. εἰ δέ ἐστι καλλίων οὐτοσί, διότι διαδήματι τὴν κεφαλὴν διεδέδετο, Μακεδόσι ἴσως καὶ ταῦτα σεμνά, οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀμείνων μὲν δόξειεν ἂν γενναῖον καὶ στρατηγικοῦ ἀνδρὸς τῇ γνώμῃ πλέον ἢ περὶ τὴν τύχην κεκρημένου.

MIN.

Ὁ μὲν εἶρηκεν οὐκ ἀγεννῇ τὸν λόγον οὐδὲ ὡς Λίβυν εἰκὸς ἦν ὑπὲρ αὐτοῦ. σὺ δέ, ὦ Ἀλέξανδρε, τί πρὸς ταῦτα φήγεις;

ΑΛ.

55

60

65

70

75

80

85

90

(4) Ἐχρῆν μὲν, ὦ Μίνως, μηδὲν πρὸς ἄνδρα οὕτω θρασὺν·
ἱκανὴ γὰρ ἡ φήμη διδάξει σε, οἷος μὲν ἐγὼ βασιλεύς, οἷος δὲ
οὗτος ληστὴς ἐγένετο. ὅμως δὲ ὅρα εἰ κατ' ὀλίγον αὐτοῦ
διήνεγκα, ὃς νέος ὢν ἔτι παρελθὼν ἐπὶ τὰ πράγματα καὶ τὴν
ἀρχὴν τεταραγμένην κατέσχον καὶ τοὺς φονέας τοῦ πατρὸς
μετῆλθον, κἄτα φοβήσας τὴν Ἑλλάδα τῇ Θηβαίων ἀπωλείᾳ
στρατηγὸς ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθεὶς οὐκ ἤζιωσα τὴν
Μακεδόνων ἀρχὴν περιέπων ἀγαπᾶν ἄρχειν ὀπόσων ὁ πατήρ
κατέλιπεν, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπινοήσας τὴν γῆν καὶ δεινὸν
ἡγησάμενος, εἰ μὴ ἀπάντων κρατήσαιμι, ὀλίγους ἄγων
εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐπὶ τε Γρανικῷ ἐκράτησα μεγάλη
μάχη καὶ τὴν Λυδίαν λαβὼν καὶ Ἰωνίαν καὶ Φρυγίαν καὶ ὅλως
τὰ ἐν ποσὶν αἰεὶ χειρούμενος ἦλθον ἐπὶ Ἰσσόν, ἔνθα Δαρεῖος
ὑπέμεινεν μυριάδας πολλὰς στρατοῦ ἄγων. (5) καὶ τὸ ἀπὸ
τούτου, ὦ Μίνως, ὑμεῖς ἴστε ὅσους ὑμῖν νεκροὺς ἐπὶ μιᾷς
ἡμέρας κατέπεμψα· φησὶ γοῦν ὁ πορθμεὺς μὴ διαρκέσαι αὐτοῖς
τότε τὸ σκάφος, ἀλλὰ σχεδίας διαπηξαμένους τοὺς πολλοὺς
αὐτῶν διαπλεῦσαι. καὶ ταῦτα δὲ ἔπραττον αὐτὸς προκινδυνεύων
καὶ τιτρώσκεσθαι ἄξιων. καὶ ἵνα σοὶ μὴ τὰ ἐν Τύρῳ μὴδὲ τὰ ἐν
Ἀρβήλοις διηγῶμαι, ἀλλὰ καὶ μέχρι Ἰνδῶν ἦλθον καὶ τὸν
Ὠκεανὸν ὄρον ἐποίησάμην τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς ἐλέφαντας
αὐτῶν εἶχον καὶ Πῶρον ἐχειρῶσάμην, καὶ Σκύθας δὲ οὐκ
εὐκαταφρονήτους ἄνδρας ὑπερβάς τὸν Τάναϊν ἐνίκησα μεγάλη
ἵππομαχίᾳ, καὶ τοὺς φίλους εὖ ἐποίησα καὶ τοὺς ἐχθροὺς
ἡμυνάμην. εἰ δὲ καὶ θεὸς ἐδόκουν τοῖς ἀνθρώποις, συγγνωστοὶ
ἐκεῖνοι πρὸς τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων καὶ τοιοῦτόν τι
πιστεῦσαντες περὶ ἐμοῦ. (6) τὸ δ' οὖν τελευταῖον ἐγὼ μὲν
βασιλεύων ἀπέθανον, οὗτος δὲ ἐν φυγῇ ὢν παρὰ Προυσίᾳ τῷ
Βιθυνῷ, καθάπερ ἄξιον ἦν πανουργότατον καὶ ὠμότατον ὄντα·
ὥς γὰρ δὴ ἐκράτησεν τῶν Ἰταλῶν, ἐὼ λέγειν ὅτι οὐκ ἰσχύει, ἀλλὰ
πονηρίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ δόλοις, νόμιμον δὲ ἢ προφανὲς οὐδέν.
ἐπεὶ δέ μοι ὠνείδισεν τὴν τρυφήν, ἐκλελῆσθαί μοι δοκεῖ οἷα
ἐποίει ἐν Καπύῃ ἐταίραις συνὼν καὶ τοὺς τοῦ πολέμου καιροὺς
ὁ θαυμάσιος καθηδυπαθῶν. ἐγὼ δὲ εἰ μὴ μικρὰ τὰ ἐσπέρια
δόξας ἐπὶ τὴν ἔω μᾶλλον ὥρμησα, τί ἂν μέγα ἔπραξα Ἰταλίαν
ἀναιμῶτι λαβὼν καὶ Λιβύην καὶ τὰ μέχρι Γαδεΐρων
ὑπαγόμενος; ἀλλ' οὐκ ἀξιόμαχα ἔδοξέ μοι ἐκεῖνα
ὑποπτήσσοντα ἤδη καὶ δεσπότην ὁμολογοῦντα. εἴρηκα· σὺ δέ,
ὦ Μίνως, δικάζε· ἱκανὰ γὰρ ἀπὸ πολλῶν καὶ ταῦτα.

ΣΚΙΠΙΩΝ

- (7) Μὴ πρότερον, ἢν μὴ καὶ ἐμοῦ ἀκούσης.
- 95 MIN. Τίς γὰρ εἶ, ὃ βέλτιστε; ἢ πόθεν ὦν ἐρεῖς;
- ΣΚ. Ἴταλιώτης Σκιπίων στρατηγὸς ὁ καθελὼν Καρχηδόνα καὶ
κρατήσας Λιβύων μεγάλαις μάχαις.
- MIN. Τί οὖν καὶ σὺ ἐρεῖς;
- 100 ΣΚ. Ἀλεξάνδρου μὲν ἦττων εἶναι, τοῦ δὲ Ἀννίβου ἀμείνων, ὃς
ἐδίωξα νικήσας αὐτὸν καὶ φυγεῖν καταναγκάσας ἀτίμως. πῶς
οὖν οὐκ ἀναίσχυντος οὗτος, ὃς πρὸς Ἀλέξανδρον ἀμιλλᾶται, ὃς
οὐδὲ Σκιπίων ἐγὼ ὁ νενικηκὼς ἐμαυτὸν παραβάλλεσθαι ἀξιῶ;
- MIN. Νῆ Δί' εὐγνώμονα φῆς, ὃ Σκιπίων· ὥστε πρῶτος μὲν
κεκρίσθω Ἀλέξανδρος, μετ' αὐτὸν δὲ σύ, εἴτα, εἰ δοκεῖ, τρίτος
105 Ἀννίβας οὐδὲ οὗτος εὐκαταφρόνητος ὢν.

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	3
Όμηρος.....	4
Ίλιάς.....	5
Όδυσσεΐα	21
Σοφοκλής.....	41
Άντιγόνη.....	41
Ήρόδοτος.....	51
Ίστορία.....	51
Εϋριπίδης	78
Μήδεια	79
Ίππόλυτος.....	86
Θουκυδίδης	95
Ευγγραφή	95
Λυσίας.....	108
Ύπερ τοῦ Έρατοσθένους φόνου	108
Άριστοφάνης	116
Νεφέλαι.....	116
Ξενοφών.....	123
Κύρου ανάβασις.....	123
Πλάτων	143
Άπολογία Σωκράτους.....	143
Δημοσθένης	160
Κατὰ Φιλίππου β'	160
Μένανδρος.....	167
Σαμία.....	167
Δύσκολος.....	168
Άρατος ό Σολεύς.....	175
Φαινόμενα	175
Καλλίμαχος	177
Εἰς Δήμητρα	177

Θεόκριτος	179
Εἰδύλλια	179
Ἀπολλώνιος Ῥόδιος	184
Ἀργοναυτικά	184
Πλούταρχος	186
Ἀλέξανδρος	186
Λουκιανός	199
Νεκρικοὶ διάλογοι	199

Учебное издание	Подписано в печать 28.03.2014. Формат 60×84/16. Бумага офсетная. Ризография. Усл. печ. л. 12,09. Уч.-изд. л. 11,6. Тираж 100 экз. Заказ 201.
ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИЙ ЯЗЫК	
ХРЕСТОМАТИЯ	Белорусский государственный университет. Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя, распространителя печатных изданий № 1/270 от 03.04.2014.
Составитель Тананушко Кир Алексеевич	Пр. Независимости, 4, 220030, Минск.
На русском и древнегреческом языках	Республиканское унитарное предприятие «Издательский центр Белорусского государственного университета». Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя, распространителя печатных изданий № 2/63 от 19.03.2014.
Редактор <i>Т. А. Гурценкова</i> Художник обложки <i>Т. Ю. Таран</i> Технический редактор <i>Т. К. Раманович</i> Компьютерная верстка <i>А. А. Микулевича</i> Корректоры <i>Е. И. Кожушко,</i> <i>М. А. Харчевник</i>	Ул. Красноармейская, 6, 220030, Минск.